Sum 40 ~~[illegible]~~ 45 d E.

[illegible] fr

Sum Laurentii Rodingeri

in Byrglos

Momentaneum est quod delectat

aeternum quod cruciat

DE OFFICIO PRINCIPIS CHRISTIANI

LIBRI TRES.

AVCTORE ROBERTO Bellarmino S. R. E. Card.

E Societate IESV.

AD SERENISS. PRINCIPEM VVLADISLAVM SIGISMVNDI III. Poloniæ & Sueciæ Regis filium.

Quibus accessit

ADMONITIO.

Ad Episcopum Theanensem Nepotem suum, De necessarijs Episcopo ad salutem suam in tuto ponendam

135301

COLONIÆ
Sumptibus Bernardi Gualteri
Anno MDCXIX.
Cum gratia & priuilegio S. C. M. speciali.

Imprimatur, Si videbitur Reuerendiss. P. Mag. Sac. Pal. Apost.

Cæsar Fidelis Vicesg.

Imprimatur, Fr. Hiacynthus Petronius Romanus, ordinis Prædicatorum, sacri Palatij Apostolici Magister.

RBR UTOPIA
B434D

SERENISS. PRINCIPI
VVLADISLAO
SIGISMVNDI III
Poloniæ & Sueciæ Regis filio.

Robertus S. R. E. Cardin.
Bellarminus, S. P. D.

SCRIPSI librum de officio Principis Christiani, non meâ sponte, sed ab ijs rogatus quibus eiusmodi opusculum negare non potui. Scripsi autem non vt Principes nostri sæculi admonerem officij, sed vt ijs optimum regimen gratularer, atque ad perseuerandum

133301

randum in pia, & iusta gubernatione cohortarer. Siquidem nostra ætate (quod singulari Dei benegnitati tribuendum est) Ecclesia Catholica Reges omnes, aliosque Principes primarios, egregios omnino, & singulari pietate, iustitiaque conspicuos se habere meritò gloriari potest. Cur autem tibi potissimum, Sereniss. Vvladislae, librum hunc dicare voluerim, illa causa est, quia vnus tu in primo flore iuuentutis, ac si veteranus Imperator esses, exercitum sapienter ducis, bella grauissima strenuè geris, & omnia munia prudentissimi Imperatoris adimples. Neque id mirum nobis videri debet: cùm Te proui-

uidentia Dei, non ad Regnū vnum gubernandum, ſed ad multa ſimul, & maxima primum acquirenda, deinde administranda delegiſſe, & vocaſſe videatur. Te enim Poloniæ Regnum expectat ampliſſimum. Tuum eſt hæreditario iure Regnum Sueciæ, quod iniuſtè ereptum, Deus iuſtus Iudex, & Princeps Regum terræ Tibi iuſtiſſimo hæredi tempore ſuo reſtituet. Tibi magnus Moſcouiæ Ducatus, qui inſtar maximi Imperij à Septentrione ad Orientem vſque per vaſtiſſimas regiones protenditur, electionis iure debetur. Te igitur quaſi in veſtibulo tot Regnorū collocatum, & ad pie, ſanctèque regnandū à glo-

glorioso parente tuo, non solum verbis, sed etiam exemplis eruditum; ego quoque vt senex, & Sacerdos in bono proposito confirmare volui, non ex mea, quæ nulla est, sapientia, sed ex verissimis, atque sanctissimis diuinæ legis oraculis. Scriptum est enim, *Labia Sacerdotis custodient scientiam, & legem requirent ex ore eius*. Atque vt feliciter, & inoffenso pede per semitas iustitiæ gradereris, adieci in meo libro vitas Principum Sanctorum non paucas, quorum Principum exempla sequens, omnino errare non poteris. Oportune autem accidit vt vita sancti Principis nostræ ætati proximi, fuerit sãcti Casimiri, quem Leo Decimus Pont.

Pont. Max. in numerum Sanctorũ retulit. Hic n. sanctissimus iuuenis, cũ Regis Poloniæ filius fuerit, vt Tu ipse nunc es; & plurimis, maximisque virtutibus clarus, breui tramite in cœlum conscẽderit, idoneus Tibi vitæ, morumque magister esse poterit: cuius vestigijs si continenter, vt facis, inhærere volueris, nihil erit, quod Te à vera pietatis, & iustitiæ via, quæ ducit ad cælum, auertere possit. Accipe igitur, Princeps magne, munusculũ perexiguũ, sed non exigua volũtate donatum ab eo, qui Tibi sic diuturnum, & felix Regnum optat in terris, vt sine fine, & felicissimè cum Christo regnare possis in cælis

INDEX LIBRORVM,
& partium principalium.

LIBER PRIMVS

Continet documenta ſpiritualia ex Scripturis ſanctis. pag. 1

LIBER SECVNDVS

Continet exempla ex Vitis ſanctorũ Principum Teſtamenti veteris. pag. 196

LIBER TERTIVS

Continet exempla ex Vitis ſanctorum Principum Teſtamenti noui. pag. 314

ADMONITIO

Continet admonitionem ad Epiſcopũ Theanenſem, de neceſſarijs ad ſalutem Epiſcopi, ad finem.

INDEX

Libri Primi Capita.

I. DE officio Principis Christiani, vt Ministri principalis Dei. pag. 1
II. De officio eiusdem, vt filij Dei per adoptionem. 11
III. De officio eiusdem, vt serui Dei omni genere seruitutis. 16
IIII. De officio eiusdem erga Summum Pontificem 24
V. De officio eiusdem erga Episcopum proprium. 37
VI. De officio eiusdem erga Confessarium suum. 44
VII. De officio eiusdem erga Populos sibi subiectos per charitatem paternam. 51
VIII. De prudentia Principis Christiani. 58
IX. De iustitia generali Principis Christiani. 64
X. De Iustitia particulari principis Christiani. 73

XI. De fortitudine Principis Christiani. 84
XII. De Temperantia Principis Christiani. 93
XIII. De Sapientia Principis Christiani. 103
XIV. De Magnificentia Principis Christiani. 108
XV. De clementia Principis Christiani. 115
XVI. De Misericordia Principis Christiani. 121
XVII. De officio Principis Christiani erga domesticos suos. 131
XVIII. De officio Principis Christiani erga amicos, & consiliarios. 137
XIX. De officio Principis Christiani erga Iudices. 142
XX. De officio Principis Christiani erga Milites. 154
XXI. De officio Principis Christiani erga alios Principes. pag. 162.
XXII. De officio Principis Christiani erga personam suam. pag. 175

Libri

Libri Secundi Vitæ.

I. IOseph Patriarchæ Principis Aegypti. 199
II. Mosis primi Ducis Hebræorum. 212
III. Iosue secundi Ducis Hebræorum. 230
IV. Dauid Regis Hebræorũ. 241
V. Ezechiæ Regis Hebræorum. 270.
VI. Iosiæ Regis Hebræorum. 288
VII. Iosaphat Regis Hebræorum. 291
VIII. Iudæ Machabæi Summi Sacerdotis, & Principis Hebræorum. 229

Libri Tertij Vitæ.

I. THeodosij senioris Imp. Religiosissimi, ex Hispania. Obijt anno Domini 395. 314
II. Tiberij Iunioris Imp. Romani pijssimi, ex Græcia. obijt anno 586. 357
III. S. Venceslai Regis Bohemiæ. obijt anno 938. 377

Sancti

IV. Sancti Henrici Imp. Romani, ex Bauaria. obijt anno 1025. 405
V. S. Stephani Regis Hungariæ. obijt anno 1034 445
VI. S. Eduardi Regis Angliæ. Obijt anno 1066. 498
VII. Sancti Leopoldi Marchionis Austriæ. Obijt anno 1136. p. 549
VIII. S. Ludouici Regis Galliæ. Obijt anno 1270. 509
IX. B. Amadei Ducis Sabaudiæ. Obijt anno 1472. 577
X. Sancti Casimiri filij Regis Poloniæ. obijt anno 1484. 595

PRAE-

PRÆFATIO.

PRINCIPES *sæculi, qui sunt à Deo, vt Apostolus loquitur, in sublimitate constituti, quemadmodum priuatos homines honore præcellunt: sic etiam præter cæteros homines, & premuntur onere, & indigent auxilio. Hinc videlicet non solum Philosophi veteres multa scripserunt de re politica, & arte regendi populos: sed etiam ex Christianis sapientibus non pauci libros ediderunt de regimine, vel de eruditione Principum. Quamuis autem ea, quæ iam extant de hoc argumento scripta, præclarissima sint: non defuerunt ta-*

men

men, qui me ab hoc scriptionis genere valde abhorrentem, & in solis spiritualibus libellis componendis hanc meam extremam ætatem consumere cupientem, cohortatione sua impulerint, vt de hoc ipso politico argumẽto mandarem literis, non quæ apud Platonem & Aristotelem, vel etiam sanctum Thomam, Aegidium Romanum, & alios eiusdem classis eximios Theologos, sed quæ in Scripturis sanctis, & in libris Sanctorum Patrum documenta, vel exẽpla reperire potuissem. Hoc enim scriptionis genus, quamuis ad intelligentiam lectoris informandam minus appositum sit: tamen ad excitandam & inflammandam voluntatem atque ad opera Deo grata, & re-

gens

gendis populis utilissima facienda, & denique ad salutem æternā ipsis iisdem Principibus procurandam, sine dubio aptius, & efficacius inuenitur.

Scripturus igitur pro ingenij mei tenuitate, & pro mensura gratiæ, quam mihi impartiri dignabitur Deus, de officio principis Christiani, quatuor considerationes, siue disputationes instituam, pro numero videlicet relationum, siue habitudinum quas habent Principes. Primum ad Superiores, deinde ad inferiores, tum ad pares, denique ad seipsos. Et quamuis labor hic meus ad Principes potissimum dirigatur, eorumque æternam salutem propriè intueatur: tamen communis quoque cæteris hominibus esse poterit, cùm ne-

mo sit vsu rationis præditus, qui suos non habeat superiores, vel pares; & rari sint, qui non habeant inferiores aliquos; & nullus, qui sui ipsius rationem habere non debeat.

LIBER I.

DE OFFICIO PRINCIPIS CHRISTIANI.

CAPVT PRIMVM.

DE OFFICIO PRINCIPIS Christiani erga Deum.

IGITVR cùm Princeps Christianus negocium habeat cum superioribus, cum inferioribus, cum paribus, & ipse secum: ordo ipse poscit, vt à primo negocio principiũ faciamus. Et quia Princeps quatuor agnoscere debet superiores, si verè Christianus dici, & haberi velit, Deum optimum maximum, Pontificem summum, Episcopum proprium, & proprium Confessarium: à primo superiore, qui est omnium supremus & eminẽtissimus, incipiemus.

Oportet igitur, Principem, qui officio suo rectè fungi velit, & ad reg-

 num

num æternum verè, & ex intimo corde aspiret & suspiret, pro comperto habere; & non verbo solum, & lingua, neque sola externa veneratione, sed opere, & veritate, & illuminato corde agnoscere, & sæpe, ac sæpius intra se cogitare & recogitare; Deum esse Regem Regum, & Dominum Dominantium: hoc enim, disertis verbis sacræ paginæ multis in locis prædicant. Porrò Principes terræ multis modis subiecti esse debét Deo Regi Regum, & Domino Dominantium. Primum enim, Principes terræ sunt quasi Proreges Dei, vel potius Ministri principales Dei, iuxta illud: *Cum essetis Ministri Regni illius, non rectè iudicastis*: Et illud Apostoli: *Minister Dei est*; vbi loquitur de summo Principe temporali. Itaque Reges terræ principatum suum non vt absolutè suum, sed vt sibi à Rege supremo ad tempus gubernandum traditum, obtinent, sub conditione rationis reddendæ in tremẽdo nimis iudicio eiusdem viuentis, & omnipotentis Dei. Quare longè abesse debet à Principe Christiano quantũuis sum-

Psal. 1.
Psal. 43.
Psal. 83.
1. Tim. 6.
Apoc 19.
Sap. 6.
Rom. 13.

summo, illa turpissima adulatio. Si libet, licet. An nescis te Imperatorem esse, & leges dare non accipere? quod refert Aelius Spartianus dictum Antonino Caracallæ à Nouerca, quam in vxorem ducere cupiebat, sed non audebat.

Debet igitur in primis Princeps Christianus subiectus esse legibus Dei Regis Regum. Hoc docuit Moyses quãdo in Deuteronomio descripsit officium Regis. Sic enim ait: *Quando sederit Rex in solio Regni sui, describet sibi Deuteronomium legis huius in volumine, accipiens exemplar à Sacerdotibus Leuiticæ tribus, & habebit secum, legetque, illud omnibus diebus vitæ suæ, vt discat timere Dominum Deum suum, & custodire verba & cæremonias eius, quæ in lege præcepta sunt.* Deut. 17.

Vbi Moyses non simpliciter dixit, Debet Rex legem Dei custodire: sed addidit multa verba, vt significaret magnitudinem negocij huius. Primum iussit, vt ipse sibi describeret legem Dei, vt non posset vnquã dicere, nõ vidi legem Dei, nec scio quid in ea cõtineatur. Deinde addidit, vt

exemplar diuinæ legis acciperet à Sacerdotibus Dei veri: ne forte pro lege Dei veri acciperet leges falsorũ prophetarum; quales hoc tempore sunt, qui dicuntur Politici,& multo magis hæretici omnes, qui legem & cultum Dei pro suo capite populis obtrudunt,& non ab Ecclesia illa vera accipiunt, *quæ est columna & firmamentum veritatis*. Tertio addidit vt habeat secum,& legat omnibus diebus vitæ suæ; videlicet vt identidem legat, ne forte obliuiscatur mandata Dei. Denique adiungit, vt discat timorem Domini,& ex eo timore sollicitus sit obseruare mandata Dei, tum ea quæ pertinent ad Religionem, tum illa quæ spectant ad iustitiam. Decet enim, vt Princeps in omni lege diuina seruanda, exemplo suo, populum præcedat.

1.Tim. 3.

Hoc idem, quod Moyses docuit, docuit postea etiam Samuel,& quidẽ comminatione grauissima. Nam cum Saul Rex primus Hebræorum mandatum quoddam Domini, sub specie pietatis, non impleuisset; reprehendit eum Propheta Samuel, dicens: *Quia*

1. Reg. 15.

proie-

proiecisti sermonem Domini; proiecit te Dominus ne sis Rex. Et ibidem, *Numquid vult Deus holocausta & victimas, & non potius ut obediatur voci Domini?* & paulo post, *Scidit*, inquit, *Dominus regnū Israel à te hodie, & dedit illud proximo tuo meliori te.* Ostendit igitur hoc exemplo Deus, se Regem Regum esse, & Reges terræ, nō tam Reges quam Ministros dici debere; quippe quos ipse regnādi potestate nullo negocio priuat; vt re vera Saulum cum omni progenie sua regno priuauit, & regnum eius in Dauidem, & eius posteros transtulit. Quo exemplo edoctus Dauid in psalmo secundo Reges omnes admonuit, dicens: *Et nunc Reges intelligite, erudimini qui iudicatis terram: Seruite Domino in timore, & exultate ei cum tremore.* Et in alio psalmo dicit, Deum esse qui aufert *spiritum Principum*, & ideo esse terribilem apud Reges terræ. & idem ipse Dauid filio suo Salomoni, tunc primum regnare incipienti, sic locutus est: *Ego ingredior viam vniuersæ terræ, confortare, & esto vir, & obserua, ut custodias mandata Domini Dei tui, ut ambules in vijs eius, & custodias ceremonias eius, & iudicia, & testimonia sicut scriptum*

Psal. 2.

Psal. 75.

3 Reg. 2.

que id solum curant si sapiunt, sed vt ea solum asportent, quæ iuste lucrati sunt; alioquin Rex non solum eos potestate & Præfectura priuat, sed omnia male parta aufert, & eos vt latrones vel morti tradit, vel in exilium mittit, vt pœnas luant prouinciæ male administratæ. Hæc non semper Reges terræ in Præfectos malos statuere possunt, quia vel eorum peccata nesciunt, vel metu peiorum tacent, vel certè ipsi quoque Rei sunt scelerum multorum; & ideo dissimulant peccata aliorum, ne ipsis exprobrentur sua. At Rex Regum Deus neque peccata vlla non videt, neque potentiam vllius timet, neque iniustus est, vt iniustitiam aliorum dissimulare velit. Itaque Reges terræ quia præfecti, & Ministri estis Dei, si quid sapitis, successorem quotidie expectate; cum timore, & tremore Regnum Dei administrate, tamquam rationem de singulis actis vestris redditur i, quærite ex vestro labore iustas diuitias, quæ sunt bona merita. Sic enim fiet, vt cum desieritis esse Præfecti Regij in terris, ipsi Regi Regum feli-

felicissime conregnetis in cælis. Id enim nobis promittit, qui nō mentitur spiritus Dei; *Si sustinebimus, & conregnabimus.* Et iterum; *Qui vicerit dabo ei sedere mecum in throno meo, sicut ego vici & sedi cum Patre meo in throno eius.* 2. Tim. 2. Apoc. 3.

CAPVT II.

De eodem officio.

CONsiderauimus Principē Christianum, vt Vicarium in temporalibus Dei Regis magni. Nunc considerare volumus eundem, vt filium eiusdem Dei per adoptionem; quæ adoptio communis est Principibus Christianis cum eorum subditis. Sic enim loquitur Apostolus, *Accepistis spiritū adoptionis filiorū, in quo clamamus Abba Pater. Ipse enim spiritus testimoniū reddit spiritui nostro, quod sumus filij Dei; si autē filij, & hæredes, hæredes quidē Dei, cohæredes autē Christi.* Hinc verò sequitur, vt Christianus Princeps debeat Deo reuerentiam, & obedientiam filialem; & simul debeat subditis suis fidelibus fraternam charitatē, Rom. 8.

vt cohæredibus in Regno cælorum futuris. De reuerentia filiali dicit ipse Dominus ad Malachiam, *Si pater ego sum, vbi est honor meus*: Debet igitur Princeps Christianus, vt filius Dei, ardentissimo zelo procurare honorem tanti patris, non solum ipse abstinendo manum, & linguam, & cor ab omni cupiditate, verbo, & opere, quod in iniuriam, & irreuerentiam tanti Patris cedere possit, sed etiam diligentissime procurando, vt populi regimini eius subiecti, caueant ab omni blasphemia, & periurio; & ab omni opere sacrilego, quibus violari possit honor diuinus. Hoc zelo sanctus Moyses blasphemos omnes sine vlla misericordia, iubebat ab omni populo lapidari. Et sanctus Ludouicus Rex Francorum, non patiebatur blasphemos vllos impunitos abire, quin saltem candenti ferro labia sacrilega continuo adurerentur.

Malac. 1.

Leuit. 24.

Nec minus debet Princeps, si se verum Dei filium esse sperat, obedire in omnibus Patri tam amabili, & tam amanti. Nam, si paren-

tibus

tibus carnis iubet Apostolus, vt filij obediant per omnia, quanto magis debent Principes obedire Patri cœlesti, plane per omnia? Præsertim cum Pater cælestis nihil iubere possit, nisi bonum per omnia. Huius obedientiæ exemplum habemus illustrissimum in Dauide Rege, qui sic in omnibus obediuit Deo, vt Deus ipse hanc obedientiam præuidens, testatus sit, ob hanc potissimum virtutem, illum à se fuisse electum in Regem. Sic enim loquitur Apostolus Paulus, *Suscitauit illis Dauid Regem, cui testimonium perhibens dixit, Inueni Dauid filium Iesse, virum secundum cor meum, qui faciet omnes voluntates meas.* Sed illustrius adhuc habemus exemplum in Christo filio Dei naturali, qui vsque adeo delectabatur in obedientia exhibenda Deo Patri, vt diceret, *Cibus meus est, vt faciam voluntatem eius qui misit me.* Et in alio loco, *Quæ placita sunt ei, facio semper.* Et non solum in rebus facilibus, sed etiam in re omnium difficillima, & maxime horribili, *humiliauit semetipsum, factus obediens.* Quid enim est horribilius morte ignominiæ, &

Coloss. 3.

Act. 13.

Ioan. 4.

Ioan. 8.

Philip. 2.

niæ, & doloris plenissima? Atque ad hoc extremum peruenit obedientia filij Dei, nimirum vsque ad mortem, & mortem crucis. Quod si filius Dei naturalis, & Princeps Regum terræ obediuit Patri vsque ad mortem crucis; in qua re obedire non debet filius adoptiuus, & vnus ex Principibus terræ? Profectò nulla tentatio carnis, nullum dispendium facultatum, nulla iactura honoris, Principem Christianum impedire posse deberet ab obedientia Patris cælestis. Neque solum Princeps debet, si legitimum Dei filium se præbere cupit, obedire patri per omnia, sed etiam totis viribus contendere, vt omnes eius subditi idipsum faciant. Denique idem Princeps subditis suis, quos nouit fideles, & pios, fraternam charitatē debet, vt cohæredibus regni cælestis. Videmus enim hic in terris, Principes omnes longè benignius, & humanius agere cum fratribus suis, quam cum alijs subditis, quos in ditione sua habent. Sic igitur Princeps sapiens, & pius longè aliter agere debet cum subditis suis facinorosis, & scelera-

tis

tis, qui non ſunt filij Dei, ſed filij diaboli, quam cum religioſis, & ſanctis, qui ius habent ad Regnum æternum; & quos, poſt breue tempus, habebit in patria cœleſti conſortes Regni, & ſibi dignitate pares, vel etiam ſuperiores. Proinde hic etiam eos magnifaciat, & honore proſequatur, vt fratres, neque ſinat eos à malis hominibus iniuſtè vexari. Proderit autem hæc demonſtratio amoris in ſubditos pios, non parum ad conuertendos impios ab impietate ſua.

Quod ſi forte (quod abſit) Princeps aliquis Chriſtianus, propter admiſſum ſcelus, exciderit à gratia Dei, & per hoc amiſerit ius adoptionis, & filiationis diuinæ, eum obſecro, vt cogitet, & recogitet, quale erit ei, niſi maturè reſipiſcat, in die obitus ſui, & poſtea in die vltimi Iudicij dedecus, & confuſio, & dolor; cum viderit multos ex ſubditis ſuis vocari ad Regnum, & ſe Dominum eorum detrudi in gehennam ignis; & impleri illud ex cantico Matris Dei,

Luc. 1. *Deposuit potentes de sede, & exaltauit humiles.* Consideret, obsecro, qui talis est, quàm ingenti pretio, & quàm seria pœnitentia redimeret, si posset tunc eam ignominiam, & calamitatem, qua nulla maior inueniri, vel cogitari potest; & gratias agat Deo, quod adhuc non permisit eum exire de corpore cum lethali crimine, & spatium pœnitentiæ illi concessit. Neque solum gratias agat, sed accingat se ad seriam pœnitentiam agendam, vt lætus mortem, & iudicium expectare, & principatum nō amittere, sed in maiorem, & diuturniorem commutare possit.

CAPVT III.

De eodem officio.

RESTAT postrema consideratio, quæ est Principis christiani, vt serui Dei. Idē enim ipse homo, qui vt præest populis, est quasi vicarius, & Præfectus Regis omnium Regum; & vt gratiam adoptio-

ptionis, per baptiſmum accepit, eſt filius,& hæres Dei,& cohæres Christi; idem, inquam, eſt ſeruus Dei, & ſeruus,non vno modo tantum, ſed quinque, quot videlicet reperiuntur genera ſeruitutis. Eſt enim ſeruus Dei per naturam,eſt mancipium, eſt ſeruus emptitius, eſt vernaculus, eſt mercenarius.Et tamen quod admirabile eſſe videtur, tam multiplex ſeruitus, quæ omnia genera ſeruitutis comprehendit,non pugnat cum filiatione adoptiua, neque cum dignitate Præfecti,imò etiam cum conſortio Regni Dei.

Explicemus breuiter,& probemus hæc omnia. Serui per naturam, dicuntur illi, qui carent ratione, vt bruta animantia,vel vſu rationis, vt infantes, & fatui. De primis canit Propheta, *Omnia ſubiecisti ſub pedibus eius* (hominis videlicet) *oues & boues, insuper & pecora campi, volucres cæli,& pisces maris* Et multò ante Deus ipſe dixit, *Faciamus hominem ad imaginem,& ſimilitudinem noſtram, & præſit piſcibus maris,& volatilibus cæli, & beſtijs vniuerſæ terræ,omnique reptili.quod mone-* Pſalm. 8. Gen. 1.

tur

tur in terra. Ac ne fortè existimaremus, per peccatum primi hominis ablatum fuisse dominium bestiarũm, aut certè pee peccata filiorum Adam, ob quæ factum est generale diluuiũ, amisisse homines imperium in animantia bruta; repetiuit Deus post diluuium eandẽ prærogatiuã, dicẽs:

Gen 9. *Crescite & multiplicamini, & replete terram. Et terror vester, ac tremor sit super cuncta animalia terræ: & super omnes volucres cœli, cum vniuersis, quæ mouentur super terram. Omnes pisces maris manui vestræ traditi sunt.* De ijs, qui carent vsu rationis dixit Apostolus:

Galat. 4. *Quanto tempore hæres paruulus est, nihil differt à seruo. sed sub tutoribus, & actoribus est.* Et Salomon scripsit: *Qui*

Roma. 9. *stultus est, seruiet sapienti.* Deinque seruiunt naturaliter artifici opera, quæ ipse arte sua, & ex re sua fecit, dicente Apostolo: *An non habet potestatem*

Prou. 11. *figulus luti, facere aliud vas in honorem, & aliud in contumeliam?* Iam vero mancipia dicuntur homines, qui capiuntur ab hostibus in bello; de quibus dicit sanctus Petrus,

2. Pet. 2. *A quo quis superatus est, huius & seruus est.* Dicuntur autem mancipia,

quia

quia manu capiuntur. Serui autem emptitij sunt illi, qui pretio emuntur. Vernaculi sunt ij, qui nascuntur ex seruis, & ancillis. Denique mercenarij, qui pro constituto salario, siue mercede seruiunt ad tempus, sed alioqui non serui sed liberi sunt.

Iam igitur omnis homo naturaliter seruus est Dei, à quo factus est, vt vas à figulo, ac proinde potest eum Deus, si velit, confringere, & in puluerem redigere, iuxta illud psalmi, *Reges eos in virga ferrea, & tanquam vas figuli confringes eos*: & præterea hac ratione non solus homo, sed omnes res creatæ naturaliter seruiũt Deo, iuxta illud: *Omnia seruiunt tibi.* & illud, *Dominus vniuersorum tu es.* & illud, *Deus potest vniuersum mundum vno nutu delere.* Et rursus alia ratione omnis homo seruus est Dei, quoniam licet iudicium rationis ex munere Dei sortitus sit, id tamen, si comparetur ad iudicium rationis, quod est in Deo; omnis homo, quantumuis sapiens inter homines, est ve-

Psalm. 2.

Psal. 118.

Ester. 13.

2. Mach.

ptum est in lege Moysi. Quibus verbis Rex optimus & sapientissimus filium admonet, vt si velit feliciter regnare, Deo Regi Regum fideliter seruiat: & prima illi cura sit, vt in ijs quæ ad Religionem pertinent, nihil omnino prætereat, & exemplo suo populos sibi subiectos in vera Religione contineat: deinde leges Dei, quæ ad mores, vel iudicia pertinent, diligenter obseruet: ac denique sic ipse Deo subiectus, & obediens esse studeat, quemadmodum cupit sibi ab administris suis promptè, fideliterque seruiri.

Sed operæpretium est attendere, quam grauiter sapientia diuina Reges admoneat. *Audite,* inquit, *Reges, & intelligite, discite iudices finium terræ: præbete aures vos, qui continetis multitudines, & placetis vobis in turbis nationum; quoniam data est à Deo potestas vobis, & virtus ab Altissimo, qui interrogabit opera vestra, & cogitationes scrutabitur. Quoniam cum essetis Ministri Regni illius, non rectè iudicastis, nec custodistis legem iustitiæ, neque secundum voluntatem Dei ambulastis. Horrendè & cito apparebit vobis, quoniam iudicium durif-* Sap. 6.

durissimum his, qui præsunt, fiet. Exiguo enim conceditur misericordia: potentes autem potenter tormenta patientur. Hæc sapientia diuina docet, quæ breuiter explicāda sunt. Primum admonētur Reges, vt cogitent, potestatē in alios homines habere se à Deo, quocumq; titulo regnent. Nam, vt Apostolus docet in epistola ad Roman. *Non est potestas, nisi à Deo.* Ipse enim solus nō ab alio potestatem habet, cùm vnus ipse sit *Legislator, & Iudex,* vt loquitur Apostolus Iacobus; id est, qui omnibus dat leges, & omnes iudicat; & ipse à nemine iudicatur, & à nemine legem accipit. Itaq; siue populus potestatem suam in Principem transferat, siue per hæreditariam successionem potestas acquiratur, siue iure belli aliquis Princeps fiat: semper erit verum, non esse potestatem, nisi à Deo; & vnum Deum esse supremum Legislatorē & Iudicem. Hinc vero colligit sapiens, omnes Reges, omnesq; Principes ministros esse Dei, & à Deo iudicandos, ac præmium vel pœnam accepturos, prout in Regno Dei administrando se gesserint. Addit præterea, non de solis

Roman. 13.

Iacob. 4.

factis, sed etiam de cogitationibus iudicandos; & quoniam multum interest inter peccata Principum & priuatorum; quod illa ad multos, ista ad paucos pertineant; adiungit sapiens terribilem sententiam illam, *Iudicium durissimum his, qui præsunt, fiet:* &, *Potentes potenter tormenta patientur.*

Sed veniamus ad ea, quæ sunt Ministri principalis propria, cum iam ex diuinis literis satis apertè demõstratum sit, Reges hominum, esse Ministros Dei. Principio Minister debet, si quid sapit, non ex capite suo leges populis dare, sed iuxta leges sibi à Rege datas, populos regere. Non enim populos propriè & absolutè suos, sed populos Dei, Regis æterni gubernandos suscepit. Quare cauere debet, ne aliquid iubeat, quod legi diuinæ repugnet. Et quoniam Reges non solum legibus & edictis, sed etiam exemplo & factis populos regunt; valde cauere debent, ne ipsi leges diuinas vllo modo transgrediãtur. Certè enim si Minister, Regis nomine, edictum publicè proponat, ne vllus audeat trãsire ad hostes, aut

eos

eos armis, vel commeatu iuuare: certe ipse Minister primus esse debet in edicto eiusmodi obseruando. Eodem igitur modo, debent Reges terræ, vt Ministri Dei, diligentissimè cauere, ne adulteria, vel sacrilegia vlla cõmittant, ne peierent, ne blasphemẽt, ne iniustè vllum opprimant; denique ne malo exemplo suo populos ad peccandum prouocent. Rex enim Deus nimium irascitur, cùm videt eos transgredi leges suas, quos administros Regni sui esse voluit, vt populos in officio, & in legum diuinarum obseruatione contineant. Deinde Ministri vel Præfecti Regum, si fortè diuites fieri velint, quia sciunt se non diu in Regno futuros, cùm successorem breui venturum expectent; propterea non solliciti sunt de coemendis in eo Regno palatijs, aut vineis, aut agris, aut hortis, quæ secum auferre & asportare non possunt; sed pecunias & res pretiosas, quæ facile asportari possunt, cumulare satagunt; vt cùm recedendum erit, & potestas successori tradenda, diuites reuertantur in patriam; neque

est veluti infans, & lactens puerulus. Eodem modo omnis homo est mancipium Dei, etiamsi alioqui magnus in terris sit princeps: quoniam in bello, quod Christus Imperator noster cum principe tenebrarum gessit, *captiuam duxit captiuitatem*: idest, eos, qui erant captiui diaboli, fecit Christus victor captiuos suos. Quod ipse
Luc. 11. Dominus in Euãgelio explicauit, dicens, *Cũ fortis armatus custodit atriũ suũ, in pace sunt omnia, quæ possidet: sed cũ fortior eo superueniens vicerit eum, vniuersa arma eius auferet, in quibus confidebat, & spolia eius distribuet.* Atrium Principis tenebrarum est infidelitas: eo enim atrio bene mun,to, omnes, qui intus erant, secure possidebantur à diabolo. Sed atrio expugnato, omnia arma diaboli, idest, superbia, auaritia, luxuria, & cætera vitia paulatim erepta sunt, & in eorum locum successerunt virtutes, humilitas, charitas, continentia, & cæteræ. Et tunc demũ spolia, idest, homines liberati à potestate tenebrarum & translati in Regnum Christi, distributi sunt per varias mundi regiones, vt multitudinẽ

gen-

gentium ad fidem conuerterent, & Christi Regno adiungerent. Iam vero ijdem homines, non solum serui capti in bello, sed etiam serui emptitij facti sunt, quia Christus Dominus eosdem redemit ab ira Dei iusta, pretio sanguinis sui. Sic n. loquitur Apostolus, *Empti estis pretio magno* & rursus, *Pretio empti estis, nolite fieri serui hominum* & sanctus Petrus: *Non corruptibilibus auro, vel argento redempti estis, sed pretioso sanguine agni immaculati & incontaminati Christi.* Addo etiam, nos omnes esse vernas, siue seruos vernaculos Dei, quia filij seruorum, & ancillarum eiusdem Dei, dicente Propheta, *Ego seruus tuus, & filius ancillæ tuæ.* Denique sumus omnes serui mercenarii, qui nō sine magno stipēdio seruimus Deo. Primum enim ille nos alit, & vestit, &, vt Apostolus loquitur. *Ipse dat nobis vitam, & inspirationem, & omnia.* Et quasi hoc parum esset, promittit Deus seruis suis mercedem magnam pro omni labore eorum. Sic enim loquitur Ecclesiasticus in extremo libro suo, *Operamini opus vestrū, & dabit vobis mercedem vestram in tempore suo*

1. Cor. 6. 1. Cor. 7. 1. Pet. 1. Psalm. 115. Act. 17.

suo, & Apostolus Paulus, *vnusquisque*, inquit, *mercedem suam accipiet secundũ suum laborem*. Et Dominus ipse de mercede bonorum operum loquens ait, *Mensuram bonam, & confertam & coagitatam, & supereffluentem dabunt in sinum vestrum*.

1.Cor.3.

Luc. 6.

Porrò hæc tam multiplex seruitus omnium hominum erga Deum, non pugnat cum potestate regia, neque in terris, neque in cœlo: sicut etiam non pugnat cum vera filiatione; & adoptione. Sanctus enim Ioannes in Apocalypsi beatos homines introducit dicentes, *Fecisti nos Deo nostro Regnum, & sacerdotes, & regnabimus super terram*. & alibi introducit Christum dicentem, *Qui vicerit dabo ei sedere mecum in throno meo: sicut ego vici & sedi cum Patre meo in throno eius*: & tamen idem sanctus Ioannes in eodem libro de ijsdem dicit, *Ideo sunt ante thronum Dei, & seruiunt ei die, ac nocte*. Vbi videmus, eosdem in cælo & sedere in throno, & regnare, cum Christo, & simul seruire Deo stantes ante thronum die ac nocte. Et non solum sancti homines, sed etiam sancti Angeli,

Apoc. 5.

Apoc. 3.

Apoc. 7.

geli, seruos Dei, & conseruos hominum se esse confiteri non erubescunt, dicente Angelo ad Ioannem, *Conseruus tuus sum, & fratrum tuorum.* *Apoc. 19.*

Ex his habemus, Reges, & Principes terræ, vt verè, & propriè populis suis præsunt; sic etiam verè, & propriè seruos esse Dei, & conseruos subditorum suorum, & tales etiam futuros in cælo, si illuc peruenerint, sed fælicissima, & omni acceptione dignissima seruitute. Ex qua consideratione illud consequetur, vt pium Principem non erigat in superbiam thronus, & corona, neque sceptrum, & purpura; sed in eius animum ingeneret consideratio tam multiplicis seruitutis veram, & profundam, & Christo Domino amatissimam humilitatis virtutem. Ex quo sequetur, vt vicissim ipse Princeps à Deo diligatur, & exaltetur, & sub alis eius securè quiescat. Nihil enim magis placet Altissimo, quam humilitas virorum magnorum; & nihil magis displicet, quam superbia vilium personarum. Sic enim ipse loquitur per Isaiam,

Ad

Isai. 66. *Ad quem respiciam, nisi ad pauperculum, & contritum, & trementem sermones meos?* Quod alijs verbis docet sanctus Iacobus dicens: *Deus superbis resistit: humilibus autem dat gratiam* Quorum sententias confirmat Dominus dicens, & sæpe, ac sæpius repetens, *Omnis, qui se exaltat humiliabitur, & qui se humiliat exaltabitur.*

Iac. 4.

Mat. 23.

Luc. 14. & 18.

Nunc, vt in summam redigamus, quæ scripsimus in his tribus capitibus de officio Principis Christiani erga Deum, dicimus, Principem Christianum, vt Ministrum Dei, debere Deo plenam subordinationem; vt filium adoptiuum & hæredem Regni cælorum; debere eidem Deo, præter subordinationem, reuerentiam, & obedientiam filialem; vt seruum, debere eidem non solum subordinationem, reuerentiam, & obedientiam, sed etiam profundam, & veram cordis, & corporis humilitatem.

CAP.

CAPVT IV.

De officio Principis Christiani erga Summum Pontificem.

SVMMVS Pontifex officio fungitur in Ecclesia vniuersa, Patris, Pastoris, Doctoris, Speculatoris, & summi Sacerdotis. De officio Patris loquitur S. Augustinus in epistola ad Glorium & Eleusium, in qua de sancto Melchiade Papa loquens, vocat eum filium Christianæ pacis, & Patrem Christianæ plebis. De hoc officio loquitur Concilium Africanum in epistola ad sanctum Damasum Papam, cum S. Damasum appellat patrem patrum; & mos est Christiani populi, vt summum pontificẽ patrem sanctum appellet: qua appellatione non vulgus tãtum, sed omnes principes Christiani, etiam summi vtuntur, cum ad Romanum pontificẽ scribunt, aut cum eo loquuntur. Iure autem summus Pontifex, pater omnium fidelium dicitur, quia ipse est, qui per se vel per alios per verbũ Dei,

Epist. 162.

Tomo 1. Conciliorũ in epist. Stephani.

& sacramentum baptismi filios spirituales gignit. Quod enim B. Paulus dicebat Corinthijs: *Si decem millia pædagogorum habeatis, sed non multos Patres nam in Christo Iesu per Euangeliū ego vos genui*; idem dicere potest summus Pōtifex fidelibus omnibus: atque ad hoc significandum voluit Deus, vt primus omnium, qui tum ex Iudæis, tum ex gentilibus filios spirituales per verbum Dei & baptismū genuit, sanctus Petrus fuerit; ipse enim primus, accepto Spiritu sancto in die Pentecostes, publice Euangeliū prædicauit Iudæis, & conuersos ad fidem baptizari iussit; & ipse idem primus Cornelio Gentili, & eius familiæ prædicauit, & credentes iussit baptizari. Pater ergo patrum Petrus fuit: in cuius locum Pontifices Romani succedunt. Quod ipsum Ritus declarat, qui in coronatione Pontificis adhibetur, cum Decanus Cardinalium orans pro Pontifice, vocat eum Patrem Regum, ac Principum Christianorum. Atque hæc etiam causa est, cur Reges Christiani in creatione noui Pontificis, Legatos, siue Oratores

1. Cor. 4.

Act. 2.
Act. 10. & 15.

res

res mittant, qui reuerentiam & obediētiam Pontifici recens creato promittant, tamquam Patri spirituali: vt omnes intelligant, eos quoque ad familiam Christi pertinere, quæ est Ecclesia Catholica, cui vice Christi Pontifex Maximus, vt paterfamilias, præsidet.

Alterum officium significatur in nomine Pastoris, cuius est pascere & nutrire filios iam natos. Quamuis enim multi sint in Ecclesia Pastores, qui verbo & sacramentis fideles pascunt; tamen omnes à Principe pastorum pendent, & ab illo diriguntur: & si non bene fungantur officio, ab illo remoueri à munere pastoritio possunt. Neque solum pastores cæteri, Principi pastorum subiecti esse debent; sed etiam oues dici possunt summi Pastoris. Nam ea causa est, cur Dominus Petro nō solum agnos, sed etiam oues, agnorum matres, pascēdas commiserit. Et sanctus Hieronymus, qui Sacerdos & Doctor insignis in toto Christiano orbe habebatur; à sancto Damaso Romano Pontifice pabulum spirituale petens, dicebat,

Tom.2.ep. 17.& 58

à Pastore præsidium omis flagito. & in epistola sequenti, *Flagito*, inquit, *vt paruum magnus aspicias; vt diues Pastor morbidam non contemnas ouem.* Quod si pastores & Doctores à summo Pontifice, vt à summo Pastore pabulum aliquando petunt; non mirum esse debet, si Principes sæculi, qui inter oues, vel potius inter arietes gregis Christi numerantur, ab eodem Principe pastorum, Christique in terris Vicario, doctrinæ pabulum libenter accipiant.

Tertium est nomen, Doctoris, quo nomine visum fuit Concilium Florentinum, cum in decreto suo Romanum Pontificem appellandum censuit Doctorem omnium Christianorum. Id vero propriè locum habet in doctrina fidei Catholicæ, quam non solum docere, sed etiam definire cum potestate debet, vt simul & Doctor & Iudex haberi debeat. Nam quia Dominus sancto Petro dixit, *Ecce Satan expetiuit vos vt cribraret sicut triticum: ego autem rogaui pro te vt non deficiat fides tua: & tu aliquando conuersus confirma fratres tuos:* ideo

Luc. 2.

ideo in dubijs fidei ad ſedem Petri recurrendum omnibus eſt, in qua fides non poteſt habere defectum, vt ſcribit S. Bernardus; & ad quam perfidia habere non poteſt acceſſum, vt loquitur S. Cyprianus. Tale aliquid multo antea docuit Salomon dicens *Verba ſapientium ſicut ſtimuli, & quaſi claui in altum defixi, quæ per magiſtrorum conſilium data ſunt à paſtore vno; his amplius, fili mi, ne requiras.* Et clarius in lege definitum eſt à Spiritu ſancto per Moyſem dicentem, *Qui ſuperbierit nolens obedire Sacerdotis imperio, qui eo tempore miniſtrat Domino Deo tuo; ex decreto iudicis morietur homo ille, & auferes malum de Iſrael: cunctusque populus audiens timebit, vt nullus deinceps intumeſcat ſuperbia.* Loquitur autem Moyſes de rebus dubijs in lege Domini & doctrina. Hoc præceptum ſpiritus ſancti non obſeruarunt quidam Principes Germaniæ quando ſurrexit Martinus Lutherus, & contra ſacerdotis imperium, qui eo tempore miniſtrabat Domino, nouas doctrinas in populum ſeminare cœpit: ſed illi Principes verè

Epiſt. 190.

Lib. 1. epiſt. 3. ad Cornelium.

Eccl. 12.

Deut. 17.

pij seruarunt mandatum Dei, qui cũ pijssimis Gratiano & Theodosio seniore dixerunt, *Cunctos populos, quos clementia nostra regit Imperium, in tali volumus religione versari, quam Diuum Petrum Apostolum tradidisse Romanis religio usque adhuc ab ipso insinuata declarat, quamque Pontificem Damasum sequi claret, &c.*

Et sanè mirabile est, quòd apud aliquos Principes plus fidei inuenerit in rebus fidei, vna ouis errans ab ouili, quam summus Pastor ab ipso Domino constitutus & Doctor & Iudex. At, inquies, Lutherus verbũ Dei pro sua sententia proferebat. Ita est; sed cũ de intelligẽtia verbi Dei quæstio esset; cur nõ obseruatum est aliud verbum Dei, apertissimè docens, vt ad sacerdotem iretur, qui eo tempore ministrabat Domino Deo suo? Et posteaquam de consilio sapientum Pastor primarius sententiam dixit, & Lutherum hæreticum pronunciauit; vbi est verbum Dei, quod anteponi doceat hæreticum declaratum ipsi Iudici summo, ab ipso Domino constituto? Hoc idem di-

dici poteſt de Principibus illis, qui Ioannem Caluinum tamquam nouum Apoſtolum receperunt, cum nulla ſigna ſui apoſtolatus oſtendere poſſet, niſi viuentem hominem verè mortificatum, quem ex morte ad vitam falſo à ſe reuocatum credi voluerat; qui ſi fidem potius habere voluiſſent Doctori omnium Christianorum, à Chriſto ipſo Eccleſiæ dato, & in cathedra ſua collocato, pro cuius fide, vt non deficeret orauerat; certè in reprobum ſenſum dati non fuiſſent. Ergo *Reges intelligite, erudimini qui iudicatis terram*, illi Doctori fidem habete in controuerſijs fidei, cui Veritas dixit, *Oraui pro te, vt non deficiat fides tua*: & illam Eccleſiam requirite, de qua dictum eſt à Domino, *Porta inferi non prævalebunt aduerſus eam*. *Pſalm 2.* *Luc. 22.* *Matth. 16.*

Quartum nomen Pontificis, Speculator eſt. Ipſe enim propterea in altiſſimo faſtigio ſedet ſpeculæ paſtoralis, vt ſanctus Auguſtinus loquitur in ipſo principio librorũ quatuor ad Bonifacium Papã: quoniam ad illum pertinet, ſpeculari ex alto quid

agant Christiani, vt inde malos admoneat, vt redeant in viam bonam; & bonos hortetur, vt perseuerent in cursu, & perueniãt ad brauium. Huius speculatoris figura fuit propheta Hieremias, sancto Bernardo teste: sic enim loquitur Deus ad Hieremiam: *Ecce constitui te hodie super gentes, & super regna, vt euellas, & destruas, & disperdas, & dissipes, & ædifices, & plantes.* Neq; significant hæc verba Prophetæ, mãdari à Deo, vt bella gerat cum Regnis & Regibus, & ea sibi armis subijciat; sed vt in alto sedens obseruet malos mores, & corruptelas omnes Regum & regnorum, & clamando, & vociferando liberrime increpet vitia, præsertim publica Regum & Principum, & populorum; & pœnas à Deo paratas prædicat, & ipse quoque censuris, pœnisque alijs coerceat contumaces; & eo modo disperdat, & destruat peccata Regum & populorũ; & ædificet & plantet virtutes, ac mores bonos. Quod idem clarius explicat Ezechiel dicẽs: *Factum est verbum Domini ad me dicens, fili hominis, speculatorem dedi te domui Israel*

Libr. 2. de consider. ad Eugen.
Hier. 1.
Ezech. 3.

Israel, & audies de ore meo verbum, & annunciabis eis ex me. Si dicente me ad impium, morte morieris; non annunciaueris ei, neque locutus fueris, ut auertatur à via sua mala, & viuat: ipse impius in iniquitate sua morietur; sanguinem autem eius de manu tua requiram. Si autem annunciaueris impio, & ille non fuerit conuersus ab impietate sua, ipse quidē in impietate sua morietur: tu autē animam tuā liberasti. Hæc ipsa quæ Dominus de prophetis, qui prædicatores illius temporis erant, dicit; eadem omnino intelligi debent de Episcopis, ad quos præcipuè pertinet officium prædicationis. Episcoporum autem caput & princeps est summus Pontifex. Solebant autem Pontifices Maximi, & Episcopi reliqui, quæ mala ex specula cernebant in concionibus ad præsentes; per litteras ad absentes nunciare. Hinc sanctus Ambrosius in epistola ad Theodosium Imperatorē scribit, se non posse vllo modo tacere, si qua mala facta de ipso audierit, & ideo æquo animo ferat reprehensiones suas.

Trid. Cōc. sess. 5. c. 2. & sess. 24. Ref. ca. 4.

Epist. 29. lib. 5.

Quæ cum ita sint, & Episcopi ac Princeps Episcoporum, cuius totus

mundus Dioecesis est, debent & verbo & epistolis non tacere vitia principum, sed, vt apostolus loquitur, arguere, obsecrare, increpare, opportune, importune, in omni patientia, & doctrina. Sed non minus principes debent præbere aures obedientes, & cogitare pontificibus & Episcopis molestissimè accidere, si quando ad huiusmodi reprehẽsiones venire cogantur; neque illos sponte hoc agere, sed coactos tum à commi-natione diuina, quæ sanguinem animarum de manu eorum requirẽdum clamat, nisi denuncient pœnas peccantibus debitas; tum ab ipsa charitate paterna, quæ cogit medelas morbis adhibere, qamuis amaras, ne filij eorum, ac præsertim honorabiliores misere pereant. Et certe si principes Christiani libenter acciperent paternas admonitones, præsertim ex vera charitate prodeuntes; multa fortasse discerent, quæ ignorant, & multis detrimentis futuris & impendentibus remedia adhiberent, quæ non abhibent, quia non est qui illos admonere audeat. Vtinam multos haberemus

2. Tim. 4.

haberemus Theodosios, & multos simul Ambrosios. Iste enim ex charitate nihil vtile tacebat: & ille ex obedientia libentissime omnia audiebat, & executioni mandabat.

Postremum nomen est, Sacerdos Magnus, siue Pōtifex Maximus, quod est nomen honorificentissimum, vsq; adeo, vt etiam apud Romanos Ethnicos maximi fieret nomen Pontificis Maximi, quæ causa fuit, vt Cæsares Augusti Pontifices etiam maximi nominari voluerint. Et in testamento veteri, cum primum à Moyse, qui simul erat Princeps & Pontifex, diuisæ sunt istæ potestates, & Pontificatus Aaroni, & post eum Eleazaro collatus fuit, & Principatus Iosue; ab eo tempore semper præpositus fuit Pontifex Principi; vt ex libro Numerorum & Iosue potest intelligi. Ratio verò huius excellentiæ est, quia Pontifex præest rebus diuinis; & Princeps rebus humanis; cui ēt addi pōt, quod regiones Principū terræ definitæ sūt certis prouincijs, regio subiecta Pōtifici maximo, oēs prouincias & omnia Regna Christianis subiecta

Suetonius in August.

Num. 34. *Iof.* 14.

complectitur. Hinc ille Pius Episcopus Patarensis, cum vidisset sanctum Pontificem Syluerium ab Imperatore hæretico parum honeste habitum, exclamauit, multos esse Reges in mundo, sed nullum talem, qualis est ille Pontifex Romanus, qui præest Ecclesijs totius mundi. Quanta verò sit eminentia potestatis Pontificiæ super potestatem Regum & Principum terrenorum, docent multi Patres. Sed ego hoc loco contentus ero testimonio sancti Bernardi, qui sic loquitur ad Imperatorem Conradum, *Legi,* inquit, *omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit: & qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit: quã tamē sententiam cupio vos & omnimodis mon.eo custodire in exhibēda reuerentia sũma, & Apostolicæ Sedi, & B. Petri Vicario, sicut ipsam vobis vultis ab vniuerso seruari Imperio:* hæc ille, qui Pontificē Petri Vicariũ nominat, nō quod non sit Christi Vicarius, sed quod vicarium pro successore acceperit. Nam in secundo libro de Consideratione aperte vocat eumdem Pontificem potestate Petrum, & vnctione Christum.

Liberatus Abbas in Breuiario ca. 22.

Epist. 103

CAP.

CAPVT V.

De officio Principis Christiani erga Episcopum proprium.

BEata ciuitas, cui ex magno dono Dei contigit, vt haberet Principem pium, & Episcopum sanctum, & qui inter se coniũcti animis & studijs, toti essent in populo sibi commisso rectè gubernãdo occupati. Sed vtinam nõ quotidie audiremus, Principes cum Episcopis rixantes, vel de præcedentia, vel de emolumentis temporalibus, quasi non essemus Christiani, & non quotidie in templis audiremus magistrum Deum nobis dicentem, *Qui se humiliat exaltabitur, & qui se exaltat humiliabitur.* &, *Discite à me, quia mitis sum, & humilis corde.* &, *Qui maior est inter vos, fiat sicut minor, & qui præcessor est sicut ministrator.* Hæc autem est veritas (quicquid introduxerit in varijs locis vel ambitio vel consuetudo) Episcopus est Pater, & Pastor, & Doctor tam Principis

Matth. 23. Luc 14. & 18. Luc. 22.

quam reliqui populi; & secundum hæc nomina Princeps subiectus esse debet Episcopo, nō Episcopus Principi. Quamuis enim illa nomina magis conueniant summo Pontifici, quam particularibus Episcopis: tamen nemo negare potest, quin Pater sit honorabilior Filio, & Pastor ouibus, & Doctor discipulis; & Episcopo cuicumque nomina illa rectè conuenire erga eos omnes, qui ad eius curam & prouidentiam pertinent. Præterea Episcopus in Ecclesia sedet in throno, & ad altare Sacerdotio fungitur, quæ Principi nulla ratione conueniunt. Habemus præterea multos grauissimos authores, qui de excellentia dignitatis Episcopalis ita disputant, vt ostendant, Principum terrenorum eminentiam cum Episcopali fastigio, nulla ratione comparari posse. Hi sunt S. Gregorius Nazianzenus, & S. Ioannes Chrysostomus, Græci; S. Ambrosius, & S. Gregorius, Latini.

S. Gregorius Nazianzenus in oratione ad Ciues suos timore perculsos,

sos, & Principem irascentem, *An me,* inquit, *libere loquentem æquo animo fe-retis? Nam vos quoque meæ potestati, meisque subsellijs lex Christi subiecit. Imperiū enim ipsi quoque gerimus, addo etiā præstantius & perfectius, Nisi vero æquū sit, spiritum carni fasces submittere, aut cælestia terrenis cedere.*

S. Ioannes Chrysostomus libro tertio de Sacerdotio sic loquitur; *Sacerdotium Regno tanto est excellentius, quantum spiritus & carnis interuallum esse potest* & hoc multis argumentis probat. Loquitur autem de summo Sacerdotio, id est, de Episcopatu. Ex multis rationibus vnam prætérire nolo. *Habent,* inquit, *& terrestres Principes vinculi potestatem; verum corporum solum: id autem quod dico Sacerdotis vinculum, ipsam animā contingit, atque ad cælos vsque peruadit.* Et infra, *Nam quasi iam in cælum translati, ac supra humanam naturam positi, atque à nostris affectibus exempti, sic illi ad principatum istum perducti sunt. Quid multa? Rex aliquis si cui ex subditis honorem hunc detulerit, vt potestatem habeat quoscumque volet in carcerē conijciendi, eosdēque rursus laxandi, beatus*

illi

ille & admirandus iudicio omnium fuerit: at vero qui à Deo tanto maiorem accepit potestatem, quanto cœlum terra pretiosius est, quanto etiam animæ corporibus præstant, hic vilem dignitatem accepisse videri potest.

S. Ambrosius in libro de dignitate sacerdotali cap. secundo. *Honor*, inquit, *& sublimitas Episcopalis nullis poterit comparationibus adæquari. Si Regũ fulgori compares, & Principum diademati, longè erit inferius, quam si plumbi metallum ad auri fulgorem compares. Quippe cũ videas Regum colla, & Principum submitti gentibus Sacerdotum, & exosculatis eorũ dextris, orationibus eorum credunt se communiri.*

S. Gregorius in epistola ad Mauritium Imperatorem, quæ est tricesima libri quarti. *Quid mirum*, inquit, *si illos vestra pietas dignetur honorare, quibus in suo eloquio honorẽ tribuens, eos aut Angelos aut Deos ipse etiam appellat Deus? Ecclesiastica quoque testatur historia. Quia cum piæ memoriæ Constantino Principi in scripto oblatæ accusationes cõtra Episcopos fuissent; libellos quidem accusationis accepit & eosdem qui accusati fuerant Episcopos conuocans, in eorũ conspectu libellos quos acceperat, incendit, dicens,*

tens: Vos Dij estis à vero Deo constituti; ite & inter vos causas vestras discutite, quia dignum non est, vt nos iudicemus Deos.

Sed si haberemus sanctos Episcopos, non egeremus eiusmodi testimonijs. Ipsa enim sacra potestas, cũ vera sanctitate coniuncta, cogit ad sui venerationem nõ solos principes minores, sed etiam summos. Certè Magnus Constantinus, cum concilio Episcoporum interesse vellet, non solium sublime sibi erigi voluit, sed paruam sedem: neque antea sedit, quam Episcopi illi annuissent vt sederet. & cum alias ad concionem in templo interesse vellet, vbi solus Episcopus, qui concionabatur, sedebat in throno, & populus de more illius temporis, stabat: oblata est sedes Imperatori, sed recusauit, & cũ reliquo populo semper stare voluit. Vide Eusebium in vita Constantini libro 2. ca. 10. & 4. ca. 33. Sanctus Martinus Episcopus Turonensis, sic honoratus est ab Imperatore Maximo, vt in conuiuio ipsi etiam Imperatori præpositus fuerit. Et sanctus patri-

Patritius Episcopus Hibernorum, sic Regibus imperabat, ac si vere parens, & Dominus ipsorum esset. De facto Dunstano Archiepiscopo Cantuariensi scriptum est in vita ipsius id, quod non meis verbis, sed auctoris historiæ referre volo. *Quadam vice Rex in Monasterium virginum venit, ibique, captus amore cuiusdam puellæ, quæ inter Moniales, nõ velata nutriebatur, eam ad suum colloquium adduci secretius voluit. Illa cum duceretur, timens pudori suo, raptum ab una sanctimonialium, capiti suo velum imposuit, eo modo se protegi sperans, si forte Rex quid inhoneste ab ea exigere vellet. Quam ipse velatam intuens, Quam subito, inquit, sanctimonialis effecta est? arreptumq; velum ab ea detraxit; illa conatu, quo poterat, frustra obnitente, sic illa abusus est. Vbi vero res Dũstano innotuit, acerbo mœrore percussus est. Igitur cum in re non segnis ad Regem veniret, & ille venienti prompte occurreret, eumque per manum ad solium suum perducere vellet: manum Dunstanus turbato vultu retraxit, nec eam ab homine contingi passus est. Ad quod ille attonitus: (non enim illum scire putabat quod clanculo à se factum existimabat) cur manum sibi non daret, inquirebat,*

vebat. Sed Dunstanus ad eum ait: Tu postposito omni pudore adulterium commisisti; tu despecto Deo, signum castitatis non veritus, nũc virgini suam integritatem præripuisti; & cur manum summo Patri Virginis filium immolantem, impuris manibus tuis non tradam quæris? Laua prius per pœnitentiam manus tuas à sordibus tuis, & tunc demum quò gratiæ reconcilieris, honora & amplectere manum Pontificis. Territus ille ad hæc, in terram procidit, pedes Antistitis petit, se peccasse gemitu verba interrumpente, contestans. Quod Dunstanus videns, tantum in Rege humilitatis exemplum, eum amplectitur, & erigit, & quæ ad salutem animæ operantur, loquens, septennem ei pœnitentiam iniunxit. Hic Lector primum obseruet, Episcopo veniente, Regem non in cubiculo eum expectasse, sed illi occurrisse, manum porrexisse, atque ad solium deducere voluisse; deinde Regem ad reprehensionem publicam non iratum excanduisse, sed humi stratum, pedes Episcopi cum lachrymis, & singultibus apprehendisse; pœnitentiam septem annorum libentissimè acceptasse; & quod in historia sequitur, mul-

multis bonis operibus superadditis, peccatum illud expiasse.

Multa eiusmodi adduci possent de sanctis Episcopis, quos Reges & Principes terræ, vt par erat, in honore maximo habebant, quos si temporis nostri Episcopi imitari velint, nō erit cur de Principibus seculi conquerantur. Verè enim non deessent multi Theodosij, si multos haberemus Ambrosios.

CAPVT VI.

De officio Principis Christiani erga suum Confessarium.

SAcerdos Principis Confessarius non sine ratione ponitur à nobis inter eos, quos, vt suos superiores Princeps Christianus venerari debet. Siquidem Sacerdos in audiendis confessionibus pœnitentium, quicumque illi sint, siue Principes, siue priuati, Iudex est loco Dei, & potestatem habet in foro conscientiæ ligādi & soluendi: cuius potestatis signū euidens

euidẽs eſt, quod in eo iudicio Sacerdos ſedet capite tecto; pœnitens autẽ quicumque ille ſit, etiam ſi Rex, aut Imperator, genibus flexis, & capite detecto, corde contrito & humiliato, vt reus læſæ maieſtatis diuinæ abſolui petit. Porrò ſalus æterna Principis mirum in modum à Confeſſario pendet; & leguntur exempla non pauca horroris plena Confeſſariorum, qui cum ipſis ſuis Principibus ad gehennæ ſupplicia deſtinati feruntur. Magnum omninò opus eſt Principum conſcientias regere, & requirit hominem non ſolum valde peritum, ſed etiam valde prudentem, & valde fortem, & quod caput eſt, qui nihil cupiat, nihil ambiat, nihil quærat, nihil velit omninò niſi ſalutem æternam Principis ſui, & populorum eius.

Sed vt per partes de hoc officio diſſeramus, Confeſſarius duas gerit perſonas, Iudicis, & Medici; & Princeps duas alias, priuatam, & publicã. Confeſſarius, vt Iudex loco Dei, non debet, nec poteſt abſoluere à peccatis, niſi videat pœnitentem ſuum vere eſſe

rè esse pœnitentem. Nam si fortè non vult dimittere id, quod illum in cœno peccati detinet; certè fingit pœnitentiam, nō agit, cum peccatum confitetur. Quòd si Confessarius non audet absolutionem negare tam magno viro, audiat Spiritum sanctum clamantem: *Noli fieri Iudex, nisi valeas virtute irrumpere iniquitatem, ne fortè extimescas faciem potentis.* Quod idem in multis alijs peccatis locum habebit. sic etiam non potest Confessarius absoluere pœnitentem, nisi confessionem integram faciat; nō autem est integra confessio Principis, si peccata confiteatur, quæ ad ipsum, vt priuatum hominem pertinent, vt peccata gulæ, luxuriæ, inuidentiæ, & alia id genus: peccata verò, quæ fecit vt Princeps, fortè non agnoscat. Non desunt enim Principes, qui quod ad personam propriam attinet, pijssimi & iustissimi sunt, sed peccata ministrorū suorum principalium, qui Rempublicam administrāt, nesciūt quidem, & interim opprimūtur pauperes, peruertuntur iudicia,

Eccl. 7.

scan-

ſcandalizantur puſilli; & ignorantia Principis non excuſat illum apud Deum, niſi fortè ſit inuincibilis. Debet enim ſeriò cogitare, quos habeat adminiſtros, & inueſtigare quomodo ſe gerant, & quemadmodum Rempublicam adminiſtrent.

Confeſſarius igitur, qui eſt Iudex loco Dei, nô debet eſſe contentus ea confeſſione, quam facit Princeps, vt homo priuatus, præſertim ſi ex fama publica, vel aliunde nouit quàm malè adminiſtri ſui in Republica adminiſtranda ſe gerant: quòd ſi Confeſſarius ipſe timet adminiſtros illos offendere; audiat Spiritum ſanctum dicentem: *Noli fieri iudex, niſi valeas virtute irrumpere iniquitatem, ne fortè extimeſcas faciem potentis*

Denique non poteſt Confeſſarius abſoluere pœnitentem ſuum, quantumuis magnum Principem, niſi ſatisfacere ſeriò ſit paratus: nec ſolum ſatisfacere Deo per iniuncta ieiunia, eleemoſynas, preces, & alia pœnitentiæ opera; ſed etiam

ſa-

satisfacere ijs, quibus forte debet, i
restituenda fama, in resarciendis de
trimentis, in ære alieno soluendo, i
stipendijs suo tempore non tributi
Sæpè enim Principes multa deben
subditis, quæ illi exigere non auden
ne fortè iram Principis incurrant
Hic verò vigilare debet iustitia Iudi-
cis, qui locum Dei tenet, ne fortè ip-
se audiat in exitu de hac vita: Cu
fieri voluisti Iudex, cum non valere
virtute irrumpere iniquitatem, &
cùm extimesceres faciem potentis
atque hæc de Confessario, vt iu-
dex est.

Addamus aliquid de eodem Con-
fessario, vt Medicus est. Medicus ani-
marum nullus esse deberet, nisi ipse
optime valeret, ne fortè dicatur illi:
Medice cura te ipsum. Ideo qui ambiunt
confessiones Principum audire, hoc
ipso digni sunt, qui repellantur, vt-
potè qui morbo grauissimo laborāt,
& quod miserabilius est, mor-
bum suum in se ipsi non agnoscunt.
Itaque sapiens Princeps, & qui de
salute æterna sollicitus est, primum
omnium Confessarium quærat, qui
hoc

hoc officium numquam ambiuerit. Deinde qui ex publica fama, & ex priuata informatione, verè pius, id est, verè sanus à morbis vitiorum sit. Ad hæc vt peritus sit medicinæ spiritualis, nec solum legerit, quæ scribunt Theologi de Sacramento Pœnitentiæ, & de casibus, quos vocant, conscientiæ, sed etiam praxim, & vsum nouerit huius doctrinæ. Præterea, vt non sit frequens in Aula, nec se immisceat negotijs aulicorum, ne & ipse ex medico animarum aulicus, & curialis fiat. Denique, vt cum vera humilitate, & sanctitate coniunctam habeat modestam libertatem admonendi Principis; neque timeat expelli ab officio Confessarij; quin potius gaudeat, si hoc acciderit, se à tam periculoso onere liberatum. Et si fortè videat, se in aliquo Principe operam perdere, quod suis iustis admonitionibus acquiescere nolit, ipse facultatem abeundi humiliter petat, & etiam non obtentam per se arripiat: minùs enim graue est, iram Principis mortalis sustinere, quàm Dei.

Atque vt hæc Confessarius efficere possit, oportebit, vt Princeps aditum, & libertatem Confessario tribuat, vt se fidenter moneat, & pro ratione officij sui imperet, quæ necessaria sunt ad salutem, nec metu, ac reuerentia retardetur. Illud quoque necessarium esse videtur, vt Confessarium Princeps admoneat, ne se admisceat gubernationi, aut negotijs status, vel regendæ familiæ domesticæ, nisi ab ipso Principe consilium ab eo petatur; multò minùs, ne officia publica, aut Magistratus pro aliquo petat. Sic enim erit minùs odiosus alijs minusque superbus; gratus omnibus, nulli molestus. Denique si Confessarius sit Regularis, caueat Princeps, ne illum subducat ab obedientia Prælatorum, neque ab obseruantia regulari, neque occasionem vllam ei præbeat dominandi inter suos, vel ambiendi Prælaturas. Id enim neque Principi, neque Religioni, neque Confessario expedit; sed omnibus, atque inprimis ipsi Principi nocet, cui religiosissimus,

mus,atque optimus Confessarius necessarius est.

CAPVT VII.

De Charitate paterna Principi necessaria ad regendos populos.

EXPOSVIMVS breuiter, quod sit officium Principis Christiani erga superiores: sequitur nunc, vt explicemus officium eiusdem erga inferiores, qui sunt multi; sed ad sex ordines reuocari possunt, videlicet ad populos, ad domesticos, ad amicos, & consiliarios, ad iudices, ad milites, & famulos.

Quod ad primum attinet, considerandum est diligenter, quæ sint virtutes, quæ requiruntur, vt Princeps officio suo ritè fungatur. Et quamuis virtutes plurimæ requirantur ad bene regendos populos, tum secundùm scripturas sanctas, tum secundùm leges Philosophorum;

tamen vna est principalis, quæ secum alias omnes trahit. Ea dici potest charitas paterna, quam vt administræ sequentur virtutes Cardinales, prudentia, iustitia, fortitudo, temperãtia, quæ sunt communes Principi cũ populo. Deniqꝫ aliæ Principum propriæ, sapientia, magnificentia, clementia, misericordia, quas in Deo Regum omnium Rege Scriptura sacra frequentissimè commendat.

Incipiamus à charitate paterna, quæ nobis tam à Philosophis, quàm à Theologis, & ab ipso Deo in sacris eloquijs sic laudatur, vt sola sufficere videatur. Charitatem paternam esse Principi in primis necessariam, docet Philosophus in libro de moribus octauo: vbi ponit differentiam inter Regem & Tyrannum, quòd Tyrannus in omnibus quærat quæ sua sunt; Rex verò quæ sunt populi; siue quod finis propositus Tyranno sit vtilitas propria; finis propositus Regi sit vtilitas Reipublicæ: & quod Tyrannus habeat subditos pro mancipijs,

Lib. 8. Ethic. c.

Rex

Rex habeat pro filijs: Denique quòd regimen Tyranni sit despoticum, gubernatio Regis sit politica. Hoc ipsum sensisse Romanos perspicuum est ex eo, quòd Senatores, apud quos erat magna ex parte regimen Reipubl. dicebantur Patres Conscripti: & cùm regimen tempore Augusti redactum esset ad imperium vnius, ille vnus Pater patriæ amabat dici, iuxta illud Horatij: *Hic ames dici Pater, atque Princeps*, & deinceps ex nominibus honorificis, quæ dabantur Principi recèns electo, vnum erat Pater patriæ, vt cognosci potest ex Lampridio in vita Alexandri Seueri. Hinc est illa sententia Senecæ in primo libro de Clementia: *Vnum est inexpugnabile munimentum, amor Ciuium. quid hares? frustra te terrore succinxeris, nisi septus charitate fueris: armis enim arma irritantur.* Cui similis est illa Marci Antonij Imperatoris apud Herodianum: *Neque enim aut pecunia vis, aut stipantia satellitum agmina tueri Principem possunt, nisi illi ipsi quos regas, animum imperanti, beneuolentiamque accommodant.*

Sed quicquid sit de Paganis, certè apud Christianos omne bonum regimen super charitate fundari debet, sic, vt in primis detur opera ab his qui regunt populos, vt ametur Deus propter se, & proximus propter Deum. Nam *finis omnis præcepti charitas*, inquit Apostolus. & rursum: *Omne mandatum in hoc verbo instauratur, Diliges proximum tuum sicut teipsum*. & in eodem loco: *Dilectio malum non operatur, plenitudo ergo legis est dilectio*. Adde, quòd Regna terrena, si benè gubernanda sint, respicere debent ad regnum cœleste, quod est exemplar omnis boni regiminis. In regno verò cœlorum vna viget charitas pro omnibus legibus, & statutis: nam ideò dicuntur omnes plateæ cœlestis Hierusalem esse ex auro purissimo, quo charitas significatur. Debent igitur omnes Principes, si benè regnare cupiunt, ex vera & magna charitate paterna diligere omnes homines sibi subiectos vt filios, nô vt seruos, non vt extraneos, ac per hoc operam dare, vt non grauentur

1.Tim. 1.

Rom. 13.

præsi-

præsidibus prouinciarum, neque à Gubernatoribus ciuitatum, neque ab vllis Iudicibus, præter iustitiam; & non imponantur vectigalia non necessaria, vt quietam & tranquillam vitam ducant. Hoc obseruauit Tiberius II. Imperat. cuius vitam descripsimus in secundo libro accuratissimè, & ideo amatus fuit à populis ardentissimè, vsque ad mortem.

Narrat Eusebius Cæsariensis in libro primo de vita Constãtini Magni, patrem eius Constantium, qui vnus erat ex Cæsaribus, & regebat Britanniam, & aliquas alias partes Imperij, reprehensum fuisse per homines ad eum missos à Diocletiano Imperatore, quod non haberet ærarium pecunijs satis refertum. Ille vero respondit, post triduum, se demonstraturum habere se ærarium refertissimum auro, & argento, & fortassè magis copiosum, quam ipse Diocletianus haberet. Verè enim Constantius vir erat optimus, & populorũ suorũ amator, quos proindè non vexabat nouis

vectigalibus, vel tributis; & propterea viciſſim à populis, & præſertim à potentioribus vehementiſſimè diligebatur. Significauit igitur amicis ſuis locupletibus, ſe indigere pecunijs ob aliquam ingruentem ſibi neceſſitatem: continuò verò tantæ ad eum peruenere pecuniæ, vt ærarium pleniſſimum redderetur. Ergo ad diem condictum oſtendit ijs, quos Diocletianus miſerat, ærarium plenum, & ait, *Referte hoc Diocletiano Imperatori*. Sed ego arbitror eum ſignificare voluiſſe, verum ærarium eſſe amorem populorum, & vim ac robur Imperij non eſſe poſitum in multis pecunijs, ſed in fide & charitate ſubditorum; amor autem amore conciliatur; proinde qui velit imperium ſtabile, & forte, curet, vt ciues & milites, & reliqui imperio ſubiecti, intelligant Principem eſſe patrem, ſeque ab eo vt à vero parente diligi; & tutiſſimum erit Imperium. Hæc ſententia erat Conſtantij, viri quidem nondum Chriſtiani, ſed prudentis & probi,

&

& qui Christianos non persequebatur, vt collegæ eius omnes faciebant; & ea fortasse caussa fuit, vt ipse ante obitum in verum Deum crederet, & vt filius eius Constantinus diuino miraculo ad fidem Christianam vocaretur; & non partem Imperij, vt eius parens, sed totum omninò multis annis felicissimè gubernaret, & filijs suis post se gubernandum relinqueret. Hæc igitur prima virtus, quæ est regina virtutum, cordi sit Principibus; ament populos, vt filios; & pacem, & abundantiam illis procurent; non sinant eos à Præsidibus & Iudicibus iniustè vexari. Si enim populi intelligent à Principe se amari; & ipsi vicissim Principem suum diligent, & pro eo facultates suas, & vitam ipsam; si fuerit opus, exponent. Sic Moyses populum suum, ex vera charitate, vt filios diligebat, cum Deum contra eos iratum alloquebatur, dicens: *Aut parce populo huic, aut dele me de libro vitæ.* Sic *Exod. 32.*
etiam Dauid Moysis æmulator, videns populum ab Angelo Domini

gladio feriri, clamabat, *Vertatur obsecro furor tuus in me: Ego sum qui peccaui, illi qui oues sunt quid fecerunt?* Vterque autem facilè obtinuit, quod petebat. *Deus enim charitas est*, & charitatem diligit in omnibus, sed in Principibus maximè, qui Dij in Scripturis vocantur.

CAPVT VIII.

De Prudentia Principi necessaria ad regendos populos.

PRVDENTIA virtus est cardinalis, sed Principi in regimine populorum in primis necessaria; quemadmodum obedientia necessaria est subditis, vt rectè omnia fiant. Hinc Dauid filio suo Salomoni Regi, tunc primùm inuncto, precatur à Deo virtutem illi inprimis necessariam, dicens:
1. Par. 22. *Det tibi Dominus prudentiam & sensum, vt regere possis Israel, & custodira*

dire legem Domini Dei tui: tunc enim proficere poteris; si custodieris mandata & iudicia quæ præcepit Dominus Moysi. Vbi sanctus Dauid prudentissimè docuit filium suum, prudentiam non solum esse necessariam ad regendos alios, sed etiam ad regendum se. Qui enim se ipse regere nescit, quomodo alios regere sciet? Prudentia verò ad se regendum necessaria, illa est, quæ docet, seruandam esse in primis legem Domini. Siquidem prudentia virtus est, quæ dirigit media ad finem. Porrò finis noster est vita æterna: medium ad hunc finem est obseruatio mandatorum, dicente Domino: *Si vis ad vitam ingredi, serua mandata.* Ideò rectissimè Dauid docuit filium suum, in hoc sitam esse veram prudentiam vniuscuiusque nostrum, vt pro viribus contendamus custodire quam accuratissimè leges, & mandata Domini; & posteà regamus eos, qui nobis subiecti sunt; efficiendo pro viribus, vt etiam ipsi per obseruantiam mandatorũ diui- *Matt. 19.*

norum currant ad finem, ad quem à Deo conditi sunt, qui est, felicitas sempiterna. Hæc est prudentia, quam Spiritus sanctus prudentiam iustorũ appellat; & distinguitur à prudentia carnis, quam mortem esse dicit Apostolus, quia ad mortem æternam perducit; & non prudentia, sed astutia dici deberet. Prudentia enim vera secundùm eumdem Apostolum, est prudentia spiritus, quæ vitã & pacem adducit.

Luc. 1.
Rom. 8.
Rom. 3.

Princeps ergo Christianus sequatur Regem Dauidem verè prudẽtem, non Regem Hieroboam, astutum potiùs quàm prudentem. Dauid Rex sanctus docuit filium suum, vt secundum prudentiam iustorum mandata Domini obseruaret, & obseruãda à subditis suis iuberet: quæ sunt vera media ad verum finem, qui est vita sempiterna. Hieroboam Rex callidus astutè cogitans, populos suos à se facilè recessuros, & ad Regem Iuda reuersuros, si irent in Hierusalem ad sacrificia offerenda, & ad Deum Patrum suorum adorandum secundũ legem

3. Reg. 12.

legem Moysis: erexit aliud altare in Bethel, & vitulos aureos fabricauit in Deos, & proclamari iussit: *Hi sunt dij tui Israel.* Itaq; vt cōseruaret Regnū, abiecit veram Religionem, & introduxit idololatriam. Hæc est prudentia huius sæculi, quæ propter temporalia negligit sempiterna; & quia non est consilium contra Dominum, vtraque breui tempore amisit. Nam propter hoc peccatum Hieroboam, quod successores eius imitati sunt, breui totum illud Regnum euersum est. Venit enim Salmanassar Rex Assyriorū, 4. *Reg.* 12. & in carcerem coniecit Regem; & totum populum cum ipso Rege transtulit in Assyrios, vnde nunquam amplius redierunt. Hunc exitum habuit versutia politica Regis Hieroboam, & successorum eius; corrupit Religionem, vt conseruaret Regnum, & breui vtrumque perdidit, neque vnquam recuperauit.

Hanc astutiam Hieroboam imitati sunt Scribæ, & Pharisæi cum Principe Sacerdotum Caypha: sciebant enim, neque vllo modo negare poterant, Iesum Nazarenum, verum esse

C 7 Messiam

Messiam in lege promissum, & à prophetis omnibus prænunciatum; neque negare poterant ab eo præter alia signa innumerabilia, cæcum natū fuisse curatum, & Lazarum ante quatuor dies mortuum & sepultum, coram ingenti multitudine ad vitam solo verbo reuocatum: tamen ne prætextu noui Regis, Romani Imperatores bellum eis inferrent, & ex propria ciuitate pellerent; persuasit illis Cayphas, expedire, vt Messias falsis criminibus obrutus, occideretur, ne ciuitatem & Rempublicam illam suam, qualiscumque tunc esset, amitterent. Christum igitur occidi non solum passi sunt, sed ipsi Pilatum Iudicem suis clamoribus & minis, vt eum occidi iuberet, compulerunt. Et quid tandem ista eorum stulta prudentia, & ne status eorum politicus mutaretur, anxia sollicitudo consecuta est? Christum quidem Saluatorē amiserunt, sed statum suum politicum non conseruarunt. Breui enim, ira Dei illos persequente, ciuitas illa, ob quam conseruandam Dei filium occiderunt, à

Roma-

NB

Romanis capta , & funditus euersa est, habitatores eius, vel occisi , vel capti, vel dispersi fuerunt; Christus autem resurrexit triumphator mortis & inferni, & orbem terræ fidei & imperio suo subiecit . Et adhuc non intelligunt homines, quam inanis sit falsorū politicorū illa versutia, quæ vera prudentia dici & haberi cupit.

Ad hæc duo exempla falsæ prudentiæ addam vnum prudentiæ veræ. Constantius pater Magni Constātini, de quo supra locuti sumus, cum audiuisset à Diocletiano , & Maximiano cogi Christianos, ac præsertim Palatinos, vt Christum abnegarent; finxit ipse quoque velle , vt ex palatio suo illi exirent , qui fidem Christi abnegare nollent. Itaque iussit illis significari , vt qui secum esse vellent , Christo renunciarent. Multi qui rem gratam se facturos Principi arbitrabantur, si Christum abnegarent, promptos se ad negandū exhibuerunt. Sed prudens Imperator omnes illos abiecit, qui Christo renuntiare parati erant, dicens: Si Deo fideles non fuistis, quomodo sperare

Euseb. l. 5. de vita Constantini.

potero

potero, vt mihi, quem hominē mortalem esse non dubitatis, fideles futuri sitis? Hoc igitur documentū est veræ prudentiæ, vt sinceris, & probis hominibus confidamus; à perfidis, & proditoribus, quamuis nobis amicissimi videantur, penitus caueamus.

CAPVT IX.

De Iustitia, Principi necessaria ad regendos populos.

IVSTITIA multis modis tum in Scripturis sanctis, tum in libris Philosophorū, & Theologorum accipi solet. Sed ad rem nostram duæ significationes maximè faciūt. Prior, qua per iustitiam intelligitur cōmunis virtus, quæ leges omnes adimplet, secundùm quam is dicitur iustus, qui est probus, quiq; leges omnes adimplet, de qua disputat philosophus in libro 5. de moribus: & hanc sanctus Augustinus in libro de natura & gratia propè extremo scribit, esse eamdē

vir-

virtutem cum charitate, cum qua iniquitas esse non potest. De hac loquitur sanctus Lucas in principio Euangelij sui, cum de Zacharia & Elisabeth dicit: *Erant iusti ambo, incedentes in omnibus mandatis & iustificationibus Domini, sine querela.* Et Dominus in sermone suo, quem habuit in monte, *Beati qui esuriunt, & sitiunt iustitiam.* & in iudicio, *Ibunt hi,* id est, iniusti, *in ignem aeternũ; iusti autem in vitã aeternã.* & S. Ioannes in epistola prima. *Filioli* inquit, *nemo vos seducat; qui facit iustitiam iustus est, qui facit peccatum ex diabolo est, quoniam ab initio diabolus peccat.* Et in eodem loco paulo superius: *Omnis qui facit peccatum & iniquitatem facit, & peccatum est iniquitas.* Luc. 1. Matt. 5. Matt. 25. 1. Ioan. 3.

Altera significatio iustitiae magis angusta illa est, quae iustitiam particularem designat, secundum quam diriguntur commutationes rerum, vel distribuuntur pro meritis praemia. Et quidem iustitia omnibus modis ad Principem maximè pertinet. De priore dicit Sapiens in prouerbijs, *Abominabiles Regi qui agunt impie, quoniam iustitia firmatur solium.* Prou. 18.

De po-

De posteriore scribit Hieremias, Regnabit Rex, & sapiens erit, & faciet iudicium & iustitiam in terra. Porrò Principem debere esse exemplar omnis iustitiæ, ac præcipuè iustitiæ generalis, docent omnes qui de his rebus scripserunt auctores sacri & prophani. Primus Moyses præueniens creationes Regum, dat eis præcepta, vt legant assidue legem Domini; vt discant timere Dominum, & custodire mandata eius omnibus diebus vitæ suæ; & non eleuentur in superbiam super fratres suos, & non declinent in partem dexteram, vel sinistram.

Hier. 23.

Deut. 17.

Deinde Dauid in psalmo secundo, *Et nunc*, inquit, *Reges intelligite, erudimini qui iudicatis terram; seruite Domino in timore, & exultate ei cum tremore*. Salomon in Prouerbijs, præter alia admonet Reges sobrietatis, dicens, *Noli Regibus dare vinum: quia nullum secretum est vbi regnat ebrietas; & ne forte bibant & obliuiscantur iudiciorum, & mutent causas filiorum pauperis*. Et liber Sapientiæ vehementissimè reprehendit malos

Psalm. 2.

Prou. 31.

Sap. 6.

malos Reges, quod ipsũ liberrimè fecerunt oẽs prophetæ, ẽtsi scirent sibi propterea carceres & vincula, & mortes horribiles esse parata, sed ne ipsi quidẽ scriptores Ethnici tacuerunt, principes debere esse viros optimos & custodes legũ & exẽplaria omniũ virtutũ. Nota est sentẽtia Aristotelis in libro quinto Politicorũ, vbi laudat veteres, quod Reges eligerẽt semper ex viris bonis, & propter excellentiã virtutũ, aut res præclarè gestas. Similis est sẽtẽtia Xenophõtis in libro de expeditione Cyri Regis, vbi dicit, nulli homini, sed præsertim ei, qui in alios imperiũ habet, vllas esse opes honestiores quam iustitiam, & animi magnitudinem, & virtutes cæteras; qui rursum addit, Imperium nemini cõuenire, qui nõ sit melior illis quibus imperat. His adde Senecã, qui in epistola apertè scribit, summã felicitatẽ esse apud illas gẽtes, in quibus nõ põt esse potentior, nisi melior.

Lb. 5. Polit c. 19.

Lib. 7. de expe. Cyi.

Lib. 8.

Sed his omissis, ratio naturalis apertissime clamat, eum qui præest cæteris, debere esse omni ex parte perfectum. Princeps officium habet in

popu-

populo,quod habet caput in corpore Porrò caput habet omnes sensus;reliquum corpus vnum tantum, eumque infimum. Quale igitur monstrum esset si caput, cuius est regere omnia membra,neque videret, neque audiret,neque loqui posset,neque discerneret odores à fœtoribus, neque dulcia ab amaris?&ex membris inferioribus aliud videret, aliud audiret,aliud olfaceret, aliud gustaret. Neque solum esset monstrum,sed frustra locum illum excelsum occuparet;cum non solum regere membra non posset,sed ipsum dirigi,ac duci opus haberet. Quis igitur nō intelligit quāta virtutum perfectio requiratur in Principe,ad cuius officium pertinet, sic populos regere, vt membra regūtur à capite?

Deinde Princeps non solū est quasi caput in corpore;sed etiam quasi pastor inter oues. Sic enim loquutur Deus in psalmo. *Et elegit Dauid seruum suum,& sustulit eum de gregibus ouium,de postfœtantes accepit eum. Pascere Iacob seruum suum,& Israel hæreditatem suā. Et pauit eos in innocentia cordis sui,& in* *in-*

Psalm.77.

intellectibus manuum suarum deduxit eos. Vbi Dominus dicit, se exercuisse Dauidẽ in arte pastoritia ouiũ irrationabiliũ, ac deinde eum trãstulisse ad officiũ pascẽdi populos ratione præditos. Nec solum Dauidem Regem Hebræorum, Deus pastorem vocat; sed etiam, quod est magis admirandum, Cyrum ipsum Regem Persarum apud Isaiam vocat Deus pastorem suum. *Qui*, inquit, *dico Cyro, pastor meus es, & omnem voluntatem meam complebis.* Denique, vt alia prætermittam, apud Ezechielem conqueritur Deus de pastoribus Israel, id est, de Regibus, qui cùm essent ipsi deterrimi, populum ad exitium perduxerũt: & tandem adiungit, *Et suscitabo super eas*, oues videlicet gregis sui, *Pastorem vnum, seruum meum Dauid. Ipse pascet eas, & ipse erit eis in pastorem.* Neque scriptores Ethnici abhorruerunt à nomine pastorum, cum de Regibus agerent. Certe Homerus Agamemnonem Regem pastorem populorum appellare solet. Hæc verò similitudo Regis ad pastorem, satis aperte docet, Reges debere sapientia & virtutibus sic omi-

Isai. 44
Ezec. 34

mi-

minere in populis, quos regunt, vt eminent homines ratione præditi in gregibus ouium, quas pascunt. Ex quo sequitur vt Sardanapalus, Nero, Vitellius, Heliogabalus, Commodus & alij eorum similes non pastores, sed lupi, vel vrsi, aut canes rabidi dici potuerint.

Ad hæc Princeps non solum est caput, & pastor, sed Deus quidã terrestris, dicente Spiritu sancto in psalmis: *Ego dixi dij estis, & filij excelsi omnes.* Et non sine magna causa Ethnici, qui Deos colebant, qui delectabantur stupris, adulterijs, furtis, & qui inter se bella gerebant, & vnus alium Regno pellebat; ipsi quoque licere sibi existimabant, eiusmodi facinora perpetrare. Sanctus Augustinus in libris Confessionum ponderat id, quod est apud Terentium, adolescentem quemdam excitasse se ad vim inferendam virgini, exẽplo Iouis principis Deorum, cuius stuprum in tabella depictum cernebat. *Vide*, inquit, *quemadmodum se concitat ad libidinem, quasi cælesti magisterio. At quem Deum, inquit? qui templa cæli summo sonitu concutit*

Psalm 81.

Lib. 1. Cõfess. 16.

entis; ego homuncio id non facerem? Ego verò illud sponte feci ac libens.

At nos Christiani Deum habemus, cui Angeli canunt *Sanctus, Sanctus, Sanctus:* & qui lux est, in qua tenebræ non sunt vllæ, & de quo Dauid canit: *Iustus Dominus, & iustitiam dilexit:* & cuius tanta est puritas, vt Iob dicat, *Stellæ non sunt mundæ in conspectu eius,* proinde necesse est, vt Principes, cum quibus Deus nomen suum communicare dignatur, ea puritate nitere procurent, quæ tanto nomini conuenit. *Isai. 6.* *1. Ioan. 1.* *Psalm. 10.* *Iob 25.*

Præterea, Principes in terris sunt quasi specula, vel exemplaria, in quæ subditi omnes respiciunt, seque eorum moribus accommodare satagũt: ea de causa, si Principes iusti sint, casti, sobrij, pij; multos ex subditis, cum magna sua laude, & cum ingenti merito apud Deum tales efficient. Contra verò, si sint iniusti, ebriosi, adulteri, parum pij, parumque religiosi; plurimos exemplo suo trahent ad inferos.

Denique, Princeps est Iudex supremus in suo Regno, & si quidẽ sit ipse

probus

probus,& ab omni scelere immunis, libere omnino,& aperta fronte poterit sceleratos omnes iustis pœnis mulctare: sed si forte sit ipse adulter, qua fronte adulteros condemnabit? si periurus,aut blasphemus;quando audebit de similibus pœnas publicas sumere? si furore percitus hominem innocentem occiderit, quomodo audebit reos eiusdem delicti carnifici occidendos tradere? Sin autem crimina ista,& alia ijs similia non puniet, ciuitatem adulterijs,periurijs, blasphemijs, homicidijs, & alijs flagitijs,& facinoribus replebit. Si verò puniet,se ipse damnabit, iuxta Apostolum,qui scribit in epistola ad Romanos, *Inexcusabilis es, ô homo omnis qui iudicas; in quo enim iudicas alterum, teipsum condemnas; eadem enim agis quæ iudicas.*

Rom. 2.

Compellitur ergo Princeps, si nomen suum vllo modo tueri velit, iustitiæ generali operam dare, id est, virtutes omnes colere, vitia omnia vitare. Est autem felix necessitas, quæ ad meliora compellit. Sed neque cõpelli opus habebit, si fretus auxilio

Dei,

Dei, incipiat viam virtutis ingredi, cum pijs hominibus versari; perniciosos amicos, vt pestes fugere, precibus, ieiunijs, eleemosynis, numen diuinum sibi conciliare, sacramenta cælestia cum seria præparatione frequenter sumere. Via enim virtutis, quæ initio angusta videtur, semper magis, ac magis dilatatur, cùm cor ipsum charitas ipsa dilatat. *Viam,* inquit Propheta, *Mandatorum tuorũ cucurri, cum dilatasti cor meum.* Psalm. 1

CAPVT X.

De Iustitia particulari Principi necessaria ad regendos populos.

DIXIMVS de iustitia generali; nunc de particulari dicẽdum est. Iustitia particularis est etiam duplex; altera quæ in commutationibus posita est, quæ proprie ad priuatos pertinet, inter quos exercentur emptiones, venditiones, locationes, mutua, & alia id genus,

de quibus nos hoc loco non agimus. Est tamen etiam commutatiua iustitia, quæ consistit in inflictione pœnarum; & hæc ad principes, & Iudices pertinet, ex S. Thoma 2. 2. q. 108. ar. 2. ad primum. Altera particularis iustitia est, quæ in præmijs, vel alijs bonis communibus distribuẽdis consideratur. Atque hæc est quæ propriè ad Principis officium pertinet; de quo officio nos disputamus. Primum igitur agemus de distributione bonorum, deinde de inflictione pœnarum.

In distributione bonorum tota difficultas in eo posita est, vt euitetur acceptio personarum: hoc enim est vitium propriè contrarium iustitiæ distributiuæ. Est autem acceptio personarum vitium, quo Iudex, siue Princeps in distributione bonorum, quæ ex iustitia debentur, non considerat veram causam meritoriam, sed loco causæ, considerat aliquam personæ qualitatem, vt cognationẽ, vel amicitiam, vel aliquid aliud eiusmodi, quod ad rem non pertinet. Ponam exemplum in re in qua grauius

S. Tho. 2. 2 q. 63.

uius peccari solet. Habent multi principes ius nominandi personas ad Episcopatus. Et quidem si nominet personas idoneas; nominatio, & collatio rata est, etiam si aliæ personæ adessẽt notæ Principi magis idoneæ: sed tamen Princeps ipse, qui nominat personam minus idoneam, minus dignã, minus vtilem; vtiliore, & digniore,& magis idonea prætermissa, mortaliter peccat, vt Synodus ipsa Tridentina declarat. Nam & Ecclesiam lædit, & ipsi personæ nominatæ parum prodest; & si forte sit indigna, plurimum nocet, dum illi prodesse se putat. Et si is qui minus dignũ nominat, peccat tam grauiter; quam grauiter peccabit, qui indignũ nominat? Sanctus Gregorius, vir sapientissimus & optimus nunquam se immiscere voluit in electionibus Episcoporum, vt ipse testatur, ne videlicet esset particeps peccati grauissimi, quod illi committunt qui quoquo modo indignum eligunt. Et sanctus Ludouicus Rex, eadem de causa, recusauit accipere à Sũmo Põtifice priuilegiũ nominãdi prælatos.

Sess. 24. de refor. c. 1.

Lib. 2. ep. 29.

Videant igitur, si qui sunt, qui eiusmodi priuilegia ambiunt, quā periculosam rem ambiant.

Vide chronicū Genebrardi ad annūChristi. 1258. & Io. Boterum in vita S. Ludouici.

Idipsum intelligi debet de alijs distributionibus dignitatum, honorum, graduum, emolumentorū, quæ ex iustitia pendent: nam vbi nō habet locum iustitia, sed gratia; ibi nō est vitiosa acceptio personarum. Siquidem apud Deum non est acceptatio personarum; vt Scripturæ passim clamant: & tamen Deus cuius vult miseretur, & quem vult indurat. Et Christus in parabola vineæ, murmurantibus operarijs, quòd mercedem eamdem reddidisset ijs, qui laborauerunt horæ vnius spatio, cū ijs, qui tota die portauerant pondus diei & æstus, respondit; *Amice non facio tibi iniuriam, nonne ex denario conuenisti mecum? tolle quod tuum est & vade; volo autem huic nouissimo dare sicut & tibi. an oculus tuus nequam est, quia ego bonus sum?*

2 *Paral.* 19. *Rom.* 2. *Ephes.* 6. *Coloss.* 3. 1. *Pet.* 1. *Rom.* 9. *Matt.* 20.

Iam verò quod attinet ad redditionem pœnæ ijs qui male agunt: iustitia quidem vindicatiua necessaria est Reipublicæ, vt ex pœna vnius multi

multi desistant ab iniurijs inferendis, & sic fiat opus iustitiæ pax, vt loquitur Isaias propheta, hoc est, ex iustitia oriatur pax, & tranquillitas. Et quidem rigor iustitiæ non est contrarius lenitati & mãsuetudini, quando nascitur, non ex crudelitate erga homines; sed ex zelo erga Deum. Moses mitissimus erat super omnes homines, qui morabantur in terra; & tamen ex zelo honoris Dei, iussit occidi multa millia hominum, qui vitulum aureum adorauerant; & rursum aliàs suspendit omnes Principes populi in patibulis; & iussit occidi multa millia ex plebe, ob aliud peccatum idololatriæ. Et Dauid tantæ mansuetudinis erat, vt de eo scriptum sit, *Memento Domine Dauid, & omnis mansuetudinis eius*; & tamen de se dicit, *In matutino interficiebã omnes peccatores terræ, vt disperderem de ciuitate Domini omnes operantes iniquitatem*. Itaque non pugnat zelus iustitiæ cum mansuetudine, neque pugnat etiam cum misericordia. Quamuis enim iustitia & misericordia contrariæ videantur: tamen sic vnitæ

Num 12.
Exod. 23
Num. 25.
Psal 131.
Psal. 100.

inter se sunt, vt sorores amantissimæ dici possint. Nam cum puniuntur per iustitiam homines scelesti; liberantur per misericordiam homines probi, quos scelesti illi iniustè vexabant. Et ipsi etiam improbi, si saperent, intelligerent, secum misericorditer agi, cum pœnis coguntur temperare à peccatis, quæ maiora sunt mala, quam ipsa supplicia. Neque tamen negamus quin aliquãdo, iustis de causis, possit Princeps misericorditer, vel diminuere, vel omnino condonare pœnam homini peccanti; sed, vt plurimum, iustitiæ seueritas in Principe laudatur; tum vt cæteri timentes caueant à peccatis; tum vt homines probi sine timore, vitam quietam & tranquillam ducant.

Vnum est peccatum, in quo seuerissimè puniendo, ego quidem valde optarem, vt Christiani Principes omnes maximo zelo exardescerent. Blasphemia est peccatum, de quo loquor; hoc enim crimen ex sententia S. Thomæ Doctoris verè Angelici, est peccatum maximum, quod ill-

ille probat, quia *opponitur confessioni fidei, & ideò habet in se grauitatem infidelitatis, & aggrauatur peccatum si superueniat detestatio voluntatis, & adhuc magis si prorumpat in verba: sicut & laus fidei augetur per dilectionem, & confessionem. Vnde cum infidelitas sit maximũ peccatum secundum suum genus, consequens est, quod etiam blasphemia sit peccatum maximum ad idem genus pertinens, & ipsum aggrauans*. Hæc sanctus Thomas, ex cuius ratione sequitur, vt blasphemia sit peccatum quodammodo maius maximo; quia pertinet ad genus infidelitatis, quæ est peccatorũ omnium maximum, vt idem docet, & illud etiã aggrauat, cum illi addit detestationem voluntatis. Deinde peccatum blasphemiæ in Deum, in lege diuina, non dubiam habet pœnam, sed manifestam, & atrocissimã. Sic enim loquitur Dominus, quem consuluerat Moses de pœna blasphemi. *Educ blasphemum extra castra, & ponant omnes qui audierunt, manus suas super caput eius, & lapidet eum populus vniuersus*. Deinde per hanc occasionem, ne fortè existimaret Moyses, aut populus, solum

2. 2. q. 3. art. 3.

Leuit 24.

ſolum illum primum blaſphemum eo modo fuiſſe puniendum; addit Deus legem vniuerſalem, dicens, *Homo qui maledixerit Deo ſuo, portabit peccatum ſuum; & qui blaſphemauerit nomen Domini, morte moriatur, lapidibus opprimet eum omnis multitudo, ſiue ille ciuis ſiue peregrinus fuerit*. & iterum repetit Dominus ad legem confirmandam, *Qui blaſphemauerit nomen Domini, moriatur.* Et mox adiungit idem Dominus, *Qui percuſſerit & occiderit hominem, morte moriatur. Qui percuſſerit animal; reddet vicarium, id eſt, animam pro anima.* Vbi videmus differentiam peccatorū & pœnarū. Qui occidit animal brutum, non ipſe occiditur, ſed reddet viuum pro mortuo; qui occidit hominem, & ipſe occiditur, ſed non lapidatur, quod eſt genus mortis atrox, & turpe; qui Deum blaſphemat, lapidatur ab omni populo, in argumētum vniuerſalis deteſtationis, vt nullus ſit, qui blaſphemi miſereri debeat. Quæ cum ita ſint, mirum certè videri debet, quod apud Chriſtianos, homicidium ordinaria morte puniatur: blaſphemia, quæ eſt crimen longè

ge grauius, minori pœna, vt plurimum castigetur.

Neque solum lex diuina sed etiam humana Imperatoris Iustiniani, blasphemos in Deum, vel sanctos vltimo supplicio affici iubet; vt legi potest in Authenticis collatione sexta, titulo quinto, nouella septuagesima-septima. Porrò lex Ecclesiastica, quæ cruentas refugit vltiones, vt scribit sanctus Leo in epistola ad Turbium Episcopum Asturicensem; tamen eodem Leone auctore, seueris Principũ constitutionibus adiuuatur; dum ad spirituale nonnumquam recurrunt remedium, qui timent corporale supplicium. Et tamen ipsa Ecclesia non adeo leuem pœnam blasphemis constituit: iubet enim Gregorius Nonus in cap. statuimus, in titulo de maledicis, hac pœna mulctari blasphemos. *Statuimus*, inquit, *vt si quis contra Deum, vel aliquem sanctorum suorum, & maximè Beatàm Virginem, linguam in blasphemiam publicè relaxare præsumpserit; per Episcopum suum pœna subdatur inferius annotata, videlicet, vt septem diebus Dominicis præ foribus Ecclesiæ in manifesto, dum aguntur Missarum solemnia, bla-* Epist. 95.

sphemus existens, ultimo illorum die Dominico pallium & calceamenta non habeat, ligatus corrigia circa collum: septemque præcedentibus sextis ferijs in pane & aqua ieiunet, Ecclesiam nullatenus ingressurus. Quolibet quoque prædictorum dierum, tres, si poterit, alioqui duos reficiat pauperes, vel vnum: & si neque ad hoc illius suppetant facultates, id in pœnam aliam commutetur; cui etiam, si renuerit recipere, ac peragere pœnitentiam supradictam, Ecclesia interdicatur ingressus, & in obitu Ecclesiastica careat sepultura. Per temporalem præterea potestatem, coactione, si necesse fuerit, Episcopi diœcesani adhibita contra eum, quadraginta solidorum, alioqui triginta, vel viginti, vel saltem quinque, pœna mulctetur, nullam in hoc misericordiam habiturus. Hæc in eo canone habentur, cuius summa est, vt blasphemus puniatur quoad honorem, per publicum dedecus; quo ad corpus, per ieiuniū in pane, & aqua; quo ad substantiam, per mulctam pecuniariam, maiorem, vel minorem, pro censu, quem possidet.

Quod si diligentia pastorū Ecclesiæ has pœnas mitiores nō facile remitteret: & si his nō corrigerētur blasphemi, Principes sæculi ad leges suas

bla-

blaſphemos pertraherent, in quibus habent præcurrentem legem Dei viui: ſpes aliqua eſſet, morbum hunc animarum, morborum omniũ grauiſſimum, procul à Chriſtiano populo eſſe pellendum. Certè quidem nulla ratio permittit, vt Chriſtianus populus minus ſit in Deum religioſus, & pius, quam populus Hebræorum, qui ſeruitutis ſpiritu agebatur; cùm Chriſtianus ſpiritum filiorum acceperit, *in quo clamamus, Abba Pater*, vt Apoſtolus loquitur. *Rom. 8.*

Neque dubium eſſe poteſt, quin ſi Principes ſtatuerent hoc vitium exterminare, facillimè id aſſequerẽtur. Si enim populi intelligerent, hoc eſſe Principi omnino decretum; nemo auderet linguam ad blaſphemandum ſoluere; cùm nihil inde lucri, nihil vtilitatis, nihil voluptatis, nihil honoris accedat: & contra certò ſciãt, vel facilè ſcire poſſint, Deum per hoc vitium ad iracundiam maximè prouocari, & ab eius iuſtitia ſupplicia nimis horrenda blaſphemis omnibus eſſe parata.

CAPVT XI.

De fortitudine Principi necessaria ad regendos populos.

S. Th. 2. 2. q. 23 ar. 5. 6. & 11.

FORTITVDO virtus est cardinalis, quæ resistit doloribus impedientibus opera, quæ fieri debent ab homine secundum rationem; quemadmodũ temperantia resistit voluptatibus propter eãdem causam. Differũt tamen hæ virtutes, quod fortitudo resistit doloribus eos tolerãdo, & sustinendo viriliter: tẽperantia resistit voluptatibus, eas declinando, ac fugiendo. Et quoniã pericula mortis dolores vehementissimos excitant; & hæc pericula nõ casu, aut fortuito, sed ordinariẽ occurrunt in bellis; ideo fortitudo potissimum locum habere videtur in bellis. Et quãuis ad milites omnes pertineat hæc virtus fortitudinis: tamen præcipuè pertinere videtur ad Principem, qui est Dux, & Imperator, quem omnes milites intuentur, & qui fortitudine sua militum animos eri-

erigit, & debilitate deprimit.

Cæterum non sola sunt bella hominum aduersus homines, in quibus fortitudo requiritur; sed sunt bella grauiora & atrociora dæmonũ aduersus animas, de quibus loquitur Apostolus in epist. ad Ephesios, dicẽs: *Induite vos armaturam Dei, vt possitis stare aduersus insidias diaboli: quoniã nõ est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus Principes, & potestates, aduersus mundi rectores tenebrarum harum.* In hoc bello claruerunt olim fortissimi martyres, qui sustinendo viriliter cruciatus, mortes, pro confessione Christi; videbantur quidem à persecutoribus hominibus vinci, & superari; sed persecutores inuisibiles, dæmones, & eorum principem diabolum gloriosissimè superabant, & de illis coram Deo, & Angelis triumphabant. Neque desunt hoc tempore Martyres sancti, qui pro fide Catholica aduersus infideles dimicantes, multis in locis, vitam & sanguinem fortiter fundunt; & de diabolo, qui ab initio fuit mendax, & pro viribus zizania seminare

Ephes. 6.

non cessat, gloriosè triumphant.

In hoc igitur bello spirituali debent Principes Christiani, non minus Ecclesiam Christi iuuare, quàm in bello corporali prouincias suas, vel Regna protegere. De qua re scribit sanctus Augustinus epistola ad
Epist. 48. Vincentium Donatistam, vbi ostendit iustè paganos, & hæreticos puniri à Principibus temporalibus. Scribit etiam sanctus Gregorius in episto-
Lib. 3. ep. 32 la ad Præfectum Africæ Pantaleonem, vt Donatistas hæreticos comprimat. Et in epistola ad Mau-
Lib. 5. ep. 63. ritium Imperatorem, & in alia ad Brunichildem Reginam Franco-
Lib. 7. ep. 5 rum, vt idololatras, & hæreticos persequantur.

Neque verò solum in bellis, quamuis in ijs potissimum, fortitudo necessaria est: nam in labore etiam gubernandi prouincias, & Regna, non exigua fortitudo requiritur. Occurrunt enim curæ, & sollicitudines grauissimæ, & molestissimæ in audiendis personis miserabilibus, quæ de iniustitia Iudicum queruntur: item in audiendis officialibus, qui casus

aspe-

asperos,&inopinatos sæpe referunt: præterea in legendis epistolis de tumultibus varijs in locis excitatis: denique in audiendis nuncijs defectiones ciuitatum,aut prouinciarum significantibus. Quæ omnia, & alia id genus multa, si Princeps negligat, vt voluptates suas,& priuata gaudia non interrumpat; negligentiæ nomine non carebit, & inuisus incipiet fieri populis, vt alter Sardanapalus; & denique neque Deo, neque hominibus satisfaciet; & fieri poterit,vt de ipso principatu periclitetur. Quod si vigilantiam & diligentiam in gubernando principatu; quã oportet,adhibere voluerit; laborem non exiguum tolerare eum oportebit,& non raro noctes insomnes ducere,cogitando, & recogitando remedia,quæ malis imminentibus adhiberi oporteat. Paterfamilias, qui vnicam domum regendam suscepit, nisi naturali amore vxorem, & liberos valde diligeret, & charitas illa fortem eum redderet ad sustinendos labores, quos secũ adfert sollicitudo benè administrãdæ domus, certę sub one-

onere caderet. Quam fortis ergo debebit esse bonus Princeps, si velit, vt debet, audire clamores pauperum, & oppressorum; legere tantam multitudinem supplicum libellorum; adhibere remedia malis tam multis, & tam diuersis? Laboriosa igitur est vita boni Principis, si officio fungi velit: periculosa verò, si iugum sibi à Deo impositum excutiat; & honore tamen, & opibus frui velit, quæ principatum sequuntur.

Matt. 24. *Luc.* 12. Extat apud Euangelistas Matthæum & Lucam, similitudo quædam de seruo præposito toti domui à Domino domus, quæ similitudo communis est tam Principi temporali, quàm spirituali. Vterque enim præpositus à Deo siue Regno, siue Ecclesiæ; & vterque rationem Deo reddet de administratione sua; & vterque præmium vel pœnam, secundum merita sua recipiet. Et de vtroque Principe tam spirituali, quàm temporali intelligit, & explicat verba Domini Sanctus Ioannes

Hom. 78. in Matt. Chrysostomus, cùm scribit in caput

put Matthæi vicesimumquartum; & eum sequuntur Episcopus Iansenius,& alij. Est igitur hæc similitudo. *Quis putas est fidelis seruus & prudens, quem constituit Dominus super familiam suam, vt det illis cibum in tempore? Beatus ille seruus quem cum venerit Dominus, inuenerit sic facientem. Amen dico vobis, quoniam super omnia bona constituet eum. Si autem dixerit seruus ille malus in corde suo: moram facit Dominus meus venire; & cœperit percutere conseruos suos, manducare autem & bibere cum ebriosis: veniet Dominus serui illius in die qua non sperat, & hora qua ignorat, & diuidet eum partemque eius ponet cum hypocritis, illic erit fletus & stridor dentium.*

Hæc est similitudo, quam breuiter exponemus, quia vtilissimam doctrinam continet. Initio declarat Dominus qualitates duas bonas, quas requirit in omnibus, quos assumit ad regimen siue Ecclesiasticum, siue temporale, quæ sunt fidelitas, & prudentia, quarum vna pertinet ad voluntatem, altera ad intelligentiã; & prior, id est, fidelitas, nascitur ex charitate; posterior partim est naturalis, partim acquiritur vsu, & doctrina:

ctrina: & prior est magis necessaria, quàm posterior; quia posterior potest vtcunque suppleri per alios prior nõ potest. Itaque Dominus cùm præficere vellet sanctum Petrum toti Ecclesiæ, de sola charitate illum interrogauit,
Ioan. 20. dicens: *Simon Ioannis amas me plus his?* Deinde ostendit Dominus, regimen siue Ecclesiasticum, siue temporale quomodocumque acquiratur, siue electione, siue alio modo: principaliter dari à Deo. *Quem constituit*, inquit, *Dominus super familiam suã*. Omnia enim quæ fiunt in terris, pendent à prouidentia Dei, neque possunt aliquid secundæ causæ sine prima. Itaque loquens Daniel ad Regem Nabuchodonosor, qui suis viribus pugnando arbitrabatur se monarchiam obtinuisse, dixit:
Dan. 2. *Tu Rex Regum es, & Deus cæli dedit tibi Regnum & Imperium.* Si ille, qui Deum non nouerat, & solis suis viribus existimabat se Regnum peperisse: tamen Propheta testante, Regnum illud à Deo acceperat: quanto magis fideles Principes principatum suũ à Deo se habere confiteri debent? Apud Isaiam dicit Dominus Cyro,

Hæc dicit Dominus Christo meo Cyro, cuius apprehendi dexteram, vt subijciam ante faciem eius gentes, & dorsa regum vertam, & aperiam coram eo ianuas, & portæ non claudentur. Ego ante te ibo, & gloriosos terræ humiliabo: portas æreas conteram, & vectes ferreos confringam: & dabo tibi thesauros absconditos, & arcana secretorum, vt scias quia ego Dominus, qui voco nomen tuum Deus Israel. Isai. 45.

Certè si Cyro Deus dedit Regnum amplissimum, ipso neque sciente, neque cogitante: quis negare poterit, à diuina prouidentia Regna, & Imperia distribui ijs, quibus sibi bene placuerit? itaque rectè dicit Dominus in parabola euangelica, se cõstituisse seruum fidelem, & prudentem super familiam suam. Nam omnis Princeps præponitur à Deo super familiam, non ipsius Principis, sed Dei, vt eam pascat, & regat, redditurus Deo rationem de administratione sua. Et siquidem rectè gubernauerit familiã sibi commissam, beatus erit seruus ille, quia Dominus super omnia bona sua cõstituet eũ, dicens: *Quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituã, intra in gaudium Domini tui.*

Sed

Sed si dixerit seruus ille in corde suo: *Moram facit Dominus meus venire; & caperit percutere conseruos suos, manducare, & bibere cum ebriosis;* hoc est, si Princeps ille incipiat delinitus bonis præsentibus, obliuisci rerum futurarum, mortis & iudicij; & diuino timore postposito subditos suos, qui verè conserui eius sunt, malè gubernare, iniustis oneribus aggrauare, causas eorum in longum trahere, denique loco mancipiorum habere: & his non contentus incipiat mãducare & bibere cum ebriosis id est, dimissa cura populorum, & tota in alios reiecta, incipiat totũ se luxuriæ, & illicitis voluptatibus tradere: quid tũ fiet? *Veniet Dominus in die, qua non sperat, & hora, qua ignorat; & diuidet eum, partemque eius ponet cum hypocritis, & infidelibus* (hanc enim vocem addit sanctus Lucas) *ibi erit fletus & stridor*
Luc. 12. *dentiũ. Veniet,* inquit, *dominus eius in die, qua non sperat, & hora, qua nescit,* id est quando minus cogitat, & sperat adhuc sediu victurum, morbo lethali corripietur; & cùm etiam Medici salutis recuperandæ spẽ illi dabunt antequam

tequam incipiat de confeſſione peccatorum, & pœnitentia ſerio agēda cogitare;adueniet hora poſtrema, & repente imparatus,&nihil minus cogitans ad tribunal Iudicis æterni rapietur.Iudex autem iuſtus,qui nō reſpicit perſonas,& qui coronis &ſceptris non terretur; continuò diuidet eum in partes duas, ſeparans animam à corpore ; & partem vnam , id eſt, corpus vermibus tradet , & partem alteram,id eſt,animam ponet cum infidelibus,& hypocritis,qui quamuis nihil credant, tamen credere ſe fingunt;ponet autem in gehennam, vbi erit fletus & ſtridor dentium, & vbi vermis non moritur , & ignis non extinguitur.

Hæc eſt explicatio parabolæ, ſi agatur de iudicio particulari, quod exercetur in morte. Sed poteſt etiam exponi de iudicio vniuerſali,& tunc illa verba, *Diuidet eum, & partem eius cum infidelibus & hypocritis ponet*, hunc ſenſum habebunt; Diuidet eum Iudex à iuſtis,& pijs:& partem eius,id eſt ſortem eius ponet cum infidelibus,& hypocritis, qui in gehennam proij-

proijciuntur, vbi fletus, & stridor dentium sine fine durabunt.

Vtinam hæc parabola ad paucissimos, vel nullos Christianos Principes pertineret, quo ad hanc partem posteriorem, quæ malos Principes tangit; & ad plurimos, vel etiam omnes, quo ad priorem, quæ bonis Principibus conuenit. Sed terrent me verba Scripturæ, *Intrate per angustam portam: quia lata porta, & spatiosa via est, quæ ducit ad perditionem, & multi sunt, qui intrant per eam. Quàm angusta porta, & arcta via est, quæ ducet ad vitam, & pauci sunt, qui inueniunt eam.* Et in specie de principibus, *Horrende, & cito apparebit vobis, quia iudicium durissimum his, qui præsunt, fiet. Exiguo enim conceditur misericordia: potentes autem potenter tormenta patientur.* Quæ omnia illuc pertinent, vt Principes intelligant, fortitudinis virtutem sibi potissimum esse necessariã, vt fortiter labores omnes ferant quos regimen populorũ requirit: nec minus fortiter cũ passionibus animi sui, quas locus altus nutrit, & auget, assiduè bellum gerant.

Matth. 7.

Sap. 6.

CAP.

CAPVT XII.

De Temperantia Principi ad regendos populos necessaria.

POSTREMA virtus ex cardinalibus est Temperantia, quæ propriè posita est in moderanda concupiscentia sensuum gustandi, & tangendi, quæ quando sine fræno aguntur, pariunt crapulas, & ebrietates, necnon fornicationes, adulteria,& alia id genus multa, quæ vsque adeò turpia sunt, vt nominari honestè non possint. Hæc vero virtus multis de causis Principi necessaria est. Primum quidem, quoniam Scriptura sacra virtutem hanc in Principe vehementer laudat, & contrarium vitium execratur. Salomon in Ecclesiaste sic loquitur, *Va tibi terra, cuius Rex puer est, & cuius Principes mane comedunt. Beata terra, cuius Rex nobilis est, & cuius Principes vescuntur in tempore suo ad reficiendum, & non ad luxuriam.*

S.Th.2. 2 h.141.

Eccl. 10

Vbi

Vbi reprehenditur comestio ante tẽpus, quia signum est voracitatis, & Rex nobilis appellatur, qui non est puer leuis, & contemptibilis, sed vir maturus, & grauis, ad cuius exemplũ Principes comedunt ad reficiendum, non ad luxuriam. Idẽ Sapiens in Prouerbijs, *Luxuriosa*, inquit, *res est vinum, & tumultuosa ebrietas; quicumque his delectatur, non erit sapiens*. At Rex in primis sapiens esse debet, vt infra dicemus. Et de Christo Hieremias dicit, *Regnabit Rex, & sapiens erit, & faciet iudicium & iustitiam*, Idem Salomon in eodem libro, *Noli regibus dare vinum, quia nullum secretum est, vbi regnat ebrietas: & ne fortè bibant, & obliuiscantur iudiciorum, & mutent causam filiorum pauperis*. In testamento nouo, Apostoli in epistolis suis passim execrãtur luxuriam, & omnia vitia carnalia, & omnem impudicitiam, sic, vt ne nominari quidem velint apud Christianos. *Fornicatio, & omnis immunditia nec nominentur in vobis, sicut decet sanctos*, inquit B. Paulus. & alibi, *Non in commessationibus, & ebrietatibus, non in cubilibus, & impudicitijs*. Et denique Christus ipse

Prou. 20.

Hier. 23.

Ephes. 5.

Rom. 13.

ipse grauissimis verbis admonens omnes, vt pacati sint ad vltimum diẽ; tamquam in summa dicit: *Attendite vobis ne fortè grauentur corda vestra in crapula, & ebrietate, & superueniat in vos repentina dies illa.* Luc. 21.

Deinde exempla Scripturæ sanctæ certe terrere deberent, tamquam tonitrua quædam cælestia, omnes homines, præsertim verò Reges & Principes. Peccatum primum, quod *inuidia diaboli intrauit in orbem terrarũ,* Sap. 2. & quod aditum aperuit morti temporariæ, & sempiternæ; certè inobedientia fuit erga cibum vetitum. *Vidit enim Eua, quod bonum esset lignum ad vescendum, & pulchrum oculis, aspectuque delectabile; & tulit de fructu illius, & comedit, deditque viro suo, qui comedit.* Gen. 19. Deinde Loth, qui iustus dicitur, nihil aliud ad incestum cum filiabus induxit, nisi ebrietas. Sed, quod lõgè miserabilius est, & notum omnibus, Sampson Iudex siue Princeps Hebræorum; qui victorias admirabiles de Philistæis retulerat; amore captus mulierculæ, & ab ea circumuentus, Iudic. 16. captus ab hostibus, & oculis erutis,

ad molam in pistrino vertendam adiudicatus fuit. Atque huc respexisse videtur Ecclesiasticus, cum capite decimo octauo scripsit: *Si præstes animæ tuæ concupiscentias eius, faciet te in gaudium inimicis tuis.* Salomon verò Rex felicissimus, & sapientissimus, qui à Deo dona plurima, & maxima consecutus fuerat; tandem in senectute mulierum amore ardentissimè captus, ad eam mentis cæcitatem peruenit, vt, in gratiam concubinarum suarum, aras erexerit idolis plurimis, &, quod grauius est, coluerit ipse Astartem Deam Sidoniorum, & Moloc idolum Ammonitarum. Hoc certè exemplum terrere deberet omnes Principes, ne præter legitimam vxorem, mulierem vllam vnquam aspicerent, neque vllam nisi fidelem & probam ducerent. Neque prætermittere volo Dauidem Regem, qui cum tot virtutibus præditus esset, & tam multa cantica diuini amoris edidisset, & Christi Domini mysteria penè omnia Spiritu sancto plenus prædicere potuisset, tamen, à concupiscentia

Eccl. 18.

ca-

carnis deuictus, in adulterium incidit, quod ei plurimorũ postea malorum causa fuit. Et fortasse permisit Deus, vt Dauid in adulteriũ laberetur, quia curiosè nimis aspexit mulierem se lauantẽ. Debuisset enim continuò auertere oculos ab eo spectaculo; quod periculi plenum esse dubitare nõ poterat. Ideo enim sanctus Iob pepigerat fœdus cũ oculis suis, *vt ne cogitaret quidem de virgine*, id est, firmiter proposuerat nullam virginem aspicere, ne aspectus cogitationem, & cogitatio libidinosum desiderium pareret. Quod fœdus si pepigissent cum oculis suis duo illi senes apud Danielem, qui Iudices erãt populi; & debuissent exemplũ pudicitiæ iuuenibus omnibus dare: neque tã curiosè Susannam se lauantẽ aspexissent; neque tam fœde in concupiscentiã eius exarsissent, neq; tam miserè tandẽ perijssent. Sed exẽpla eiusmodi pene innumerabilia proferri possent, quibus probaretur, necessariã esse principibus omnibus tẽperãtiæ virtutẽ, nõ solum quod attinet ad peccata gulæ, atq; luxuriæ, sed etiam de omnem immoderantiam. Dan. 13.

Accedat iam tertia ratio ex occasi-
one peccandi, quam in hac re Prin-
cipes habent, & qua priuati homi-
nes, vt plurimum carent. Principes
enim mensam refertam cibis pretio-
sis, & vinis optimis habere solent;
proinde facile est, vt crapula, & ebri-
etas, aut certè nimius cibus, & nimi-
us potus illis subrepat. A crapula ve-
ro, & nimio potu vini, facillimu
transitus est ad libidinem; cum mag-
na vicinitas sit ventri ad ea membra
quæ sub ventre sunt: & notum sit il-
Ephes. 5. lud Apostoli: *In vino est luxuria.* Ne
desunt Principibus multæ viæ ad ex-
plendas libidines suas, siue pecunij
siue alijs muneribus res agenda si
Hæc igitur tanta facilitas explend
libidines suas, magna infelicitas mi-
hi semper visa est; & contra, mag
felicitas ista facilitate carere. Qua
maxima laude digni sunt Princip
illi, qui cum abundantia rerum
brietatem, & continentiam coniun-
gere possunt.

Alia quoque ratio Principes m
uere deberet ad temperantiæ virtu
colendam, quod ipsi dati sint popu

in exemplum, & quodammodo in magiſtros bonorum morum: & graue, & notorium ſcandalum accipiant populi, cùm Principes ſuos, qui leges continentiæ præſcribunt alijs, & ſeuerè aliquando puniunt adulteria, ſacrilegia, peccata contra naturam, oppreſſionem virginum, & alia id genus incontinentiæ peccata, ſi ipſos eadem patrare, vel probabilis ſuſpicio, vel certa fama demonſtret. Nota eſt Saluatoris noſtri, Principis Regum terræ diuina ſententia in Euangelio, *Qui ſcandalizauerit vnum è his puſillis (qui in me credunt) expedit ei, vt ſuſpendatur mola aſinaria ad collum eius, & demergatur in profundum maris. Væ mundo à ſcandalis: & væ illi per quem ſcandalum venit.* Nihil hic addo, quia ſatis per ſe nota eſt grauitas huius ſententiæ; & neceſſe eſt vt ſenſu, vel mente careant, qui grauitatem pœnæ huius non timent. Matt. 18.

Addo vltimam rationem, cur Principem deceat, temperantiã ex animo colere. Nihil eſt, quod magis impediat adeptionem donorum præcipuorũ Spiritus, quæ dicuntur ſapientia,

& intellectus, quam vitia ista carna
lia ebrietatis, & fornicationis, n
grauiora nominare cogar. Siquiden
homines animales, & carnales nō
capiunt spiritualia, & diuina; sed v
loquitur Apostolus, *Stultitia sunt i*
2. Cor. 2. *lis, & non possunt intelligere, quia spiritu*
aliter examinantur. Principes autem
si munere suo rectè fungi velint; Sa
pientiæ dono præ cæteris hominibu
maximè indigent, vt in sequenti ca
pite demōstrabimus. Necesse igitu
est, vt Principes nō refugiant dispo-
sitiones ad Sapientiam necessarias
quæ sunt temperantia, sobrietas, ca
stitas, carnis mortificatio, iugis ora-
tio, rerū coelestium meditatio: qu
sunt omninò contraria commessati-
onibus, ebrietatibus, impudicitijs,
cantibus lasciuis, iocis, & ludis, &
alijs id genus carnis oblectationi
bus. Nam vt sanctus Basilius scribi
Orat. 1. de ieiunio. in oratione de ieiunio, *Non aliter fu*
mus carnalium desideriorum Spiritum s
ctum fugat ex anima, quam fumus ex vi
ridibus lignis alueario admotus fugat ape
qua mellis fauos dulcissimos, & pretiosi
simos conficiebant.

CAPVT XIII.

De Sapientia Principi necessaria ad regendos populos.

SAPIENTIA Principibus quasi propria esse videtur; cum inferioribus Magistratibus prudentia sufficere posse videatur. Hoc enim interest inter prudentiam, & sapientiam, quod sapientia considerat finē altissimum simpliciter, qui est Deus; prudentia considerat finem altissimum, non simpliciter, sed in genere bonorum humanorum: & sapiētia est virtus speculatiua; prudentia est virtus practica. Donum tamen Spiritus sancti, quod sapientia dicitur apud Isaiam, vtrumque habet & speculationem, & praxim, vt Doctor Angelicus rectè docet. Illud tamen est verum, in Scripturis sanctis sæpe confundi sapientiam cum prudentia. Nam in libro Prouerbiorum apertè dicitur, sapientiam esse prudentiam; vtraq; enim virtus dirigit media ad finem, & ex fine de medijs

S. Tho. 2. 2. q. 45. & 47

Isai. 11.

2. 2. q. 45. 2. 3.

Sap. 10.

iudicat. Sed quicquid de vocibus sit, duo sunt extra controuersiam; sapientiam altiorem esse, quàm sit prudentia; & sapientiam ad Principes maximè pertinere. Sic enim loquitur
Sap 6. in prouerbijs ipsa sapientia, *Per me*
Prou. 8. *Reges regnant.* & in libro Sapientiæ eadem Sapientia clamat, *Ad vos Reges sunt hi sermones mei, vt discatis sapientiam, & non excidatis.* & in eodē loco, *Concupiscentia sapientiæ deducit ad regnum perpetuum. Si ergo delectamini sedibus & sceptris ô Reges populi, diligite sapientiam, vt in perpetuum regnetis.* Ecclesiasticus quoque admonet Reges,
Eccl 10. dicens: *Rex insipiens perdet populum suũ.*
Hier. 23. Et Hieremias propheta inter laudes præcipuas Regis Messiæ ponit, *Regnabit Rex, & sapiens erit.* Et de Dauide Rege optimo dictum est, quòd haberet sapientiam, sicut Angelus Dei, & Deus ipse laudauit Salomonem, quòd non petiuisset à Deo diuitias, neque dies multos, neque vltionem de inimicis suis, sed sapientiam necessariam ad regendum po-
3. Reg. 4. pulum; & ait: *Quia petiuisti rem hanc, ecce feci tibi secundum sermones tuos. & dedi tibi cor sapiens, & intelligens in tan-*

tum,

tum, ut nemo ante te similis tui fuerit, nec post te surrecturus sit; sed & hæc, quæ non postulasti dedi tibi, diuitias scilicet & gloriam, ut nemo similis tui fuerit in Regibus cunctis retro temporibus. Habemus igitur ex ipsius Dei sententia, Salomonem, qui à Deo solam sapiëtiam postulauit, rem optimam, & Deo gratissimam, & ipsi Regi maxime necessariam postulasse; ad quam reliqua bona, diuitias, gloriam, pacem diuturnam & beneuolentiam populorum consecuta esse Scriptura sancta commemorat. Quis igitur in dubium iam reuocare poterit, an Regi sapientia necessaria sit; & an non debeat Rex eam à Deo ardentibus precibus postulare; & animum suum ad eãm deuotè suscipiendam præparare, & eamdem lectione piorũ librorum, & iugi meditatione alere?

Sed hoc ipsum donum tam magnum communicatum à Deo Salomoni, admonet nos, ut dum sumus aduenæ, & peregrini procul à coelesti patria, & inter hostes; non confidamus, hoc tantum donum non posse nobis auferri, nisi in eius custodia

 di-

diligentissimè vigilemus. Iste enim ipse Salomon in senectute, quando sapientia eius vsque ad summũ crescere debuisset; sapientiam prorsus amisit, & stultissimus factus est. Causam reddit Ecclesiasticus cum ait:

Eccl. 19. *Vinum & mulieres apostatare faciunt sapientes*: & quæ maior apostasia fieri

3. Reg. 11. potest, quam relicto Deo vero, colere Idola gentium? quod fecit Salomon in gratiam mulierum suarum, quibus amore ardentissimo adhæsit.

Oportet igitur Principem sapientem in hac re potissimum sapientiam suam ostendere, vt donum Dei longè preciosissimum, diligẽtissimè custodiat. Custodiet autem, si assiduè illud exerceat, ac semper illud, vt sic loquar, præ manibus habeat, ne forte obliuioni tradatur, & in eius locum sapientia humana succedat.

Iac. 3. Rectissimè enim Apostolus Iacobus distinguit sapientiam, quæ de coelo est, ab illa, quæ nomen sapientiæ præfert, sed est terrena, animalis, diabolica; ac per hoc falsa sapientia est: nam vera sapientia, vt sanctus Iacobus loquitur, *pri-*

pudica est, deinde *pacifica*, tũ *modesta, suadibilis, bonis consentiens, plena misericordia & fructibus bonis*. Itaque consiliũ callidũ datũ Principi de ratione expugnãdæ castitatis mulieris pudicæ, sine strepitu, & periculo; nõ est consiliũ veræ sapientiæ, sed astutiæ diabolicæ, quia vera sapientia primũ pudica est. Sic etiã consiliũ irritãdi Principem debiliorẽ, vt illa occasione exoriatur bellũ, & bellãdo principatus augeatur; nõ est consilium veræ sapientiæ, sed versutiæ serpentis antiqui; quoniam vera sapientia pacifica est. Ad hæc consiliũ arripiẽdi nouos titulos honoris, & illos per fas, & nefas defendendi, vt eo modo Princeps ascẽdat ad altiorẽ gradũ; & si quis fortè adsit alius consiliarius, qui contrariũ suadeat, iste extrudatur, vt inimic⁹ principis; nõ est consilium veræ, sed falsæ sapientiæ, quia vera sapientia est *modesta, suadibilis, & bonis consentiens*. Denique consilium quodcumque, quo impediantur opera misericordiæ, & pietatis, sub prætextu aliquo fucato, & falso; non est consiliũ veræ sapientiæ, sed falsæ, quia vera sapiẽtia *plena est misericordia, & fructibus bonis*.

Illud ad extremum adijciam, si quis facile internoscere velit sapientiam verã à falsa, conetur purgare cor suũ ab amore proprio, & attentè ac serio, in rebus dubijs consideret quid magis requirat gloria DEI, & vtilitas proximi; & illud eligat. Nihil enim est, quod magis impediat in rebus dubijs electiones bonas, & Deo beneplacentes, quam proprius amor. *Charitas* enim *non quærit quæ sua sunt*; & semper vera sapientia cum vera charitate coniungitur.

1. Cor. 13.

CAPVT XI.

De Magnificentia, quæ Principi necessaria est ad regendos populos.

S. Tho. 2. 2. q. 134. a. 1. 3.

MAgnificentia virtus est Principibus propria, quoniã exigit maximos sumptus, quos nisi principes facere non possunt. Et quidem ad principes magnificentia pertinet, quia sunt dij quidam terrestres, vt supra demonstrauimus eo illo loco

lo loco psalmorum, *Ego dixi: Dij estis, & filij Excelsi omnes.* Magnificentia enim maxime propriè Deo conuenit, iuxta illud, *Eleuata est magnificentia tua super caelos Deus.* & illud, *Vt notam faciant filijs hominum potentiam tuam, & gloriam magnificentiae Regni tui.* & illud, *Date magnificentiam Deo nostro: Dei perfecta sunt opera.* Haec enim est propria causa, cur Deo magnificentia in primis conueniat, quia facit opera magna, & ex omni parte perfecta. Possunt enim etiam priuati homines inchoare opera magna, sed perficere, nisi opulentissimi, quales sunt Reges, minimè possunt. Porrò Deus, Rex magnus super omnes Deos, quatuor in rebus magnificentiam suam ostendit. Primum quidem in fabrica mūdi totius, quae si pecunijs perfici debuisset, omnes omnium Regum thesauri non fuissent satis ad fundamenta iacienda. Deinde in alenda familia prope infinita, Deus magnificentiam suam demonstrat. Alit enim Deus omnes herbas, & omnes arbores; alit omnia animātia terrestria, & aquatilia, quorum non est numerus; & alit non ad

Psalm. 81

Psalm. 8.

Psalm. 144

Deut. 32.

vnum, vel aliquorum dierum, sed ad plu-
rimas annorum centurias, & posset,
si vellet, in æternum alere: tanta illi
subest annonæ vbertas. Alit denique
Angelorum exercitum propè innu-
merabilem: quamuis enim Angeli
cibo, & potu visibili non vtantur, di-
xit tamen Angelus Raphael ad Tobi-
Tob. 12. am, *Ego cibo inuisibili, & potu, qui ab ho-
minibus videri non potest, vtor*. Ter-
tio demonstrat Deus magnificenti-
am suam in operatione miraculo-
rum, quæ sunt opera tam eximia,
vt nisi ab infinita potentia fieri non
possint, cum sint præter ordinem iam
ab ipso Deo toti naturæ datum. E-
iusmodi opera fuerunt, cum Deus so-
lem & lunam stare fecit ad verbum
Iosue 10. Iosue serui sui, & cum solem eundem
Isai. 38. retrocedere iussit ad verbum Isaiæ
Prophetæ, & cum mortuos non pau-
cos reuocauit ad vitam; & cæcis vi-
sum, & surdis auditum restituit, con-
tra ordinem toti naturæ datum: vt à
priuatione ad habitum regressus non
detur. Quarto denique magnificen-
tiam suam manifestabit Deus in no-
uissimo die, cum fabricam mundi tu-

ius magnam ex parte corrumpet, & nouos cœlos, & nouam terram nobis in momento exhibebit, dicente sancto Petro, *Adueniet autem dies Domini vt fur, in quo cœli magno impetu transient; elementa verò calore soluentur; terra autem, & quæ in ipsa sunt opera exurentur.* Quàm sit autem laboriosum & difficile, ædificia benè fundata, & constructa euertere, quotidiè experimur. 2. Pet. 3.

Iam verò soli inter homines, Principes magni, in his omnibus rebus, magnificentiam Dei, Regis Regum imitari aliquo modo possūt. Ipsi enim soli ædificia publica, & maxima ad vsum totius populi, quæ sumptus maximos requirunt, erigere solent. Eiusmodi erāt olim apud Romanos Thermæ, Theatra, Basilicæ, Templa, quorū adhuc vestigia cernimus; & nūc quoque Principes magni Palatia, Fora, Ecclesias, Xenodochia, scholas publicas, & alia sumptuosa ædificia erigunt, quæ profectò nulli priuati erigere possent. Certè sanctus Ludouicus Rex Francorum in Palæstina magnificentiam suam planè ostendit, cū

ciuita-

ciuitates nonnullas proprijs sumpti-
bus restaurauit. Ijdem Principes ad
imitationem magnificentiæ Dei, soli
possunt integros exercitus alere: &
sæpe etiam ingẽtem pauperũ multi-
tudinem sumptibus proprijs susten-
tare. Id quod magna cum laude idem
sanctus Ludouicus præstabat, & qui
eum imitari cupiebat Beatus Ama-
deus Sabaudiæ Dux tertius. Iste enim;
quod multi Principes in canibus ve-
naticis, & auibus rapacibus alendis
insumunt; id totum, & multo etiam
amplius quotidie in turba pauperum
sustentanda magnificentissime in-
sumebat. Et quoniam, qui miseretur
Prou. 19. pauperum, fœneratur Domino; ex
tanta opum profusione, ærarium pu-
blicum nihil detrimenti patiebatur.

Neque deest Principibus terræ ra-
tio aliqua imitandi magnificentiam
Dei in rebus ingenio humano exco-
gitatis, & magnis sumptibus ad vsum
humanũ reuocatis, quæ miracula hu-
mana dici possint. Tale mihi videtur
Nauium onerariarũ cõstructio. Quis
enim crederet, nisi videret, naues ma-
ximas, & rebus grauissimis onustas,
super

super aquas subsistere, vbi lapilli exigui sustineri non valent? At rursus quis vllo modo suspicari posset, nisi experimento proprio didicisset, immensa illa pondera solo flatu ventorum vela impellentium, velocissimè non tam currere, quam volare? Neque solum est hoc quasi miraculum naturæ: sed innumerabilia sunt alia, quæ ingenium humanum, addita Principū magnificentia, excogitauit. Denique illud etiam assecuta est humana sagacitas, per Principum magnificentiā sumptus maximos suppeditantem, vt firmissima ædificia dicto citius prosternantur. Quas enim turres, quæ moenia ciuitatum amplissimarū non euertunt facili negocio ictus bombardarum? quas arces munitas, quas portas etiam ferreas non subruit momento temporis, copia subiecta pulueris tormentarij? Quare magnificentia principum terrenorum imitatur, suo quodam modo, magnificētiam Principis cælestis. Sed illud optandum est, vt Principes creati, & terreni imitentur in operibus bonis magnificentiam Principis cælestis, & creato-

creatoris: nam si fortè velint abuti magnificentia ad vanitates, & peccata; melius erat eis si priuari, & pauperes semper fuissent. *Quid enim prodest homini si vniversum mundum lucretur, animæ vero suæ detrimentum patiatur?* Matth. 16.

Vnus ex malis imitatoribus magnificentiæ diuinæ fuit Imperator Caius Cæsar, qui Caligula cognominatus est, qui in cœna vna ducenta quinquaginta millia ducatorum consumpsisse dicitur. Eius imitatores fuerunt Nero, & Aulus Vitellius, & Domitianus, quorum immensos thesauros fuisse consumptos in fabricis, vestibus, & cœnis refert Suetonius Tranquillus. Ad eosdem accessit, nisi etiã omnes superauit Marcus Antonius Heliogabalus, vt Elius Lampridius, & alij referunt. Fructus huius falsæ magnificentiæ fuit egestas ingens, ad quam arcendam omnes isti Principes rapacissimi facti sunt bonorum alienorum, malis artibus acquisitorum, vt ex iisdem auctoribus intelligi potest. Sic falsa magnificentia in veram auaritiam, & falsa liberali-

tus, in veram rapacitatem, quæ mater est odij populorum, commutata est.

Discant igitur christiani Principes magnifici esse, vbi & quando oportet, ad gloriam Dei, & commoda populorum; vt apud Deum, & apud homines, non aurã leuem ad tempus, sed gloriam solidam, & veram in omnem æternitatem acquirant.

CAPVT. XV.

De Clementia, quæ Principi necessaria est ad regendos populos.

Clementia virtus est amabilissima, quæ crudelitati opponitur, quod vitium oẽs horrent. Siquidem clementia in eo posita est, vt pœnas minuat, iniurias obliniscatur, & vindictã omnino refugiat. Est verò hæc virtus, quasi propria Deo Principi omnium Regum, ac per hoc Regibus & Principibus terræ valde honorifica, nec minus amabilis. Nam primùm Dominus, & hoc vocabulum... S.Th.2. 2. q.157.&158

[illegible]

iniurias, causa esse videtur, quia sine periculo non possunt; Princeps verò, qui facile posset, si vellet, vlcisci iniuriam, si non facit, ex virtute clementiæ non facit: ac per hoc similis Deo esse dignoscitur. De Deo sic loquitur Ezechias Rex in literis suis ad populos, exhortans illos ad pœnitentiam,

2. Paral. 30. *Clemens est Dominus Deus vester, & non auertet faciem suam à vobis, si reuersi fueritis ad eum.* Quibus verbis affirmat sanctus Rex, Deum nō puniturū pro meritis peccata populorū, modo pœniteat eos scelerū suorū; ac per hoc auersurū flagellū imminēs, quia clementissimus est, & facile obliuiscitur iniuriarum. De Rege sic loquitur Salomon, *Misericordia & veritas custodiunt Regem, & roboratur clementia thronus eius.*

Prou. 20. Et verè sic est; nullæ enim custodiæ militares sic stabiliunt Regnum & vitam Regis facilius cōseruant, quam clementia nota regnātis. Probat hoc ipsum Seneca in libro

Lib. 1. c. 3. priore de clementia, egregia ratione. Nam id est in Regno Princeps, quod animus in corpore; animus enim corporis membra mouet, regit, gubernat & natu-

& naturaliter amat membra sua, & quicquid noxium accidit, statim conatur illud auertere, & corpus suum integrum, sanumque seruare. Et denique totum corpus suum clementer fouet, & nutrit, & de illius incolumitate assiduè cogitat; propterea vicissim membra omnia, si sit opus, pro spiritu siue anima periculis se exponũt; & patiuntur amputari potius manus, aut pedes, aut alia membra corporis, quam vt animus à corpore separetur. Sed si fortè animus ad altiora raptus, incipiat inclementer, & duriter corpus suum ieiunijs, & vigilijs nimiũ atterere; corpus quoque, quasi rebellans, officio suo fungi recusat. Sic igitur, si Princeps instar animi, siue spiritus, populos, vt membra sua, clemẽter, & leniter regat, imponat iugum siue onus, quod ferre possint; ad se venientes amanter audiat; negocia eorũ breuiter, & iustè tractari iubeat: experietur vicissim populos amantes, & obedientes, & sine vlla dubitatione fidelissimos. Si autem contra, non vt clementem patrem, sed vt durum dominum Principem suum experiãtur

tur: mirari non debebit Princeps, si odio habeatur, & cum maximè opus habebit defensione, à subditis deseratur. Amor enim amorem conciliat, & clementia beneuolentiam parit. Et contra, vt Sapiens loquitur, *odium suscitat rixas*: & ideo mirum videri non debet, si hi, qui non diligunt, sed oderunt Principem suum, occasionem rixarum, & dissensionum quærant. Exempla sunt ad manus. Salomon pacificus, & clemens annis quadraginta sine vlla rebellione regnauit; sed quoniam extremo tempore addidit aliquid ad solitas exactiones, ideò mortuo Salomone, populus à nouo Rege, qui dicebatur Roboam, petijt amoueri nouum vectigal; sed rex nouus initium regnandi fecit à minis, & terrore; & populo ante se congregato respondit, *Pater meus aggrauauit iugum vestrum; ego autem addam iugo vestro: Pater meus cæcidit vos flagellis; ego autem cædam vos scorpionibus.* Ei vero sæuitia, & inclementia causa fuit, vt deficeret statim ab eo plusquam dimidia Regni pars.

Prou. 10.

3. Reg. 12

In

In historia verò Romanorum, leguntur plurimi Imperatores, qui ob solam fere crudelitatem adhuc iuuenes miserè extincti fuerunt; in quibus numerantur Caius, Nero, Vitellius, Domitianus, Commodus, Caracalla, Heliogabalus, & alij; contra verò plures propter insignem clementiam, & ad senium peruenerunt, & post obitum à memoria, & amore ciuium non recesserunt, Augustus, Vespasianus, Traianus, Adrianus, Antoninus, Marcus, & alij, quibus addi debet Titus, qui quamuis ad senium nō peruenerit; tamen non occisus, vt illi superiores; sed naturali morte extinctus, sic semper amatus, est vt delitiæ generis humani nominari meruerit.

Hæc certe exempla facile possent Principes omnes ac clementiam adamandam; & ad crudelitatem odio habendam impellere, si attentè historias perlegerent. Porrò clementia, quamuis præclara sit virtus, tamen non in omnibus omnium iniurijs, vel culpis habet locum. Verè enim scripsit Seneca, *Tam omnibus ignoscere crudelitas est, quam nulli.* Lib. 1. c. 2. de Clementia.

& rur

& rursus rectè iidem admonuit, cle-
mentiam potius iniuriã propriã re-
spicere, quàm alienam. Quemadmo-
dum enim non ille liberalis est, qui
rem alienam donat, sed qui suam; sic
etiã, qui iniuriam alteri factã condo-
nat, nõ est tã proprie clemens, quã [illegible]
is, qui iniuriã sibi factã facile dimit-
tit. Sed in vniuersum illud cauẽdum
est, ne clementia iustitiã lædat: vir-
tutes enim sorores sunt, seq; inuicem
iuuant; proinde virtus in vitium de-
generat, si virtutem aliam lædit.
Ergo in iniurijs alienis, clementia
non interuenit, vt reus absolu[illegible]
non puniatur, sed vt vel ex æquita[illegible]
poena diminuatur, vel ex cõsẽsu eius
qui iniuriã accepit, prorsus toll[illegible]
si spes adsit, id ei, certis de causis, v[illegible]
lius esse futurũ, neq; Reip. obfuturũ.
Cùm vero iniuria ipsi Principi facta
est, laudabilis clementia erit, si Prin-
ceps excelso animo vindictã respu[illegible]
nisi fortè periculũ sit, ne reus ex im-
punitate deterior fiat. Tunc enim æ-
quitas postulat, vt Princeps sinat ab
ordinarijs Iudicibus de reo poen[illegible]
aliquam sumi.

CA[illegible]

CAPVT XVI.

De Misericordia Principi necessaria ad regendos populos.

POSTREMA virtus, ex ijs, quas considerandas suscepimus, misericordia est. Sed antequam de ea scribere incipiamus, remouenda est calumnia, vt sic loquar, Senecæ, qui quoniam addictus erat disciplinæ Stoicorum; affirmare non dubitauit, misericordiam non virtutem esse sed vitium. Sic enim loquitur in libro posteriore de clementia. *Ad rem* inquit, *pertinet hoc loco quærere, quid sit misericordia, plerique eam, vt virtutem laudant, & bonum hominem vocant misericordem: hæc autem vitium animi est. vtraque circa seueritatem, circaque clementiam posita sunt, quæ vitare debemus, ne per speciem seueritatis in crudelitatem; neve per speciem clementiæ, in misericordiam incidamus*. & paulo post, *Ergo* inquit, *quemadmodum Religio Deos colit, superstitio violat; ita clementiam omnes boni præstabunt; misericordiam autem vitabunt. Est enim vitium pusilli animi ad* Li.2.c.4 Lib.2.c.5

speciem alienorum malorum succidentis. Itaque pessimo cuique familiarissima est. Hæc sane opinio Christianis hominibus omnino fugienda est, cùm Scriptura diuina, misericordiā multis in locis, amplissime laudet; & ipsi Deo familiarem, & gratissimam in primis esse testetur; & ipsi clementiæ, quam Seneca laudat, vt comitem fidissimam, adiungat. In libro Exodi Moses dicit: *Domine misericors*
Exod 34. *& clemens; patiens, & multa miserationis, qui custodis misericordiam in millia.* & rursum in libro secundo Esdræ
2. Esd. 9. legimus. *Tu autem Deus clemens, & misericors, longanimis, & multa miserationis, non dereliquisti eos: & quidem cum fecissent sibi vitulum conflatilem, & dixissent, Iste est Deus, qui eduxit te de Ægypto.* Ionas quoque Propheta Deum
Ioann. 4. sic alloquitur, *Scio quia tu Deus clemens & misericors es, patiens, & multæ miserationis.* Fallitur igitur Seneca dū misericordiam à clementia ita separat, ac si prior vitium; posterior sola virtus esset.

Deinde in vtroque Testamento misericordia sic laudatur, vt vix alia virtus tot in locis decantata re-

periatur, de qua re paulo post agemus. Ecclesia denique fidelium omnium Mater in publicis precibus, sic misericordiam prædicat, vt eam Deo propriam esse significet. *Deus*, inquit, *cui proprium est misereri semper, & parcere*. Vbi vox, *misereri*, ad misericordiam; vox *parcere*, ad clementiam pertinet. Sic enim Ecclesia ex diuinis literis edocta, misericordiam cum clementia coniungit; non separat vnam ab altera, vt vitium à virtute. Valeat igitur cum suis Stoicis Seneca, qui homines, non vt carneos, sed vt ferreos ægritudinem animi sentire non patitur, & in medijs ignibus, & in ipso tauro Phalaridis sapientem suum lætari, & gestire contendit.

Porrò misericordia virtus eximia, communis quidem est principi cum populo, sed tamen in Principe longè amplius elucet, & in DEO sic eminet, vt ipsi propria dici possit, vt paulo ante ex prece Ecclesiastica demonstrauimus. Solus enim DEVS omnes omnino miserias tollere potest, &

tollit etiam, non omnes ab omnibus rebus, sed omnes quas secundum sapientiam suam iudicat esse tollendas. Secundus à Deo est Princeps, qui multa genera miseriarum, non ab vno, aut altero homine, sed ab integris ciuitatibus, & prouincijs tollere potest, & re ipsa tollit, quando similis Deo in misericordia, & miserationibus fieri studet. Quantas miserias vno verbo Princeps tollit à populis suis; quando bellum gesturus, ex misericordia populi sui, pacē præoccupat, ne mala innumerabilia populi suæ ditioni subiecti patiantur ex bello? Sic etiam à quanta miseria populos suos Princeps liberat, quando imminente caritate annonæ, prouidentia sua facit, vt annona in prouincia sua vel ciuitate abundet? Hanc laudem olim Iosephus in Aegypto promeruit, vnde & Saluatoris mundi nomen obtinuit; quoniam prudentia sua, non Aegyptum tantum, sed etiam vicinas prouincias ab extrema frumenti penuria liberauit. Omitto similes alias rationes subleuādi populi à communi miseria, quas Princeps misericors

Genes. 41.

& po-

& populorum suorum verus amator, excogitare poterit. Neque solum populum vniuersum, sed etiam singulos de populo Princeps misericors a miserijs varijs liberabit, si prouiderit diligentia sua, vt Iudices causas miserorum quamcitissime expediant; & non permittat, vt pauperes expendāt in litibus sæpe multo amplius, quam id sit, quod recuperare desiderant.

Et quoniam Spiritus sanctus in diuinis literis encomia tam eximia misericordiæ posuit, vt ad ea nihil addi possit; sententias aliquot referam, & finem disputationi, siue cohortationi imponam. Primus incipiat Moses, & legem ferat de misericordia erga inimicum: vnde colligatur, qualis misericordia requiratur erga miserum amicum. *Si occurreris*, inquit, *boui inimici tui, aut asino erranti, reduc ad eum: & si videris asinum odientis te, iacere sub onere, non pertransibis, sed subleuabis eum cum eo.* Exod. 23. Secundus sit sanctus Iob, qui dicit, *Qui tollit ab amico suo misericordiam: timorem Domini derelinquit.* Iob. 6. Tertius Dauid, qui describens hominem iustum, inter alia eius encomia ponit miseri-

Psalm. 111. ricordiam, *Iucundus homo qui miseretur, & commodat.* & paulo post. *Dispersit, dedit pauperibus: iustitia eius manet in sæculum sæculi: cornu eius exaltabitur in gloria.* Vbi Dauid primum laudat misericordiam in dimittendis iniurijs, & commodandis pecunijs, cùm dicit: *Qui miseretur, & commodat*, vt sanctus Augustinus in eum locum docet; deinde, addit misericordiam in donandis abundanter eleemosynis pecuniarum, cùm ait: *dispersit, dedit pauperibus:* & addit præmium duplex, quod iustitiæ eius meritum *manet in æternum*, & quod in præsenti sæculo potens, & gloriosus euadet. Eleemosyna enim non facit hominem pauperem & despectum, sed inclytum, & potentem, si id eius saluti æternæ conducat. Quartus sit Salomon sapientissimus; is in li-

Prou. 13. bro Prouerbiorum, *Iusti*, inquit,

Prou. 14. *misericordes sunt & miserantur.* Item:

Prou. 19. *Qui miseretur pauperis beatus erit.* Item: *Fœneratur Domino qui miseretur pauperis.* Quintus est Tobias, qui instituens filium suum, dicebat: *Quantum potueris...*

potueris, ita esto misericors. Si multum tibi fuerit, abundanter tribue: si exiguum tibi fuerit, etiam exiguum libenter impartiri stude. Præmium enim tibi thesaurizas in die necessitatis: quoniam eleemosyna ab omni peccato, & à morte liberat, & non sinit animam ire in tenebras. Vix addi potest aliquid ad magnitudinem huius præmij; & tamen pigri sunt homines ad opera misericordiæ, cum propter minora præmia laborent vsque ad mortem. Tob 4.

Sextus, Ecclesiasticus plenus est encomijs misericordiæ. Inter alia sic ratiocinatur. *In hominem similem sibi non habet misericordiam, & de peccatis suis deprecatur? ipse cum caro sit, reseruat iram, & propitiationem petit à Deo?* quasi dicere velit: iste frustra laborat, cum sit immisericors in fratrem, & misericordiam petat à Deo. Omitto Prophetas, qui pleni sunt testimonijs. Eccl 28.

Accedo ad testamentum nouum. S. Matthæus Scriptor primus refert verba Domini in sermone in monte habito, vbi dicit: *Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur.* Quam autem misericordiam conse- Matt. 5.

quentur, docet David in psalmo cum ait: *Qui coronat te in misericordia, &*
Psalm. 102. *miserationibus, qui replet in bonis desiderium tuum.* Et audet homo alioqui sapiens dicere, misericordiam esse vitium, non virtutem? quasi possit vitiū apud Deum aliquid mereri, aut possit Deus in præmium reddere aliud vitium? Vere stulta facta est sapientia huius mundi. Secundus sit alter Euangelista, qui refert verba illa eiusdem Christi,
Luc. 6. *Estote misericordes, sicut Pater vester misericors est.* Tertius sanctus Paulus Apostolus in epistola ad Ephesios.
Ephes. 4. *Estote*, inquit, *misericordes, donantes inuicem, sicut & Deus in Christo donauit vobis.* Et idem ad Colossenses,
Coloss. 3. *Induite vos, sicut electi Dei, sancti & dilecti, viscera misericordiæ: supportantes inuicem, & donantes vobismetipsis, si quis aduersus alterum habet querelam, sicut Dominus donauit vobis, ita & vos.* Quartus
1. Pet. 3. S. Petrus in epistola prima, *In fine autem*, inquit, *omnes unanimes, compatientes, fraternitatis amatores, misericordes, modesti, humiles, non reddētes malum pro malo nec maledictum pro maledicto, sed è contrario benedicentes, quia in hoc vocati estis, ut benedictionem hæreditate possideatis.*

Quin

Quintus sanctus Iacobus in epistola sua, *Iudicium*, inquit, *sine misericordia ei qui non fecit misericordiam: superexaltat autem misericordia iudicium.* Quæ verba paulo sunt obscuriora, sed hūc habēt sensum, Iudicium sine misericordia, id est, seuerum iudicium reportabūt, qui misericordes in proximos non fuerunt, sed viri misericordes, iudicium mitissimum inuenient, quia misericordia exaltat se super iustitiā, vel, vt in græco legitur, *superexultat iudicio*, siue gloriatur supra iudicium. *Miserationes* enim *Domini super omnia opera eius*, vt Dauid canit. Sanctus enim Iacobus cū hoc diceret, respexisse videtur ad ea, quæ de vltimo iudicio, Dominus ipse prædixit. Videmus.n. in iudicio, solos misericordes iudicari cū summa misericordia, cū dicitur, *Possidete regnum: quia esuriui, & dedistis mihi manducare*, & quæ sequuntur. Et contra solos immisericordes sine misericordia iudicari, cum dicitur: *Ite maledicti in ignem æternum: esuriui enim, & non dedistis mihi manducare*, & quæ sequuntur. Vltimus sit sanctus Ioannes, qui quamuis neque in euangelio,

Iacobi 2.

Psal. 144.

Matt. 25.

gelio,

gelio, neque in Apocalypsi, neque in epistolis suis misericordiam nominauerit: eam tamen in radice, & fonte, siue in matre sua charitate, frequentissimè prædicauit. Quid enim significant illa verba in epistola prima? *Ille pro nobis animam suam posuit, & nos debemus pro fratribus animas ponere. Qui habuerit substantiam huius mundi, & viderit fratrem suum necessitatem habere, & clauserit viscera sua ab eo; quomodo charitas Dei manet in eo? Filioli mei non diligamus verbo, neq; lingua, sed opere, & veritate.* Quid enim est claudere viscera, nisi non misereri? & quid est diligere verbo, non veritate; nisi compassionem habere in ore, non in corde? Ideo enim præclara illa virtus, qua compatimur proximis nostris, misericordia dicitur, quia vera cordis affectio, non mendax linguæ professio est.

1. Ioan. 3.

Habemus igitur duodecim testes omni acceptione dignissimos, & omni exceptione maiores, qui Spiritu sancto dictante, encomia misericordiæ nobis scripta reliquerunt, quibus & Stoicis ora obstruere; & Principes Christianos ad eam virtutem, quæ

Deo

Deo gratissima est, exhortari sine vlla dubitatione possumus.

CAPVT XVII.

De officio Principis Christiani erga domesticos suos.

EXposuimus quæ sint partes Principis Christiani erga populos sibi subiectos: nunc maiori breuitate addemus, quæ sint partes eiusdem Principis erga alios subditos, qui non comprehenduntur sub nomine populi; tales sunt inprimis domestici, vxor, filij, fratres: tales sūt etiam amici, & consiliarij: tales Iudices, qui prouincias, vel ciuitates regunt: & tales denique milites, & alij quibus stipendia dari solent.

Igitur, vt à domesticis incipiamus, primus locus coniugi debetur, quippe quæ particeps est nominis Regij, & solij & coronæ; quamuis re ipsa subdita sit, cum in prima parente sua quoque dictum à Deo audierit,

Genes. 3. *Sub viri potestate eris: & ipse dominabi-*
tur tui. Igitur de coniuge Principis,
hoc solum admonendum esse censeo,
vt vir omni animi prouisione caueat,
ne vxor, quamuis sapiens videatur,
ipsi viro dominari incipiat. Habemus
exempla in diuinis litteris, ex quibus
discere liceat, quanta sit mulieris im-
potentia, & ad quam horrenda præ-
Genes. 3. cipitia viros suos adegerint. Prima
Eua, non quidem Adamo dominari
voluit, sed consilium ei dedit, vt po-
mum à Deo vetitum gustaret, vnde
mors & exitium totius posteritatis
consecutũ est. Consilium autem illud
Adamus accepit, neq; ausus est respõ-
Iob. 3. dere, quod Iob coniugi suæ respõdit,
Tanquam vna de stultis mulieribus locu-
Lib. 11. de *ta es;* quia Euam valde diligebat; &
Genes. cap. (vt sanctus loquitur Augustinus) *de-*
vlt. *litias suas contristare nimium timuit.* Ex-
emplum Euæ secuta est Dalila vxor
Iud. 16. Sampsonis, Iudicis, ac Principis He-
bræorum, quæ tam absolutum impe-
rium in virum accepit, vt vir nihil ei
negare posset, & tãdem per eam prin-
cipatum, & vitam amisit. Salomonem
autem olim felicissimum. & sapien-
cissimu-

tissimum Regem, amor mulierum ad eam infelicitatem, & insipientiam adduxit, vt septingentis vxoribus, & trecẽtis cõcubinis, quasi mancipium vile seruiret. Quid de Achab Rege, & Iezabel eius coniuge dicam? Addictus erat Achab valde vxori suæ idololatræ; itaque ipse quoque idola coluit, & consentiens sceleribus grauissimis vxoris suæ, atque dominari eam in Regno sinens, causa fuit, vt & ipse, & ipsa, & omnes filij, qui erant numero septuaginta, occiderentur, & Regnum ad alios transiret. En quantorum malorum causa femina vna fuit, quæ sub viri potestate esse noluit. Sed Achab meritas pœnas luit; quia ad ipsum pertinebat, coniugem in officio continere, & (quod caput est) nunquam committere debuit, vt contra legem Domini vxorem, falsæ religionis cultricem, duceret.

3. Reg. 13.

3. Reg. 20. & 21.

4. Reg. 9. & 10

Veniamus ad filios. Filij Principum educari deberent in timore Domini, & obsequentes, non solum parentibus, sed etiam Magistris morum & doctrinæ. Habemus exemplum in S. Arsenij signe apud Metaphrastem, qui de die 19 Iulij

Sur. in vita

scribens res gestas Arsenij, qui fuit Magister Archadij filij Theodosij Imperatoris, refert, Theodosium venisse aliquando in scholam, vbi filij eius Archadius, & Honorius adhuc pueri instituebantur ab Arsenio viro probo, & erudito: & cum vidisset filios suos sedentes, & Magistrum stantem: reprehendit filios, quòd auderent pueri & discipuli, coram sene, & Magistro stante, sedere: & iussit, vt Arsenius sederet, & Archadius atque Honorius starent: & profuit ista bona educatio filiorum; vterque enim bonus postea Imperator fuit, quamuis Archadius vxori nimium addictus, sancto Ioanni Chrysostomo parum fauerit. Contra vero Dauid Rex sanctus, vel non potuit rectè educare filios suos, vel quacumque causa fuerit, vnus videlicet Amon, sororē propriam stuprauit; alius, id est Absalon occidit fratrem, persecutus est patrē, vt eum è Regno pelleret; & vxores patris publicè violauit. Huius rei nulla causa fuisse videtur, nisi mala educatio. Fuit enim Dauid quasi perpetuo in bellis occupatus.

Illud

Illud etiam certè valde admirandū est, Regibus valde pijs, filios impijssimos succeßisse. Iosaphat Rex optimus reliquit filium successorem Ioram Regem deterrimum. Ioathan Rex bonus genuit Achaz virum malum, qui ei succeßit in Regnum. Ezechias Rex clementißimus, & optimus habuit hæredem Regni Manassem Regem crudelißimū, & peßimum. Iosias Rex sanctißimus successores habuit filios valde malos Ioachaz, & Eliakim, quorum prior regnauit solū mēsibus tribus, & abductus est captiuus in Aegyptum; posterior regnauit annos vndecim, & propter peccata sua, ductus est catenis vinctus in Babylonem. Summa est, prouidendum esse Principibus, vt optimos educatores prospiciant filijs suis, si volunt & Deo rem gratißimam; & populis rem vtilißimam facere.

Reliqui sunt, fratres, & ciues, qui sæpe valde adiuuant Principem, quādo charitas fraterna inter eos viget: sed non desunt aliquando ambitiosi, qui desiderio regnandi vel insidias struunt Principi, vel bellum apertè

mouent. Et quoniam charitas fraterna minus viget inter Turcas, quam inter Christianos: videmus iam à lōgo tempore, inter Turcas crudelem illam legem vigere; vt fratres Principis, sub ipsum initium interimantur, sine vlla culpa sua, tantum, vt Rex nouus non timeat defectiones prouinciarum ad aliquem ex fratribus, si quando imperiū maioris fratris graue videri incipiat. Inter Christianos rarum est, vt aliquid eiusmodi contingat. Contigit tamē B. Amadeo Duci Sabaudiæ, auorum nostrorum memoria, vt vnus ex fratribus non semel à Principe defecerit, & bellum aduersus eum gerere cæperit. Sed, vt in vita eius postea referemus, incredibili benignitate, & charitate B. Amadeus germanū suū ex hoste, fratrem verum, synceruque reddidit. Ad cauenda eiusmodi pericula nulla excogitari potest regula tutior, quàm vt Princeps fratres suos, vt fratres cognoscat, non vt seruos, neq; vt dominos. Non despiciat: neque suspiciat. Vbi enim iustitia viget, ibi etiam pax viget.

CAPVT XVIII.

De officio Principis Christiani erga amicos & Consiliarios.

ADIVNGO amicos consiliarijs, quia non loquor de publico senatu, neque de quibuscunque amicis; sed de amicis intimis, & prudentibus, cum quibus Principes solẽt se creta sua communicare, & sine quorum consilio nihil omnino agunt. Talis erat apud Dauid Achitophel, quo deficiente ad Absalonẽ, Dauid in maximo timore erat. Siquidem vt dicitur in libro secundo Regum, *Consilium Achitophel erat in diebus illis, quasi si quis consuleret Deum.* 2. Reg. 16. Esse autem principi necessarium consiliũ fidelissimorum, & prudentium amicorum, & cum ijs libere, & simpliciter agendum esse, sic, vt intelligãt amici, principem in eis multum omnino confidere; docet in primis Tobias senior, qui, quamuis non Principibus, sed filio præcepta daret; tamen

men erat vir sanctus, & sapiens, vt eius documenta omnibus prodesse possint. Sic igitur Tobias loquitur:
Tob. 4. *Consilium semper à sapiente perquire. Omni tempore benedic Deum, & pete ab eo, vt vias tuas dirigat, & omnia consilia tua in ipso permaneant.* Quibus verbis monet prudentissimus senex; vt sine consilio sapientis nihil agamus, sed vt ille sapiens nos forte non fallat, vel ignorantia, vel malitia, iterum monet, Deum precemur, vt vias nostras dirigat, & omnia consilia, quæ nobis dantur à sapientibus, ab ipso Deo dirigantur, & in ipso permaneant, id est, ab ipso stabiliantur, & confirmentur, si recta sunt.

Prou. 13. Deinde hoc idem Salomon, in Prouerbijs scribit, cùm ait, *Inter superbos semper iurgia sunt: qui autem agunt omnia cum consilio, reguntur sapientia.* Significat autem Salomon superbos esse, qui consilia sapientium respuunt, & ideo inter eos semper esse iurgia.
Prou. 19. Idem, *Audi consilium suscipe disciplinam,*
Prou. 20. *vt sis sapiens in nouissimis tuis.* Idem: *Sicut aqua profunda, sic consilium in corde viri*

viris sed homo sapiens exhauriet illud. Significat autem hoc prouerbium, consilium non facilè inueniri, nisi diu, & attentè cogitando. Illi enim, qui statim ad interrogata respondent, facilè decipiuntur: sed qui diu cogitando scrutantur omnia, illi, quasi ex profundo, aquam puram verissimi consilij hauriunt, & ideo sapientes vocari possunt. Idem, *Vnguentis, & varijs odoribus delectatur* Prou. 27. *cor: & bonis amici consilijs anima dulcoratur. Amicum tuum, & amicum patris tui ne dimiseris.* Videlicet, ne perdas bona consilia eorum.

Ecclesiasticus quoque, vir sapiens, Eccl. 6. vt cauere monet ab amicis non fidelibus: sic omnino iubet adhærere amicis fidelibus. *Multi,* inquit, *pacifici sint tibi, & consiliarius sit tibi vnus de mille. Si possides amicum, in tentatione posside eum: & ne facilè credas ei.* id est, proba illius fidelitatē tēpore tribulationis tuæ & nō facilè credas illi, antequàm probaueris eum. pergit Ecclesiasticus, *Est enim amicus secundū tempus suum, & non permanebit in die tribulationis. Et est amicus, qui conuertitur ad inimicitiam,* id est, instabilis,

qui facilè ob leuem iniuriam efficitur inimicus. Addit Ecclesiasticus: *Est autem amicus socius mensæ, & non permanebit in die necessitatis.* Addit postea idem Ecclesiasticus de veris amicis: *Amicus fidelis, protectio fortis: qui autem inuenit illum, inuenit thesaurum. Amico fideli nulla est comparatio: & non est digna ponderatio auri, & argenti contra bonitatem fidei illius. Amicus fidelis, medicamentum vitæ, & immortalitatis: & qui metuunt Dominum, inuenient illum.* Verè magnum donum à Deo accipit, qui fidelem, & sapientem amicum inuenit; præsertim in tanta turba adulatorū, quæ in aulis principum inuenitur. Idem Ecclesiasticus alio loco prudenter monet, dicens: *Fili sine consilio nihil facias, & post*
Eccl. 32. *factum non pœnitebis.*

Hæc omnia, quæ diximus, confirmari possunt exemplis. Roboam fi-
3. Reg. 12. lius Salomonis non alia de causa infelicissimè regnauit, nisi quia reliquit consilia senum, qui assistebant patri eius; & accersiuit iuuenes amicos suos, à quibus seductus, exacerbauit populum, antequam Regnū sibi stabiliuisset. Itaque non alia de

causa, quàm ex consilio insipienti amisit continuo maiorem partem regni sui. Id vero præuidisse videtur Salomon, dum ait: *Amicum patris tui ne dimittas.* Roboam enim nō amicū vnum, sed amicos omnes patris sui dimisit. Sed vt plurimum mali consiliarij, & infideles amici Principum non diu fruuntur potentia sua. Scimus enim, Aman amicum, & consiliarium primarium Regis Assueri, post detectas fraudes eius, in ligno suspensum perijsse. Scimus etiā Seianum, qui inter amicos, & consiliarios Tiberij Imperatoris primus erat, & vsq; adeo dilectus, vt pene par esset Imperatori: paulò post ab eius superbiā, & insatiabilē cupiditatem, ex altissimo loco ad imum decidisse, sic vt vnco tractus in Tyberim fuerit. Contra autē, Mæcenas, & Agrippa Augusti Cæsaris amici, & consiliarij fidelissimi sic amati sunt vsque ad mortem: vt etiam post ipsorum mortem Augustus in calamitate quadam sua dixisse memoratur, Horum mihi nihil accidisset, si aut Mæcenas, aut Agrippa vixisset.

Prou. 27.

Esther 7.

Tacit. lib. 5 annal.

Senec. li. 6 de benef. ca. 32.

CAP.

CAPUT XIX.

De officio Principis Christiani erga Iudices.

IUDICUM nomine intelligo omnes, qui caussis dijudicandis præsunt, siue sint Iudices primarij, vt ij, qui cum potestate Ciuitatibus, vel Prouincijs præsunt; siue secundarij, vt ij, quibus ipsi caussas minoris momenti dijudicandas permittunt. Porro ipsis omnibus duo præcepta Spiritus sanctus in sacris literis assignat; vnum, vt iuste iudicent, sine acceptione personarum; alterum, vt à muneribus omnino manus abstineant. Vtrumque complexus est paucissimis verbis Ietro socer Mosis, *Prouide,* inquit, *de omni plebe viros potentes, & timentes Deum,* Exod. 18. *in quibus sit veritas, & qui oderint auaritiam, qui iudicent populum omni tempore: quidquid autem maius fuerit, ad te referant, & ipsi minora tantummodo iudicent. Quibus auditis Moyses fecit omnia, quæ ille suggesserat.* Itaque primum requiritur in Iudicibus, vt sint viri potentes,

id est,

id est, strenui, graues, docti, sapiêtes, honorati, vt non contemnantur à populo, & possint onus portare quod eis imponitur. Deinde, vt sint viri *timentes Deum*, id est, vt non solum coram hominibus, & propter timorem hominum iustè iudicent, sed vt verè coram Deo sint Iudices iusti; & intelligant, se à Deo videri, qui scrutatur renes, & corda, & posse, ac velle de iudicijs ipsorum iudicare, eosque præmijs vel pœnis afficere. Addit præterea Ietro. *In quibus sit veritas*, id est, qui verè sint iusti, & verè ac iustè iudicare possint ac velint. Denique addit, *qui oderint auaritiam*; id est, non solum quia lex vetat accipere munera, abstineant manus à muneribus; sed multo magis quia ipsi ex se auaritiam oderunt, vtpote viri iusti, & liberales. Ipse vero Moyses in libro Deuteronomij, *Nulla erit*, inquit, *distantia personarum, ita paruum audietis, ut magnum: nec accipietis cuiusquam personam, quia Dei iudicium est.* Dicitur autem esse omne iudicium Dei, quia solus Deus est supremus Iudex

Deut. 1.

dex

dex, cuius auctoritate omnes iudi-
Iac 4. cant. *Vnus est*, inquit S. Iacobus, *legisla-
tor & iudex qui potest perdere & liberare*.
Porro Rex, & Propheta David in psal
mo octogesimoprimo idipsum admo
net exhortatione grauissima. Primum
enim docet, Deum communicasse
Iudicibus terræ nomen, & officium
suum: vt ad tantum honorem euecti
erubescerent ob temporale lucrum
tam sublime officium infamare. *Deus*,
Psalm. 81. inquit, *stetit in synagoga Deorum*, id est,
Deus Deorum Dominus, consortes
nominis & officij sui Iudices fecit,
neque abesse voluit ab eorum cœtu,
ad iudicandum conueniunt. Itaque v-
bicumque Iudices, qui Dij ab ipso
gno Deo vocantur, iudicum funguntur
officio, Deus ipse Princeps Deo-
rum, inuisibili præsentia maiestatis
assistit. Deinde addit Propheta, D
magnum non ociosè assistere, sed ip
iudicia discutere, & Iudices ipsos
ribiliter iudicare, puniturus si à re
tudine deflectant, [illegible]
si non deflectant. *In medio* [illegible]
quit, *Deus diiudicat*. O beatos Iudices
si oculo fidei, cum sedent iudicant

summum, Iudicem assistentem cernerent, & rectitudinem diuini iudicij seriò atque attentissimè cogitarent. Sed quoniam plerique vel muneribus excæcati, vel acceptione personæ corrupti, Deum præsidentem non cernunt: ideo subiungit Propheta, vel potius spiritus Domini per Prophetam, *Vsquequo iudicatis iniquitatem, & facies peccatorum sumitis?* ac si dicere velit, quamdiu perseuerabitis in hac voluntaria cæcitate, ob quā iniqua iudicia iudicatis? & quamdiu in iudicando, non attendetis ad merita causæ, sed ad personas, quibus placere desideratis? quæ radix est iudiciorum iniustorum. Nominat autē Propheta personas, siue facies peccatorum, quoniam etsi possit aliquādo vitium acceptionis personarū inueniri sine peccato personæ acceptæ: tamen, vt plurimum persona, cuius gratia peruertitur iudicium, conscia est peruersionis iudicij, & in eam liberè libenterque consentit. Addit Propheta crimen aliud, in quod Iudices facilè incidunt, cum sine charitate Dei & proximi officio suo fungū- *Psalm. 81.*

tur,

tur. Expediunt enim diligenter causas diuitum, & magnatum, à quibus expectant munera; causas inopum, & egenorum, & viduarum, & pupillorum in longum trahunt; & sæpe contra illos sententiam ferunt, quia noluerunt diligenter merita causæ discutere voluerũt. Ideo clamat, & dicit Spiritus sanctus per os Prophetæ, *Iudicate egeno, & pupillo: humilem & pauperem iustificate*; id est, causam pauperis, & præsertim pupilli, libenter suscipite, diligenter discutite, sollicite expedite, ne cogantur bona sua litigando consumere: humilem, id est, hominem abiectum, qui negligitur à procuratoribus, & aduocatis; & pauperem, qui non potest muneribus sibi viam ad iustitiam aperire, gratis iustificate. Vbi non significat Spiritus sanctus, vt pauper semper contra diuitem victoriam in iudicio debeat obtinere: cum scriptum sit, *Non consideres personã pauperis: nec honores vultũ potentis: iustè iudica proximo tuo*; sed hoc iubet, vt cum pauper iustum petit, & à diuite opprimitur, Iudex efficiat, vt iustitiã pauperi

Psal. 81.

Leuit. 19.

emineat, & præualeat. Quod apertius docet in sequenti versiculo. *Eripite,* inquit, *pauperem, & egenum de manu peccatoris liberate.* Psal. 81.

Sed quoniam re vera pauci Iudices omni ex parte iusti inueniuntur, cum alij ex malitia, alij ex ignorantia peccent; ideo Spiritus sanctus accusata malitia in superiori versiculo, in sequenti deplorat, per Prophetam suum, iudicum cæcitatem, & peruersitatem, clamans, & dicens: *Nescierunt, neque intellexerunt: in tenebris ambulant: mouebuntur omnia fundamenta terræ.* Psal. 81. duo illa verba, *Nescierunt, neque intellexerunt,* hoc propriè significant: non cognouerunt quid facti, neque intellexerunt quid iuris. Verba enim Hebraica, quæ hoc loco habentur, eam vim habent, quam habent apud Latinos, cognoscere & intelligere. Et quoniam ex ista ignorantia facti, & iuris, quæ sæpe voluntaria est, fit, vt Iudices in tenebris ambulent, id est, errent in iudicãdo, quomodo cæci errant in ambulãdo; ideo sequitur perturbatio maxima in Republica, defectio, seditio,

tumultus, & alia eiusdem generis
multa. Ideo adiungit Spiritus sanctus,
Mouebuntur omnia fundamenta terræ.
sublata iustitia, turbatur & quasi flu-
ctuat orbis terrarum vniuersus. Cu-
ius rei exemplum habemus in ipso
Regno Dauid. Nam, vt legimus in
2. Reg. 15. libro secundo Regum, nulla alia cau-
la fuit, cur totum Regnum Israel
Dauide aliquando deficeret, nisi quod
filius eius Absalon populis persua-
rat, Dauidem senio confectum, non
amplius intendere causis cognos-
cendis, neque sibi substituisse Iudices
sapientes & iustos, qui causas popu-
iuste, & celeriter expedirent.

Explicatis malorum Iudicum gra-
uissimis culpis, ex acceptione perso-
narum, & iniustitia, & ignoranti-
procedentibus; concludit Prophe-
orationem suam, prædicens casum,
ue potius præcipitium Iudicum
altissimo gradu ad infimum; & im-
plorans Deum, vt ipse descendat,
iudicet per se orbem terrarum, qu-
do eius ministri iustum iudicium i-
dicare vel noluerunt, vel nesciuer-

Psalm. 81. *Ego dixi, Dij estis, & filij excelsi* [illegible]

autem sicut homines moriemini, *& sicut vnus de Principibus cadetis.* Ego, inquit, exaltaui vos, vt nomine meo appellaremini, & officio meo fungeremini, sed quoniã & nomine & officio indignos vos esse demonstrastis, prædico vobis, quod breui, vt cæteri homines moriemini. Non enim estis Dij immortales, sed mortales: & quod longe miserius est, *sicut vnus de Principibus cadetis*; id est, non solum ex naturæ corruptione moriemini propter Adæ peccatum, sed propria iniquitate cadetis ex altissimo gradu ad imum: & ex altissima celsitudine ad profundissimam gehennam, vt Principes cælestes, Angeli reprobi, ceciderunt. Horrenda plane, sed iusta comminatio Dei ad Iudices. Iustum enim est, vt qui iniusto iudicio multos oppresserunt; iusto Dei iudicio de sede iudiciaria deijciantur, & cum reprobis Angelis ad gehennam profundissimam demittantur. Sed quod superat omnem admirationem, est, quod sanctus Propheta quasi desperans de emendatione huius generis hominum clamat ad Deum in vltimo ver-

Psalm. 81. sieculo, dicens: *Surge Deus, iudica terram, quoniam tu hæreditabis in omnibus gentibus*: ac si dicere velit, quia spes non est, vt iudices homines iustè iudicare incipiant; tu Iudex summe & iustissime, descende ad generale postremumque iudicium, & redde vnicuique secundum opera sua: tu enim es verus Dominus, & possessor vniuersæ terræ, quam gentes inhabitant. Verbum enim, hæreditare, in scripturis passim accipitur pro possidere. Hæc est sententia Dauid de Iudicibus, quæ sine dubio maximi facienda est, cùm ipse, Rex, nouerit per experimentum, quàm sit periculosum officium Iudicum, & per spiritum prophetiæ loquutus sit, quæ scripsit in hoc psalmo, de cuius scripturæ veritate nefas est dubitare. Veniamus ad alios Prophetas.

Certè omnes Prophetæ, qui erant nuntij Dei ad populum, nihil frequentius, tam acriter reprehendunt, quàm negligentiam, vel iniquitatem in iudicijs pauperum, viduarum, & pupillorum.

pillorum. Isaias in ipso principio, *Pupillo*, inquit, *non iudicant, & causa vidua non ingreditur ad eos, Propter hoc ait Dominus Deus exercituum, Heu consolabor super hostibus meis, & vindicabor de inimicis meis*. Hieremias quoque ijsdem pene verbis, *Praterierunt*, inquit, *sermones meos pessimè, causam viduæ non iudicauerunt, causam pupilli non direxerunt, & iudicium pauperum non iudicauerunt. Nunquid super his non visitabo, dicit Dominus? aut super gentem huiuscemodi non vlciscetur anima mea?* Sed *radix omnium malorum est cupiditas*; ideo Scriptura sancta in iudicijs nihil magis detestatur, quam acceptionem munerum. Audi Mosem in Exodo, *Non accipies munera, quæ etiam excæcant prudentes, & subuertunt verba iustorum*. Audi eundem in Deuteronomio, *Non accipies personam, nec munera; quia munera excæcant oculos sapientum, & mutant verba iustorum*. Audi Salomonem in Prouerbijs, *Conturbat domum suam, qui sectatur auaritiam: qui autem odit munera, viuet*. Audi Prophetam Isaiam, *Qui proijcit auaritiam ex calumnia & excutit*

Isai. 1.
Hierem. 5.
1. Tim 6.
Exod. 23.
Deut 16.
Prou. 15.
Isai 33.
Psal. 14.

excutit manus suas ab omni munere, iste in excelsis habitabit, &c. Audi Dauidem, *Domine quis habitabit in tabernaculo tuo? aut quis requiescet in monte sancto tuo?* Et post multa bona opera adiungit, *Qui munera super innocentem nō accepit.* & concludit, *Qui facit hæc non mouebitur in æternum.*

Sed operæpretiũ erit audire, quàm diligenter purgat se Samuel à crimine acceptionis munerum pro toto tempore, quo fuerat Iudex in populo Hebræorum. Sic enim loquitur.
1. Reg. 12. *Ecce,* inquit, *præsto sum, loquimini de me coram Domino, & coram Christo eius: Vtrum bouem cuiusquam tulerim, aut asinum: si quempiam calumniatus sum, si oppressi aliquem: si de manu cuiusquam munus accepi: & contemnam illud hodie, restituamque vobis. Et dixerunt, non es calumniatus nos, neque oppressisti, neque tulisti de manu alicuius quippiam. Dixitque ad eos, testis est Dominus aduersum vos & testis Christus eius in die hac, quia non inuenistis in manu mea quippiam, & dixerunt, testis.* Ecce quã puras manus habuit sanctus Samuel: & tamen non legitur stipendiũ vllũ habuisse ex publico ærario, neque aliunde pro labore tam diuturno, &

tam continuò iudicandi tot centena millia hominum non optimorum. Quare hoc tam insigni exemplo, & tot sacræ Scripturæ testimonijs admoniti Principes, debent in Regnis suis dare operam, vt omnes Iudices excutiant manus ab omni munere, & contenti stipendijs suis, mercedem operum bonorum non requirãt à pauperibus, & miseris hominibus, qui ad tribunalia eorum accedunt, sed expectent ab eo, qui diues est in misericordia, & iustitiam diligit, & reddere paratus est magna pro paruis, & pro temporalibus sempiterna.

CAPVT XX.

De officio Principis Christiani erga milites, & domesticos famulos.

SVPERSVNT milites, qui inter subditos Principis numerantur, quique vel in bello militant, vel in pace custodiunt arces, aut portas, aut personam ipsam Principis. Porrò de istis tam plenè locutus est sanctus Ioannes Baptista, vt vix aliquid supersit quod addere debeamus. Referam igitur, & vbi necesse videbitur, explicabo sententiam sapientissimi præcursoris. Prodierat sanctus Ioannes Baptista nuper ex deserto, vbi multis iam annis delituerat, & tamquam ad hominem nouum videndum, & audiendum turbæ concurrebant ex omni parte; qui quamuis ab infantia per tot annos cum hominibus versatus non esset, neque literas ab vllo magistro didicisset: tamen à Spiritu sancto edoctus testimonia scripturarum proferebat, & fa-

singulis hominum generibus pro eorum institutione documenta varia tradebat. Igitur venerunt ad eum etiam milites, dicentes: *Quid faciemus & nos? Et ait illis, Neminem concutiatis, neque calumniam faciatis, & contenti estote stipendijs vestris.* Hæc est doctrina breuis, & plena, qualis decebat eum, qui studebat sic vitam suam traducere, vt *ne leui saltem maculare vitam famine posset,* vt Ecclesia in eius laudibus canit. Non admonet sanctus Ioannes milites, vt strenuè se gerant in prœlio, neque vt obedientes Imperatori suo se præbeant, neque alia id genus, ad quæ satis illos impellere poterat partim amor laudis, partim pœnæ timor. Siquidem in castris pœna contumaciæ, mors est. Itaque ea solum attingit, quæ ex abusu licentiæ militaris aut non puniuntur, aut leuissimè puniũtur, cùm tamen apud Deum sint peccata grauissima. Luc. 3.

Primum igitur reprehendit concussionem, *Neminem*, inquit, *concutiatis*. Frequens enim apud milites esse solet, vi cogere eos, apud quos agũt,

aut eorum vicinos, quamuis amici sint, non hostes; vel ad onera ferenda, vel ad præbendas escas, quas ipsi sibi parauerant, vel ad cedendum eis stratum, vel certè cubiculum, quod ipsi vnicum habent, vel ad ministrandum illis, ac si famuli eorum essent. Hæc & alia permulta comprehenduntur in illo verbo, *neminem concutiatis*, id est, neminem vi adigatis ad ea facienda, vel toleranda, quæ nullo iure tenentur agere, vel pati. & hæc iniuria tam frequens est apud milites, vt ego ipse testis esse possim. Nam cum aliquando iter facerem per regionem, vbi bellum gerebatur; & peterem à rusticis, vel etiam à ciuibus à qua parte starent; respondebant à neutra; omnes enim inimici nostri sunt; & sæpe nobis magis sunt infesti, qui dicuntur amici, quã qui dicuntur hostes. Deinde reprehendit sanctus Ioannes militum calumnias, dicens, *Neque calumniam faciatis.* hoc est alterum vitium, quo milites passim laborant. *Sæpe* fit, vt obuios quosque calumnientur, esse exploratores, vel hostes, vel trãsfugas, & sine vlla ratione iustitiæ spolient

aut vulnerent, vel captiuos faciant. Et quoniam infelices illi non habent testes innocentiæ suæ; coguntur, vel redimere vexationem multa summa pecuniæ, vel certe pati crudelissimam vexationem. Ac vtinam istà non essent in castris Christianorum frequẽtia. Pro quibus tollendis de medio, boni Principes pro viribus laborare deberent. Ad extremum docet beatus Præcursor Domini, milites omnes, vt contenti stipendijs suis, aliena non rapiant. Sed vtrum milites, qui sanctũ Ioannem audierunt, hæc præstiterint nescimus, illud scimus temporibus nostris, non solum in castris hæc tam salubria documenta raro, & à paucis obseruari: sed etiam in ciuitatibus, in quibus hiemare, vel ad tẽpus morari milites necesse est, non leue detrimentum ciuibus adferri. At fortasse non numerantur militibus stipendia in tempore, & ea causa est, cur ciues cogantur ad ea subministranda, quibus milites indigent.

Hoc quidem fieri potest, vt milites non habeant in tempore stipendia sua; sed interim iustitia locum suum

non habet: & Deus, qui omnia videt, & in statera iusta appendit, seuere puniet eos, qui male agunt. Debent igitur Principes dare operã, vt militibus debita stipendia tempore suo numerentur; & tunc, si sancti Ioannis præcepta milites non implent, in eos sic animaduertere, vt discant stipendijs suis contenti esse, & ciuibus apud quos habitant, molestiam nullam adferre.

Atque hæc, quæ dicta sunt de militibus, transferri possunt ad famulos omnes Palatinos, qui & ipsi stipendio suo contenti esse debent: & si quid aliud, præter stipendium, accipiunt, agnoscere liberalitatem Principis, non debitam retributionem. Alioquin exemplum esse deberent modestiæ, & benignitatis, & iustitiæ omnibus alijs, qui priuatis heris seruiunt, & in priuatis domibus commorantur. Nam non raro accidit, vt Princeps sit modestus, & clemens; & famulos habeat arrogantes, & asperos: & Princeps iustitiæ sit tenax, & nulli homini iniuriam faciat; & famuli

eius non contenti stipendio proprio, muneribus inhient, quasi vendant aditum ad Principem, vel alia, ad quæ ex officio suo tenentur. Sed eiusmodi vitijs, quæ aliquo modo redundāt in bonam Principis existimationem, facile prospici posset, si Princeps serio, & sæpe commendaret principali œconomo disciplinam domesticam, eique iniungeret, vt per se, vel per alios diligenter curaret, ne quid fieret in palatio, quod in iniuriam Dei, vel famam Principis redundaret.

Illud etiam magni momenti est, vt Princeps serio interdicat familiaribus, ac domesticis suis, vt Iudicibus publicis non commendent eos, qui causas habent siue criminales, siue ciuiles; neque admisceant se distributionibus officiorum aut magistratuum. Hinc enim fit, vt vis quædam afferatur iudicijs, dum Iudices non audent contemnere commendationes familiarium Principis; & interim familiares ex bonis pauperū ditescūt. Illud etiam sæpe contingit, vt officia publica quasi vendantur

tur ab auaris, & emantur ab ambitiosis, in magnum iustitiæ publicæ detrimentum.

Vnum restat vitium, quod est cõmune militibus cum aulicis domesticis, vt Principi suo facilè adulẽtur, & quidquid ille dicat, vel faciat, in cœlum tollant, vt sapientissimè dictum, vel præclarissimè gestum. Quæ adulatio, tamquam dulce venenum, facilè penetrat in animum, nisi cor verè humile, & Deo planè subiectum inueniat. Vbi verò venenum assentationis animũ Principis occupauerit; incredibile dictu est, quàm multa, & quàm grauia detrimenta inde oriantur. Qui enim assentatoribus aures præbet, primum præ superbia tumens, ambulat, vt Scriptura loquitur, in magnis & in mirabilibus super se, & omnia sibi facilia esset ducit: deinde contemnit consilia sapientum, & vel eos spernit, vt timidos; vel inuidere gloriæ suæ censet, si fortè deterreant eum ab operibus, quæ plus periculi, quàm vtilitatis habeant. Aduersus

Psal. 130.

hoc

hoc genus hominum habemus exemplum insigne Magni Kanuti Regis Angliæ, & Daniæ, quod ex Polydoro Virgilio ad instructionem magnorum Principum hic adiungam. *Rex igitur Kanutus aliquando animi recreandi gratia, secundum Oceani littus deambulabat. Ibi per ocium à milite, auribus seruiente appellatur, Rex Regum omnium longè potentissimus, qui mari & terra late imperitaret. Tum Rex tacitus, animo repente ad Dei potentiam contemplandam erecto, vt suorum Principum, & militum vanas assentationes, aliquo argumento, coargueret, vestem exuit, ac ex ea globum fecit, superque sedit, quamproximè aquam, æstu tum forte ex alto se incitante: ac inquit: Vnda tibi iubeo, ne pedes meos tangas. Quæ vbi dixit, suis demirantibus, quorsum ista faceret: Vnda insurgens totum madefecit. Tum ille retro progressus. En, inquit, Principes, vocatis me Regem Regum, qui terra, & mari imperare possim: & tamen hanc paruulam vndam meo imperio cohibere, vel remorari non potui. Nullus mortalium est tali nomine dignus. Vnus Rex est, Pater Domini nostri Iesu Christi, cum quo ille regnat, cuius nutu cuncta reguntur. Hunc veneremur, hunc Regem appellemus, hunc*

cæli

cali, & terræ, & maris Rectorem profitemur. Post hæc Vintoniam profectus, coronam quam gestabat, capiti imaginis Christi crucifixi, quæ in templo Apostolorum Petri. & Pauli pendebat, manibus suis imposuit, numquam post hæc eiusmodi ornamento capitis usus insigni. hæc Polydorus. Hinc discant pij Reges, assentatores suos non solum repellere, sed etiam docere; & ex adulationibus non erigi in superbiam, sed in humilitate proficere; & de solius Domini sui vera gloria gaudere.

CAPVT XXI.

De officio Principis Christiani erga Pares.

SCRIPSIMVS, solita breuitate, de officio Principis Christiani erga superiores, & erga inferiores: sequitur nunc, vt consideremus, quemadmodum gerere se debeant cum paribus. Pares autem hoc loco intelligimus eos, qui non sunt inter se, neque præpositi, neque subiecti, quales sunt omnes illi, qui dicuntur

cuntur Principes absoluti. Et quamuis omnino æquum sit, vt qui titulis honorum minoribus gaudent, cedant ijs, qui titulis maioribus potiuntur, vt Comites Marchionibus, Marchiones Ducibus, Duces Regibus, Reges Imperatori; & rursum rationi congruum sit, vt inter Principes eiusdem tituli, illi præcedant, qui vel ab antiquiore temporetitulo illo gaudent, vel latius dominantur; vel absolute maiores, & potentiores habentur; tamen nos hoc loco de eiusmodi rebus non disputamus; vim suam habeant iura, vel consuetudines iam receptæ, quas nos in hoc opusculo non cōsideramus. Illud solum ad nos pertinet, vt ex charitate admoneamus Principes potentiores, vt cum Principibus debilioribus, in quos ius nullū habent, cū sint Principes absoluti, cōseruent Christianā charitatem, & pacē. Nam Principes qui verum Deum ignorant, & dulcedinē diuinæ charitatis nō gustauerūt, arbitrantur sibi valde gloriosum esse, debiliores quosque sibi subijcere, & eorum ditiones ad imperium

suum

suum adiungant. Isti verò non se vt homines gerunt; sed vt bestiæ syluarum, in quibus iure quodam naturali robustiores imbecillioribus dominantur. Sic leo iure quodam suo lupum occidit, & comedit; & lupus ouem; & ouis herbas. Homines verò, qui libero arbitrio naturaliter prædici sunt, nascuntur liberi; neque subijci possunt vnus alteri, nisi iusto aliquo titulo, quales sunt electio, successio, & alij omnibus noti.

Gen. 10. Itaque Nembroth, qui primus *cœpit esse potens in terra*, vt Scriptura loquitur, & regnauit in Babylone, & vicinas gentes vi & armis sibi subiecit, proprio vocabulo dicitur à Spiritu sancto, *robustus venator coram Domino*. Quia videlicet homines vt bestias syluestres sibi violenter seruire coegit.

Iudit. 1. & 2. Talis fuit postea Nabuchodonosor, qui, vt legitur in libro Iudith, regnabat in Niniue, & habuit consiliũ cum satrapis suis, vt omnẽ terrã suo subiugaret imperio: & misit nuntios ad eos, qui habitabant in Cilicia, & Damasco, & Libano, & Galilæa, & vsque ad

ad Hierusalem. Sed cùm omnes eorum locorum, habitatores negarēt se velle subijci illius imperio, iurauit per thronum & regnum suum, quòd defēderet se de omnibus regionibus illis. Mira res, iurat Nabuchodonosor, quòd defenderet se, quasi iniuriam accepisset ab illis, qui nihil in eũ commiserant, sed dumtaxat cùm liberi essent, iugo duræ seruitutis premi, recusabant. Neque desunt hoc tempore Turcæ Mahometi sectatores, qui sola imperandi libidine, magnam Imperij Romani partem sibi subiecerunt, & subijcerent etiam totum orbem terrarum sine vlla iusta causa, nisi Principes Christiani, & qui eumdem Mahometum colunt, Persæ, libidini illorum resisterent. Ista igitur feritas barbara longissimè abesse debet à moribus Principum Christianorum, qui præter iudicium rationis, quod iubet non fieri alteri, quod nobis fieri nolumus, habēt sanctissimam legē Dei viui & veri, cuius finis est *charitas de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta*: & qui post huius breuissimæ vitæ 1. Timo. 1

cur-

curriculum, expectant Regnum æternum, quod pijs omnibus promisit, qui non mentitur, Deus.

Primum igitur Princeps potentior, non debet vlla ratione, vel vllo prætextu opprimere Principem imbecilliorem, etiā si facillime possit. Cuius rei habemus insignè exemplum in Imperatore Theodosio apud sanctum Augustinum in libro quinto de ciuitate Dei. Nam cum esset Theodosius in Imperio Romano collega Valentiniani iunioris; & Valentinianus iste expulsus fuisset à Maximo Tyranno: & Theodosius Maximum occidisset; & potuisset, nullo impediente, vel resistente, Valentinianum de medio tollere, & ipse, nullo contradicente, Imperium vniuersum tenere; noluit, quia Christianus, & pius erat: sed Valentiniano collegæ partem Imperij sui, propria virtute recuperatam, continuo restituit, & ipsum Valentinianum optimis præceptis, & admonitionibus instructū, à se dimisit. Sic igitur debet Princeps verè Christianus, Principem imbecilliorem non solum non lædere sed

Lib. 5. de ciuit. Dei ca. 26.

ſed etiam adiuuare, ſi poſſit: hoc enim lex iuſtitiæ, & charitatis præcipit.

Ac vt paulo diligentius de hac re tam graui Principes admoneamus, illud pro comperto habere debent, non licere vllo modo bello pulſare Principem vicinum, aut alium quẽcumque; niſi conditiones iuſti belli adſint. Conditiones illæ quatuor numerari ſolent, auctoritas legitima, cauſa iuſta, intentio bona, & modus rationabilis. Auctoritas legitima, eſt in Principe libero. Sic enim ſcribit ſanctus Auguſtinus in libris aduerſus Fauſtum, *Ordo ille naturalis mortaliũ paci commodatus hoc poſcit, vt ſuſcipiendi belli auctoritas penes Principem ſit.* Li. 22, c. 75 Cuius rei cauſa eſt, quia priuati ciues, ſi forte iniuriam ab alio ciue accipiunt, habent communem Iudicem ad quẽ recurrant: Principes verò liberi non habent. Cauſa iuſta belli, eſt iniuria accepta ab alio Principe, vel Republica & libera, quæ ſuperiorẽ non habet. Sic enim idem ſanctus Auguſtinus docet in libro quæſtionum in Ioſue: *Iuſta bella*, inquit, *definiri ſolent, quæ vlciſcuntur iniurias, ſi qua gens,*

vel

vel ciuitas, qua bello petenda est, vel vindicare neglexit, quodà suis improbè factum est, vel reddere, quod per iniuriam ablatum est.

Sed illud attentiſſimè conſiderandum eſt, iniuriam, quæ bello vindicanda eſt, eſſe debere neque dubiam, neque leuem, ſed certam, & grauem. Alioqui periculum eſt, ne plus detrimenti bellum adferat, quam ſit vtilitas, quæ inde ſperatur. Proinde Princeps potentior non ſit facilis ad iudicandum de cauſa iuſti belli cum Principe debiliori, ne forte cupiditas ampliandi principatus, cogat, eum iuſtam cauſam ſuſcipiendi belli exiſtimare, quæ revera non ſit: neque in hac re Doctoribus ſuis domeſticis nimium fidat; ſed quærat conſilium ab externis, & qui viri graues, & bene periti, non venales, & leues, & pari docti communi conſenſu habeantur. Agitur enim de peccato magno, quod plurima peccata ſecum inuoluit. Intentio bona, quæ eſt tertia conditio, valde neſſaria eſt; nam cum finis belli ſit pax, & tranquillitas Reipublicæ; non licet bellum ſuſcipere niſi

nisi ob commune bonum, etiã si forte legitima auctoritas, & causa iusta non desit. Sic enim loquitur sanctus Augustinus in epistola ad Bonifacium Comitem, *Pacem habere debet* Epist.207 *voluntas; bellum necessitas: non enim pax quæritur, vt bellum geratur, sed bellum geritur, vt pax acquiratur. Esto ergo etiam bellando pacificus, vt eos, quos expugnas, ad pacis vnitatem vincendo perducas.* & Lib.22.c in libris contra Faustum, *Nocendi cupiditas, vlciscendi crudelitas, impacatus,* 74. *atque implacabilis animus, feritas debellandi, libido dominandi, & si qua similia, hæc sunt, quæ in bello iure culpantur.* Hæc tamen conditio tertia si forte desit, non facit bellum esse iniustum, sed malum; tametsi iniustum; in quo multum distat conditio hæc tertia à duabus superioribus, quæ, nisi adessent, redderent bellum non solum malum, sed etiam iniustum; quoniam esset manifestè contra iustitiam: cum bellum ex iusta causa, & ex auctoritate Principis motum, sed ex intentione non bona, sit contra charitatem, non contra iustitiam.

Hoc etiam loco illud est diligenter considerandum, quod cum bel-

lum sit suscipiendum, vt medium ad pacem, & tamen medium sit valde graue, & periculosum; non continuo suscipiendum est, sed tentanda prius sunt alia media faciliora, & meliora, quale est, quod in Deuteronomio demonstrat Moses. *Si quando*, inquit, *accesseris ad expugnandam ciuitatem, offeres ei primum pacem*. & sanctus Augustinus in epistola ad Bonifacium Comitem, *Pacem*, inquit, *habere debet voluntas, bellum necessitas. Fortasse enim ciuitas inimica malet plenissime satisfacere hosti armato, quam experiri discrimina belli.*

Deut. 20.

Epist. 207.

Restat extrema conditio, quæ pertinet ad modum. Sic enim bellum gerendum est, vt illi solum puniantur, qui iustè puniri debent. primum excipiendi sunt ij, q[ui] non sunt ex numero inimicoru[m], vt qui ad Rempublicam hostium n[on] pertinent: ex quo excusari mili[tes] non possunt, qui vexant, spolia[nt], percutiunt, capiunt eos, per q[uo]rum loca transeunt, vel apud q[uos] hospitantur, quibus sæpe red[dunt] mala pro bonis: neque iure exc[...]

possunt, quod stipendia eis non soluãtur in tempore nam non propterea militibus obligata sunt bona eorum, qui nihil eis nocuerint; neque luere debẽt pœnas ciues aut rustici amici, quia Princeps stipendia militibus suis non soluit. Deinde excipiendi sunt minores natu, fœminæ, viri senes, & alij, qui arma gestare non possunt. Quamuis enim isti, qui bellare non possunt, capi, & spoliari possint, si ad Rempublicam hostium pertineant: certè tamen occidi iure non possunt, nisi forte casu, & prȩter intentionem aliquis huiusmodi occidatur; vt si fortè miles in cuneum hostium sagittã iacit, & casu puerum, vel senẽ imbellem occidat. Nam Deus ipse hoc Hebræis mandabat, cùm bella gererent, vt parcerent paruulis, & mulieribus. Et ratio naturalis hoc ipsum docet; quorsũ enim occidãtur, qui pugnare nequeũt, nisi ad crudelitatem ferinam ostendẽdam? Neque obijci debent aliqua scripturarum testimonia, in quibus Deus ipse iubebat, neque paruulis, neque feminis, neque pecoribus ignosci. *Deut.* 2.

Quod enim Deus iubet, omnino faciendum est, cum ei nemo dicere possit, cur ita facis. Denique excipiendi sunt, iuxta canones Ecclesiæ, Presbyteri, Monachi, conuersi, peregrini, mercatores, rustici euntes vel redeuntes, vel in agricultura existentes, & animalia quibus arant, & semina portant ad agrum: hos enim decet, vt congrua securitate lætentur.

1. Reg. 15.

Cap. Innouamus de Treuga.

Hæ sunt igitur conditiones belli iusti; sine quibus nullo modo deberet Princeps vllus alium Principem vexare: sed multo minus potentior imbecilliorem. Alioqui timeat iudicia Dei, qui non raro facit, vt Princeps imbecillior robustiorem facile vincat. Cuius rei exemplum legi potest in vita Theodosij senioris.

Theod. li. 5. cap. 24.

Neque solum in ijs rebus, quæ ad iurisdictiones, & dominia pertinent, lex iustitiæ obseruāda est inter Principes Christianos; sed etiam in ritibus, qui ad honorificentiam pertinent, siue in verbis, siue in factis positi sint; nisi forte aliquādo à mag-

viris maiori cum laude contemnantur, quam requirantur. Exemplum habemus in sancto Henrico primo Imperatore. Nam cum aliquando necesse esset, vt Henricus Imperator cũ Roberto Rege Francorum de rebus publicis ad Christianam Rempublicam pertinentibus inter se conferrent: vterque venit ad flumen, quod erat in finibus vtriusque Regni. Sed orta est dubitatio, vtrum Rex ad Imperatorem, an ad Regem Imperator deberet accedere. Et quidem viri sapientes ab vtraque parte inter se collocuti, consilium dederunt, vt vterq; Princeps, vnusquisque in sua nauicula ad medium flumen eodem ipso tempore simul accederet. Sed Imperator ægre ferens propter huiusmodi nugas differri negocium principale, & alioqui sanctæ humilitatis amicus, quam à Christo Domino adamatam semper nouerat: statim conscensa nauicula ad Regem properauit, à quo humanissimè exceptus, familiarissimè de negocio publico cũ rege tractauit. Altera postera die Rex ad imperatorẽ venit, à quo vicissim

Glaber lib 3. cap. 2. & Baronius to. 11. ad annum Domini 1023.

humanissime Rex exceptus, de negocio inchoato pacificè & concorditer egerunt. Sic pius Imperator humilitate vicit, & pius Rex Imperatori gloriam humilitatis inuidit. Erat enim vterque Princeps adeo religiosus, & pius, vt Rex Robertus cognomen Sancti apud suos inuenerit; & Imperator Henricus, vt verè sanctus in Ecclesia colatur.

Hos igitur imitentur Principes Christiani, & non tanti faciant inanes quasdem honoris significationes, vt propter earum omissionem iurgia, & inimicitiæ, & sæpe etiã vulnera, & mortes hominum exoriantur. Certè Christus Dominus non solum Magister, & Doctor, sed etiam Rex noster & Imperator est; proinde eum imitari, non turpe, sed decorum nobis videri deberet. Ille autem neque extollebatur, cum publicè laudaretur; neque contristabatur, cum publicè blasphemaretur. Et Rex Dauid cum à Semei malediceretur, maledictione pessima, vt ipse Dauid eam vocat; non tamen respondit, mentiris; neque reddidit maledictum pro male-

2. Reg. 16.

dicto; neque permisit, vt aliquis ex suis, qui non pauci, & armati aderãt, eidem Semei maledicenti noceret. Hæc, & alia exẽpla monere nos possunt, vt non tanti faciamus iniurias verborum, quanti hoc tempore fieri solent. Quamuis negare non possim, nec velim, iniurias Principum non passim esse permittendas; quin etiam suo tempore & loco seuerè puniendas, etiam si verborum tantũ iniuriæ sint. Sed per alios vindicta sumẽda est, nõ per ipsum qui patitur, ne patientiæ bono, & mercede diuina priuetur.

CAPVT XXII.

De officio Principis Christiani erga Seipsum.

RESTAT pars quarta nostræ disputationis, in qua considerandũ est, quomodo se gerere debeat Princeps erga personam suam. Hæc verò consideratio multum adiumẽti Principibus adferre poterit, si & nobis detur à DEO gratia explicãdi, quæ vera sunt; & illis cũ attẽtione legẽdi, &

cogitandi, quæ ad ipsorum salutem maximè pertinent. Adferam igitur considerationes quinque.

Prima consideratio erit de vltimo fine, & summo bono, tum animæ, tum corporis. Siquidem homines mortales, vt plurimum nihil altius, nihil melius, nihil optabilius esse arbitrantur imperio super alios homines; ad quod consequi vident opes, & honores, ac per hoc etiam voluptates, & commoda. Et quidem verissimum est, summum bonum hominis in Regno positum esse, sed non in regno temporali. Siquidem Regna & Imperia temporalia, vt experimento discimus, non vltra spatium vitæ corporalis se extendunt. Animus autem hominis immortalis est,& corpus etiam post resurrectionem immortale erit, neque vllum finem viuendi faciet. Et quid proderit homini, Regnum obtinuisse ad paucos annos, si per infinitum annorum numerum, regno cariturus erit? Non igitur summum hominis bonum in Regno temporali positum esse potest, sed in Regno sem-

sempiterno, quod sempiternæ diuitiæ, & delitiæ, & honores consequuntur. Quod Regnum Christus Princeps Regum terræ pijs omnibus præstabit, cùm dicet in die Iudicij, *Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis Regnum.* & de quo alibi dicit: *Quærite primum Regnum Dei, & iustitiam eius, & hæc omnia adijcientur vobis.* Atque hæc veritas theoricè, vt sic loquar, omnibus Christianis notissima est: sed practicè paucissimis est nota. Sic enim homines pro Regnis terrenis acquirendis, vel propagandis laborant, & sudant, ac si in eis summa fœlicitas posita esset. Si quis ergo cupiat hanc veritatem tanti momenti planè cognoscere, colligat aliquando se, & dimissis ad tempus negocijs, & cogitationibus omnibus, in secreto cubiculo postulet à Deo gratiam cognoscendæ veritatis de summo suo bono; & ad quem finem eum Deus sapientissimus, & nostri generis amantissimus creauerit: & simul examinet ab vna parte promissiones Dei de cœlesti Regno; & ab altera, breuita-

Matt. 25.

Matt. 6.

tem & angustias Regni terreni : & ille, qui iusta petentes semper exaudit, sine dubitatione illum docebit.

Altera consideratio erit de veris medijs ad finem tam sublimem, & qui solus explere potest capacitatem desiderij nostri : & sine dubitatione, si quis hæc media diligenter inquirat, inueniet Regnum temporale non solum non esse finem, id est summum bonum hominis, sed neque esse medium ad aliud acquirendum satis accommodatum. Vt autem hoc facilius intelligatur, explicandam mihi esse putaui historiam diuinam de ratione gubernandi populos, id est, quam formam regiminis, sapientissimus Deus in populo suo maximè probauerit. Igitur animaduertendum est, ab initio non placuisse Deo, vt fideles sui præessent hominibus extra familiam suam : sed solum pecoribus, fortasse propter periculum quod est in regendis populis. Nam ante diluuium per mille, & sexcentos annos, nullus fuit Rex hominū : deinde à diluuio per multos annos

annos soli gentiles dominabantur alijs hominibus. rationem reddit sanctus Gregorius in libris Moralium dicens: *Antiqui Patres nostri non tam Reges hominum, quam pastores pecorum fuisse memorantur. Et cum Noe Dominus, filijsque eius diceret, Crescite & multiplicamini, & implete terram; subdidit, & terror vester ac tremor sit super cuncta animalia terræ. Non enim ait, sit super homines, qui futuri sunt, sed super animalia terræ. Homo quippe animalibus irrationabilibus, non cæteris hominibus natura prælatus est.* Postea verò quàm Hebræi in Aegypto multiplicati, & à Mose à seruitute Pharaonis liberati creuerant in gentem magnam; dedit illis Deus Mosem in Principem, à quo regerentur, non tamen sub nomine Regis: & Mose defuncto subrogauit illi Deus Iosue Ducem: & post obitum Iosue gubernauit Deus ipse Rempublicã Hebræorũ per Iudices, quos subinde vocabat cùm Hebræi à vicinis gentibus opprimerentur. Sed cùm Hebræi Regẽ sibi dari petijssẽt; nõ placuit Deo petitio illa populi, sed tamẽ permisit, vt Regem sibi sorte eligerẽt. Itaq; Deus in lib. Lib. 21. c. 10

primo Regum multis modis declarauit, non sibi placuisse, quod populus suus Regem habere voluisset, sicut reliquæ gentes habebant. Sic enim legimus, *Dixerunt maiores natu Israel ad Samuelem. Constitue nobis Regem, vt iudicet nos sicut vniuersæ habent nationes. Displicuitque sermo in oculis Samuelis, eo quod dixissent, Da nobis Regem vt iudicet nos. Et orauit Samuel ad Dominum. Dixit autem Dominus ad Samuelem: Audi vocem populi in omnibus, quæ loquuntur tibi. Non enim te abiecerunt, sed me, ne regnem super eos.* Ecce quàm apertè Deus improbat petitionem populi petentis Regem. Deinde vt populum ab hac petitione auerteret, iussit Samueli, vt prænunciaret populo ius regis, id est graue iugum, quod Reges imponere solebant super ceruicem populorum. *Nunc ergo*, inquit Deus, *audi vocem eorum: verumtamen contestare eos, & prædic eis ius Regis, qui regnaturus est super eos. Dixit itaque Samuel omnia verba Domini ad populum qui petierat à se Regem & ait, Hoc erit ius Regis, qui imperaturus est vobis, filios vestros tollet, & ponet in curribus suis: facietque sibi equites, &*

1. Reg. 8.

præcur

præcursores quadrigarum suarum: & constituet sibi tribunos, & centuriones, & aratores agrorum suorum, & messores segetum, & fabros armorum, & curruum suorum. Filias quoque vestras faciet sibi vnguentarias, & focarias, & panificas. Agros quoque vestros & vineas, & oliueta optima tollet, & dabit seruis suis, Sed & segetes vestras, & vinearum reditus addecimabit, vt det eunuchis, & famulis suis. Seruos etiam vestros, & ancillas, & iuuenes optimos, & asinos auferet, & ponet in opere suo: greges quoque vestros addecimabit, vosque eritis ei serui. Et clamabitis in die illa à facie Regis vestri, quem elegistis; & non exaudiet vos Dominus in die illa, quia petistis vobis Regem.

HÆc omnia sanctæ Scripturæ verba eò pertinent, vt populus intelligeret, non esse sibi vtile habere Regem, vt habent gentiles; cùm antea haberent Iudices à Deo electos & vocatos, omnes viros fortes & prudentes, & qui nihil à populo acciperent. & nullum vexarent. Quia tamen populus mansit in sententia, & voluit Regem; dedit illis Samuel

Regem Saul. sed rege constituto iterum Samuel dixit ad populum: *Sed & nunc state, & videte rem istam grandem quam facturus est Deus in cõspectu vestro. Numquid non messis tritici est hodie? inuocabo Dominum, & dabit voces* (tonitruorum videlicet, quæ eo tempore erât insitata in Palæstina) *& pluuias, & scietis & videbitis, quia grande malum feceritis vobis in conspectu Domini, petentes super vos Regem. Et clamauit Samuel ad Dominum, & dedit Dominus voces, & pluuias in illa die. Et timuit omnis populus nimis Dominum, & Samuelem. & dixit vniuersus populus ad Samuelem, Ora pro seruis tuis ad Dominum Deum tuum, vt non moriamur. Addidimus enim vniuersis peccatis nostris malum, vt peteremus nobis Regem. Dixit autem Samuel ad populum, Nolite timere: vos fecistis vniuersum malum hoc: verumtamen nolite recedere à tergo Domini, sed seruite Domino in omni corde vestro.* Hæc omnia satis apertè indicant, non placuisse Deo, vt populus suus haberet Reges absolutos, quomodo habebant gentes.

1. Reg 12.

Et quæ est ratio, dicet aliquis, cur Deus non probauerit regale imperium

perium in populo suo? Ratio est, quia prævidebat Dominus Reges illos male vsuros absoluta illa potestate. Nam à Mose vsque ad Reges, omnes Duces, & Iudices, qui populum gubernauerant, viri optimi fuerant. Nam & Apostolus in epistola Hebræos ferè omnes Iudices cum ipso Mose numerat inter Sanctos Testamenti veteris. Sed vbi regimen venit ad Reges, primus Saul, cum priuatus ciuis esset, erat omnium optimus; factus Rex, euasit omnium pessimus, & ideò Regnum, corpus, & animam perdidit. Secundus, Dauid, antequam Regnum obtineret, inimicum Saulem numquam lædere voluit, cum facillimè posset; factus Rex, militem optimè de se meritum occidit, & eius coniugem adulterio polluit: sed tamen ex corde pœnitentiam egit, & gratiam Dei recuperauit. Tertius Salomon, initio bonus, in senectute idola coluit, & salutem suam æternam in dubio reliquit. Et satis constat ex libris Regum, & Paralipomenon, post diuisionem Regni,

Heb. 13.

gni, in Regnum Israel, & Iuda, ex Regibus Israel nullum fuisse bonum, sed omnes impios, & idololatras, ac per hoc, omnes ad gehennam esse damnatos; ex Regibus Iuda duos fuisse absolutè bonos, & sanctos, Ezechiam, & Iosiam; sex ex parte laudatos, & ex parte reprehẽsos, Asam, Iosaphat, Ioam, Amasiam, Oziam, Ioatham: reliquos omnes absolutè malos, & impios, improbos & reprobos. Quæ cum ita sint, nemo mirari debet, cur neque Deus, neque Samuel Propheta, probare voluerint Regiã potestatem in populo Hebræorum. Porrò ex hac historia, quis non videat, quam sit periculosa potestas Regia; &, quæ illi simillima est, potestas Principum omnium absolutorum? Adde, quod idẽ dici potest de Principibus testamenti noui. Nam ex tãto numero Imperatorũ, Regũ, Principum absolutorum, qui vixerunt his mille, & sexcẽtis annis in Ecclesia Christi, in numerũ Sanctorum relati, paucissimi sunt, cum Principum spiritualium, id est, Episcoporũ fere infinitus sit numerus. Sane in Martyrologio

rologio Romano inueniuntur Episcopi sancti circiter nongēti, Principes verò sæculi sancti solum viginti. Hæc si Principes sæculi serio apud se cogitent, inuenient, vocationē suā, siue statum, & conditionem suā non esse tam beatam, & felicem, vt vulgus existimat; neque esse medium satis idoneum ad Regnum æternum comparandum, & ipsi non insolescēt, neque priuatos homines contēnent, sed illis potius ex animo inuidebūt, & cū timore, & tremore sceptrum suum, non vt sceptrum honorificum, & leue; sed, vt crucem grauissimam, durissimamque portabunt.

Tertia consideratio vtilissima Principibus esse potest, si serio, & sæpe cōsiderent, se dominari, & præesse hominibus eiusdem speciei, cuius ipsi sunt; & fieri posse, vt non pauci subditorum sint prudentiores, & sanctiores, & Imperio digniores, quā ipsi sint; præsertim cū maior pars ipsorū non sint electi ad principatū ex multis, quomodo eliguntur Episcopi, in quorum electione habetur ratio ætatis, sciētiæ, prudentiæ, morum opti-

morum

morum, & sanctitatis vitæ, & aliorum magistratuum, in quibus antea versati sint. Principes enim, vt plurimum succedunt parentibus, & nō rarò parenti probo succedit filius improbus, & parenti prudenti succedit filius stultus, & parenti maturæ ætatis succedit adolescētulus, vel puer. Sic Dauidi seni successit Salomon puer, & Salomoni sapiētissimo successit Roboam stultus, & Ezechiæ sancto successit Manasses perditissimus. Itaque deberet Princeps, ista omnia cogitans, humilis esse in oculis suis, & non contemnere, neq; cōculcare per superbiā subditos, quorū aliqui fortasse sint imperio digniores, quàm ipse sit. Sed habet Principatus, vt plurimum, hunc morbū annexum, vt Princeps, quia sedet altius quàm cæteri, verè se reputet naturæ cuiusdam excellentioris, quam sint reliqui homines, & euanescat in cogitationibus suis. Notum est, Alexādrum Magnum facilè sibi persuaderi

Curtius lib. 4.

finisse, se non Philippi Regis Macedoniæ, sed Iouis filium esse, atq; adeo immortalem Deum. Sed paulò post mors

mors immatura declarauit quid esset. Quod idē Caio Imperatori Romanorū accidisse legimus, qui miserebatur stultitiā Iudæorū, quòd se Deum esse sibi persuadere nō possent: cùm tamē paulò post à coniuratis occisus, experimēto didicerit, se verè fuisse mortalem. Idipsum de Domitiano dici potest, qui cùm Dominus ac Deus appellari vellet; paulò post nō tantum falsam diuinitatem, sed etiā veram humanitatem interfectus amisit. Ergo Princeps Christianus si sapit, humilis sit in oculis suis; & quod ipse sedeat in throno, cùm alij stant, vel procūbunt in genua; & quod ipse imperet, alij dicto obediāt: nō merito suo tribuat, sed beneficio Dei: & intelligat subditos suos eiusdē esse naturæ, cuius ipse est, & multos eorum, maiores esse in oculis Dei, qui Princeps est Regum terræ; & se quidem ad breuissimum tempus regnaturū; illos autem participes futuros Regni Christi, cuius nullus erit finis.

Philo de legatio. ad Caium.

Sueton. in Domitiano.

Apoc. 1.

Quarta consideratio in eo posita est, vt prudenter cogitet pius Princeps, se non esse debitorē soli Regno admi-

administrando, vel subditis bene regendis: sed etiam sibi, id est saluti sempiternæ comparandæ. Et quemadmodum nemo accusare potest Principem, quòd aliquando intermittat negocia Regni, vel principatus, vt corporis sui saluti conseruandæ, vel reparandæ vacet: ac per hoc nonumquam venationi det operam; aut honesto ludo se oblectet, vel certè musica instrumenta, aut cantorum voces audiat; aut denique legendis libris historicis, vel philosophicis incumbat. Sic etiam laudandus est Princeps, si sepositis interdum temporalibus curis, saluti animæ suæ, seriò vacet. Hoc in primis consulit sanctus Bernardus Eugenio, suo quondam in Christo filio, ac postea patri suo, & omnium Christianorum, Nam cùm is ex Abbate Summus Pontifex factus esset, & in Ecclesia vniuersali regenda dies ac noctes excubaret; admonuit illum sanctus Bernardus in libris de consideratione, vt non ita totum se daret gubernationi Ecclesiæ, vt obliuisceretur spiritualis profectus animæ

suæ

suæ. Quod si timuit, non sine ratione, sanctus ille vir, ne Ecclesiastica negocia, quamuis spiritualia, & necessaria, nimis continnata suffocarent spiritum internæ deuotionis, & charitas Pastoris erga Ecclesiam, imminueret charitatem animæ deuotæ erga Deum: quanto magis periculum est, ne Princeps temporalis nimium distentus, & distractus erga negocia temporalia Regni terreni, remittat ardorem charitatis erga Deum; & dum consulit rebus temporalibus Regni terreni, detrimētum faciat Regni cœlestis? Christus Rex & Dominus noster, nō erat occupatus in rebus temporalibus vllis, sed in prædicatione Verbi Dei, & in conuersione animarum; & tamen, vt exemplum nobis daret, pernoctabat, vt plurimum in oratione. Id enim significant illa verba sancti Lucæ: *Erat pernoctans in oratione.* & illa, *Luc. 6.*
Erat autem diebus docens in templo: noctibus autem exiens morabatur in monte. *Luc. 21.*
Neque tamē erat illi periculum, ne tepesceret spiritus eius, aut ne detrimentū aliquod spirituale pateretur.

Itaque

Itaque vt nobis exemplum daret, dies consumebat in operando, & noctes in orando. Et si nobis sacerdotibus, vel religiosis exemplum hoc tanti magistri necessarium est; quāto magis necessarium erit Principibus sæculi, qui toti sunt in rebus temporalibus occupati? Et si David Rex, &
Psal. 118. Imperator, septies in die reuocabat animum ad laudandum Deum, & media nocte surgebat ad confitendū Domino: quam excusationem habebunt Principes illi, qui toti sunt diebus ac noctibus in rebus temporalibus occupati? certè enim si qui sunt qui indigeant gratia Dei, & conuersatione frequenti cum ipso, Principes sunt, qui vt Vicarij eius in temporali regimine, voluntatem eius assiduè indagare debent.

Eligat igitur Princeps tempus, & locum aptum colloquendi cum Deo, magis corde quam voce. Ac primū ab eo petat, vt lumen cordi suo infūdat, in quo manifestè videat statum animæ suæ; & si quidem viderit, animam suam lethali peccato obnoxiā, atque adeò ipsi Deo inuisam: cū Ma-

ria Magdalena sese ad eius pedes abijciat, & lachrymis cordis medicinam quærat. Et quia remedia nota fidelibus tria illa sunt, contritio, cõfessio, & satisfactio: in eo sciat summam veræ conuersionis positam esse, vt ista non solum fiant, sed bene fiãt. Quid enim prodest flere peccatum admissum, & illud Sacerdoti aperire, & impositam mulctam implere; nisi peccati radicem funditus extirpet? habet aliquis domi concubinam, habet rem alienam, læsit personam, vel famam proximi sui? quid, inquam, prodest flere, & confiteri peccatum, & impositam pœnam subire; si neque concubinam eijciat, neque restituat rem alienã, neque pro iniuria satisfaciat? an nõ hoc est simulare, nõ agere pœnitentiã? Postea verò quã Princeps verè cũ Deo in gratiã redijt: pergat inquirere ab ipso Deo in oratione, nõ quacũque, sed valde seria, & attẽta, cũ fide, & fiducia, gratiã perseuerãdi, & proficiẽdi, atq; ad perfectionẽ vitæ Christianæ tandẽ aliquando perueniendi. Neque enim existimare Principes debent, perfectionem vitæ

Christi

christianæ ad solos Sacerdotes, & Monachos pertinere. Pertinet enim ad omnes, qui cupiũt in regnũ coelorũ rectà ex hoc mundo transire, cum nihil coinquinatum in regnũ illud admitti queat. & ad Principes maximè pertineat exemplũ virtutũ omniũ populis, quos regunt, præbere. *Regis enim ad exemplũ totus componitur orbis*, & *Qualis est rector ciuitatis, tales & inhabitantes in ea.* Proinde vita improba, vel etiam remissa, & relaxata Principum multo magis Deo nostro displicet, & grauius sine dubitatione punietur, quàm vita mala, vel minus bona priuatorum.

Accedit ad hæc (quod [illegible] Principibus omnino persuadere [illegible] beret vitæ perfectæ desiderium) quod ipsi in maiori periculo mortis æternæ versantur, quàm homines priuati, & pœna gehennæ molestior accidet, quàm priuatis. De maiori periculo nulli dubitatio esse potest, cum sapientia Dei manifeste dicat: *Horrende, & cito apparebit vobis quoniam*

Cap. 6. *iudicium durissimum his, qui præsunt fiet. Exiguo enim conceditur misericordia. Po-* [illegible]

Inco-

Intolerabilia verò multo magis futura tormenta gehennæ Principibus quam priuatis, maximè pauperibus & vilibus; ratio manifestissima docet. Principes enim magis sūt assueti delitijs, delitijs, honoribus; in alto loco sedent, molliter cubant, delicate viuunt, impatientes sunt omnis iniuriæ: cum viri pauperes facilè pane & aqua contenti sint, & humi cubare non valdè recusent, & ad alta, & excelsa munia non aspirent. Quis igitur explicet quam intolerabile sit futurum Principibus malis in die iudicij iacere humi ab omnibus despectos, & videre, sanctos olim pauperculos, & viles in nubibus cœli, gloria & honore coronatos assidere summo Iudici, & postea cum eo ad cœlestia Regna conscendere: se autē cum dæmonibus ad æternas subeundas pœnas ad inferna detrudi? Itaq; damnatio sempiterna, quæ parata est omnibus improbis, & reprobis, multo molestior & acerbior erit quam Principibus malis.

Quintò, atque adeo postrema consideratio, quæ Principibus multum

prodesse poterit, illa mihi esse videtur, si tempus aliquod ponant in legendis attente & diligenter historijs, quibus vita, & res gestæ sanctorum Principum continentur. Siquidem vitæ Sanctorum sunt quidam, quasi commentarij lucidissimi legum diuinarum veriusque testamenti: & si quis velit, quasi ipsis oculis cernere, quid oporteat principem facere, si saluus esse velit; legat attente sanctorum Principum vitas: ibi enim videbit præcepta, & documenta Spiritus sancti, quasi ad praxim reuocata. Quod idem dici potest de Episcopis, & Regularibus; nullus enim Doctor manifestius, & facilius docet, quid facto opus sit Episcopis, & Regularibus, quam historia scripta de rebus gestis sanctorum Episcoporum & Monachorum. Adde, quod vitæ Sanctorum diligenter, & vere descriptæ, sunt quasi vestigia in arena impressa, quæ per desertum huius vitæ tuto nos ducunt ad terram promissionis, si quis per ea vigilanter incedat, id est, si eas vitas attente legat, & imitetur. Vbique vitæ sanctorum

accuratè descriptæ, sunt veluti specula lucidissima, quæ si quis attentè considerauerit, facilè inueniet, quid in moribus suis corrigere, quid omnino despicere, quid magno animo complecti, & sequi debeat, si ad perfectionem vitæ præsentis, & ad felicitatem futuræ pertingere velit.

[illegible] causa fuit, cur ego vitas sanctorum principum vtriusque Testamenti huic meo opusculo adiungere voluerim, vt videlicet laborem eas inquirendi in varijs auctoribus, [illegible] demerem. Et quidem vitas Principum sanctorum Testamenti veteris, ego ipse descripsi ex libris sanctis & canonicis. Vitas sanctorum Principum Testamenti noui, ex [illegible] auctoribus fide dignis collegi, quibus aliæ addi poterunt ab alijs, qui maiori ocio, & pleniore bibliotheca abundant. Ego enim solũ pro numero Prouinciarum paucas elegi, & secundum antiquitatem temporis [illegible], vt qui prior ad Regnum cœleste peruenit, eius vita [illegible] in libro meo locum habeat.

Libri Primi Finis.

LIBRI II PRAEFATIO IN VITAS SANCTORVM Principum.

DEVS officio Principis Christiani scripsimus in libro priore ea, quæ vel in Scripturis sanctis, vel in probatis auctoribus inuenire potuimus, & certè quæ nobis cogitantibus, & speculantibus occurrerunt. Sed quia magis mouent exempla, quam verba, & facilius persuadent res gestæ, quam diserti sermones: propositum nobis est, in sequentibus libris proponere ante oculos mentis Principum Christianorum, egregias sanctorum Principum res gestas; tum eorum, qui Christum Dominum, qui est princeps Regum terræ, præcesserunt; tum eorum qui postea secuti sunt. Sic enim ne- dum præcepta virtutum principalium ad praxim redacta cernuntur, & quasi in speculo lucidissimo manifesta

...tè conspiciuntur; nemo dicere possit, ea præcepta grauiora esse, quàm ut ab homine mortali obseruari queant. Quod enim priores Principes omnibus ... Dei ... adiuuante ... implere potuerunt, cur nō possint Principes posteriores, eiusdem Dei adiuuante gratia, adimplere? Et si aliqui illorum sine præcedente exemplo optimi Principis gloriam meruerit: cur non facilius possint posteriores Principes vestigiis præcedētium insistentes, eamdem gloriam promereri? Primum igitur in medium adducam vitas Principum sanctorum Testamenti veteris: deinde vitas multo plures sanctorum Principum Testamenti noui.

Sed antequā ad vitas Principum Testamenti veteris describendas accedam, videtur mihi obex quidā esse remouendus, qui fructum lectionis eiusmodi vitarum impedire facile posset. Dicent enim Christiani Principes, superuacaneū sibi videri, velle cognoscere, quid in Republica Hebræa, Testamenti veteris egerint Principes, siue Reges: cum nos ad

Rempublicam Christianam Testamenti noui, per Dei gratiam pertineamus. Sed hic obex facile remoueri potest; docet enim sanctus Augustinus in epistola ad Honoratum de gratia noui Testamenti, & alibi frequenter; sanctos viros Testamenti veteris, quales in primis fuerunt sancti Principes Moses, Iosue, Dauid, & alij; floruisse quidẽ tempore Testamenti veteris, sed re vera pertinuisse ad Testamentum nouum. Quemadmodum etiam plurimi Christiani viuunt in Ecclesia Testamenti noui, sed re vera pertinent ad Testamentum vetus. Hæc enim est differentia duorum Testamentorum, quod vetus promittit bona temporalia, & præsentia, quibus futura, & spiritualia significantur; nouum autem Testamentum promittit bona spiritualia in præsenti tempore, ut gratiam, & virtutes, atque in primis patientiam in tribulatione; sed in futuro gloriam, & gaudia sempiterna. Quemadmodũ igitur viri Christiani, qui sub Testamento nouo viuentes, temporalibus bonis inhærẽtes, spiri-

ralia negligunt; viuentes in Testamento nouo, pertinent ad Testamentum vetus: sic etiam viri Hebræi, qui viuentes in Testamento veteri, contemnebant temporalia, & spiritualibus inhærebant; viuentes in Testamento veteri, ad nouum sine dubio pertinebant. Eiusmodi fuisse sanctos Principes Testamenti veteris, quorum vitas legendas proponimus, vsque adeo verum est, vt rarissimi Christiani Principes inueniantur, qui veteribus illis in virtutibus, & sanctitate non cedant.

VITA ET VIRTVTES SANCTI IOSEPH Patriarchę.

PRIMVS omnium, qui inter cultores veri Dei, principatum temporalem adeptus est, Ioseph Iacobi Patriarchæ filius fuit. Priores enim patres ab Adamo vsque ad Iosephum, vel agrorũ cultores fuerũt vt Cain, & Noe; vel ouium pastores, vt Abel, & Abraham, & cæ-

& cæteri [illegible] qui sine dubio artem regendi populos non attigerunt. Sic enim scribit & Gregorius in libro vicesimoquarto Moral. cap. [illegible] *Scimus quod antiqui Patres nostri [illegible] Reges hominum, quàm pastores pecorũ fuisse memorantur.* Ioseph ante Regnum Aegypti, ipso Pharaone Rege potestatem suã illi tradente, administrauit. Sic enim legimus in libro Genesis Pharaonem dicentem ad Iosephum,

Genes. 41. *Ecce constitui te super vniuersam terram Ægypti: tulitque annulum de manu sua, & dedit in manu eius: vestiuitque eũ stola byssina, & collo torquem auream circumposuit; fecitque eum sedere super currum suum secundum, clamante præcone, vt omnes coram eo genuflecterent, & Præpositum esse scirent vniuersæ terræ Ægypti.* Et quoniã Pharao Rex potestatem suam omnẽ cum Iosepho communicauerat, non ad tempus, vt cum Præfectis fieri solet, sed per omnem vitam; ideo Dauid de eo cecinit in Psalmis; *Constituit eum dominum domus suæ, & Principem*

Psalm. 104. *possessionis suæ*; & Philo Hebræorum doctissimus, in libro de vita Ioseph scribit, Iosephum à Pharaone creatum fuisse Proregem, vel potius [illegible]

totius

[illegible] Ægypti, quia videlicet pote-
ſtatem abſolutam, & planè Regiam
cum Ioſepho, Pharao communica-
uerat.

Huius igitur primi Principis vi-
tam magnis virtutibus plenam, &
planè digniſſimam, inquam velut in
exemplar morum, Principes omnes
intueantur, deſcriptam habemus pri-
mum à Moſe in libro Geneſeos, de-
inde à Philone Hebræo, poſtremò à
ſancto Ambroſio. Et quoniam liber
Geneſis notiſſimus omnibus eſt, &
aſſiduè vel in Eccleſiis legitur, vel à
concionatoribus explicatur, omiſſa
hiſtoriæ ſerie, virtutes ſolum huius præ-
clariſſimi viri Principibus inſpici-
endas, & imitandas proponam.

Prima igitur, ac penè ſingularis Io-
ſephi noſtri virtus, innocentia vitæ,
& morum fuit. Vixit annos centum Gen. 37.
& decem; ex quibus primos ſexde- Gen. 39.
cim in paterna domo conſumpſit: Gen. 40.
quatuordecim ſequentes in ſummis Gen. 41.
anguſtiis, ærumnis & carceribus du- Gen. 50.
xit; reliquos octoginta in ſumma
poteſtate, & affluentia bonorū om-
nium, ac proſperitate tranſegit. Ita

tam longo tempore, & in tanta rerũ varietate, neque ærumnæ illũ ad impatientiã, neque felicitas ad dissolutionem, vel superbiam adducere potuit. Id quod ex eo manifeste potest intelligi, quod Scriptura diuina nullum omnino crimen sancti Ioseph vsquam indicat. virtutes plurimas, & maximas vbique prædicat. Neq; respondere recte potest, non ideo Iosephum expertem omnis criminis vixisse, quia Scriptura sancta nullum eius crimen detexit. Spiritus enim sanctus in scripturis suis neque adulatur improbis, neque iustis peccantibus parcit; & vbique tam bona, quam mala opera detegit, vt sanctus Gregorius in principio libri secundi Moralium docet. Hinc non solum Dauidis Prophetæ sancti adulteriũ, & homicidium aperte describit: sed etiam Saulis reprobi virtutes, quibus initio Regni sui floruit, non minus dilucide enarrauit. Et quemadmodum sancti Petri fidem, & charitatem in Christum eximiam prædicauit, sic etiã negationem trinã cum iuramento minime tacuit. Igitur cum veridica, & liberrima Spiritus sancti

nos, peccata filiorũ Iacob in mediũ protulerit, vt incestũ Ruben, crudelitatẽ Simeonis, & Leui, fornicationẽ Iudę, & odiũ filiorũ Iacob in ipsum innocentẽ fratrem eorũ Ioseph; certò si Ioseph ipse in aliquo deliquisset, Spiritus S. in Scriptura sua id minimè tacuisset. Maneat igitur ratum & firmum, Iosephum innocentia vitæ mirificè claruisse.

Neque verò sola innocentia, quæ declinat à malo, in Iosepho fuit; sed etiã reliquæ virtutes omnes, quæ faciunt bona. Porrò virtutes primariæ sunt, Prudentia, Iustitia, Temperãtia, Fortitudo. Prudentia nõ humana solum, sed etiã diuina in Iosepho apertè refulsit; atque eam potissimum ob causam à Pharaone super omnes homines iudicatus est dignus, qui Regnum administraret, vt intelligi potest ex capite quadragesimoprimo libri Geneseos. Nã cũ Ioseph, ex diuina illustratione, sonia regis diuinitus immissa de septẽ spicis plenis, & septem tenuibus; & septẽ vaccis pinguibus, & septem macilentis, interpretatus fuisset, illas significari sep-

septem annos fertilitatis extimare, & septem alios inauditæ sterilitatis; addidit etiam prudentissimum consilium, quo fieret, ut sterilitas futura, non solum Regis Aegypti ærarium non minueret, sed incredibiliter augeret: rectissimè Rex iudicauit neminem esse in toto Regno suo, qui prudentia, & sapientia Ioseph antecelleret. Neque Regem in fefellit opinio de prudentia Iosephi concepta: Regnum enim illud, Ioseph administrante per annos, ut diximus, circiter octoginta, maximè floruit.

Altera virtus principalis, ac singularis est, quæ & fidelitas dicitur in Scripturis, eaque cum prudentia copulata efficit absolutum, perfectumque præfectum, siue domus, siue ciuitatis, siue Regni, iuxta verbum Domini: *Quis, putas, est fidelis seruus & prudens, quem*
Matt. 24 *constituit Dominus super familiam suam?* Hæc fidelitas cum prudentia coniuncta, sic in Ioseph nostro eminuit, ut ubicunque esset, mox in præfectum eligeretur. Venditus fuit Ioseph in
Gen. 39. seruum à Madianitis Putiphari principi militiæ Pharaonis: vix in

sua

[illegible] principibus domini, cum [illegible] cognita prudentia, & fideli- [illegible] praepositus est vniuersae familiae. Missus postea fuit in carcerem, ob falsum illud imputatum crimen: sed ecce continuò à principe carceris, creatur praefectus omnium vinctorum, & tamquam Rex [illegible] omnium curam gerebat. Denique in ipsa veri Regni administratione, ita prudenter, fideliterque se gessit, vt vsque ad mortem cum laude magna toti Regno praefuerit. Fidelitas enim, siue iustitia eius, in eo potissimum apparuit, vt obseruauit etiam Philo in eius vita, quòd cum ex venditione frumenti cumulum pecuniarum immensum collegisset, nihil omnino sibi retinuit, sed intulit omnem illam pecuniam in thesaurum Regis. Et rursum cum patrem suum, & filios, ac nepotes eius vsque ad numerum septuaginta hominum in Aegyptum vocasset, non eos ditauit ex bonis Regis, quae in manu eius erant omnia; sed fecit eos pastores armentorum, vt ex labore proprio [illegible] bonis [illegible].

Ibid.

Gen. 47.

Tertia virtus, quæ Temperantia dicitur, in Iosepho nostro non minus, quàm Prudentia, & Iustitia fulsit. Id testari potuisset vxor Putipharis, si splendorem continentiæ, impudica mulier, adamare potuisset. Nam vt in Genesi legimus, *erat Ioseph pulchra facie, & decorus aspectu*. Et cum eius amore capta esset vxor domini sui, & per dies singulos eum ad adulterium solicitaret; castissimus iuuenis eam à scelere multis rationibus auertere nitebatur: sed cum illa aliquando, cum vi ab illa se cogi videret, relicto in manibus eius pallio, fugit. Scribit etiam Iosephus in secundo libro Antiquitatum, procacem illam feminam adolescenti prædixisse, se illum apud maritum accusaturam, quod ipsi vim adferre voluisset, & pallium eius in signum fugæ demonstraturam: proinde aut honori eius, cum voluptate obsequeretur, aut odiū & poenas grauissimas expectaret: sed vicit in castissimo pectore innocentiæ amor, vicit Dei timor, vicit iustitia, & fides omnia blandiméta, & omnia torméta, & opprobrium.

Gen. 39.

PAGINATION INCORRECT

tum etiam crudelissimæ mortis impendes discrimen. O quantum distabat mores huius castissimi iuuenis à moribus multorum Principum, qui nullam speciosam fœminam vident, quam non concupiscant, & ad eam rapiendam potestate imperij abutantur. Testis esse potest Abraham, de quo sic loquitur Scriptura in Gen. c. 12. *Cum ingressus esset Abraham in Ægyptum, viderunt Ægyptij eam, quod esset pulchra nimis, & nunciauerunt Principes Pharaoni, & laudauerunt eam apud illum, & sublata est mulier in domum Pharaonis.* Testis quoque Maxentius Imperator, qui Matronas etiam nobilissimas vi rapiebat à maritis, easque vi oppressas, & violatas, maritis remittebat, vt auctor est Eusebius li. 1. cap. 29. vitæ Constantini. Iosephus autem noster, sicut in flore iuuentutis seniles mores induit, & procacis dominæ blandos contempsit amplexus, etiam cum vitæ periculo: sic in omni vita, vnica vxore, quam ei Rex ipse dedit, omnino contentus, exemplum pudicitiæ omnibus populis, quos regebat, fuit, nec solum præsentibus, sed etiam futuris.

porrò

Porrò Fortitudo & Patientia, quæ quarta est virtus cardinalis, in Ioseph o nostro sic fulsit, vt prorsus admirabile sit. Primum sine vlla causa, nisi quod à patre ob suam innocentiam plus cæteris amaretur, à proprijs fratribus in cisternam veterem proiectus, vt fame moreretur; deinde venditus Madianitis, & in Aegyptum delatus; tum iterum venditus Aegyptio sacerdoti; postremò in carcerem
Genes. 39. iniustissimè trusus: omnes illas calamitates tam forti animo tulit, vt neque de fratribus quereretur, neque Madianitas obiurgaret, neque mulieri, quæ vinculorum eius causa fuerat, malediceret. Sed quod omnem admirationem superat, illud est, quòd fratribus, qui in eum crudelissimè & quasi latrones, & homicidæ fuerant, reddidit bona pro malis, condonauit peccatum eorum, ad complexum & osculum eos admisit, conuiuio illos excepit, aluit eos in fame illa diuturna, in Aegypto optimum terræ locum illis attribuit, denique bonis omnibus eos locupletauit. Quid quæso sanctissimus iste princeps fecisset.

tisset, si Christum Dei filium in sermone concionantem, & signis, ac prodigiis coruscantem vidisset? Vtique Spiritui sancto placuisset, per Mosen dilectum Prophetam filium, huius sapientissimi, atque optimi principis res omnes gestas, in illa tam longa octoginta annorum gubernatione describi, plura enim in eius vita, & rebus gestis legendis, Principes Christiani de ratione Regni bene administrandi didicissent; quam ex omnibus Platonis, vel Aristotelis, aut Plutarchi, & Senecæ libris discere possint. Sed quod per partes scriptura diuina non tradidit, compendio dixit, cum perfectam charitatem, quæ vsque ad inimicos extenditur, in Iosepho fuisse non tacuit. *Charitas enim patiens est, benigna est, non inflatur, non agit perperam, omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet.* 1. Cor. 13.
Et Qui diligit proximum, legem impleuit. Nam non adulterabis, non occides, non furaberis, non falsum testimonium dices: & si quod est aliud mandatum, in hoc verbo instauratur, Diliges proximum sicut teipsum. Plenitudo ergo legis est dilectio. Rom. 13.

Quàm ardenter autem sanctus Ioseph inimicos suos dilexerit, verba eius testantur, quæ hic breuiter referam, vt cum verbis Iosephi narrationem de Iosepho concludam. Sic igitur Iosephus ad fratres, ingenti pauore concussos, ait: *Nolite pauere, neque durum vobis esse videatur, quod vendidistis me in his regionibus: pro salute enim vestra misit me Deus ante vos in Ægyptum, non vestro consilio, sed Dei voluntate huc missus sum, qui fecit me quasi patrem Pharaonis, & dominum vniuersæ domus eius, ac principem in omni terra Ægypti.* Hæc Iosephus dixit, cum primum se fratribus suis aperuit, & esse quem vendiderant. Sed postquam mortuus est Iacob parens omnium illorum, iterum metuentes ac trepidantes, accesserunt ad Iosephum, eique dixerunt: *Pater tuus præcepit nobis antequam moreretur, vt hæc tibi verbis illius diceremus, Obsecro vt obliuiscaris sceleris fratrum tuorum, & peccati, atque malitiæ, quam exercuerunt in te. Nos quoque oramus, vt seruis Dei patris tui dimittas iniquitatem hanc: & proni adorantes in terram dixerunt, Serui tui sumus.*

Gen 45. | Gen. 50.

Quibus auditis, fleuit Ioseph, & dixit: Nolite timere: num Dei possumus resistere voluntati? Vos cogitastis de me malum: sed Deus vertit illud in bonum, vt exaltaret me, sicut in praesentiarum cernitis, & saluos faceret populos multos. Nolite timere, ego pascam vos & paruulos vestros: consolatusque est eos, & blande ac leniter est locutus. Hic est ille, qui cum ad finem vitæ peruenisset, prædixit fratribus suis (nã & propheta erat), post mortem suam filios Israel à Deo visitandos, & ex Aegypto perducendos in terram à Deo patribus eorum promissam. Cumque mandatum eis dedisset, vt secum asportarent ossa sua, *Mortuus est, expletis centum decem annis. Et conditus aromatibus repositus est in loculo in Ægypto.*

Iosephi Patriar. vitæ Finis.

VITA

VITA ET VIRTVTES SANCTI MOSIS

primi Ducis Hebræorum.

MOSES, primus fuit Hebræorum Princeps, quem Philo Iudæus in extremo libro de vita Mosis, hic vocat, Regem, Legislatorem, Pontificem & Prophetam. Res eius gestæ in quatuor sacris libris, Exodo, Leuitico, Numeris, & Deuteronomio continentur. Ex quibus Philo Iudæus accepit, quæ scripsit in tribus libris de vita Mosis, & Gregorius Nyssenus quæ item literis mandauit de vita Mosis, ac vita perfecta. Nos quia breuitati studemus, virtutes Mosis quas Principes Christiani imitari possint, & debeant, si Deo placere velint, breuiter percurremus.

Igitur Moses, ex nepotibus Leui quintus à Patriarcha Iacob, natus est in Aegypto, quo tempore, iussu Pharaonis Regis, masculi Hebræorum vix nati suffocabantur. Sed prouidentia

Dei factum est, vt mater Mosis, viso elegantissimo puero sibi nato, non eum in flumine suffocauerit, sed in fiscella iuncea inclusum, in flumen proiecerit. Paulo vero post accidit, vt filia Pharaonis Regis ad ripam fluminis fiscellam cum puero inuenerit, & eductum puerum in filium adoptauerit. Sed Moses vbi adoleuit, *negauit se esse filiũ filiæ Pharaonis magis eligens,* (vt Apostolus loquitur) *affligi cum populo Dei, quàm temporalis peccati habere iucũditatẽ, maiores diuitias æstimans thesauro Ægyptiorum, improperium Christi: aspiciebat enim in remunerationem.* Heb. 11.

Atque hic iam incipit prima, eaq; nobilissima Mosis virtus. Nam vt tradit Philo in vita Mosis, filia Pharaonis, quæ Mosem adoptauit in filium, vnica erat Regni hæres; & Moses ad spem Regni educabatur, atque eadem causa, vt sanctus Stephanus in actis Apostolorum dicit, *Eruditus erat in omni sapientia Ægyptiorum*; neque modico tempore in aula Regia mansit, vt hæres Regni futurus, sed per annos circiter quadraginta, vt idem sanctus Stephanus loquitur. Hic igitur cum cognouisset, se vero Israeli- Act. 7.

tam esse, & vnum ex populo Dei;
quamuis eo tempore in magnis an-
gustijs positum, potiùs negauit se esse
filium filiæ Pharaonis, & ex palatio
Regis abscedens, maluit in vera reli-
gione manens, affligi cũ populo Dei,
quam cum idola colentibus, & san-
ctos persequentibus, frui omni tem-
porali iucunditate; neque insipienter
egit, *maiores diuitias æstimans thesauro*
Ægyptiorum improperium Christi, id est,
improperium illi simile, quod po-
stea pertulit Christus. *Aspiciebat enim*
in remunerationem; id est, dispensatione
cogitabat Moses, iã tum Spiritu san-
cto cor eius illustrante, tribulatio-
nes pro vera religione susceptas, allatu-
ferre fidelibus patientibus gloriam,
& diuitias, & gaudia sempiterna.
Adde quòd Moses contemnens the-
saurum Aegyptiorum, & gloriam
Regni Pharaonis; non solum adep-
tus est gloriam Regni cælorum in
seculo futuro; sed hic etiam in
terris factus est Princeps populi
Dei, & ipso Deo opem ferente, illud
ipso Pharaone, & omni exercitu eius
[illegible] gloriosè

gloriosissimè triumphauit. Viderunt enim Israelitæ, duce Mose, inimicos suos Aegyptios *mortuos super littus maris, & viderunt manum magnam, quam exercuerat Dominus contra eos.* Exod. 14.

Altera virtus Mosis fuit Humilitas, ob quam non solum non affectauit Regnum, aut præfecturam vllam, sed à Deo vocatus ad regimen, & principatum populi, multis, varijsque rationibus conatus est effugere onus imperij, vt perspicuum est libro ex Exodi capite tertio, & quarto. Et certè non poterat excusare ætatem, erat enim annorum plus quadraginta; neque imperitiam, cum esset educatus in Regno, & institutus in omni sapientia Aegyptiorum; neque debilitatem virium; nam paulò antea defenderat solus puellas soceri sui aduersus pastorum multitudinem, vt legimus in eodem libro Exodi capite secundo; neque ignorationem vocationis; perspicuè enim intelligebat se vocari, & mitti à Deo. Quid igitur impediebat, quominus audacter susciperet principatũ; nisi virtus hu-

humilitatis, per quam ita sese po[illegible]erat in nouissimo loco, vt omnibus cederet, & omnes se aptiores ad illud officium arbitraretur. Id ita [illegible] manifestum ex eo fieri potest, q[illegible] Deo non fuit ingrata Mosis [illegible] recalcitratio; quin potius, vt Philo scribit in primo libro, delectatus [illegible] Deus pudore, ac verecundia Mo[illegible] quippe quæ non ex contumacia, [illegible] ex humilitate proficiscebatur. N[illegible] enim potest non Deo placere vir[illegible] illa, quę Doctorem & [illegible] habuit ipsius Altissimi [illegible]. Ipse enim est, qui dixit: *Discite à me [illegible]*

Matt. 11. *mitis sum, & humilis corde.* Et q[illegible]

Luc. 14. ipse idem dixit: *Qui se humil[illegible] tabitur*; ideò Deus Mosem tanto [illegible]bentius exaltauit, quanto profun[illegible]dius ipse se humiliauit. Hæc si [illegible]mines cogitarent, non tam ar[illegible] ambirent imperia, neque tam [illegible]ta prœlia, & strages hominum [illegible]rent.

Sed est etiam alia ratio, cur [illegible] Principem à se electum, hu[illegible] esse voluit; quia videlicet, fa[illegible] erat per eum miracula plurima,

maxima, vt virgæ conuerterentur in dracones, vt aquæ fluminum verterentur in sanguinem, vt ad verbum Moysis fierent tenebræ horribiles in omni terra Aegypti, vt vna nocte primogeniti omnium hominum illius regionis interirent; ac deniq; vt mare siccaretur, vt Hebræi per maris medium sicco pede transirent; & rursum ad nutum Moysis aquæ ad locum suum subito redirent, & Aegyptios insequentes obruerent: & periculum erat, ne tantorum mirabilium patrator in superbiam eleuaretur; ideo electus homo summa humilitate præditus, qui gloriam Deo daret, & nihil sibi tribueret.

Atque hoc ipsum omnibus Principibus valde necessarium esse videtur, vt infirmitatem suam agnoscant, & non mirentur gloriam, quæ soli Deo debetur: & cum eis paretur ad nutum, & ipsi ab alijs de geniculis adorantur, & vitæ & mortis arbitri esse videntur: intelligant ista omnia sibi tribui, quia personam Dei gerunt, non quia ob propriam excellentiam præbeantur. Exemplum habemus

 terri-

terribile, quod apud Danielem legi potest. Nam quia Nabuchodonosor superbè locutus erat, ac sibi tribuerat potestatem, quam à Deo acceperat dicens: *Nonne hac est Babylon magna, quam ego ædificaui in domum Regni in robore fortitudinis meæ, & in gloria decoris mei. Cumque sermo adhuc esset in ore Regis, vox de cælo ruit: Tibi dicitur Nabuchodonosor* Rex: *Regnum tuum transibit à te, & ab hominibus eijcient te, & cum bestijs & feris erit habitatio tua: fœnum, quasi bos comedes, & septem tempora mutabuntur super te, donec scias, quod dominetur Excelsus in* Regno *hominum, & cui voluerit det illud. Eadem hora sermo completus est.* Itaque iusto Dei iudicio, qui per superbiam supra hominem se exaltauerat, infra hominem deiectus, ad humilitatem bestiarum deuenit. Et quamuis non sæpe ista videamus, per mutationem naturæ, tamen non rarò videmus per tam ingentem mutationem morum, vt nonnulli, non tàm homines, quàm bestiæ humana facie induti esse videantur. Itaque audiant Principes omnes consilium Sapientis, *Quanto magnus es, humilia te in omnibus. & coram Deo inuenies gratiam,*

Dan. 4.

Eccl. 3.

Tempus

Tertia Mosis virtus, & quidem valde singularis fuit mansuetudo, siue lenitas, quæ virtus filia est humilitatis, iuxta verbum Domini, *Mitis sum, & humilis corde.* Nam ex humilitate cordis nascitur mansuetudo in opere & sermone. Fuisse vero Mosem excellenti mãsuetudine præditum, testatur Spiritus sanctus in libro Numerorum his verbis: *Erat Moses vir mitissimus super omnes homines,* Num. *qui morabãtur in terra.* Et quamuis hoc testimonium satis esse possit, ac debeat, cum impossibile sit mentiri spiritum sanctum: tamen etiam res ipsæ, & facta idipsum clamant. Fuit enim frequenter Moses ab ingrato populo, quem infinitis beneficijs affecerat, obiurgatus, reprehensus, ac tantum non lapidibus obrutus. Sic enim legimus in libro Exodi dicentes Hebræos Mosi, *Cur eduxisti nos in desertum,* Exod. *vt moreremur fame?* & rursum in eodem libro. *Quid faciam, inquit Moses, populo huic? adhuc paululum & lapidabunt me!* Exod. Nec solus populus, sed ipse etiam Aaron, & Maria soror eius aliquando detraxerunt Mosi, dicẽtes:

Num. 12. *Num per solum Mosem locutus est Do*
nus ? nonne & nobis similiter est locut
Sed quia vir mitissimus dissimulab
se audire: Deus ipse patrociniũ ei
suscipiebat; sic enim legimus in lib
Numeri: *Descendit Dominus in colum*
Num. 12 *nubis, & stetit in introitu tabernaculi, v*
cans Aaron & Mariam : qui cum iss
dixit ad eos: Audite sermones meos. Si q
fuerit inter vos Propheta Domini, in vis
ne apparebo ei, vel per somnium loquar
eum: at non talis seruus meus Moses, qui
omni domo mea fidelissimus est, ore enim
os loquor ei, & palam; & nõ per ænigmata
& figuras Dominum videt. Quare ergo n
timuistis detrahere seruo meo Mosi? Iratu
que contra eos abijt, nubes quoque recessit
quæ erat super tabernaculum: & ecce Ma
ria apparuit candens lepra, sicut nix. Por
rò sola Maria punita fuit, quia maiu
peccatum eius erat, cùm esset mulier.
Sed mitissimus Propheta, iniuriæ ob-
litus, mox ad Deum cõuersus, clama-
uit, *Obsecro Domine, sana eam.* Dominus
autem exaudiuit quidem orationem
serui sui fidelis, sed iussit ad exem-
plũ aliorum; eijci Mariam extra ca-
stra, ibique manere vsque ad diem
septimum.

Sed non ideo ſanctus iſte Princeps; quia tam mitis erat erga eos, à quibus accipiebat iniurias, negligebat quoq; iniurias Dei: quin potius zelo incredibili puniebat offenſas Deo factas. In libro Exodi legitur, cùm populus abſente Moſe, feciſſet ſibi idolum vituli aurei; Moſem zelo diuini honoris accẽſum iuſſiſſe, vt Leuitæ armati occiderent obuios quoſque Iſraelitas; & facta eſt cædes viginti triũ millium. Et rurſus, vt *habetur* in libro Numeri, cùm filij Iſrael iterũ peccaſſent adorãtes Idolũ Beelphegor; clamauit Moſes, *Occidat vnuſquiſque proximos ſuos, qui initiati ſunt Beelphegor, & occiſi ſunt viginti quatuor millia hominũ*, & cuncti Principes populi ſuſpenſi ſunt in patibulis. Vtinam Chriſtiani Principes, hoc tam inſigni exemplo docti proprias iniurias facilè contemnerent; iniurias Dei, præcipuè blaſphemias, & *hæreſes*, ardẽtiſſimo zelo perſequerentur. Exod. 32. Num. 25.

Sequitur alia virtus prorſus inuſitata in Principe politico, contemptus videlicet diuitiarum. De quo hic loquitur Philo Hebræus in libro de

præmijs & pœnis. *Mosem*, inquit, *solū memoria proditū est, sine auro, argentoque ac reliquis opibus Regnum administrasse, confisum perspicaci, non cæca opulentiæ & ut nihil dissimulem, pro suo censu habentem, quicquid Deus possidet.* Sed quamuis videatur Philo, diuitem paupertatem Mosis laudare, quod esset verissimus Dei amicus, & Dei ope, potuerit panem de cœlo, & aquam de petra, & coturnices ex aere procurare, quæ multis millibus hominum in cibum & potum abundè sufficerent: tamen verè etiam & propriè sanctus Moses argentum & aurū contempsit, & aulæ regiæ ministeria nó desiderauit: & vno contentus administro, vitam pauperem duxit. Nam quemadmodum tributa & vectigalia à populis non exigebat: sic etiam stipendia militibus, & famulis non dabat, sic liber à familiaribus curis, & à cupiditate acquirendi, paucissimis contentus, totus erat in officioconsulendi Deum, & regēdæ multitudinis occupatus. Hác eximiā virtutem, non ignoro, Principibus nostri temporis re ipsa non con-

uenire; sed conuenire tamen in animi præparatione, & in exuenda cupiditate immensarum opuũ, atque vt necessarijs thesauris contenti, supervacanea resecare discant. Hãc enĩm legem Regibus futuris, ipse idẽ Moses, Deo iubente præscripsit in Deuteronomio. *Cum fuerit,* inquit, *Rex cõstitutus, non multiplicabit sibi equos. Non habebit uxores plurimas, quæ alliciãt animã eius; neque auri, neque argenti immẽsa pondera. Non eleuetur cor eius in superbiam super fratres suos.* hæc ille, qui non sine causa coniungit superbiam cum magnis opibus, quia diuitiæ superbiã gignunt, vnde& Apostolus dicit: *Diuitibus huius sæculi præcipe, non sublime sapere, neque sperare in incerto diuitiarũ.* Deut. 17. 1. Tim 6.

Restat virtus postrema, sed verè magna, ac Regina virtutum charitas Dei & proximi, quæ Mosis animã sic totã repleuit, vt Deum in Patrẽ, & homines sibi subiectos in filios habere videretur. Quid n. fecit, vt Moses per totos 40. annos cũ sũmo & perpetuo labore & dolore populum durissimæ ceruicis ita regeret, vt quasi in humeris proprijs illũ portare cogeretur; nisi charitas Dei & proximi propter Deũ?

Quàm enim graue fuerit Mosi pōdus
regiminis gentis illius indomitæ,te-
stantur illa verba in Libro Numeri,
Intolerāda res visa est Mosi & ait ad Do-
Num.11. *minum, cur afflixisti seruū tuū? & cur im-*
posuisti pondus vniuersi populi huius super
me? numquid ego concepi omnē hanc multi-
tudinē. vel genui eam, vt dicas mihi, porta
eos in sinu tuo, sicut portare solet nutrix in-
fantulū, & defer in terrā pro qua iurasti
patribus eorum: Non possum solus sustinere
omnē hunc populū, quia grauis est mihi si
autem aliter tibi videtur, obsecro vt inter-
ficias me & inueniā gratiā in oculis tuis, ne
tantis afficiar malis. Hæc sunt verba Mo-
sis, qui tamen ex vera charitate pro-
pter Deum, sic populū illū diligebat,
vt illū per excessum quendā, propriæ
saluti anteponere videretur. Sic enim
locutus est ad Deum, quādo populus
Exod.32. fecit sibi idolum vituli aurei, *Obsecro*
peccauit populus iste peccatū maximū, fe-
ceruntque sibi Deos aureos: aut dimitte eis
hanc noxā, aut si nō facis, dele me de libro
tuo quē scripsisti. Quāuis autē hunc lo-
cū non pauci expositores intelligāt
de libro vitæ temporalis; ita vt opta-
uerit Moses mori potius, quam vt vi-
deret populum illū extra gratiā Dei;
vt

vt S. Hieronymus, S. Io. Chrysostom. S. Gregor. & alij: tamen non pauciores docent, Mosem locutũ esse de libro vitæ æternæ, nõ quo ad culpã, sed quo ad pœnã; idque, vt diximus, per quẽdam excessum, vt Origenes, S. Augustinus, S. Bernard. Rupertus, & alij: tamen maxima charitas est, secũdum verbum Domini, ponere vitã temporalẽ pro fratribus; & plusquam maxima esse videtur, ponere vitã æternã, saltẽ quo ad pœnã. Itaq; negari nõ potest, quin Moses summa charitate, propter Deum dilexerit populũ illũ, à quo multas iniurias, & offensiones acceperat. Ex quo facilè põt intelligi, si tãta fuit charitas Mosis in ingratos & malos; multo maiorẽ fuisse charitatẽ erga Deum: & quia in charitatẽ cõsistit perfectio, sequitur, vt sanctus Moses fuerit vir vndequaq; perfectus. Atque hæc causa fuit, cur Deus in hunc hominẽ plurimà & maxima dona contulerit: fuit enim singulari priuilegio primus Rex, primus Sacerdos magnus, primus Propheta, & primus Legislator in populo Dei. Nec solũ fuit primus Rex, sed à Deo,

Hier. in ep. ad Algas. à qu. 9. 10. Chrys. hom. 3. de L. z. 10. & hom. 79 ad pop. Anti. Greg. li. 10. mora. ca. 7. Orig. in c. 9 ad Rom. Aug. in ps. 105. & in Exo. q. 147. Bern. ser. 12. in Cant. Ruper. li. 4 in Exod.

non à populo electus, Deinde fuit etiã summus Sacerdos, nõ ab hominibus electus, vel cõsecratus; sed ab ipso Deo propriè constitutus & cũ tam insigni potestate, vt non solũ Aaronẽ Sacerdotẽ, & Põtificẽ cõsecraret; sed etiã ritu perpetuo statueret, vt ex sola eius familia sacerdotes cõsecrarẽ-
Exod. 28. tur, vt notũ est ex lib. Exodi. Propheta quoque fuit primus inter eos, qui prophetica oracula literis mandauerũt; sic enim loquitur S. Lucas, *Et incipiens à Moyse, & omnibus Prophetis interpretabatur illis in omnibus scripturis, quæ de ipso erãt.*
Luc. 24. Denique Legislator eximius fuit, vt ipse idẽ Spiritu S. inspirãte, dicat
Deut. 4. in Deuteronomio, *Quæ est alia gẽs sic inclyta, vt habeat caremonias, iustaque iudicia, & vniuersam legem, quam ego proponam hodie ante oculos vestros?*

Sed quæret aliquis, an Moses inter tot, & tã magnas virtutes, & dona, ac priuilegia Dei; nullũ peccatũ admiserit, ob quod à Deo puniri potuerit, vel debuerit, ac per hoc vitæ innocẽtia, cũ Patriarcha Iosepho cõparari nõ potuerit. Duo legũtur in scripturis quæ peccata videri potuerint; homicidiũ patratum; & titubatio quædam cum

cũ aquã de petra educere à Domino iussus esset. Sed homicidiũ scriptura nõ reprehẽdit, fortasse, quia factũ erat in defẽsione Hebræi innocẽtis, ab Ægyptio violenter oppressi. Sanctus quidẽ Augustin. in lib. 22. cõtra Faustũ c. 70 existimauit, homicidiũ illud fuisse culpabile; tamẽ postea scribẽs quæstiones in Exodũ retractauit sẽtentiã illã suã priorem, & Mosẽ à criminis culpa defẽdit. Titubatio verò peccatum omnino fuisse legitur; sed crimẽ, idest, lethale peccatũ fuisse credibile nõ est. Historia huius titubationis habetur in libro Numerorũ, vbi iubẽte Deo, vt Moses, & Aaron virga percuterent silicẽ, vt inde prodirent aquæ; Moses dixit ad populũ, *Num de petra hac vobis aquã poterimus eijcere?* & quamuis aquæ largissimæ continuò ex percussa silice profluxerint: tamẽ Dominus subiratus dixit, *Quia non credidistis mihi, vt sanctificaretis me corã filijs Israel, nõ introducetis hos populos in terram, quã dabo eis.* & in eodem ipso loco, iussit Deus, vt Aaron moreretur, dicens, *Pergat Aaron ad populos suos, non enim intrabit terrã quã dedi filijs Israel, eo quod incredulus fuerit ori meo ad aquas cõtradictionis.*

Exod. 2.
Num. 20.
Num. 20.

In eodem lib. Numer. ca. 27. dixit Dominus ad Mosem: *Ascende in montē istū Abarim, & contemplare inde terrā, quā daturus sum filijs Israel: cumque videris eam, ibis & tu ad populū tuū, sicut iuit frater tuus Aaron; quia offendistis me in deserto, nec sanctificare me voluistis*, & denique in lib. Deuteronom. dixit Dominus Mosi, *Ascende in montē istū Abarim*, id est transituū, *in montē Nebo, qui est in terra Moab cōtra Iericо, quam ego tradā filijs Israel obtinendā; & morere in monte, quē conscendēs iungeris populis tuis. sicut mortuus est Aaron frater tuus in monte Hor, & appositus populis suis; quia praeuaricati estis contra me in medio filiorū Israel ad aquas cōtradictionis.*
Neq; tamē existimandū est, hoc peccatū Mosis fuisse lethale: nā poena eius nō fuit propriè mors, sed solū vt nō ingrederetur in terrā promissionis; naturalis enim mortis eius tēpus aduenerat, vt etiā antea Aaronis, neque violenter, sed naturaliter mortui sūt; sed potuisset Deus vel prorogare illis vitam, vel anticipare tempus ingressus eorū in terrā promissionis. Id apertius intelligi potest ex ca. 1. Deuteronom. vbi Moses dicit: *Nec miranda indignatio in populū, cum mihi quoque iratus Dominus dixerit: Nec tu ingredieris il-*

hac, sed Iosue filius Nun intrabit pro te. Ex his apertè colligitur, peccata Mosis, in tā longa ætate centū viginti annorū, paucissima, atque leuissima fuisse; & opera bona, plurima & maxima: & tamē noluisse Deum, Iudicē iustissimū, vt illa peccata leuissima impunita manerēt. Quod si Deus iu Mose amico suo intimo & fidelissimo, titubationē illā modicā tā seuerè puniuit; iure timere debēt Reges ac Principes terræ irā Omnipotentis Dei; nisi summo studio in lege Domini meditentur die, ac nocte: & si peccādo irā Domini commeruerint; illam per opera pœnitentiæ, seriò placare, vel etiā in cōfessione præuenire procurent. Atque hic finis sit vitæ, & virtutū sancti Mosis, Principis primi, & clarissimi in populo Dei. Vixit annos 120. *nō caligauit oculus eius, neque dētes illius moti.* Obijt in mōte Nebo, sepeliuit eum Deus, vt nō inueniretur, neque sciretur sepulchrum eius. *Deut. 34.*

VITA ET VIRTVTES S. IOSVE

Ducis secundi Hebræorum.

IOSVE Dux secundus Hebræorum, à sancto Iosepho, vno ex duodecim filijs Israel, descendit: fuitque de tribu Ephraim, septimus à Iosepho, vt legimus in lib. Numeri. Minister fuit Mosis lõgo tẽpore, & cũ eo ascẽdit in montẽ Sinai, & fuit in eo loco 40. diebus. postea Moses præuidẽs, Iosue fore sibi successorẽ, nõ sine magno mysterio mutauit illi nomẽ: vocabatur n. antea Osea, & voluit vocari Iosue, quod est idẽ nomen cũ Iesus; Græci n. Iesum illũ vocãt, & ipse etiã Ecclesiast. scriptor sacer, de eo sic loquitur: *fortis in bello Iesus Naue successor Mosis*. Et quidẽ S. Hieronym. in comment. ad cap. 1. Oseæ prophetæ scribit, Oseã significare saluatorẽ; Iosue significare saluatorẽ Domini, addita videlicet prima litera nominis Domini, quæ est Iod, apud Hebræos. Nõ reijcio sententiã S. Hieronymi, sed existimo posse etiã dici, additã fuisse literã, Iod, vt fieret nomẽ veri Saluatoris: nomen. n. Oseæ, significat saluatorẽ, accipiẽdo literã, he, pro litera Iod, sed nomẽ Iosue, siue Iesus, propriJssimè saluatorẽ designat. Quoniã igitur Iosue futurus erat figura mani-

Num. 13.
Exo. 24. 32
Numer. 13
Eccles. 46.

festissima Domini nostri Iesu Christi qui introducit nos in verã terrã promissionis, ad q̃ Moses nos introducere nõ potuit; ideo cũ mitteretur Iosue ad explorandã terrã promissionis, & quodãmodo inchoaret officiũ suum introducẽdi populũ in terrã illã; tũc primũ cæpit appellari Iosue, i. saluator. Porrò Iosue successit Mosi in regimine politico, nõ per electionẽ Mosis, sed per electionẽ ipsius Dei: sic n. legimus in lib. Numer. quando Deus prædixerat Mosi, ꝙ breui esset moriturus. respondisse Mosem: *Prouideat Deus hominẽ, qui sit super multitudinẽ hanc, ne sit populus Domini sicut oues sine pastore tũ Dominus ait ad Mosem: tolle Iosue filium Nun, virũ, in quo est spiritus, & pone manũ tuã super eum, qui stabit corã Eleazaro sacerdote, & omni multitudine, & dabis ei præcepta cunctis videntibus, & partẽ gloriæ tuæ: vt audeat eũ omnis synagoga filiorum Israel. Pro hoc si quid agendũ erit, Eleazar sacerdos cõsulet Dominũ. Ad verbũ eius egredietur & ingredietur, & oẽs filij Israel cũ eo. Fecit Moses sicut præceperat Dominus; cũque tulisset Iosue, statuit eũ corã Eleazaro sacerdote, & omni frequentia populi, & impositis capiti eius manibus, cũcta repliauit, quæ mandauerat Dominus.* Num. 27.

Ex

Ex hac narratione scripturæ diuinæ non pauca discere possumus. Primũ, in hac electione Iosue diuisam fuisse in populo Dei potestatẽ tẽporalẽ à spirituali, siue politicã ab Ecclesiastica. Moses enim vtrãque potestatem à Deo ipso acceperat; sed ab hoc tẽpore spiritualis data est Eleazaro Põtifici, & tẽporalis data est Iosue Duci: atq; hæc est causa, cur Deus Mosi dixerit, vt daret Iosue Duci partẽ gloriæ suæ, id est, vnã potestatẽ, nõ vtrãque. Discimus præterea, benedictionẽ, & quasi consecrationẽ Principũ tẽporaliũ, per manus Sacerdotũ, esse antiquissimã, addo etiã vtilissimam. Nã in libro Deuterono. sic scribitur, *Iosue filius Nun repletus est spiritu sapiẽtia, quia Moses posuit super eum manus suas.* (Deut. 34.) Discimus postremò, potestatẽ spiritualẽ esse præstantiorẽ temporali; siquidẽ vbique videamus Eleazarũ sacerdotẽ anteponi Iosue Duci. In libro Numeri, *Præcepit ergo Moses Eleazaro Sacerdoti, & Iosue.* (Num. 28.) Itẽ, *Terrã vobis diuidet Eleazar Sacerdos, & Iosue.* & in libro Iosue, *Hoc est quod possederunt filij Israel in terra Chanaã, quã dederũt eis Eleazar Sacerdos, & Iosue filius Nun.* (Num. 34. Iosu. 14. & 19.) Deniq; in libro

bro Nun eri apertissime Moses dicit, *Ad verbũ eius (Eleazar) egredietur & ingredietur ipse (Iosue) & omnes filij Israel.* Num. 27.

Venio nũc ad virtutes, & priuilegia sancti Iosue. Primũ, fuit Iosue Duci innocẽtia cõmunis cũ Patriarcha Iosepho, à quo ipse descendit: & in hac parte superauit etiã Mosem ipsũ. Moses enim reprehensus fuit à Domino, quod offenderit, & nõ sanctificauerit ipsũ Dominũ ad aquas contradictionis; & ideo punitus fuit, ea pœna, vt nõ intraret in terrã promissionis quã tãto tempore desiderauerat, & tanto labore quæsiuerat. At de Iosue nihil omnino legitur, quod reprehẽsũ fuerit in Scripturis sacris: & tamẽ, vt supra diximus, Scripturæ non solent omittere lapsus eorũ, quorũ res gestas narrãt. Ea igitur innocẽtia decebat eũ qui Iesu Christi typũ gerebat, *qui peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius.* Num. 20. & 27. Deut. 33. 1. Pet. 2

Altera virtus, eaq; fere singularis, fuit in nostro Iosue, castitas virginalis, in qua superauit castitatẽ Patriarchæ Ioseph, & domini sui Mosis. Isti enim, quãuis alioqui viri castissimi, vxorẽ vnã duxerunt, & filios procre arunt.

arunt. Fuisse autem nostrum Iosue, vt verum typum Iesu Christi Domini nostri, virginē castissimū; ex eo potest intelligi, quòd in Scripturis nulla fiat mentio filiorū eius: cùm tamen in Scriptura veteris testamenti accuratissimè describātur generationes omniū tribuū filiorum Israel. Itaque sanctus Ignatius in epist. ad Philadelphienses dum hortatur Virgines, ponit exempla eorum, qui in vtroque Testamento virginitatem coluerunt, dicens: *Virgines, solum Christum præ oculis habete, & eius Patrem, in animabus vestris illuminatæ à Spiritu sancto. Memor sum sanctitatis vestræ, sicut Eliæ, sicut Iesu Naue, sicut Melchisedech, sicut Helisæi, sicut Hieremiæ, sicut Ioannis Baptistæ, sicut dilectissimi discipuli, sicut Timothei, sicut Titi, sicut Euodij, sicut Clementis, & aliorum qui in castitate de vita exierunt.* Itaque ex sententia sancti Ignatij, primus qui ex filijs Abrahæ trophæum sanctæ virginitatis erexit, fuit sanctus Iosue. Nā Melchisedech nō fuit ex filijs Abrahæ, vt notū est ex libro Geneseos. Porro sanctū Ignatiū secutus est S. Hieronymus li. 1. aduersus Iouinianū, vbi posteaquam

Genes 14.

multis

multis verbis probauerat, Iosue virginē fuisse, concludit, dicens, *Moyses moriens plangitur à filiis Israel: Iesus autē quasi victurus non plangitur. nuptiæ enim finiuntur in morte: virginitas post mortē incipit coronari.* Addamus & tertiū testem, vt in ore duorum, vel trium testiū stet omne verbū. S. Ioannes Chrysostom. in sermone de Martyrib. proprias sanctis veteribus laudes assignans, nostro Iosue laudē castitatis attribuit, dicens: *Ab origine mundi innocens Abel occiditur, Henoc Deo placens trāsfertur, iustus Noe inuenitur, Abrahā fidelis probatur, Moses māsuetus dignoscitur, Iesus castus, Dauid lenis, Helias acceptus, Daniel sanctus, tres pueri victores redduntur.* Iam verò, vt ad virtutes Theologicas veniamus, fides in Deum, nescio an in vllo maior vnquā enituerit. Fides in miraculorū patratione maximè cernitur, Apostolo dicēte, *Si habuero omnē fidē, ita vt mōtes trāsferā, charitatē autē nō habuero, nihil sum.* Porro in miraculorū patratione, præter cæteros sanctos Testamēti veteris, Moses maximè claruit; quippe qui mare diuisit, ex petra aquas eduxit, māna de cœlo descēdere fecit, & alia id genus multa 1. Cor. 13.
patrauit.

patrauit: Iosue noster diuisit Iordanē: *Iosue 10.* de cœlo lapides super hostes populi sui descendere fecit: sed quod est omniũ maximũ, solē, & lunam in cœlo imperio suo à cursu cohibuit. Moses iussus virga petrā percutere, & ea percussione aquā elicere tā copiosam, vt homines, & iumenta bibere possent, nõ nihil in fide hæsitauit: Iosue noster magnitudine fidei sine vlla hæsitatione imperauit soli & lunæ, dicēs, *Sol* *Ios. 10.* *cõtra Gabaon ne mouearis, & luna contra vallē Aialon: steterūtq; sol & luna donec vlcisceretur se gens de inimicis suis. Stetit itaque sol in medio cæli, & nõ festinauit [illegible] cūbere spatio vnius diei. Nõ fuit a[illegible] postea tā lõga dies, obediēte Deo [illegible] nis, & pugnāte pro Israel.* [illegible] tuit fides maxima, & [illegible] sancti Iosue, qui [illegible] didit, sibi Deum adfuturū, & [illegible] rũ, vt solē & lunā sisteret; nā ideo n[illegible] timidē & submissa voce, sed auda[illegible] atque altissime clamauit, Sol ne moueareis, & tu luna pariter siste cursum tuũ; certus videlicet, omnino futurū quod ipse Dei amicissimus fieri iuberet. Nā quod subiungitur, obediēte

Deo

Deo voci hominis; nō significat, Deū propriè paruisse voci hominis; sed per metaphorā dici obediuisse, quia fecit, vt sol & luna obedirēt voci hominis, serui, & amici sui fidelissimi. Itaq; præuenit Iesus Naue promissionē illā Iesu Christi, cuius ille figurā gerebat: *Amen dico vobis, si habueritis fidē, & nō hæsitaueritis, & dixeritis monti huic, tollere; & iacta te in mare, fiet. Et omnia quæcumque petieritis in oratione credentes, accipietis.* Matt. 21.

Nec minor fuit in Iosue spes in Deū quā fides. Siquidem in ipso primo capite libri Iosue, Deus ipse nō semel, sed secūdo, ac tertio dixit ad Iosue, *Confortare, & esto robustus, noli metuere, [illegible], quoniā tecū est Dominus [illegible] ad quæcūque perrexeris.* [illegible] verba [illegible] non solum [illegible] efficacia sine dubitatione fuerūt. Itaque abstulerūt ab eo omnē pauorē, & timorē, & induerūt eū fiducia incredibili, & fortitudine admirabili, vt facile victor euaserit aduersus Reges plurimos, & expugnauerit omnes vrbes eorum.

Quid iam de charitate ipsius erga Deū, & proximū dicā? Iusserat Iosue

Ios. 6. vt cũ caperetur prima ciuitas, quę dicebatur Iericho, omne aurũ, & argẽtũ, quod in ea repertũ fuisset, cõseruaretur in thesauros Dei; reliqua omnia
Ios. 7. destruerẽtur in honorẽ Dei; & nemo quidquã attingere auderet. Sed cùm quidã vir, nomine Charmi, clã abstulisset aliquid auri, & argẽti, & nescio quæ alia Deo dicata: hic Iosue exarsit in zelũ honoris Dei, quãuis alioqui mitissimus esset, & magna diligentia inuẽto reo, ipsũ lapidari iussit, & omnia bona eius, id est, tabernaculũ, oues, boues, asinos, & omnẽ substãtiam flammis cremãda tradidit. Apparuit quoq; zelus religionis, & charitatis in Deũ, in fine vitæ eius, vbi incredi-
Ios. 23. & 24. bili ardore hortat⁹ est populũ ad persistendũ in vera religione vnius veri Dei; & ita infixit in cordibus audiẽtiũ zelum religionis, vt Scriptura dicat, *Seruiuit Israel Domino cunctis diebus Iosue & seniorum, qui longo vixerunt tempore post Iosue.*

De amore eius, & charitate in proximos, duæ res in testimonium adduci possunt: vna, quòd nulla vnquã ei contentio fuit cum Eleazaro summo

mo Pontifice, neque cũ vllo ex Principibus populi, sed incredibili concordia cum illis omnibus semper vixit. Altera, quod cum ventũ est ad diuisionẽ oppidorũ, & agrorũ, ac vinearũ, atq; adeo rerũ omniũ, vi, & armis acquisitarum; ille non elegit primus, vt par erat, optima quæque: sed posteaquã omnibus tribubus filiorũ Israel regiones assignatæ fuerant; tunc ipse petijt à populo locũ aliquẽ, vbi habitare posset. Sic enim loquitur Scriptura, *Cum cõplesset sorte diuidere terrã singulis per tribus suas, dederunt filij Israel possessionem Iosue filio Nũ in medio sui, iuxta præceptum Domini, vrbẽ quã postulauit, Thamnathsara, in monte Ephraim, & ædificauit ciuitatem; habitauitque in ea.* Iosu.19. Fuisse autem locum illum horridum, & asperum, testatur sanctus Hieronymus in vita sanctæ Paulæ matronæ Romanæ, quam dicit admiratam fuisse, quando circuiuit terram promissionis, quod Iosue distributor possessionum, sibi montana, atque aspera delegisset. Sed non est hoc admirandum, cum Iosue non esset de hoc mundo, sed vir

san-

ſanctiſſimus, & æmulator virtutum Moſis magiſtri ſui; qui non quærebat quæ ſua erãt, ſed quæ aliorũ: nec ſolũ Moſem imitari volebat, ſed multo magis Ieſum Chriſtum, quẽ ſpiritu venturũ nouerat, & ſe illius figuram gerere Deo reuelãte, non ignorabat. Itaque, quod poſtea Philoſophus ſcripſit, hoc eſſe diſcrimen inter Regẽ, & Tyrannũ, quod Rex non ſua, ſed populi vtilitatẽ quærat: Tyrannus cõtra, ſuã, non populi: multo antea noſter Ioſue re ipſa, & factis demonſtrauit; exemplo ſuo Reges informans, & Tyrannos deteſtans.

Omitto quæ dici poterãt de prudẽtia, & fortitudine in bellis gerendis, quẽadmodũ videlicet exercitus ſuos ſemper in officio continuerit, à ſceleribus cõpeſcuerit, in timore Domini erudierit: & quibus artibus hoſtes auerterit, vel proſtrauerit; & deniq; tã multas prouincias breui domuerit: & habitatoribus interẽptis, vel fugatis, filijs Iſrael habitandas, poſſidẽdaſq; tradiderit. Hæc. n. ex libro Ioſue peti poſsũt. Vixit Ioſue annos 110. & gẽti Hebræorũ cũm imperio feliciſſimè præfuit annis 26.

VIT.

VITA ET VIRTVTES SANCTI DAVID REGIS, ET Prophetæ.

SAnctus Dauid speculum lucidissimum esse poterit Christianis Regibus omnibus. Nam diuitijs non caruit, vt Moses, & Iosue: neque vitijs etiam caruit, vt Iosue, & Ioseph. Sed cùm auri, & argenti copia abundaret, vsum legitimum diuitiarum ostendit; & cùm ex humana fragilitate peccata non leuia perpetrasset; sic tamen emendare culpas illas studuit, vt non minus post lapsum, quàm ante lapsum, amicus Dei singularis dici, atque haberi potuerit. Ac vt in tanti Regis rebus gestis, & virtutibus explicandis, ordine procedamus; enarrabimus primùm secundas res, quæ illi acciderunt in pueritia, & adolescentia: deinde persecutiones, & angustias, quas passus est, vsque ad annum ætatis suæ tricesimum: tùm res eius gestas, dum regnaret per

annos quadraginta. Denique ad-
demus virtutes eximias, & pluri-
mas, quibus illud obtinuit, vt post
obitum à Spiritu sancto ita celebra-
retur, vt possit verissimè dici ab
ipso Deo in Sanctorum numerum
relatus.

Igitur primum Dauidis priuile-
gium illud fuit, quòd adhuc pueru-
lus, iussu Dei à Samuele Propheta,
1. Reg. 16. fuerit inunctus in Regem. Nam cùm
Saul Rex primus Hebræorum non
rectè fungeretur munere suo; neque
mandata Dei, sibi per Samuelē Pro-
phetam indicata, fideliter adimple-
ret: iussit Deus Samueli, vt vnum ex
filijs Isai oleo sancto inungeret, qua
vnctione significaretur, illum fore
Saulis successorem. Profectus itaque
Samuel ad Isai Bethlehemitem, de
tribu Iuda; & productis in medium
septem eius filijs, spiritus Domini
indicauit Samueli, ad vltimum
qui erat Dauid, puer paruulus, ru-
fus, & facie decorus; regnum
Israëliticum post mortem Saulis de-
uenturum, atque in huius rei si-
gnum, illum vnxit oleo sancto;

qua vnctione repletus est Dauid Spiritu sancto, & indutus robur corporis, & animi prorsus admirabile: nam adhuc adolescens, & penè puer, oues patris sui custodiens, Leonem, & Vrsum inermis interfecit; & paulò pòst singulari certamine cum Gigante Goliath armato ipse puer inermis depugnauit, & vicit. Sed prestat audire verba eius ad Saulem Regem, *Non concidat*, inquit, *cor cuiusquam in eo* (Goliath) *ego seruus tuus vadam & pugnabo aduersus Philistaeum. & ait Saul ad Dauid: Non vales resistere Philistaeo isti nec pugnare aduersus eum, quia puer es; hic autem vir bellator est ab adolescentia sua. Dixitque Dauid ad Saul, Pascebat seruus tuus patris sui gregem, & veniebat Leo, vel Vrsus, & tollebant arietem de medio gregis: & persequebar eos, & percutiebam eruebamque de ore eorum: & illi consurgebant aduersum me, & apprehendebam mentum eorum, & suffocabam, interficiebamque eos. Nam & Leonem, &* 1. Reg. 17.

L 2 *Vrsum*

Vrsum interfeci ego seruus tuus. Erit ergo & Philistaeus hic incircumcisus quasi vnus ex eis. Ac vt sanctus puer non videretur de suo robore gloriari, & non de auxilio Dei, in quo praecipuè sperabat, adiunxit: *Nunc vadam, & auferam opprobrium populi: quoniam quis est iste Philistaeus incircumcisus, qui ausus est maledicere exercitui Dei viuentis? & ait Dauid, Dominus qui eripuit me de manu Leonis, & de manu Vrsi, ipse me liberabit de manu Philistaei huius.* Atque ita vt locutus est, sic res se habuit; nam procedens Dauid ad singulare certamen cum Philistaeo, Deo adiuuante, vicit puer inermis virum armatum, & proprio hostis gladio caput eius praecidit: neque solùm de Gigante triumphauit Dauid adhuc adolescentulus, sed causa fuit, vt toti castris Philistinorum trepidaretur, & Israëlitae resumptis animis, ac viribus fugientes persequerentur, & magna strage affectos è finibus suis eijcerent. Hoc fuit initium operum heroicorum Dauidis, quòd totum debet

debetur magnæ fidei, & fiduciæ innocentis, & religiosi adolescentis in Deum.

Sed hoc tam egregium facinus occasionem dedit grauissimæ persecutioni, quam Deus permisit; vt virtus patientiæ ipsius Dauidis, & pietatis in Deum, & charitatis in proximos, etiam inimicos & ingratos, perspicuè cerneretur: & omnes nos intelligeremus, fuisse Dauidem secundùm cor Dei. Saul enim audiens mulieres canentes, cùm Dauid reuerteretur à singulari illo certamine, caput Philistæi portans in manibus, *Saul percußit mille, & Dauid decem millia*, inuidentiæ stimulis agitari cœpit; & eò vsque processit illa mentis ægritudo, vt eum bis lancea tentauerit interficere. Deinde amouit illum à se, & constituit tribunum super mille milites, sperans illum in prælio ab hostibus aliquando interimendum. Sed quò magis Dauidem Saul oderat, eò magis Deus eum diligebat, & hostibus formidolosum, & toti populo Israelitico gratum & amabilem reddebat,

Cap. II.

Act. 13.

1. *Reg.* 18.

Denique Saul non ferens amplius præsentiam Dauidis, locutus est ad Ionatham filium suum, & ad omnes seruos suos, vt occiderent Dauidem. Nimis autem longum esset
1.Reg.19. hic referre, quàm frequenter & palàm, & per insidias tentauerit Saul Dauidem occidere. Denique etiam
1.Reg.23. integrum exercitum militum ad
& 24. eum capiendum, & interficiendum misit: ipse quoque armatis copijs syluas & montes circumdedit, in quibus latere Dauidem acceperat, vt eum de vita tollere posset. Sed videamus, quid contrà Dauid fecerit: an insidiatus vnquam fuerit Sauli, an vllum in eum incitauerit, an de fama, vel honore eius detraxerit: nihil eiusmodi legitur in sacris litteris; sed hoc solùm, quòd fugerit, quòd latuerit, quòd insidias
1.Reg.24. eius declinauerit. Sed quod penè fi-
& 26. dem superat, illud est, quòd cùm posset eum sine periculo suo interficere, & Regnum eius inuadere, & hoc non semel, sed bis, & amicis cohortantibus, & occasionibus optimis se offerentibus; semper

rec

recusauit. Quàm paucos reperiemus, etiam iam Euangelio coruscante, qui parcant hosti sæuissimo, si possint eum sine periculo suo interficere? Sed quid dicam, si possint non solùm vitam suam conseruare; sed etiam amplissimum Regnum acquirere? Hoc Dauid fecit, ad hoc culmen virtutis peruenit Dauid: ideo de eo canitur, *Memento Domine Dauid, & omnis mansuetudinis eius.* Et non sine magna ratione filius Dei, filius etiam Dauidis appellari voluit: nimirum mansueti patris mitissimus filius, & patientis patris patientissimus filius: *qui cùm malediceretur, non maledicebat; & cùm pateretur, non comminabatur.* Psal. 131. Matth. 9. Mar. 10. Luc. 18. 1. Pet. 2.

Sed veniamus nunc ad tempus, in quo persecutionibus consummatis, peruenit ad Regnum, & videamus quàm iustè, & quàm sapienter Regnũ administrauerit. Saul, qui cùm primùm electus fuit ad Regnum, optimus erat omnium, & tam humilis in oculis suis, vt oportuerit eum quasi compellere, vt Regnum Cap. III. 1. Reg. 10.

acciperet ; quippe qui absconderat se , ne Rex fieri cogeretur : tamen paulò pòst oblitus mandatorum Dei , & in sensum reprobum datus, non solùm Dauidem, fidelissimum sibi militem , ob inuidiam persecutus est tanquam hostem; sed etiam Sacer-
1.Reg.22. dotes Domini , quòd suspicaretur amicos esse Dauidis , planè mites & innoxios, coram se interfici iussit : & perierunt illa die sacerdotes octoginta quinque : neque ea crudelitate contentus , ciuitatem sacerdotum, quę dicebatur Nobe, *percussit*, vt scriptura loquitur, *in ore gladij ; viros & mulieres, & paruulos & lactentes, bouemq́ue & asinum , & ouem in ore gladij*. En ad quantam barbariem , & feritatem perduxit inuidia & carentia timoris Domini eum Regem, qui priuatus cùm esset, erat omnium
1.Reg.28. optimus. Sed neque his contentus , religione diuina contempta, consuluit phitonissam. His igitur omnibus sceleribus prouocatus Dominus, tradidit Saulem cum exercitu suo in potestatem Philisthinorum , & vna die ceciderunt interfe-
1.Reg.31. cti Saul

cti Saul cum tribus filijs eius, & ingens populi multitudo.

Defuncto igitur impio Rege, translatum est Regnum ad pium, & amicum Dei Dauidem, cùm iam esset annorum triginta. Initium autem regnandi duxit Dauid à lacrymis & ieiunio, & planctu magno, ob mortem Saulis inimici sui; & animaduertit gladio in eum, qui dixerat, à se interfectum fuisse Saulem, dicens ei, *Quomodo non timuisti mittere manum tuam vt occideres Christum Domini?* Quid igitur mirum est, quòd Dauid diceretur, vir secundùm cor Dei, qui inimicum suum sæuissimum viuentem mortuumque ita dilexit, acsi amicissimus ei fuisset? sic enim & Deus *benignus est super ingratos, & malos*: & secundùm Apostolum, *commendat charitatem suam in nobis, quia cùm adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est.* — 2. Reg. 1. Luc 6. Rom 5.

Porrò quàm iustè Dauid, misericorditer prudenterque regnauerit, explicat ipse in Psalmo centesimo. Neque miretur aliquis, quòd ipsemet laudes suas decantet: neque enim ipse,

ſed ſpiritus Domini per os eius loquebatur. ſic enim ipſe loquitur in ſecundo libro Regum, *Spiritus Domini locutus eſt per me, & ſermo eius per linguam meam.* Et in Actis Apoſtolorum tota Eccleſia dicit, *Domine, qui ſpiritu ſancto per os patris noſtri Dauid, pueri tui, dixiſti, Quare fremuerunt gentes.* Itaque Dauid laudes ſuas, non vt laudes ſuas, ſed vt beneficia gratiæ Dei Spiritu ſancto inſpirante, verè ſcripſit, cùm ait, *Miſericordiam & iudicium cantabo tibi Domine*; hoc eſt, Ad laudem tuam Deus, & ad inſtructionem Principum, quos tu elegeris, cantabo miſericordiam, & iuſtitiam, ad quas reuocari poſſunt omnes virtutes, quę ſunt Principibus omnibus ad bene regendos populos neceſſariæ. Cantabo autem tibi, quia dona tua ſunt, in quocumque Principe inueniantur: tua enim gratia Principes boni miſericordes ſunt, ſed non iniuſti, ſed non crudeles. *Pſallam, & intelligam in via immaculata, quando venies ad me*, id eſt, Canam non ſola voce, ſed etiam per inſtrumentum muſicum,

2. Reg. 23.
Act. 4.
Pſal. 100.
Verba eius.

ficum, quando veneris ad me Spiritu sancto tuo, inspirans mihi viam immaculatam, quæ consistit in misericordia, & iustitia. *Vniuersæ enim viæ Domini, misericordia & veritas;* quæ eadem cum iustitia est. *Perambulabam in innocentia cordis mei, in medio domus meæ.* Hic iam incipit David explicare laudabiles mores suos, vt cæteri imitentur, tum successores, tum subditi. Ad hoc enim Principes in sublimi loco sedent, vt tamquam lucernæ in candelabro positæ, omnibus luceant. Ac primùm declarat, qualis fuerit in oculis Dei, qui videt etiam in abscondito; deinde qualis fuerit publicè in oculis hominum. *Perambulabam*, inquit, *in innocentia cordis mei*: id est, perambulabam viam huius præsentis vitæ conseruans in primis cordis innocentiam, nihil cogitans, & nihil appetens contra legis diuinæ mandata, ne fortè cor meum vitiosis cogitationibus, vel desiderijs inquinarem. Atque id faciebam etiam *in medio domus meæ*, in penetralibus videlicet, vbi nemo erat, qui me-

Psal. 24.

Verba text.

me reprehendere posse. Multi enim in foro, & in plateis modestè, ac moderatè se gerunt, sed in penetralibus domus fræna libidinibus laxant. Quanta igitur, & quàm seuera disciplina Dauidis erat, qui etiam in penetralibus domus suæ, & in ipso corde, vbi solus Deus videt, innocentiam custodiebat? & credibile est ab ipso didicisse filium eius Salo-
Prou. 4. monem, qui scripsit, *Omni custodia serua cor tuum, quoniam ab ipso vita procedit.* Neque contentus Dauid innocentia interiore, addit,
Verba vers. *Non proponebam ante oculos meos rem iniustam: facientes prauaricationes odiui.* Hæc enim pertinent ad innocentiam oculorum, & manuum. Auertebat enim magna diligentia oculos Dauid ab omni spectaculo vitioso, à ludis illicitis, à choreis impudicis, ab omni aspectu rerum, quæ non eum inquinare possent: sed præcipuè auertebat oculos ab omni iniustitia, à muneribus, quæ excæcant oculos sapientium, à contractibus vsurarijs, ab omni negociatione iniusta; nec solùm ipse leges diuinas

præu-

præuaricari nolebat;sed omnes sub-ditos suos, quos præuaricatores nouerat, odio habebat, & si quo modo poterat, eos à præuaricatione compescebat. Addit postea, *Non adhæsit mihi cor prauum: declinantem à me malignum non cognoscebam.* Tanta videlicet erat in populo sanctitatis opinio de Rege Dauide, vt improbi ad eum accedere non auderent. Magna laus Principis, cui deceptores, assentatores, lenones, atque alij scelerati homines appropinquare non audent. Non adhæsit mihi, inquit, homo praui cordis, & nequam; nouerant enim omnes, à me non diligi facinorosos: *Declinantem à me malignum non cognoscebam.* Sic enim erat omnibus notum, me non delectari societate improborum, vt per se declinarent improbi à consortio meo, etiam me nesciente. *Detrahentem secretò proximo suo, hunc persequebar.* Alia virtus planè regia hic aperitur, in qua mirificè lucent misericordia & iudicium. Sæpe enim in aulis Principum regnat liuor, & inuidentia: inde multi exurgunt de- Verba text. Verba text.

tractores, vel adulatores, qui detrahēdo eijciunt competitores, & adulando occupant eorum loca. Sed Dauid Rex sapiens, & iustus detrahentes secretò proximis suis non solùm non audiebat, sed persequebatur, & ex aula eijciebat. Addit, *Superbo oculo, & insatiabili corde, cum hoc non edebam.* Non enim solos detractores, sed etiam superbos, & cupidos Dauid detestabatur: nihil enim tristius accidere populis potest, quàm si ministri Regum superbi, aut auari sint. Abutuntur, qui eiusmodi sunt, publica potestate ad explendas cupiditates proprias, non sine magno detrimento populorum. Dauid igitur ad mensam suam non admittebat tamquam domesticos, & familiares, homines elatos, atque superbos, neque homines cupidos, qui opibus expleri nequeunt. *Oculi mei ad fideles terræ, vt sedeant mecum: ambulans in via immaculata, hic mihi ministrabat.* Explosis à conuictu, & familiaritate, vel ministerio suo detractoribus, superbis, &a-

Verba text.

Verba text.

&auaris; eligebat, & admittebat solos fideles, & probos. Sæpè enim accidit, vt Principes sic delectentur fidelitate ministrorum, quos vtiles experiuntur vectigalibus, & gazis suis; vt facilè tolerent multa alia illorum vitia. Non sic Dauid Rex sanctus, sed coniunctam volebat esse in ministris suis fidelitatem cum probitate, & probitatem cum fidelitate. Nolebat enim amicos habere, quos inimicos Domini sui esse non ignorabat: & qui sic diligenter conseruarent regias opes, vt simul flagitijs suis perderent animas proprias; & malo exemplo perderent animas populorum. Ideò subiungit, *Oculi mei ad fideles terræ,* quærendos videlicet, & eligendos: sed simul eos, qui ambulant in via immaculata, id est, qui fidelitatē cum probitate coniungunt; hos administrandū mihi semper deligebam. Denique addit, *In matutino interficiebam omnes peccatores terræ, vt disperderem de ciuitate Domini omnes operantes iniquitatem.* Concludit psalmum demonstrans zelū suum Verba textus.

in purganda ciuitate Dei: in qua purgatione faciebat misericordiam, & iudicium: misericordiam erga bonos ciues, liberans eos ab oppressionibus impiorum; & iudicium erga malos, debitis pœnis eos afficiens. Dicit autem in matutino se hoc iudicium exercuisse, id est, in ipso principio erumpentium malorum, antequam radices figant. Nam vbi mala crescendo inualuerunt, vix magno labore eradicari possunt. Dicit autem se disperdere voluisse omnes peccatores terræ, omnes, inquam, qui mortem merebantur, & quibus vita concedi non poterat sine periculo innocentium. Quando enim è contrario non possunt omnes peccatores disperdi, nisi cum eis multi pereant innocentes: tunc parcendum est etiam impijs, ne simul cum illis pereant iusti, iuxta parabolam zizaniorum, in qua Dominus ait, *Sinite vtraque crescere, ne fortè eradicantes zizania, eradicetis simul* Matt. 13. *& triticum.*

Cap. IV. Neque solæ virtutes regiæ, misericordia, & iustitia in Dauide nostro

mirifi-

mirificè refulserunt; sed etiam pietas, & charitas in Deum tanta, quanta vix in probatissimis sacerdotibus, & perfectis monachis, Euangelio coruscante, inueniri poterit. Et tamē hic magnus vir nō in tēplo Domini, vt Samuel, neque in desertis locis habitabat, vt sanctus Ioannes Baptista, & nostri Paulus, & Antonius; sed aulam regiam tenebat, opibus abundabat, vxores & filios multos habebat, exercitum armatum ducebat, vrbes oppugnabat, vt caperet, & captas euertebat: & tamen sic erat addictus colloquijs diuinis, & orationi, vt septies in die laudes diceret Domino, & media nocte surgeret ad confitendum Domino; & cantica illa spiritualia tam multa, & tam pia scriberet, quæ fontes lacrymarum producunt: quæque iam per omnes Ecclesias suauissimè concinuntur; vt factus iam sit Dauid magister omnium Ecclesiarum, & monasteriorum. *Psal. 118.*

Quid iam dicam de amore eius in Deum, & de contemptu mundi huius?

ius? Ita prorsus amor diuinus cor eius occupauerat, vt diceret, *Tibi dixit cor meum, exquisiuit te facies mea, faciem tuam Domine requiram.* Item, *Quàm magna multitudo dulcedinis tuæ Domine, quam abscondisti timentibus te?* Item, *Gustate, & videte, quoniam suauis est Dominus.* Item, *Sitiuit anima mea ad Deum, fortem, viuum, quando veniam, & apparebo ante faciem Dei?* Item, *Renuit consolari anima mea: memor fui Dei & delectatus sum.* Item, *Quid mihi est in cœlo, & à te quid volui super terram? Deus cordis mei, & pars mea Deus in æternum.* Item, *Lætifica animam serui tui, quoniam ad te Domine animam leuaui; quoniam tu Domine suauis & mitis, & multa misericordia omnibus inuocantibus te.* Item, *Ego verò delectabor in Domino.*

Psal. 26. Psal. 30. Psal. 33. Psal. 42. Psal. 76. Psal. 72. Psal. 85. Psal. 103.

Addidit quoque Dauid ad amorem erga Deum, pietatem & religionem erga ea, quæ Dei sunt; & præparauit, quæ ad templum magnificentissimum ædificandum necessaria esse videbantur, thesauros immensos. Sic enim legimus in libro

bro priore Paralipomenon cap. 22. *Paralip. 22.*
Ecce ego, inquit, *in paupertate mea præparaui impensas domus Domini auri talenta centum millia; & argenti mille millia talentorum: æris verò, & ferri non est pondus; vincitur enim numerus magnitudine: ligna, & lapides præparaui ad vniuersa impendia.* Ecce in quos vsus Dauid thesauros congessit suos: non in voluptates suas, vel gloriam suam, sed in obsequium Domini Dei sui. Neque verò solùm amabat Dominum Dauid ex toto corde suo: sed etiam despiciebat omnia, quæ extra Deum sunt, vt planè inania, nihil solidi, & veri boni in se habentia: quod ex toto psalmo tricesimo octauo intelligi potest. *Ecce*, inquit, *mensurabiles posuisti dies meos*, id est, breuissimos, qui quasi palmo vno mensurari possint. & , *Verumtamen vniuersa vanitas omnis homo viuens.* & , *In imagine pertransit homo, sed & frustra conturbatur. Thesaurizat, & ignorat, cui congregabit ea.* & , *Tabescere fecisti, sicut araneam animam meam.* *Psal. 38.*
(aranea enim laborat in texẽda tela,
vt

vt capiat muſcas;& ipſa interim exiccatur, & conſumitur.) Denique addit, *Aduena ego ſum,& peregrinus, ſicut omnes patres mei.* In quẽ locũ S. Ioannes Chryſoſtomus ſcribens, exclamat, *Iure admirandus eſt magnus Dauid, qui in Regno, opibus & potentia, ſe ipſe appellat inquilinum, & viatorem; vt qui proſperitati non fideret: re vera enim ſunt hæc verba plena ſapientiæ.* Neque ſolùm Deum, ſed etiam proximum ſic ardenter diligebat Dauid, vt pro eo vitam ſuam exponere paratiſsimus eſſet. Cùm aliquãdo ſæuiſsima peſtis graſſ[illegible]tur in populum, clamauit Dauid ad Deum,
2.Reg.24 *Ego ſum, qui peccaui, ego qui iniquè egi: iſti qui oues ſunt, quid fecerunt? vertatur, obſecro, manus tua contra me, & contra domum patris mei.* Hæc nimirum eſt illa perfecta charitas, de qua loquitur Apoſtolus Ioannes, di-
1 Io.3. cens, *In hoc cognouimus charitatem Dei, quoniam ille animam ſuam pro nobis poſuit, & nos debemus pro fratribus animas ponere.*

Inſignis quoque fuit patientia & humilitas Dauidis, tum etiam, cùm

Rex

Rex esset. Nam cùm fugeret Absalonem filium, qui vt Regnum patri eriperet, cum ingenti exercitu aduersus eum veniebat; accidit, vt vir quidam nomine Semei malediceret Regi, dicens, *Egredere, egredere vir sanguinum, & vir Belial:* & proijciebat lapides contra Dauid; cumque vnus ex Ducibus Dauid vellet consurgere aduersus eum, mortemque illi cōminaretur; compescuit Dauid militem suum, dicens, *Dimitte eum, vt maledicat, si fortè respiciat Deus afflictionem meam; & reddat mihi bonum pro maledictione hac hodierna.* Sic Dauid humiliter passus est, vt vir priuatus pergeret maledicendo, & lapides contra se iaciendo, quandiu voluit, etiamsi facillimè posset, per vnum ex militibus suis, eum de medio tollere. Et cùm postea Dauidi ex prælio victori redeunti idem Semei occurrisset, & veniam petijsset; facillimè impetrauit. Et quid mirum, si veniam impetrauit à Rege mitissimo, & patientissimo, de quo scriptū est, *Memento Domine Dauid, & omnis mansuetudinis eius.*

2. Reg. 16.

Psal. 131.

Porrò

& populum peccasse tumore superbiæ, vel saltem inanis gloriæ, ob tam ingentem numerum virorum fortium, in Regno alioqui non amplissimo; sed constat etiam, maius fuisse peccatum populi, quàm Regis. Id quod intelligi potest tùm ex illis verbis, *Et addidit furor Domini irasci contra Israel, commouitque Dauid in eis dicentem, vade numera Israel, & Iudam*; tùm ex pœna subsecuta, ex peste videlicet, quæ personam Regis non attigit; & de populo sustulit septuaginta millia virorum. Atque hæc de peccatis Dauid, quæ in sacris literis manifestantur. Nunc pœnitentiam cognoscamus.

Cap VI. Primùm igitur humilitas, & mansuetudo cognosci potuit ex eo, quòd cùm Nathan Propheta Dauidem reprehendisset nomine Dei, ac dixisset, *Hæc dicit Dominus Deus*

2. Reg. 12. *Israel, Quare contempsisti verbum Domini, vt faceres malum in conspectu meo? Vriam Hetheum percussisti gladio, & vxorem illius accepisti in vxorem tibi. Quamobrem non recedet*

det gladius de domo tua vſque in ſempiternum: & tollam vxores tuas, & dabo proximo tuo, & dormiet cum vxoribus tuis in oculis ſolis huius. Tu enim feciſti abſcondite, ego autem faciam verbum iſtud in conſpectu omnis Iſrael, & in conſpectu Solis. Ad hæc David neque negauit, neque factum excuſauit, neque cum indignatione repulit nuntium illum: ſed ait, Peccaui Domino. Et quoniã Deus, qui ſcrutatur corda, vidit, vocem illam ex vera & profunda contritione prodijſſe; reſpondit ei per eundem Prophetam: *Dominus quoque tranſtulit peccatum tuum, non morieris.*

Sed David non contentus hoc Prophetæ reſponſo, inſtituit omnes partes veræ pœnitentiæ adimplere. Partes veræ pœnitentiæ hæ præcipue eſſe videntur, Contritio cordis, Confeſsio oris, Satisfactio per opera pœnitentiæ, ac demum Patientia in aduerſis, quando præſertim ſatis conſtat, immitti illa à Deo, vt per eorum tolerantiam peccata

Porrò mansuetudinis, & patien-
Matth. 11. tiæ soror, vel mater est humilitas;
quarum virtutum magistrum, ac do-
ctorem se profitetur Christus di-
Psal. 130. cens, *Discite à me, quia mitis sum,
& humilis corde.* Atque ea causa
mihi esse videtur, cur Dauid in
psalmo quodam humilitatem su-
am apertissimè prædicauerit, qua-
si glorians, ea se virtute prædi-
tum ex insigni dono Dei fuisse,
quam, vt Propheta eximius præno-
scebat, in Christo, filio suo secun-
dùm carnem, primarium locum ha-
bituram. *Domine*, inquit humilis Da-
uid, *non est exaltatum cor meum; ne-
que elati sunt oculi mei.* Audacter
hoc dicit ad eum, qui scit eum ve-
ra dicere, & eadem fiducia adiun-
git, *Neque ambulaui in magnis, ne-
que in mirabilibus super me.* Ac ne
fortè homines non facilè crede-
rent, in tanto Rege locum tantæ hu-
militati esse potuisse: addit iuramen-
tum dicens, *Si non humiliter sentie-
bam sed exaltaui animam meam; sic-
ut ablactatus est super matre sua,
ita retributio in anima mea.* Tre-
men-

endum iuramentum, si intelligatur per experimentum: quàm grauis sit pœna, priuatio lactis diuini. Hæc enim sententia huius loci esse videtur, sicut infans recèns amotus à lacte, manet in sinu, vel super genua matris suæ, mœstus & plorans; quia priuatus est dulcedine lactis, quæ pro illo tempore summæ delitiæ illius erant; sic anima mea priuetur dulcedine visitationis diuinæ, quæ meæ purissimæ, ac solæ delitiæ sunt, si spiritus superbiæ in anima mea locum vllum habet. Quorsum autem hæc declaratio humilitatis regiæ tendat, intelligi potest ex conclusione psalmi, quæ est, *Speret Israel in Domino ex hoc nūc, & vsque in sæculum.* hęc enim est sententia horum verborum: si ego Rex & Propheta non me efferre audeo propter potentiam, & sapientiā, neque de me ipse præsumo, sed omnē spem meam in Deo collocatam habeo: certè par est, vt populus meus non in viribus suis confidat, sed speret in Deo in omni tempore tam præsenti, quàm futuro.

Restat

Cap. V. Restat ex rebus gestis Dauidi, peccatum eius & pœnitentia: quia enim multò plures sunt Reges, qui egent exemplis pœnitentiæ, quàm innocentiæ; ideo placuit Deo, ad multorum Principum salutem, permittere, vt hic singularis eius amicus, & vir planè secundùm cor eius, in graue peccatum aliquando laberetur, & per seriam pœnitentiam citò resurgeret: & peccatum eius, ac pœnitentia literis publicis scriberetur, & per omnes prouincias legeretur, & cantaretur, & ad memoriam sæculorum omnium mandaretur. Igitur peccauit Dauid sanctus peccatum grande, adulterium videlicet cum homicidio coniunctum. In quo peccato multæ deformitates numerari possunt. Vna ex numero personarum, quas offendit, quæ plurimæ sunt: offendit enim Dauid primò Vriam, militem suum fidelissimum, cui vxorem & vitam eripuit: deinde offendit Bersabeam, quam ad peccatum adulterij prouocauit, & spiritualiter interfecit: tum offendit vxores proprias, quibus fidem n[illegible]

ser[illegible]

seruauit; præterea offendit populum vniuersum; imò etiam infideles ipsos exemplo pessimo. Quod notauit Propheta Nathan, cùm ait, *Blasphemare fecisti inimicos nomen Domini.* Denique offendit Deum, cuius leges apertè præuaricatus est, videlicet, *non occides*, & *non mœchaberis.* Deinde grauitas peccati Dauidis cognosci potest ex circumstantijs personarum. Nam offendit Dauid Vriam primò innocentem; secundò fidelissimum; tertiò qui tum Dauidi militabat; quartò quia vxorem eius polluerat per adulterium, quasi puniendum censeret, quia iniuriam acceperat; quintò quia ipsum eundem ministrum suæ mortis esse voluit, dans ei literas, quibus cædes ipsius continebatur: sextò quia cùm scripsit ad Ioab Ducem militiæ, vt Vriam interficiendum curaret; existimari voluit, eum magni criminis reum, & eo modo famam eius maculauit. Sed ingratitudo erga Deum, præcipua causa est magnitudinis peccati Dauidis. Deus enim in Dauidem omnia ferè 2. Reg. 12.

M dona,

dona, & priuilegia contulit, quæ in hominem conferri posse videntur. Eum siquidem Deus ex pauperculo ouium pastore fecit Regem magnum, Prophetam eximium, Imperatorem felicissimum: donauit prudentia, robore, pulchritudine; cumulauit diuitijs, prolibus, denique rebus omnibus, quæ in terris desiderari possunt. Adiecit ad hæc omnia Dauid, quòd non continuò resipuit, sed hæsit in cœno peccati multos menses; iam enim natus erat filius ex adulterio, quando primùm Dauid resipiscere cœpit; & nisi Deus, singulari beneficio gratiæ suæ, misisset ad eum Nathan Prophetam, diutiùs fortasse in luto peccati volutatus esset. Hæc tanta peccati grauitas, hominis alioqui tàm pij, in scripturis tàm accuratè exponitur, vt nullus desperet, sed omnes ad pœnitentiam, eamque seriam primo quoque tempore reuocentur.

Alterum peccatum Dauidis in Scriptura sancta narratur, quòd numerari voluerit homines ad bella idoneos

oneos in vniuerso Regno suo. Sic
im legitur in secundo libro Re-
m, *Et addidit furor Domini irasci* 2.Reg.24
ntra Israel, commonuitque David in
dicentem Vade numera Israel, &
dam; & inuenta sunt de Israel o-
ngenta millia virorum fortium, qui
ucerent gladium; & de Iuda quin-
nta millia bellatorum. percußit au-
n cor Dauid eum, postquam nume-
tus est populus, & dixit Dauid ad
minum: Peccaui valdè in hoc fa-
, sed precor Domine, vt transferas
iquitatem serui tui, quia stultè egi
nis. Et mox adfuit Gad Pro-
eta, qui nomine Dei dedit optio-
em Dauid, vt eligeret in pœnam
lius peccati, vel septem annos ste-
litatis terræ; vel tres menses in-
licis belli; vel tres dies pestis cru-
lissimæ; elegit autē Dauid tres dies
estis. Ista numeratio potuisset vide-
sine culpa; cùm DEVS ipse in li-
ro Numeri iusserit numerari om-
es tribus Israel. Sed pœniten-
a Dauid, & ira Dei, per Gad Pro-
hetā manifestata, & pœnitētia im-
osita; satis apertè indicat, & Regem,

admissa purgētur. In his omnibus exemplar eximiū verè pœnitētium videtur fuisse Dauid. Nam de contritione cordis, de qua testatur idem Propheta dicens, *Sacrificium Deo spiritus contribulatus, cor contritum, & humiliatum Deus non despicies:* testantur flumina lacrymarum, quæ ipse fudit. Nam in psalmo sexto dicit, *Laboraui in gemitu meo, lauabo per singulas noctes lectum meum lacrymis meis stratum meum rigabo.* & apertiùs in psalmo centesimo decimo octauo, *Exitus aquarum deduxerunt oculi mei, quia non custodierunt legem tuam.* Quamuis enim hunc locum ego exposuerim aliàs cum Theodoreto, & Eutymio de fletu pro peccatis aliorum: tamen maiori ratione possum nunc exponere cum sanctis Patribus, Ambrosio, Hieronymo, & Augustino de peccatis proprijs ipsius Dauidis, & in specie de peccato cum vxore Vriæ, de quo nunc agimus. *Exitus,* inquit, *aquarum deduxerunt oculi mei, quia non custodierunt legem tuam,* ipsi oculi mei, quando vxorem alienam

con-

concupierunt. Notant autem sancti Patres per exitus aquarum non significari guttas aliquas lacrymarum, sed riuos ingentes, siue potiùs flumina, vel, vt loquitur sanctus Ambrosius, *continuum quoddam, & ingeprofluuium lacrymarum.* Sic nimirum diluuntur peccata, sic placatur Deus; non vt multi faciunt, qui mortem filiorum, aut coniugum flumine lacrymarum deflere norunt; mortem animæ propriæ ne vna quidem lacrymula plangere possunt. Et tamen verum est, quod Veritas dicit, *Quid prodest homini si vniuersum mundum lucretur, animæ verò suæ detrimentum patiatur?*

Neque verò sanctus David solis lacrymis dolorem suum expressit; sed etiam libera confessione: neque solùm Prophetæ Nathan dixit, *Peccaui Domino*: sed palàm in oratione clamauit, *Miserere mei Deus secundùm magnam misericordiam tuam: & secundùm multitudinem miserationum tuarum dele iniquitatem meam. Ampliùs laua me ab ini-*

quitate mea, & à peccato meo munda me. Quoniam iniquitatem meam ego cognosco & peccatum meum contra me est semper; & similia in multis psalmis leguntur. Neque ignorabat Dauid, hunc psalmum cum cæteris in toto orbe terrarum vsque ad mundi consummationem esse legendum, & titulum eius futurum, *Quando intrauit Dauid ad Bethsabee.* Itaque peccati confessio in Dauidis pœnitentia non desideratur.

Porrò de ieiunio, & oratione nulla dubitatio esse potest, quin crebra ista fuerint apud Dauidem post hoc peccatum patratum. Nam si in psalmo tricesimo quarto de se ipse dicit, *Induebam me cilicio, & humiliabam in ieiunio animam meam*: certè id fecit, cùm pro hoc maximo peccato satisfacere Deo voluit. Sanctus Ambrosius, id quod legitur in
2. Reg. 12. libro secundo Regum, Dauidem iacuisse in terra, ieiunasse, & fleuisse, quando filius ipsius ex adulterio natus ægrotabat ad mortem: non tã tribuit morti propinquæ filij, quàm pec-

peccato contra Deum patrato; sic enim loquitur in sermone septimo decimo super Psalmum centesimum decimum octauum: *Denique, inquit, filio in ægritudine constituto, neque cibum sumpsit neque regium thronum, aut cubile conscendit: sed stratus in terra, ieiuna ora lacrymis diluebat; non tàm filij mortem, quàm peccati pœnam in illo lauare desiderans.* hæc ille, qui rectissimè iudicauit, si potuisset Deum placare, ob eius peccatum offensum; filium non fuisse moriturum: proinde non tàm filij mortem redimere, quàm Deum placare David illo suo ieiunio, & humicubatione quærebat.

Restat postrema pœnitentiæ pars, quæ in flagellis Dei æquo animo suscipiendis, & patientissimè ferendis posita est. Deus enim filios suos peccantes seuerè in hac vita flagellat, non quia odit, sed quia diligit; nam & ipsis filijs longè vtiliùs est hic flagellis purgari, quàm in alio seculo hæreditate priuari. Sic enim loquitur Apostolus ad Hebræos: *Quem diligit Dominus castigat, flagel-* Heb. 12.

lat autem omnem filium, quem recipit. Quis enim filius, quem non corripit pater? quòd si extra disciplinam estis, cuius participes facti sunt omnes; ergo adulteri (id est adulterini) *& non filij estis*, id est, non filij legitimi estis, ad quos solos pertinet hæreditas. Deus igitur, qui Dauidem in filijs legitimis numerabat; flagellis grauissimis attriuit, præter ea, quæ ipse sibi sponte assumpserat, lacrymas, ieiunia, humicubationes, & alia id genus. Ac primum, quod per Nathan prophetam illi comminatus est, quòd in vltionem homicidij Vriæ, gladius, id est, mors violenta non exiret de domo eius; ad literã impletum est. Obijt enim continuò filius ex adulterio natus: deinde Ammon filius eiusdem Dauidis ab Ab-
2. Reg. 12. salone fratre occisus fuit; postea Ab-
2. Reg. 13. salon conspirauit contra patrem, &
2. Reg. 16. eiecit eum ex vrbe Regia: & vt ma-
2. Reg. 12. iori iniuria illum afficeret, publicè
Ibid. expanso tentorio, incestauit vxores patris sui; quod Nathan futurum illi prædixerat: paulò pòst in prælio occiditur Absalon cum incredibili do-

lore

lore patris; qui non tàm interitum carnis, quàm mortem æternam animæ considerabat, cùm sciret illum perijsse reum scelerum grauissimorum. His accessit exprobratio, & maledictio Semei, qui Dauidem fugientem maledicebat, vt Scriptura loquitur, maledictione pessima, quasi vsurpatorem alieni Regni. Accessit denique fuga Dauidis ex vrbe sua Regia; & fuga adeò repentina, vt coactus sit Rex nudis pedibus, operto capite, & flens per montem Oliuarũ iter facere.

2. *Reg.* 16.

2. *Reg.* 15.

Hæc sunt flagella, dura quidem, sed paterna, quibus Deus Dauidem sanctum exercuit. Et quidem mortem tot filiorum patientissimè tulit, ita vt intra se lugeret quidem, & sensum doloris ostenderet, sed absque murmure, absque comminatione, absque signo vllo impatiẽtiæ, aut vindictæ. De vxorum, siue concubinarum publica turpitudine à filio accepta nulla mentio facta est; nisi quòd eas à sua consuetudine, vt æquum erat, remouit, & in locum v- conclusis alimenta subministrari

iussit, quoad viuerent. Exprobrationem, & maledictionem pessimi Semei tulit summa animi æquitate, dum ipse viueret: sed quia res fuerat pessimi exempli, Salomonem, qui post eum regnaturus erat, admonuit, vt pro sua sapientia, delictum illud non relinqueret impunitum. Quod ergo dixerat Dauid, quando à Semei maledicebatur, *Deus præcepit illi vt malediceret*; non sic accipiendum est, quasi maledictio Semei fuisset laudabilis, vtpote à Deo imperata; sed quòd maledictio illa, quamuis falsa, & iniqua; à Deo permissa fuisset ad patientiam, & humilitatem serui sui Dauidis exercendam. Ac ne quis fortè miretur, quomodo potuerit maledictio illa Semei esse à Deo mandata; & tamen iniqua: legat sanctum Augustinum in libro de gratia, & libero arbitrio, hunc nodum apertissimè dissoluentem.

3. Reg. 2.

2. Reg. 16.

S. Aug. lib. de gratia, & libero arb. c. 20.

Habemus igitur Dauidem sanctum magnis virtutibus præditum, & à peccatis duobus, in quæ, diuina permissione, ob carnis fragilitatem

lapsus

lapſus fuerat; per veram pœnitentiam diuina gratia ſic liberatum, vt Deus ipſe teſtimonio ſuo ſæpe, ac ſæpius repetito, in Sanctorum numerum ſingulari priuilegio retuliſſe videatur. Sic enim loquitur Deus in libro Regum tertio de Salomone, cùm idem eſſet ſenex, *deprauatum eſt cor eius per mulieres, vt ſequeretur deos alienos: nec erat cor eius cum Domino Deo ſuo, ſicut cor Dauid Patris eius.* 3. Reg. 11. Item in eodem libro ad Hieroboam, *Non fuiſti*, inquit, *ſicut ſeruus meus Dauid, qui custodiuit mandata mea, & ſecutus eſt me in toto corde ſuo.* 3 Reg. 14. Item in libro eodem, de Abia Rege, *Non erat*, inquit, *cor eius perfectum cum Domino Deo ſuo ſicut cor Dauid patris eius.* 3 Reg. 15. Item in libro quarto Regum, de Amaſia Rege, *Fecit*, inquit, *rectum coram Domino, verumtamen non vt Dauid pater eius: adhuc enim populus immolabat, & adolebat incenſum in excelſis.* 4. Reg. 14. Item in eodem libro, de Achaz Rege, *Non fecit*, inquit, *quod erat placitum in conſpectu Domini Dei ſui ſicut Dauid pater eius.* 4 Reg. 16. Item in eodem libro,

4. Reg. 18. de Ezechia, *Fecit*, inquit, *quod erat bonum coram Domino, iuxta omnia, quæ fecerat Dauid pater eius.* Item in
4. Reg. 22. eodem libro de Iosia, *Fecit*, inquit, *quod erat placitum coram Deo, & ambulauit per omnes vias Dauid patris sui, non declinauit ad dexteram siue ad sinistram.* Itaq; videmus, Dauidem sic laudari à Spiritu sancto in Scripturis sanctis, ac si fuisset Idæa optimi Regis; vt illi essent boni, qui essent illi similes: illi mali, qui essent ei
3. Reg 2. dissimiles. Regnauit Dauid annis quadraginta, vixit annis septuaginta.

(∴)

S. Dauid Regis vita Finis.

VITA ET VIRTVTES SANCTI EZECHIAE REGIS.

EX Regibus Hebræorum tres tantùm inuenio à Iesu Sidrac in libro sacro, qui Ecclesiasticus appellatur, absolutè laudari, & quasi in sanctorum numerum referri, Dauidem, Ezechiam, & Iosiam. Et sine dubio isti fuerunt omnium optimi, ita vt sancti Reges optimo iure dici possint. Quare operæ pretium existimaui, Ezechiæ, & Iosiæ res gestas & virtutes breuiter explicare. Ezechias Rex filius fuit Regis Achaz, & pater Manassæ, id est, filius optimus patris pessimi; & pater optimus filij pessimi. *Eccl. 49.* *4. Reg. 18.*

Fuisse autem Ezechiam virum optimũ, testatur primũ Spiritus sanctus per Ecclesiasticum ita loquentẽ, *Præter Dauid, Ezechiam, & Iosiam, omnes peccatum commiserunt: nã dereliquerũt legem altißimi Reges Iuda, & contempserunt timorem Dei.* Non signi- *4. Reg. 21.* *Eccl. 49.*

significant autem ista verba, nullum omninò peccatum commisisse hos tres Reges, sed non commisisse peccatum in materia Religionis, & fidei: reliqui enim omnes, aut idolis seruierunt, aut idololatriam populo permiserunt. Isti tres in veri Dei cultu, & idololatriæ execratione diligentissimi, & ardentissimi fuerunt: præterea, tres isti, si qua in re deliquerunt ex humana fragilitate, pœnitentiam sine dubio seriam egerunt, & à Deo veniam obtinuerunt. De Regibus cæteris ista non certò constant.

Secundum testimonium præbet Ezechiæ Spiritus sanctus in libro quarto Regum capite 18. his verbis, *Fecit Ezechias bonum coram Domino, iuxta omnia quæ fecerat Dauid pater eius. In Domino Deo Israel sperauit, adhæsit Domino & non recessit à vestigijs eius, fecitq; mandata eius, quæ præceperat Dominus Moysi. Vnde & erat Dominus cum eo.* Præclara sanè laudatio, in eo libro scripta, in quo falsitas inueniri non potest.

Tertium testimonium sanctitatis

Ezechiæ idem Spiritus sanctus reddidit per ipsummet Ezechiam, qui cùm audiuisset ab Isaia Propheta, se ex morbo, in quem inciderat, moriturum; orauit ad Dominum dicens, *Obsecro Domine memento quæso, quomodo ambulauerim coram te in veritate & in corde perfecto, & quod placitum est coram te fecerim: fleuitq́; Ezechias fletu magno.* Hanc laudationem fuisse veram, testatur Isaias Propheta, qui scribit eam orationem, vt veram & Deo gratam, continuò fuisse exauditam à Domino. Sic enim loquitur Isaias, *Et antequam egrederetur Isaias mediam partem atrij factus est sermo Domini ad eum, Reuertere, & dic Ezechiæ Duci populi mei. Hæc dicit Dominus Deus Dauid patris tui, audiui orationem tuam, & vidi lacrymas tuas, & ecce sanaui te: die tertio ascendes templum Domini, & addam diebus tuis quindecim annos.* Et quia cupiebat Ezechias aliquod signum huius tam lætę promissionis; addidit Isaias; *Hoc erit signum à Domino quòd facturus sit Dominus sermonem, quem locutus est; Ecce ego reuerti faciam vmbram*

4. Reg. 20. Isai. 38.

Ibid.

vmbram linearum, per quas descende-rat in horologio Achaz in sole, retror-sum decem lineis. & reuersus est sol de-cem lineis per gradus, quos descende-rat. Mirabile prorsus signum: non ab-simile illi, quod fecit Iosue, cùm So-lem stare fecit. Itaque, vt crederet Ezechias, se verè sanandum à morbo illo lethifero, & superuicturum multos annos; fecit Deus, vt cresce-rent horæ illius diei, & pro duode-cim horis diurnis fierét viginti duæ. Hæc sunt argumenta manifestissima, quòd Ezechias non superbè & falsò dixerit, se ambulasse coram Deo in veritate, & in corde perfecto; sed humiliter, & veraciter, non iactans propriam virtutem, sed Dei dona commemorans.

Quartum testimonium sanctitatis eiusdem dare possunt opera eius: si-quidem incredibili zelo purgauit Hierusalem ab omni illa fœditate idololatriæ, quam in eam inuexe-rant Reges, qui eum præcesserant, & præsertim parens eius Achaz, vt ha-

4. Reg 16. betur in libris Regum. Neque solùm purgauit ciuitatem ab omni cul-tu fal-

tu falsorum Deorum; sed incredibili labore, & sumptu restituit altare Domini, & sacrificia secundùm legem Domini, & omnes sacros ritus, & cæremonias; ac denique renouauit totam faciem veræ Religionis, non parcens labori, nec sumptibus: quæ omnia legi possunt in libro posteriore Paralipomenon. Neque contentus fuit propria religione & pietate sua, sed excitauit primùm sacerdotes & leuitas ad seruiendum Domino cum omni alacritate, & puritate: deinde scripsit etiam epistolas ad omnes filios Israel, dispersos in varijs ciuitatibus, cohortans omnes ad resipiscentiam, & ad seruiendum soli Deo viuo & vero; & cohortationibus suis profecit plurimùm. Itaque non tantùm Regis pij munus impleuit, sed etiam sacerdotis & concionatoris, prout ea tempora postulabant. *2. Paralip. 29. & 30.*

Neque minus fuit Ezechias fortis in rebus aduersis, quàm diligens, & accuratus in prosperis: erat verò fortitudinis huius causa, quòd multùm omninò sperabat in Domino,

non

non hæsitabat in fide, non diffidebat de auxilio Domini, sed cum parente suo Dauid dicere poterat, *Dominus protector vitæ meæ, à quo trepidabo? si consistant aduersum me castra, nō timebit cor meum.* Cùm enim Sennacherib Rex Assyriorum cum ingentibus copijs varias prouincias deuastasset, & iam Hierosolymæ immineret, præ multis victorijs tumidus, misit nuncios, & literas ad Ezechiam, in quibus dicebat, *Non te seducat Deus tuus, in quo habes fiduciam: numquid liberauerunt dij gentium singulos, quos vastauerunt patres mei?* Ezechias *ascendit in domum Domini, & expandit literas coram Domino, & ait, Domine Deus Israel qui sedes super Cherubim, tu es Deus solus Regum omnium terræ, tu fecisti cælum & terram. Inclina aurem tuam & audi: aperi oculos tuos, & vide: audi omnia verba Sennacherib, qui misit, vt exprobraret nobis Deum viuentem. Verè Domine dissipauerunt Reges Assyriorum gentes, & terras omnium, & miserunt deos eorum in ignem: non enim erant dij, sed opera manuum hominum*

Psal. 26.

4. Reg. 19.

minum ex ligno & lapide, & perdiderunt eos. Nunc ergo Domine Deus noster saluos nos fac de manu eius, vt sciant omnia Regna terræ, quia tu es Dominus Deus solus. Hanc orationem plenam fide, & fiducia Dominus audiuit; & misit Isaiam ad Ezechiam, qui illi diceret, *Hæc dicit Dominus Deus Israel, quæ deprecatus es me super Sennacherib Regem Assyriorum audiui.* Nec distulit Dominus, sed illa ipsa nocte misit Angelum suum, qui percussit in castris Assyriorum centum octoginta quinque millia; & ipse Rex visa strage tanti exercitus, recessit inglorius: & cùm rediisset in Regnum suum, & adoraret idolum suum, à filijs proprijs cæsus, miserè vitam finiuit. Ex his apparuit, Deum Ezechiæ esse verè Deum solum; & ipsum Ezechiam verum seruum, & amicum Dei.

Neque verò Ezechias omisit etiam partes suas in præparatione belli; quamuis fiducia eius potissimùm esset in Deo: nam vt scribitur in libro posteriore Paralipomenon, antequam Sennacherib perueniret ad portas

2 Paral. 32. portas Hierusalem ; Ezechias inito cum Principibus consilio, virisq; fortissimis, vt obturarent capita fontium qui erant extra vrbem, & hoc omnium decernente sententia; congregauit plurimam multitudinem, & obturauerunt omnes fontes, & riuum, qui fluebat in medio terræ, dicentes, Ne veniant Reges Aßyriorum, & inueniant aquarum abundantiam. Aedificauit quoque, agens industriè, omnem murum, qui fuerat dißipatus, & extruxit turres desuper, & forinsecus alterum murum: instauratq; Mello in ciuitate Dauid & fecit vniuersi generis armaturam, & clypeos: constituitq; Principes bellatorum in exercitu: & conuocauit vniuersos in platea portæ ciuitatis, ac locutus est ad cor eorum dicens Viriliter agite, & confortamini: nolite timere, nec paueatis Regem Aßyriorum, & vniuersam multitudinem quæ est cum eo. Multò enim plures nobiscum sunt, quàm cum illo: cum illo enim est brachium carneum; nobiscum Dominus Deus noster, qui auxiliator est nostri, pugnatq; pro nobis. hæc ille, qui cùm ait, multò plures sunt nobiscum, quàm

quàm cum illo; significat, Deum esse Dominum Sabaoth, id est, exercituum; ac per hoc semper habere secum multa millia Angelorum: significat etiam, tàm ipsum Deum, quàm eius ministros, plus posse, etiam solos, quàm innumerabiles homines armatos: quod vel ex eo potest intelligi, quòd vnus Angelus statim occidit centum octoginta quinque millia Assyriorum. Habemus igitur, Regem Ezechiam virum fuisse omni ex parte perfectum, prudentem, eloquentem, pium, religiosum, fortem, amantem populi, & super omnia cultorem Dei. Vixit annos quinquagintaquatuor: regnauit annis viginti-nouem. *4. Reg. 18.*

Sancti Ezechiæ Regis vitæ Finis.

VITA

VITA ET VIRTVTES SANCTI

IOSIAE REGIS.

SAnctus Iosias Rex simillimus fuit Regi Ezechiæ: nam & ipse patrem habuit valde malum; & filium reliquit etiam malum. Fuisse verò Iosiam Regem optimum, & sanctissimum, ijsdem testimonijs docere possumus, quibus probauimus Ezechiam sanctitate floruisse.

Primùm igitur sanctitatem Iosiæ Regis prædicat Spiritus sanctus in libro quarto Regum, vbi sic legimus, *Fecit Iosias quod placitum erat coram Domino: & ambulauit per omnes vias Dauid patris sui: non declinauit ad dexteram siue ad sinistram.* Magna laus similem fuisse Dauidi viro laudatissimo. Deinde testatur sanctitatem eiusdem Iosiæ Ecclesiasticus; non solùm quia iungit Iosiam cum Ezechia, & Dauide: sed etiam quia speciali præconio illum ornauit, dicens, *Memoria Iosiæ in compositionem odoris*

4. Reg. 22.

Eccl. 49.

odoris facta, opus pigmentarij. in ore quasi mel indulcabitur eius memoria: & vt musica in conuiuio vini. Quibus verbis declaratur bonus odor, id est, optima fama, quam post se reliquit Iosias: & quàm dulce fuerit posteris vel cantare, vel audire res eius præclarè gestas. Præterea, testis fide dignissimus pietatis Iosiæ fuit Hieremias Propheta, qui lamentationes scripsit de morte Iosiæ. Sic enim legitur in libro posteriore Paralipomenon, *Vniuersus Iuda, & Hierusalem luxerunt Iosiam; Hieremias maximè, cuius omnes cantores, atq; cantatrices vsq; in præsentem diem lamentationes super Iosiam replicant, & quasi lex obtinuit in Israel.* 2. Paral. 35.

Denique bona opera Iosiæ testimonium perhibent amplissimum de fide, & vera pietate ipsius. Nam, vt legitur in libro quarto Regum, & in libro posteriore Paralipomenon; Iosias imitatus Ezechiam, purgauit ciuitatem, & regnum ab omni idololatria, euertit altaria, combussit, & abstulit omnia idola, & vasa, atque instrumenta, pro cultu idolorum ex- 4. Reg. 23. 2. Paral. 34.

cogitata, abstulit phitones, & ariolos: & reduxit omnia, quæ ad veram Religionem pertinebant incredibili labore, & studio, sic vt Scriptura testetur, similem illi non fuisse ante
4 Reg. 23. eum Regem, *qui reuerteretur ad Dominum in omni corde suo & in tota anima sua, & in vniuersa virtute sua iuxta omnem legem Moysi:* neque post eũ surrexisse similem illi. Denique, quia peccata priorum Regum furorem Domini ita prouocauerant, vt statuerit omninò tradere omnem terram illam in potestatem Regum Babyloniæ, & gentem illam Iudaicam mittere in captiuitatem, iussit dici seruo suo Iosiæ verba hæc; *Colligam*
4. Reg. 22. *te ad patres tuos, & colligeris ad sepulchrum tuum in pace; vt non videant oculi tui omnia mala, quæ inducturus sum super locum istum.*
4. Reg. 23. Itaque anno tricesimoprimo Regni sui, ætatis verò tricesimonono, occisus in bello de hac vita migrauit.

S. Iosiæ Regis vita Finis.

VITA

VITA ET VIRTVTES SANCTI IOSAPHAT REGIS.

POst tres Reges, Dauidem, Ezechiam, & Iosiam, qui soli omnes ex Regibus Hebræorum absolutè laudantur, vt viri sancti, ab Ecclesiastico in capite quadragesimonono: sex sunt alij, qui laudantur in libris Regum, & Paralipomenon, quòd fecerint rectum in conspectu Domini, Asa, Iosaphat, Ioas, Amasias, Azarias, & Ioatam. Sed ij item etiam reprehenduntur, quòd excelsa non abstulerint, in quibus sacrificabant idolis filij Israël: & præterea solus Iosaphat absolutè laudatur, vt verè pius, & amicus Dei; in reliquis multa alia reprehenduntur. Quare solius Iosaphat, quinque alijs prætermissis, vitam & virtutes, vt verè sancti Regis, adijciam. Iosaphat igitur, vt scribitur in libro tertio Regum extremo, triginta quinque annorum erat, cùm regnare cœpisset, &

 vigin-

vigintiquinq; annis regnauit in Hie-
2. Paral. rusalem. Virtutes eius præcipuæ
17. narrantur in secundo libro Paralipomenon capite septimodecimo, & sequentibus tribus.

Prima virtus eius fuit fides in Deum, & odium in idola: nam, vt Scriptura loquitur, *ambulauit in vijs Dauid patris sui, & non sperauit in Baalim, sed in Deo patris sui, & perrexit in præceptis illius, & non iuxta peccata Israel.* Deinde altera virtus eius in eo singulariter emicuit, quòd curauit, vt multi viri docti mitterentur in omnes partes Regni, qui erudirent populos circa legem, & præcepta Dei; qui circuibant cunctas vrbes Iuda. Quæ res adeò placuit Deo, vt inde secutus sit pauor super omnia Regna terrarum; nec audebant bellare contra Iosaphat: quin etiam Philisthæi mittebant illi munera & vectigal argenti: Arabes quoque adducebant pecora arietum & hircorum.
2. Paral. Sed quod multò gratius fuit
19. Deo, illud est, quòd abijt idem Rex in Bersabee, & vsque ad montem Ephraim, & reuocauit eos ad Dominum

num Deum patrum ipsorum. Itaque concionatoris officio functus est, cum tanta efficacia & fructu; vt integros populos ab infidelitate ad cultum veri Dei conuerterit.

Tertia virtus, & quidem maximè propria Regum, est iustitia, quam administrari iubebat cum summa integritate, & cum timore Dei, apud quem non est iniquitas, & qui omnia cernit. Illud quoque dignissimum memoria est, quòd nolebat Iudices Regni miscere se in ijs, quæ ad Sacerdotes pertinent. Amasias, inquit, *Sacerdos, & Pontifex vester, in his, quæ ad Deum pertinent, præsidebit: Porrò Zabadias, qui est Dux in domo Iuda, super ea opera erit, quæ ad Regis officium pertinent.*

Quarta virtus est fiducia maxima in Deum, præsertim tempore belli. Nam cùm conuenissent Moabitæ, & Ammonitæ cum maximo exercitu, 2. Paral. 20.
coniunctis sibi etiam Syris; & res Iosaphat in maximo periculo essent: Iosaphat continuò totum se contulit ad rogandum Deum, & prædicauit ieiunium vniuerso populo suo;

 & orans

& orans Deum dicebat, *In nobis qui-*
dem non est tanta fortitudo. vt poßimus
huic multitudini resistere: sed cũ igno-
remus, quid agere debeamus, hoc so-
lùm habemus residui, vt oculos nostros
dirigamus ad te. Et ecce post ora-
tionem Regis Iosaphat, continuò
surrexit Propheta, nomine Iahaziel,
& facto super eum spiritu Domini,
ait, *Hæc dicit Dominus vobis: Nolite*
timere, nec paueatis hanc multitudi-
nem: non est enim vestra pugna sed Dei:
cras descendetis contra eos: non eritis
vos, qui dimicabitis; sed tantummodo
confidenter state, & videbitis auxi-
lium Domini super vos ô Iuda; & Hie-
rusalem: nolite timere, nec paueatis,
cras egredìemini contra eos, & Domi-
nus erit vobiscum. Tunc Iosaphat au-
ditis verbis Prophetæ, locutus est
ad populum, dicens, *Audite me vi-*
ri Iuda, & omnes habitatores Hieru-
salem, credite in Domino Deo vestro,
& securi eritis: credite Prophetis eius,
& cuncta euenient prospera. Deditq;
consilium populo, & statuit cantores
Domini, *vt laudarent eum in turmis*
suis, & antecederent exercitum, ac
vo-

voce consona dicerent, Confitemini Domino, quoniam in æternum misericordia eius: cumq́; cœpissent laudes canere, vertit Dominus insidias eorum in semetipsos, filiorum scilicet Ammon, & Moab, & montis Seir, qui egressi fuerant, vt pugnarent contra Iudam, & percussi sunt. Namque filij Ammon, & Moab consurrexerunt aduersus habitatores montis Seir, vt interficerent & delerent eos: cumq́; hoc opere perpetrassent, etiam in semetipsos versi mutuis concidere vulneribus. Porrò Iuda cùm venisset ad speculam, quæ respicit solitudinem, vidit procul omnem latè regionem plenam cadaueribus, nec superesse quemquam, qui necem potuisset euadere. Venit ergo Iosaphat, & omnis populus cum eo ad detrahenda spolia.

Hinc apparet quàm facile sit Deo fideles suos protegere, & locupletare. Atque hæc est causa, cur Deo valde displiceat, cùm ij, qui experti sunt beneficia Dei, fiduciam suam, vel partẽ fiduciæ collocãt in hominibus, & præsertim inimicis ipsius Dei:

præsertim si propterea amicitiam cum illis contrahant, vel fœdus percutiant, id quod ipsi Regi Iosaphat Propheta Iehu dixit nomine Dei:
2. Paral. 19. *Impio*, inquit, *præbes auxilium, & his qui oderunt Deum amicitia iungeris, & idcirco iram quidem merebaris: sed bona opera inuenta sunt in te, eò quòd abstuleris lucos de terra Iuda, & præparaueris cor tuum, vt requireres Dominum Deum patrum tuorum.* Et alibi alius Propheta dixit eidem Iosaphat,
2 Paral. 20. *Quia habuisti fœdus cum Ochozia Rege impio, percussit Dominus opera tua, contritaq́; sunt naues, nec potuerunt ire in Tharsis.* Sed grauior fuit reprehensio diuina contra Regem Asa, patrem Regis Iosaphat. Sic enim locutus est Propheta Hanani
2. Paral. 16. ad Asa, *Quia habuisti fiduciam in Rege Syriæ, & non in Domino Deo tuo, idcirco euasit exercitus Regis Syriæ de manu tua. Nonne Aethiopes, & Libyes multò plures erant quadrigis, & equitibus, & multitudine nimia: quos cùm Domino credidisses tradidit in manu tua? oculi enim Domini contemplantur vniuersam terram, & præbent fortitu-*

titudinem ijs, qui corde perfecto credunt in eum. Stultè igitur egisti: & propter hoc ex præsenti tempore aduersum te bella consurgent. hæc Propheta ad Regem Asa, alioqui satis bonum: sed quia reprehensionem non æquo animo accepit, sed indignatus valde Prophetam in carcerem trusit, & interfecit de populo in tempore illo plurimos; non tardauit flagellum Domini. Nam ægrotauit dolore pedum vehementissimo: & nec in infirmitate sua quæsiuit Dominum, sed magis in medicorum arte confisus est.

Hoc sanè exemplo admoneri possunt Principes Christiani, vt non faciles sint ad amicitiam, & fœdera cum paganis, vel hæreticis, etiamsi ad tempus vtilia videantur. Hinc enim & Iudas Machabæus, & fratres eius Ionathas & Simon, viri fortissimi, dum in solo Deo fiduciam posuerunt, victorias penè incredibiles de hostibus omnibus reportauerunt: sed vbi cum Romanis amicitiam contraxerunt, & in auxilio illorum spem ponere cœperunt; breui omnes

Vide Matthæũ Paris in Henrico tertio.

tres necati sunt. Et Christianis temporibus Fridericus Secundus Imperator, cùm auxilia Saracenorum, Christi hostium, magnifacere, & in illis confidere cœpit; breui, Deo illum puniente, & Imperium & Regnum Neapolitanum, & filios, & vitam ipsam amisit. Sed noster Iosaphat, quamuis in hac re lapsus sit, vt homo; tamen multis bonis operibus plenus, & multis virtutibus ornatus, id à Domino obtinuit, vt solùm iactura temporali, eaque non magna puniretur.

S. Iosaphat Regis vitæ Finis.

VITA ET VIRTVTES IVDAE MACHABAEI.

POst Reges Hebræorum, non alios inuenimus in testamento veteri Principes pietatis nomine insignes; quàm Zorobabelem cum Nehemiâ; & Iudam Machabæum cum fratribus Ionatha & Simone. Sed de Zorobabele, quem mirificè laudat Ecclesiasticus cum Nehemia, nihil habemus, præter nomen in libris duobus Esdræ, & in Prophetis Aggeo, & Zacharia: de Nehemia nihil ferè habemus nisi ingens desiderium reædificandæ Hierosolymæ, in toto libro secundo Esdræ. His igitur prætermissis, ad Iudã Machabæum veniamus, quem non solũ Scriptura in duobus libris Machabæorum, sed etiam sancti Patres Ambrosius in libris de officijs, Augustinus in libris de ciuitate Dei, & Ioannes Chrysostomus in explicatione Psalmorum, mirificè laudant. Iudas igitur Machabæus Princeps Iudæorũ

Eccl. 49.

Lib 1. c.41.
Lib. 18. c.45.
In Psal. 43.

incidit in ea miserrima tempora, in quibus Antiochus Epiphanes Rex Syriæ, non solùm bonis temporalibus Iudæos spoliabat, sed etiam diuinam Religionem illis à maioribus traditam extinguere, & ad idolorum cultum eos omnes traducere conabatur. Cuius rei testimonium reddere possunt egregia martyria Eleazari, & septem puerorum cum matre ipsorum, quæ habentur in posteriore libro Machabæorum; de quorum laude sanctus Gregorius Nazianzenus orationem pulcherrimam habuit ad populum.

Porrò Iudas Machabæus, de cuius rebus gestis præcipuè scribitur in duobus libris, qui dicuntur libri Machabæorum, quia de hoc eminentissimo viro potissimùm tractant; filius fuit Mathathiæ sacerdotis optimi, qui primus zelo Dei ardere cœpit, cùm vidisset in ciuitate sua compelli Iudæos ad veram religionem deserendam. Fuit autem Iudas Machabæus post patrē Sacerdos, & Princeps populi sui, pius ac religiosus valde in Deū; sicut etiā misericors & benignus
1. Mac. 2.

in fra-

in fratres, præcipuè pauperes. De pietate in Deum testantur illa verba Scripturæ, *Erat enim pro vxoribus & filijs, itemq́ue pro fratribus, & cognatis minor solicitudo: maximus verò, & primus pro sanctitate timor erat templi.* Et cùm essent pugnaturi aduersus hostes, magis in oratione ad Deum, quàm in viribus suis, & armis confidebant. sic enim legimus, *Et ieiunauerunt in illa die, & induerunt se cilicijs, & cinerem imposuerunt capiti suo.* & infrà; *Sancta tua conculcata sunt, & contaminata sunt, & Sacerdotes tui facti sunt in luctum, & in humilitatem. Et ecce nationes conuenerunt aduersum nos, vt nos disperdant: quomodo poterimus subsistere ante faciem eorum, nisi tu Deus adiuues nos?* & alio loco, *Considerans Machabæus aduentum multitudinis, & apparatum varium armatorum, & ferocitatem bestiarum extendens manus in cælum, prodigia facientem Deum inuocauit, qui non secundùm armorum potentiam, sed prout ipsi placet, dat dignis victoriam. Dixit autem inuocans hoc modo, Tu Domine, qui misisti Angelũ*

2.Mac.15.

1.Mac.3.

2.Mac.15.

tuum sub Ezechia Rege Iuda, & interfecisti de exercitu Sennacherib centum octoginta quinque millia: & nunc dominator cælorum mitte Angelum tuum bonum ante nos in timore, & tremore magnitudinis brachij tui, vt metuant qui cum blasphemia veniunt aduersus sanctum populum tuum: & hic quidem ita perorauit. Nicanor autem, & qui cum eo erant, cum tubis & canticis admouebant. Iudas verò, & qui cum ipso erant, inuocato Deo per orationes congreßi sunt: manu quidem pugnantes, sed Dominum cordibus orantes, prostrauerunt non minus triginta quinque millia, præsentia Dei magnificè delectati. Et rursum in alio bello dixit Iudas viris, qui secum erant, Ne timueritis multitu-
1. Mac. 4. dinem eorum, & impetum eorum ne formidetis. Mementote qualiter salui facti sunt Patres nostri in mari rubro, cùm sequeretur eos Pharao cum exercitu multo: & nunc clamemus in cælum, & miserebitur nostri Deus noster, & memor erit testamenti patrum nostrum, & conteret exercitum istum ante faciem nostram hodie; & scient omnes

omnes gentes quia est qui redimat, & liberet Israel. & infrà, *Et congressi sunt, & contritæ sunt gentes. Et anno sequenti iterum venit Lysias, & adduxit sexaginta millia peditum, & quinque millia equitum; & eos quoque Iudas Machabæus cum parua manu, oratione ad Deum, magis, quàm armis, debellauit.* Nec minùs opere, quàm verbis Machabæus pietatem suam in Deum demonstrauit. Nam victoria potitus, non cogitauit de domo sua priuata restituenda; sed dixit, *Ecce contriti sunt inimici nostri, ascendamus nunc mundare sancta & renouare.* Et quod dixit, fecit; summa enim diligentia, & celeritate purgauit templum ab omni contaminatione, qua polluerant illud idololatræ, & restituit omnia, quæ secundùm legem Domini ad cultum Dei viui & veri necessaria erant. Atque hæc pauca de pietate erga Deum. Ibid. Ibid.

Pietas, siue charitas fraterna erga proximos, ex eo cognosci potest, quòd cùm spolia de hostibus Iudas

Macha-

Machabæus reportabat; non ea cum solis militibus diuidebat, sed memor erat pauperum, senum, ægrotorum, viduarum, & aliarum miserabilium personarum. sic enim legimus;

2. Mac. 8. *Debilibus & orphanis. & viduis diuiserunt spolia; & residua ipsi cum suis habuerunt.* & infrà, *Et plures prædas diuiserunt, æquam portionem debilibus, pupillis, viduis, sed & senioribus facientes.* Nec solùm pij, & misericordes erant Machabæi in pauperes viuentes; sed etiam in animas defunctorum, præsertim eorum, qui in bello ceciderant. sic enim loquitur Scri-

2 Mac. 12. ptura, *At verò fortissimus Iudas hortabatur populum conseruare se sine peccato, sub oculis videntes quæ facta sunt pro peccatis eorum, qui prostrati sunt. Et facta collatione duodecim millia drachmas argenti misit Hierosolymam offerri pro peccatis mortuorum sacrificium.* De qua re sic loquitur

Cap. 1. sanctus Augustinus in libro de cura pro mortuis: *In Machabæorum libris legimus oblatum sacrificium pro mortuis: sed & si nusquam in scripturis veteribus*

teribus leg eretur, non parua est vniuersæ Ecclesiæ, quæ in hac consuetudine claret auctoritas: vbi in precibus Sacerdotis, quæ Domino Deo ad eius altare funduntur, locum suum habet etiam commendatio mortuorum. Itaque Iudas Machabæus non solùm viuentibus, sed etiam mortuis misericordiæ operibus indigentibus plenissimè satisfecit.

Quòd autem gratissima fuerint Deo prælia Iudæ Machabæi, Scriptura duobus in locis manifestè declarat. Vnus locus est in secundo libro Machabæorum, vbi hæc verba legũtur, *Sed cùm vehemens pugna esset, apparuerant aduersarijs de cœlo viri quinque in equis, frænis aureis decori, ducatum Iudæis præstantes, ex quibus duo Machabæum medium habentes, armis suis circumseptum incolumem conseruabant: in aduersarios autem tela & fulmina iaciebant. Ex quo & cæcitate confusi, & repleti perturbatione cadebant.* 2. Mac. 10. Alter locus est in eodem libro, paulò infrà, vbi eiusmodi visio describitur: *Erat autem huiusce modi visus, Oniam, qui fuerat Summus* 2. Mac. 15.

Sacer-

Sacerdos, virum bonum & benignum, verecundum visu, modestum moribus, & eloquio decorum, & qui à puero in virtutibus exercitatus sit, manus protendentem orare pro omni populo Iudaeorum. Post hæc apparuisse alium virum ætate, & gloria mirabilem, & magni decoris habitudine circa illum. Respondentem verò Oniam dixisse, Hic est fratrum amator, & populi Israel, hic est qui multùm orat pro populo, & vniuersa sancta ciuitate, Hieremias Propheta Dei. Extendisse autem Hieremiam dexteram, & dedisse Iudæ gladium aureum dicentem, Accipe sanctũ gladium, munus à Deo in quo deijcies aduersarios populi mei Israel.

Istæ certè visiones admirabiles manifestè demonstrant, Iudam Machabæum gratissimum fuisse Deo, & non sua virtute, sed Dei omnipotentis peculiari auxilio victorias tàm multas, & tàm præclaras de suis hostibus reportasse. Pugnauit enim cum parua manu militum, primò cum quatuor Ducibus Antiochi Epiphanis Regis Syriæ, & cum quatuor eorum magnis exercitibus, & de omnibus

omnibus victoriam reportauit. Primus Dux Antiochi fuit Apollonius, dequo sic loquitur Scriptura diuina, *Et congregauit Apollonius gentes, & à Samaria virtutem multam & magnā ad bellandum contra Israel. Et cognouit Iudas, & exijt obuiam illi; & percussit, & occidit illum, & ceciderunt vulnerati multi & reliqui fugerunt: & accepit spolia eorum; & gladium Apollonij abstulit Iudas, & erat pugnans in eo omnibus diebus.* Alter Dux Antiochi Seror fuit, de quo sic legimus in eodem loco, *Et audiuit Seror Princeps exercitus Syriæ, quòd congregauit Iudas congregationem fidelium, & Ecclesiæ secum, & ait Faciam mihi nomen, & glorificabor in Regno, & debellabo Iudam, & eos, qui cum ipso sunt qui spernebant verbum Regis. Et præparauit se, & ascenderunt cum eo castra impiorum, fortes auxiliarij, vt facerent vindictam in filios Israel. Et exiuit Iudas obuiam illis cum paucis, & dixerunt ei; Quomodo poterimus pauci pugnare contra multitudinem tantā, & tam fortem? & nos fatigati sumus ieiu-*

1. Mac. 3.

Ibid.

ieiunio hodie. Et *ait Iudas*, *Facile est concludi multitudinem in manu paucorum; & non est differentia in conspectu Dei cæli liberare in multis, vel in paucis; quoniam non in multitudine exercitus victoria belli, sed de cælo fortitudo est. Vt cessauit autem loqui, insiluit in eos subitò, & contritus est Seron, & exercitus eius in conspectu ipsius.* Tertius Dux fuit Nicanor cum Ptolomæo, & Gorgia, qui cum quadraginta millibus peditum, & septē millibus equitum, venerant ex mandato Regis Antiochi, vt delerent omnem gentem Iudæorum. Sed contrà accidit. Nam Iudas ait suis, *Ne timueritis multitudinem eorum & impetum eorum ne formidetis. Et exierūt de castris in prælium, & tuba cecinerunt hi, qui erant cum Iuda, & congressi sunt, & contritæ sunt gentes & fugerunt in campum; nouissimi autem omnes ceciderunt in gladio. Et Iudas reuersus est ad spolia castrorum & acceperunt aurum multum, & argentū, & hyacintum, & purpuram marinam, & opes magnas: & conuersi hymnum canebant, & benedicebant Deum in cælum,*

1. Mac. 4 & 8.

cælum, quoniam bonus, quoniam in seculum misericordia eius. Quartus Dux fuit Lysias, qui anno sequente venit cum sexaginta millibus peditum electorum, & quinque millibus equitum. Et occurrit illis Iudas cum decem millibus militum, & commiserunt prælium, & ceciderunt de exercitu Lysiæ quinque millia virorum; & reliqui fugerunt, & Lysias inglorius abijt Antiochiam. Deinde pugnauit Iudas cum finitimis gentibus, ac præcipuè cum quatuor: primùm cum Idumæis, quos percussit plaga magna. Deinde cum Ammonitis, quorum Dux erat Timotheus, & habebat manum fortem, & populum copiosum: & commisit Iudas cũ eis prælia multa, & contriti sunt in conspectu eius. Tertiò cum Galaaditis multa prælia Iudas commisit, vbique victor euadens. Quartò cum Galilæis Simon frater Iudæ, & ex ipsius Iudæ mandato multa quoquè prælia felicissimè fecit.

1. Mac. 4.

1. Mac. 5.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Post hæc Antiocho Epiphane defuncto, Antiochus Eupator eius successor, venit in Iudæam cum exercitu co-

1. Mac. 6.

2. Mac. 13. tu copiosissimo centum & decem millium peditum, & equitum quinque millium, & curruum falcatorũ trecentorum. Vicit autem tãtam ingentem exercitũm Iudas primùm oratione, & ieiunio triduano armatus; deinde, gladio cum suis paucis aduersus multitudinẽ hostium fortiter pugnans: sic enim & plurimos occidit, & reliquos in fugam egit; & tandem ad pacem, & amicitiam [illegible] Regem compulit.

Denique, cum Demetrio Antiochi Eupatoris successore postrema duo bella Iudas fecit. Sed tamen nõ ipse per se Rex ad bellum venit, sed misit duces suos, Alcimum, & Bacchidem, qui tamen nihil profecerũt. Deinde misit Nicanorem cum exer-

1. Mac. 7. citu magno: sed Iudas, cum solis tribus millibus militum, exercitum illum contriuit; & primus omnium perijt Nicanor, qui superbè nimis, & arroganter locutus fuerat dicens; *Nisi traditus fuerit Iudas, & exercitus eius in manus meas; continuò cùm reuersus fuero in pace, succendam domum istam, templum videlicet Do-*

Postre-

Postremò, addidit Demetrius, audita morte Nicanoris, mittere in Iudæam Bacchidem, & Alcimum, cum ingenti exercitu; in quo vltimo prælio, cùm per totam diem pugnatum esset ab octingentis militibus Iudæ aduersus viginti millia peditum, & duo millia equitum; is fuit exitus prælij, vt Dux Regis Demetrij amiserit exercitum copiosum; & exercitus Domini amiserit Ducem fortissimum Iudam. Hinc scriptura sancta encomium illud de Iuda contexuit: *Et dilatauit*, Iudas, *gloriam populo suo: & induit se loricam, sicut Gigas, & succinxit se arma bellica sua in prælijs, & protegebat castra gladio suo. Similis factus est leoni in operibus suis, & sicut catulus leonis rugiens in venatione. Et persecutus est iniquos perscrutans eos, & qui conturbabant populum suum, eos succendit flammis: & repulsi sunt inimici eius præ timore eius, & omnes operarij iniquitatis conturbati sunt, & directa est salus in manu eius. Et exacerbabat reges multos, & lætificabat Iacob in operibus suis, & in sæculũ memoria eius* 1. Mat. 9. 1. Mac. 3.

in

in benedictione. Et perambulauit ciuitates Iuda, & perdidit impios ex eis, & auertit iram ab Israel, & nominatus est vsque ad nouissimum terræ.

Sed vnum est, in quo videtur Iudas aliquid humani passus, Deo hoc
1. Mac. 8. permittente, ad instructionem Principum cæterorum; siquidem audita gloria Romanorum, misit ad eos Legatos, ac petijt amicitiam eorum, vt amicitia illa fretus, deinceps liber esset ab infestationibus Regũ Græcorum. Atque exemplum Iudæ secuti sunt postea fratres eius Ionathas, & Simon, qui post illum principatum Iudæorũ obtinuerunt; vterque enim amicitiam Romanorum honorifica legatione missa petijt, & obtinuit: sed vt ostenderet Dominus, nõ debuisse Iudam, qui tot & tàm manifestis signis auxilium Dei præsentissimum semper agnouerat, aliquid de spe illa sua in Deum concepta remittere, neque vllam eius partem in Romanos idololatras deriuare permisit, vt primo quoque tempore post amicitiam cum Romanis con-
1. Mac. 9. tractam in prælio Iudas ipse occi-
de-

deretur. Iam. n. non aderant duo illi cœlestes milites, qui medium tenētes Iudam ab omni ictu lanceæ, vel gladij protegebant; & quod Iudæ contigit, idem & fratribus accidit: vterque enim post initam societatem cum Romanis interfectus fuit. 2. Mac. 10.

Neq; hæc dico, quòd existimē Iudam Machabæum ob amicitiam cum Romanis initāà gratia Dei Omnipotentis excidisse: absit. n. à me iudiciū tàm temerarium. Nā si Rex Iosaphat, qui cū Achabo Rege impio, & idololatra affinitatē contraxerat, & fœdus in bello inierat; audiuit à Nūtio Dei. *Impio præbes auxiliū, & his qui oderūt Deū amicitia iūgeris; & idcirco iā quidē Domini merebaris, sed bona quæ inuēta sūt in te, eò quòd abstuleris lucos de terra Iuda, & præparaueris cor tuū, vt requireres Dominū Deū patrū tuorū.* Quantò magis de Iuda Machabæo credendū est, eū ob amicitiā cū Romanis initam non excidisse à gratia Dei; cū & Romani minùs impij fuerint, quàm Achab; & Machabæus opera bona plurima, & fortasse maiora Deo fecerit, quā Iosaphat. 2. Paral. 19.

O LI-

LIBER III.

HIC POSTREMVS LIBER CONTINET VITAS SANctorum Principum Testamenti noui.

VITA, ET VIRTVtes Theodosij Imperatoris.

PRimus Christianus Imperator, Constantinu[s] magnus & planè egregius fuit. Sed quonia[m] vitam eius scripsit Eusebius Cæsariensis hæreticus Arianus, & ab ill[o] hauserunt, quicquid scriptis de re[bus] eius gestis mandarunt Socrat[es] Sozomenus, & alij posteriores: id[eo] vitam illam prætermittendam [mi]hi esse existimaui: præsertim cùm [h]istori[...]

[illegible]ritas Eusebij Gelasius Papa inter scripta apocrypha retulerit. *Gratian. dist. 15.*

Post Constantinum celeberrimus, & religiosissimus Theodosius fuit, quem Sanctus Ambrosius non dubitat inter eos connumerare, qui statim ab obitu in cælum ascendunt. Sic enim loquitur in oratione funebri de eius laudibus habita ad populum, *Conuertere*, inquit, *anima mea in requiem tuam, in quam festinauit ingredi Theodosius.* & paulò infrà, *Absolutus igitur dubio certamine, fruitur nunc Augustæ memoriæ Theodosius luce perpetua.* & infra, *Manet ergo in lumine Theodosius. & sanctorum cœtibus gloriatur.* Et quoniam [illegible]uisset illi obijci peccatum cædis Thessalonicensis; respondet in eo[dem] loco idem Sanctus Ambrosius, [d]icens, *Dilexi virum, qui magis arguentem quàm adulantem probaret. Strauit omne, quo vtebatur insigne regium, [de]fleuit in Ecclesia publice peccatum [suum] quod ei aliorum fraude obrepserat, gemitu, & lacrymis orauit veniam: quod priuati erubescunt, non erubuit Imperator publice agere poeni-*

tentiam. Neque vllus postea dies fuit, quo non illum doleret errorem. San-
Cap. 26. cto Ambrosio Sanctum adiungamus Augustinum. Hic in libro quinto de ciuitate Dei miris laudibus effert fidem & pietatē Imperatoris Theodosij; quem dicit in bello magis orando, quàm feriendo pugnasse: & hoc tàm manifestum fuisse omnibus, vt etiam Claudianus Poëta Gentilis de eo cecinerit:

O nimiùm dilecte Deo, tibi militat æther,
Et coniurati veniūt ad classica vēti.

& enumeratis bonis operibus eius concludit, Hæc ille secū, & si quæ similia, quæ enumerare longum esset, bona opera tulit, ex isto temporali vapore cuiuslibet culminis & sublimitatis humanæ, quorum operum merces est æterna felicitas, cuius dator est Deus, solis veraciter pijs.

Addam & tertium testem pietatis Theodosij Sanctum Paulinum Nolæ Episcopum. Hic in epistola no-na ad Seuerum loquens de laudatione sua in Theodosium, *Non tam*, inquit, *Imperatorem, quàm Christi*...

num, non dominandi superbia, sed famulandi humilitate potentem, nec Regno, sed fide Principem prædicaui. Denique Ruffinus, qui eodem tempore vixit, in libro vndecimo Historiæ Ecclesiasticæ sic loquitur, *Igitur* (Theodosius) *præparatur ad bellum, non tàm armorum, telorumquè, quàm ieiuniorum, orationumq; subsidijs: nec tàm excubiarum vigilijs, quàm obsecrationum pernoctatione munitus. circuibat cum sacerdotibus & populo omnia orationum loca; ante martyrum, & Apostolorum thecas iacebat cilicio prostratus, & auxilia sibi fida Sanctorum intercessione poscebat* & paulò infrà, *Tunc Theodosius, vt conuersas suas acies vidit, prostratus in conspectu Dei Tu inquit, omnipotens Deus nosti, quia in nomine Christi Filij tui vltionis iustæ prælia ista suscepi: si secùs, vindica in me: si verò cum causa probabili, & in te confisus huc veni, porrige dexteram tuam, ne fortè dicant gentes, vbi est Deus eorum?* & paulò pòst, *Etenim compertum est, quia post illam Impe-* Cap. 35.

ratoris precem, quam Deo fuderat, ve-
tus ita vehemens exortus est, vt tel
hostium in eos, qui iecerant, retorque-
ret: cumq; magna vi persistente vento
omne iaculum missum ab hostibus fru-
straretur fracto aduersariorum animo
seu potius diuinitus repulso; Eugeniu
(Tyrannus) ante Theodosii pedes, vin-
ctis post terga manibus adducitur, ibi-
que finis vitæ eius, & certaminis fuit.
Ex his quatuor testibus, omni fide di-
gnissimis, facilè potest intelligi
Theodosium nostrum, non solùm pi-
um fuisse Principem, sed etiam cum
Mose, & Iosue, cum Dauide, & Eze-
chia posse conferri, ad quorum pre-
ces Deus cum eorum hostibus ma-
nifestè pugnabat.

Sed vt ordine res eius gestæ intel-
ligantur, adferemus in medium e
omnia, quæ Theodoretus in histori
sua literis mandauit: quamuis enim
res easdem Socrates & Sozomenu
scripserint; tamen Theodoretus ma-
iori fide dignus est; cùm Socrates &
Sozomenus labe hæreseos Nouatia-
Lib. 6. ep. 31. næ infecti fuerint; & de Sozome
scribat sanctus Gregorius in episto

ad Eulogium Episcopum Alexandrinum, Sozomenum in historia sua multa mentiri: quod etiam de Socrate dici potest, vt nos ostendimus in libro de clericis capite vicesimo. Sic igitur Theodoretus scribit: Per idem tempus Theodosius, vir cùm ob maiorum splendorem, tùm ob suam ipsius fortitudinem percelebris, & propterea in inuidiam non ab illis modò, qui pares erant dignitate, verùm etiam à tribulibus suis, vocatus; in Hispania, vbi & natus erat, & educatus, ætatem degit. Itaque Imperator incertus animi quid ageret (quippe barbaros adeò insolentes effecerat victoria, vt difficiles admodum expugnatu tū essent, tum viderentur:) tandem sibi persuasit, si Theodosium Ducem belli gerendi constitueret, Imperium malis, in quibus versabatur, penitùs liberatū iri. Quare confestim Theodosium euocat ex Hispania, ducem creat, & cum exercitu, quem in vnum collegerat, mittit. Qui fide communitus, alacri animo & erecto, iter suscipit: ingressus in Thraciam, barbarosq; Lib.5.c.5.

ex aduerso venientes conspicatus; aciem veluti præliũ facturus instruit: facta autem leui pugna, cùm barbari Romanorum impetum sustinere nõ possent, aciem deserunt; atque terga dantes fugæ se mandant, quos Romani, quantum poterant, persequũtur, magnaque barbarorum fit cædes. Nam non à Romanis solùm, sed ab se inutuò interfecti ceciderunt. Quare cùm quamplurimi essent ad hunc modum trucidati; & pauci qui latere potuerant, Istrum traiecissent: Dux ille longè præstantissimus Theodosius, copijs suis in Vrbes vicinas distributis, ad Imperatorem Gratianum celerrimè, quò suæ victoriæ ipse nuncius esset, proficiscitur. Atque cùm Imperator, quę narrabat, ne credibilia quidem putaret, & factum supra modum miraretur: illi, quos stimuli pungebant inuidiæ, aiunt, eum fugæ se dedisse, & exercitum
Lib. 5. c 6 amisisse. Theodosius igitur postulat ab illis, qui contradicerent, vt nuntios mittant, perq; eos multitudinẽ barbarorũ interfectorum diligenter cognoscãt: facile enim esse ex spolijs

nume-

numerũ perdiſcere. Cui orationi aſ-
ſenſus Imperator, miſit nuntios, qui
res geſtas explorarent, eiq; poſtea re-
ferrẽt. Duci autẽ optimo Theodoſio
interim apud Gratianũ cõ moranti
diuina quædam viſio ab ipſo omniũ
Rectore Deo obiecta eſt. Videbatur
enim videre diuinum Meletiũm Ec-
cleſiæ Antiochenæ præſulẽ, chlamy-
dem ſibi Imperatoriã inijcere, & co-
ronam illi honori conueniẽtem ca-
piti imponere. Quæ cùm noctu ſe-
cundùm quietem vidiſſet, prima luce
cuidã ex familiaribus indicauit. Ille
ſomnium manifeſtum eſſe dixit. Ac
perpauci dies iam interceſſerant, cũ
redeunt nuntij, qui ad res à Theodo-
ſio geſtas cognoſcendas profecti fu-
iſſent; retulerantque permulta bar-
barorum millia trucidata eſſe. Itaq;
Imperator iam pro certo perſuaſum
habens, ſe non ſine ſummo Imperij
commodo eum delegiſſe, Imperato-
rem quoque deſignauit, & illis Im-
perij partibus, quas Valẽs rexerat, ei
permiſsis, ipſe in Italiã cõcẽdit, Theo-
doſiũq; in Imperij partes ei aſsigna-
tas dimiſit. Qui vt primũ Imperium

obtinuit, Ecclesijs, præ cæteris rebus diligenter prospicere cœpit, & vt Episcopi suæ ditionis Constantinopolim ire maturent, admonet. Nam sola ea Imperij pars Ariana labe passim commaculata fuit: pars autẽ versus Occidentem ab ea libera permãsit; siquidem Constantinus filius Cõstantini Magni natu maximus, & Cõstans minimus natu, paternam fidem integram conseruabant: quin etiam Valentinianus Imperator Occidentis veram pietatem synceram, & incorruptam custodiebat. Imperij verò pars, quæ spectat ad Orientẽ, ex multorum nequitia Arianam labem contraxit, ob nimiam Constantij Imperatoris facilitatem; & improbam Valentis item Imperatoris nequitiam.

Per idem tempus Iustina Valentiniani senioris coniux, & Valentiniani iunioris mater, Arianæ doctrinæ femina, quæ viuente marito occultare studuit, cùm filij sui mollem, & flexibilem animum cerneret; proferre cœpit audaciùs. Adolescẽs autem matris monita vsui sibi fore

arbi-

arbitratus, primùm cum Ambrosio communicat, ratus si hunc ad suam perduceret sententiam, se alios facilè superaturum. At Ambrosius reuocat illi in memoriam paternam pietatem; & simul exponit doctrinarũ differentiam, & quo modo hæ, id est, Catholicæ, cum doctrina Domini, & Apostolorum prædicatione cõueniant; illæ verò, id est, hæreticæ, ab vtraque dissentiãt; & legibus Ecclesiæ, Spiritus sancti instinctu sancitis, perspicuè repugnent. Adolescẽs verò vtpote adolescens, & à matre errore cęcata incitatus; tantum aberat, vt Ambrosij orationi assentiretur, vt etiam iracundia inflammatus, Ecclesiæ parietes turmis peditum tũ grauis, tùm leui armatura tectorum, circumsideret. Vbi autem fortissimum illũ bellatorẽ his rebus minimè perterrefactum videt (eas enim pro laruis, quæ ad terrendos pueros obijci solent, habebat Ambrosius) tandem ille commotus palàm dat ei mandatũ, vt è sacri tẽpli vestibulis egrediatur. Tum Ambrosius, Non sum i-[illegible] inquit, facturus, neq; ouile ouiũ

proditurus lupis; neque blasphemiæ auctorib. sacrosanctum Dei tēplum traditurus; sed si libet me interficere, hic intus, vel cuspide hastæ, vel gladio confodito: sum.n. cupidè, ac libēter hanc cædem excepturus. Lōgo autem tempore pòst, vbi Maximus de

Cap. 14. facinore contra præclarissimum veritatis præconē Ambrosiū, per Valētinianum admisso, certior factus est, scribit ad Valētinianum literas, hortaturq; vti tùm à bello contra pietatē faciendo desistat, tùm ne paternā pietatē prodere moliatur, postremò minatur, bellum, si non obtēperet, se contra eum susceptur ū. atque quod literis significauerat, factis præstitit. Nam collecto exercitu Mediolanū, vbi ætatem agebat Valentinianus, maturè contendit: cuius aduentu cognito, Valentinianus fugit in Illyricum, iam edoctus experientia quid commodi maternum attulisset consilium. Theodosius autem omni laude cumulatus Imperator, cùm certior factus esset tàm de rebus ab adolescēte Valētiniano Imperatore gestis,

gestis, quàm de Tyranni Maximi literis; scribit ad Valentinianum, non debere eum mirari, quòd sibi Imperatori terror incussus fuerat, & robur Tyranno adiunctum. Nam Imperatorē armis pietatem impugnasse; Tyrannum eamdem defendisse. Atque illum hac prodita, inermem in fugam coniectum; hunc ea veluti armis munitum, eum illa nudatum deuicisse; pietati enim eius legislatorem fauere. Ista quidem cùm longè à Valentiniano abesset, scripsit Theodosius. Atq; simul vt accepit de fuga Valentiniani, venit ei subsidio, illumq; iam è proprio Imperio eiectum, & ad suam ditionem accedentem conspicatus, primò animo eius adhibet curationē, impietatis morbum altiùs insitum euellit, & ad pietatem paternam reducit: deinde iubet bono animo esse: contra Tyrannū bellū gerit, sine sanguinis effusione adolescenti restituit Imperiū, & Tyrannum interficit. Nam rem iniustā se facturum putauit, & fœdera cum Gratiano pacta violaturū; si nō pœnas de interfectorib⁹ suis repeteret.

Cap. 16. Poſt Theodoſij illinc reditum, Amphilochius ille admirabilis acceſſit Imperatorem oraturus, vt ex vrbibus Arianorum conuentus eijciat. At Imperator, poſtulationem illam nimis ſeueram, & inhumanam arbitratus, reiecit. Sapientiſſimus igitur Amphilochius, re ad tempus tacita, aliam rationem ad id, quod volebat, obtinendum, eamq́ue planè memorabilem excogitauit: nam cùm alio tempore fortè intra palatium eſſet, videretq́ue aſtanti Imperatori filium ſuum Archadium, qui nuper Imperator creatus fuerat; ipſum Imperatorem Theodoſium, vt mos eſt, ſalutauit ille quidem, ſed filium ſine honore dimiſit. Imperator autem ratus Amphilochium oblitum officij, iubet ad filium accedere, eumq́; ſalutare. At Amphilochius reſpondit, ſatis eſſe, quòd ei honorem habuerat. Itaque Theodoſius rem acerbè, & grauiter ferens, probrum filio obiectum iniuriæ loco ſibi ipſi illatæ numerauit. Tum ſapientiſſimus Amphilochius declarans Imperatori quod animo inſtituebat, con-

tenta voce: Vides, inquit, ô Imperator, quàm ægrè ignominiam filij tui patiaris, imò verò illis, qui eum insultant, vehementer ſuccenſes. Credas igitur mihi velim, huius vniuerſitatis rectorem Deum eos, qui contra filium ſuum vnigenitum loquũtur blaſphemias, itidem deteſtari, & tamquam ingratos erga ſeruatorem, & patronum ſuum odio proſequi. Cuius inſtitutum cùm hoc pacto cognouiſſet Imperator; facta eius, dictaque ſimul admiratus; legem protinùs conſcripſit, quæ vetabat, conuentus ab hæreticis agi. Verùm omnes communis humani generis aduerſarij tendiculas vitare, non adeò facile eſt. Quapropter admirabilis ipſe Imperator humanæ naturæ particeps à perturbationibus minimè vacuus fuit: quippe immoderata animi concitatione, cum iuſta iracundia coniuncta facinus crudele commiſit. Quod quidem ad legentium vtilitatem hoc loco commemorabo: nam eiuſmodi profectò eſt, vt Imperator iſte admirabilis ob id ... in crimen meritò vocari, tum

contrà

contrà summa laude, ac prædicatione efferri debeat.

Thessalonica vrbs est amplissima illa quidẽ, & multis hominibus frequentata: quę tametsi subiecta est ditioni Macedonum; præ cunctis tamen vrbibus Thessaliæ, Achaiæ, & aliarũ gentium plurimarũ, quas Præfectus Illyriæ moderatur; primas obtinet. In hac ciuitate cùm fortè seditio concitata esset, magistratus aliquot obruti lapidibus fuere, & grauibus cõtumelijs vexati. Quibus rebus nũciatis, Imperator bile accensus, flammas neutiquam repressit iracundiæ, sed illius arbitrio permisit pronunciandæ sententiæ de supplicio Thessalonicensibus irrogando potestatẽ. Iracundia igitur hanc auctoritatem nacta gladios contra omnes distrinxit, & insontes pariter cum sontibus trucidauit. Nam septem hominum millia, vti ferunt, interfecta fuerũt. in qua occisione non iudicium antecesserat, neq; auctores tam horrendi facinoris iusta & legitima sententia condemnati; sed omnes simul, veluti spicæ in messe desectæ, cõcisi fuerũt.

Hic

Hac miserãda & lugubri calamitate cognita, Ambrosius Imperatori Mediolanũ aduentanti, & in sacrũ templum ingredi cupienti; extra sacra vestibula obuiã procedit, vetatq; in templum intrare, & his ferè verbis eum affatur, Est verisimile, ô Imperator, te ignorare cædis abs te patratę magnitudinem, neq; post sedatam iracundiã admissum facinus peruidere: nã imperatorius fortasse principatus peccatũ agnoscere non sinit, sed potestas offundit rationi caliginẽ. Verũ quæ sit natura nostra, & quã fragilis ac fluxa, considerandũ est, & in auitũ puluerẽ, ex quo orti sumus, & in quẽ recasuri, acies mentis intẽdenda, neq; ipse splendore purpuræ deceptus, corporis illa operti imbecillitatẽ ignorare debes. Quin ẽt illis imperas, qui & eiusdem sunt naturæ participes, atq; adeo conserui. Vnus enim Dominus omnium, & Rex, huius vniuersitatis fabricator Deus. Quibus igitur oculis intueberis templũ illius, qui est omnium Dominus? quibus pedibus sanctũ illud solũ calcabis? qui quæso manus iniusta cæde, & san-

& sanguine resperſas extendere audebis, & iiſdem ſacroſanctum corpus Domini accipere? aut quomodo venerandum eius ſanguinem ori admouebis, qui furore irę iubente tantum ſanguinem tam iniquè effudiſti? Recede igitur, & ne conare nouo ſcelere ſcelus antè editum augere: ſed capeſſe vinculum, quo vt ligeris, Dominus omnium cœlitùs ſententiam dat. quod quidem vinculum vim habet, & morbum animi depellendi, & te ad ſanitatem reſtituendi. Huic orationi obſecutus Imperator, (nam diuinis educatus eloquijs accuratè norat, tum quæ eſſent officia ſacerdotis, tum quæ Regum propria) cum gemitu & lacrymis ad palatium reuertitur. Atque longo temporis ſpatio dilapſo (octo enim menſes iã præterierãt) Seruatoris natalitia fuere celebrata. Imperator autẽ conſidet in palatio lamentis ſe dedens, & magnam vim profundens lacrymarũ. Quod cùm animaduertiſſet Ruffinus, qui tum magiſter aulæ fuit, magnaq; apud Imperatorem auctoritate, vtpote familiaritate ei coniunctior

iunctior; ad illum accedit, rogat causam fletus. Tum Imperator lugens acerbiùs, & maiorem in modum flens, Tu, inquit, Ruffine ludis: nam quantis in malis verser, non sentis. Ego verò gemo, & meã ipsius deploro calamitatẽ, dũ mente complector, quàm facilis aditus ad sacrũ templum seruis & mendicis pateat, liberque illis ad Dominum suum deprecandum detur introitus: mihi autem non modò ad illum locum, verùm etiam ad Cœlum ipsum accessus præclusus sit. Nam venit mihi in mentem sententiæ à Domino prolatæ, quæ palàm dicit, *Quemcumque ligaueritis super terram erit ligatus & in cælis.* Cui Ruffinus, Curram, inquit, si placet, ad Episcopum, ei supplicabo, persuadeboque, vt tua soluat vincula. At non est, inquit Imperator, tibi morem gesturus; noui enim adeo iustam Ambrosij sententiam, vt non metu potestatis imperatoriæ sit legem Dei violaturus. Verùm cùm instaret Ruffinus, pollicereturque se Ambrosio persuasurum, Imperator iubet properè abire; ipse-

re; ipseq; falsa spe inductus, & Ruffini confisus promissis, paulò pòst sequitur. Vt primùm autem Ruffinum diuus vidit Ambrosius, Videris mihi, inquit, Ruffine canum impudentiam imitari. Nam tametsi tuo suasu tàm crudelis facta est cædes: tu tamen ita perfricuisti os, vt nec pudeat, nec pigeat tanta rabie contra imaginem Dei insaniuisse. Vbi verò Ruffinus obnixè eum orauerat, dixeratque Imperatorem breui adfuturum; S. Ambrosius diuino zelo accensus, Ego, inquit, Ruffine prædico, me illum ab introitu sacri vestibuli prohibiturum: quòd si Imperium mutarit in tyrannidem, cædem lubens equidem accipiam. Quibus auditis Ruffinus Imperatori per nunciũ significat, hortaturque, vt maneat in palatio. Quæ cùm Imperator in medio foro accepisset, Eo, inquit, illuc nihilominus, quò iustas debitasque contumelias subeam. Vbi verò ad sacros templi parietes aduenit, non ingreditur in templũ ille quidem; sed ad Episcopum, qui in ædicula salutatoria sedebat, accedens obsecrat, vt vincu-

vincula illi soluat. At Ambrosius eius aduentum dixit esse tyrannicũ, eumque ipsum contra Deum insanire,& illius leges proterere. Tum Imperator, Non obstinato animo, inquit, leges sancitas impugno, neque sacra vestibula per nephas introire cupio; sed oro, vti mihi soluas vincula,& proponas tibi ante oculos clementiam illius, qui est Dominus omnium: & ne mihi occludas ianuam, quam ille omnibus, quos peccatorũ suorum pœniteat, patefecit. Cui Ambrosius, Quam tu, inquit, pœnitẽtiam post tã graue scelus admissum ostendis? quæ medicamenta ad vulnera tàm difficilia curatu sananda adhibuisti? Tuum est, inquit Imperator, medicamenta ostendere, eaque temperare, & vulnera, quæ ægriùs curantur obligare: meum autẽ, quæ sunt adhibita accipere. Tum Diuus Ambrosius, Quoniam, inquit, iracũdiæ permisisti iudicium,& non rectę rationi, sed animo irato obsecutus sententiam pronunciasti: conscribe legem, qua deinceps sententiæ per iracundiam pronuntiatæ, irritæ

sint

sint & nullius momenti: cognitionesque causarum de cæde, & publicatione bonorum ad triginta dies scriptis proditæ maneant, vti recta ratione de illis iudicium des, atque diebus illis confectis, qui decreta illa scripserint, mandata tua tibi ostẽdant. Actum quidem compressa iracundia, ratione sola causam expendens, inquires in decreta, & ita perspicies, iniqua sint, an æqua. quòd si iniqua deprehenderis, certum est, ea decreta scriptis mandata te dilaceraturum, sin æqua, confirmaturum; sicque manifestè intellecturum, numero dierum interiectorum nihil de auctoritate decretorum rectè sancitorum omninò detractum esse. Istud consilium Imperator, quoniã prudẽtissimum esse censebat, libenter amplexatus, iubet extemplò legem conscribi, suaque subscriptione confirmat. Qua re confecta Diuus Ambrosius eius vincula soluit. Itaque Imperator fidelissimus in sanctum templum ingressus, non stans Dominum precatus est, neque genibus flexis; sed pronus humi abiectus

versus

verſum illum Dauidis recitauit, *Adhæſit pauimento anima mea, viuifica me ſecundùm verbum tuum.* atque capillos manu lacerans, frontem ferire, lacrymarum guttis ſolum rigare, veniamque ſupplex petere cœpit. Vbi autē tēpus poſtulauit, vt dona ſacræ menſæ offerret; ſurgit, atq; non minorem lacrymarum vim, quā antea effundens in ſanctuarium ingreſſus eſt. Cùm verò, vti ſolebat, obtuliſſet, intus prope cancellos manſit. At rurſus magnus ille Ambroſius non conticuit quidem, ſed locorum differentiam eum docuit. Ac primùm ſciſcitatur, ecqua re egeret: & cùm reſpondiſſet Imperator, ſe expectare diuinorum myſteriorum perceptionem; ſignificat illi per primarium diaconum, qui ei miniſtrabat, ad loca interiora ſolis ſacerdotibus aditum patere; eademque aliis omnibus inacceſſa eſſe. Iubet igitur, vt exeat, & cum reliquis laicis conſiſtat: nam purpura, inquit, Imperatores facit, non ſacerdotes. Hanc admonitionem itidem excepit lubens Imperator fideliſſimus, reſpon-

respondit que se non animi confidentia inductum mansisse intra cancellos, sed hanc consuetudinem Constantinopoli didicisse; quare habeo etiam, inquit, pro hac medicina gratiam.

Tantis, & tam eximijs virtutibus enituit tum Episcopus, tum Imperator. Vtrumque enim admiror, alterũ propter ingenuam loquendi libertatem, alterum propter facilem obedientiam: & illum propter diuini zeli ardorem; alterum propter synceram fidem. Imperator autem pietatis præcepta, quæ ab illustri illo Episcopo didicerat, etiam cùm reuertisset Constantinopolim, obseruauit. Nam cùm diuino quodam festo ad templum veniret, statim ut dona sacræ mensæ obtulerat, exiuit. Atque cùm Nectarius, qui id temporis illius Ecclesiæ antistes fuit, rogaret, cur non maneret intus, gemens inquit; ægrè tandem didici, quid inter Imperatorem intersit, & Episcopum: ægrè tandem reperi veritatis magistrum; nisi solum Ambrosium noui Episcopum, dignum eo nomine. Ta

ne. Tãtum commodi reprehensio, à viro virtute præstanti adhibita, secum apportare solet.

Alia porrò causa suppetebat huic Imperatori, ex qua similiter vtilitatis percepit non parum: nam coniux eius Placilla numquam destitit diuinas leges ei in memoriam redigere, seq; primùm eisdem accuratè ipsa erudierat. Siquidem ea non Imperatorio principatu se insolenter extulit: sed diuinum, quo flagrabat, desiderium augere studuit: quippe beneficij magnitudo amorem erga Dominum multò reddidit ardẽtiorem. Itaque ad eos subleuandos, qui mutila corpora membraq; omnia labefactata haberent; nihil non diligentiæ & curæ adhibuit, atque ad eam non seruorum opera vsa est: sed ipsa hoc fungi ministerio, adire hospitia, & singulis necessaria suppeditare voluit. Simili quoq; ione Ecclesiarum hospitia visere, otis in lecto decumbentibus cutionem adhibere, tractare ollas, culum gustare, patinam illis dere, frangere panem, offas porrige- Cap. 18.

re, eluere pocula; omnia denique alia munera obire, quæ serui & ancillæ exequi solent. Atque illis, qui eam ab hoc genere ministerij auocare studebant, respondit, aurum distribuere decere Imperatorem: se autem pro ipso Imperio ei, qui idipsum dederat, illam operam offerre debere. Quin etiam crebrò solebat marito dicere: semper te, mi vir, oportet cogitare, qui olim fueris, & qui iam sis. Ista assiduè animo complectens, non te ingratum ostendes erga patronum: sed Imperium, quod suscepisti, iustè & legitimè gubernabis; atque eo ritè administrando, eum, qui ipsum donauerit, augustè, sanctèq; coles. Eiusmodi sermonibus semper habitis, semina virtutum animo eius mandata præclarissimè,
Cap. 19. commodissimeque rigauit. Ista quidem ante virum migrauit è vita: post cuius mortem non ita diu facinus quoddam fortè fortuna commissum accepimus, quod incredibilem amorem Imperatoris, quo eam complexus est, perspicuè patefecit.

Imperator crebritate bellorum

coacti

coactus nouum quoddam, & peregrinum tributi genus ciuitatibus imposuit: quod quidem Antiochia non tulit, sed plebs cùm videret eos, à quibus exigebatur tributum, propter inficiationem suspendi, tum alia patrat maleficia, quæ multitudo imperita occasionē seditionis nacta patrare solet, tū statuā æneā Placillæ Imperatricis deturbat, & per magnam Vrbis partem trahit. Quibus auditis Imperator, vt par erat, grauiter commotus, omnia priuilegia vrbi illi adimit; & principatum Laodiceæ, vicinæ ciuitati tradit, quippe illud Antiochenos grauissimè laturos existimauit, postremò se vrbem incensurum, penitusque vastaturum minatur, atque adeo in pagum redacturum. Porrò magistratus quosdam in illo audaci facinore deprehensos prius interfecerunt, quàm de ipsa tragica clade Imperator certior factus esset. Imperator autem quamuis omnia, quæ fuerat minatus, imperauit fieri; tamen lex, quæ hortatu magni illius Ambrosij lata erat, obstabat, quò minùs fierent.

rent.

rent. Vbi verò nuntij, qui vrbi Im-
peratoris minas exponerent, eò ad-
ueniunt, nempe Elobocus Dux exer-
citus, & Cæsarius Præfectus palatij,
omnes minis illis perterriti in ma-
gno metu erant. At virtutis athletæ,
qui ad montis radices habitabant,
quique multi erant, & viri optimi,
hos duos monere, & hortari cœpe-
runt. Ex quorum numero fuit san-
ctissimus Macedonius. Iste in mon-
tium verticibus vitam agens noctes,
diesque omnium Seruatori synceras
preces offerebat: qui neq; Impera-
toris violentiam pertimescere, neq;
de potestate eorum, qui missi erant,
laborare visus est: sed in vrbe media,
prehenso alterius pallio ambos ex
equis descendere iubet. Illi verò cu
viderent senem statura exigua, pan-
nis sordidis amictum; primò indig-
nari quidem; sed vt primùm à qui-
busdam eorum, qui antecedebãt, viri
illius virtutem didicerunt; desilien-
tes ex equis, illius genua amplecti, ve-
niam denique petere cœperunt.
Macedonius diuina imbutus sa-
pientia, tali oratione eos compel-
lat: D

lat: Dicite, viri chariſſimi, Imperatori hæc verba, non ſolùm Imperatorem eſſe, ſed etiam hominem. Itaque ne oculos tantummodo ad Imperium adijciat, ſed ſuam etiam naturam mente contempletur: nam cũ homo ſit, illis imperat, qui ſunt eiuſdẽ naturę participes; humanam autem naturam ad imaginem, & ſimilitudinem Dei fabricatam eſſe. Quare ne tam crudeliter, & inhumanè imaginem Dei è medio tolli iubeat; nam bilem mouet opifici, cùm eius imaginem contumelioſè tractet. Conſideret enim quàm iniquo animo tulerit ipſe æneam imaginem coniugis contumelia affectam eſſe; ſe tamen in imaginem Dei contumelioſum eſſe non dubitare. Ac quantum interſit inter imaginẽ inanimam, & animatam, viuam, & ratione præditam; omnibus, qui ſunt ratione præditi, perſpicuum eſt. Illud præterea ſecum cogitet, nobis perfacile eſſe pro vna ærea imagine multas fabricare: ſed eum omninò non poſſe facere vel pilum vnum illorum, qui interfecti ſunt. Hac audita

dita oratione viri illi admirabiles eam ad Imperatorem retulerunt: qua cùm eius iracundia restincta esset, pro minis, quas iactauerat, scripsit literas, quibus se purgabat, iræque causas in illis exposuit. Non oportebat, inquit, si quid à me peccatum esset, coniugẽ summis laudibus merito decorandam, post mortem tantam contumeliam subire: sed si qui mihi succensuissent, in me furentis animi impetus conuertere debuissent. Adiunxit etiam, se acerbè tulisse, & valde animo discruciatum esse, cùm intellexisset, quosdam è Magistratibus trucidatos fuisse. Ista quidem à me sunt propterea commemorata, quòd tum iniquum putabã, vt libertas loquendi à Macedonio monacho longè præstantissimo vsurpata, obliuione deleretur; tum perutilem illam legem magni Ambrosij suasu conscriptam omnium oculis subijcere cupiebam.

Cap. 20. His cõfectis rebus, Imperator fidelissimus omne suum studium ad errorem gentilium euertendum transtulit, legesque promulgauit quib-

quibus imperatum erat, vt ſimulachrorum phana diruerentur. Nam Conſtantinus Magnus omnibus prę-conijs meritò efferendus, videns adhuc orbem terræ cæco errore furentem, tametſi vetuit omninò dæmonibus hoſtias immolari; non tamen eorum delubra demolitus eſt, ſed mandatum ſolùm dedit, ne quiſquã ad ea accederet; quin etiam iſtius filij ſunt paterna diligenter perſecuti veſtigia. Iulianus autem impietatem renouare, & flammam veteris fraudis iam pridem exſtinctam de integro accēdere laborauit. At cùm Iouianus Imperio potitus eſſet, ſimulachrorum cultum omninò vetuit. Valentinianus quoque ille magnus eiſdem legibus Europam præclarè gubernauit. Cæterum Valens ſeu alijs omnibus permiſit poteſtatem, eam quã vellent religionẽ amplectendi, & eos colendi Deos, quos ipſi pro Dijs haberent, ita aduerſus ſolos doctrinæ Apoſtolicæ propugnatores bellum continenter geſſit. Itaque toto tempore, quo ille regnabat; ignem in aris accenderet,

libamenta & hostias simulachri immolare gentiles non destiterunt. Quæ omnia cùm fidelissimus Imperator Theodosius pro certo comperisset, extirpauit radicitus, & sempiterna obliuione obruenda curauit.
Cap 21. Atque ex Episcoporum numero Marcellus Apamearum Antistes, vir in rebus omnibus longè præstantissimus, lege Imperatoris, tanquam machina bellica, omnia delubra Vrbis, cuius Episcopus erat, prorsus expugnauit.
Cap. 22. Theophilus quoque Alexandrinus Episcopus Vrbem suam errore in simulachris colendis liberauit.

Cap. 24. Iam verò Imperator cognita morte Valentiniani iunioris, & Eugenij tyrannide; in Europam exercitum traducit. Eodem tempore Ioannes quidam monasticum vitæ genus excolens, vixit in Aegypto, qui gratia Spiritus sancti imbutus, sciscitantibus multas res futuras prædixit. Ad istum misit Imperator nuntium, quæsitum an bello cum tyrannis decertaret; auebat enim de eo fieri certior. Qui, vti prædixerat, cum in pri-

in primo bello victoriam ſine ſanguine habiturum, ſic in poſterum, poſt multam hominum cædem, ſuperiores laturum ſignificauit. Qua ſpe indutus Imperator, cõplures ex hoſtibus acie inſtructa telis confixit, multosq; ex barbaris, qui ei auxilio venerant, amiſit. Ibi cùm Duces dicerent, nimis paucos ad prælium de integro ineundum ſupereſſe, hortarenturque, vt bellum aliquandiu intermitteret, quo ineũte vere exercitu collecto, hoſtes multitudine vincerent: Imperator fideliſſimus eorũ conſilium repudiauit. Nam non cõmittendum, inquit, eſt, vt ſalutaris crux tantæ arguatur imbecillitatis; Herculisque ſtatuæ tantum virtutis noſtro teſtimonio tribuatur: quippe vt crux noſtrum exercitum; ita illa hoſtium antecedit. Qua oratione cũ tanta in Deo fiducia habita, cùm copiæ relictæ, & paucæ admodum eſſent & animi fractæ; ſacra æde in vertice montis, vbi caſtra fecerunt, reperta, totam noctem huius vniuerſitatis gubernatorem precibus ſollicitauit: ſub tempus autem noctis,

quo galli cantare solent, somnus eũ oppressit. Qui humi stratus videre sibi visus est duos viros candido indutos amictu, equis albis vehi, qui ipsum bono animo esse, timorem abijcere, prima luce arma capere, & exercitum in aciem educere iubent: nam se auxiliares, & velut antesignanos ad eum missos esse, & alterum esse Ioannem Euangelistam, alterum Philippum Apostolum esse. Hac oblata visione Imperator preces fundere non desistit: sed attentiore cogitatione eas Deo adhibet. Eadem quoque visio militi secundùm quietem apparuit, qui præfecto suo eam narrauit: ille eum deducit ad Tribunum militum, Tribunus autem ad Ducem. Dux noui aliquid inde portendi ratus, Imperatori significat. Tum Imperator, non mei causa, inquit, hæc visio oblata est (ipse namq; illis, qui victoriam promiserant, fidem habui;) sed ne quisquam existimaret me, vtpote prælij faciendi cupidum, eam confinxisse. Huic igitur militi Deus, Imperij mei propugnator, hanc obtulit visionem, vt mihi

eandem

eandem narranti certum testimoniũ daret. Nam mihi primùm communis omnium Dominus illam ostenderat. Quare omni metu prorsus amoto antesignanos nostros, & Principes belli gerendi sequamur: nemo bellantium multitudine metiatur victoriam, sed eorum potentiam, qui se Duces nobis præbent, quisque consideret. Hac oratione militum animis valde confirmatis, omnes de monte deducit. Tyrannus autem cùm videret milites procul à se ad prælium ineundum paratos, ornat exercitum, & aciem instruit. Ipse verò colle quodam occupato, ait militibus suis, Imperatorem iam quasi mori cupientem, & desiderio ex hac vita abeundi flagrantem prælio decertare. Dat igitur mandatum Ducibus, vt viuum eum ad se, & vinculis constrictum adducerent. Postquam autem phalanges ordine locatæ erant, satis animaduerti potuit, quàm ingentes hostium copiæ essent; cùm quàm paucæ cum Imperatore iungerentur in acie. Cùm autem tela vtrinque conijci cœpta

 sunt,

ſunt, tunc anteſignani Imperatoris verè promiſſa præſtitere. Nam ventus violentus è regione hoſtibus irruens, illorum ſagittas, iacula, ſpiculaq; in ipſos retorquet, adeo vt nullum teli genus eis adiumento fuerit, neque miles grauis armaturæ, neque ſagittarius, neque iaculator Imperatoris exercitum lædere potuerit. Quin etiam tanta pulueris copia in eorum facies impetu ferebatur, vti palpebras occludere, & pupillas oculorum pulueris vi grauiter oppugnatas tegere, & tueri eos coegerit: Imperatoris autem exercitus nullo damno incommodove ex illo turbine accepto, fidentibus animis hoſtes trucidant. Qui quidem his rebus perſpectis, & diuino auxilio, quod Imperatoris copijs allatum erat, cognito, abiectis armis, veniam ab Imperatore ſupplices petunt. Ille autem flexit animum, & illorum miſericordiam capit. Iubet denique Tyrannum celeriter ad ſe adduci. Illi igitur properè collem aſcendunt, in quo Tyrannus ignarus rerum iam geſtarum con-

debat. Qui cùm eos anhelantes vide-
ret, ipsaque anhelitus crebritate ad-
ueniendi indicantes celeritatem;
victoriæ nuncios esse suspicatus est.
Rogat, num Theodosium, vt illis e-
rat imperatum, vinctum adduceret.
Cui illi, non eum, inquiunt, adduci-
mus ad te: sed te hinc ad eũ abduci-
mus. Hoc namque in mandatis dedit
summus huius vniuersitatis mode-
rator Deus. Quæ cùm dixissent, ei è
solio erepto vincula iniiciunt, ab-
ducunt vinctum, & qui paulò antè
insolenter gloriatus fuerat, capti-
uum ad Theodosium deducunt. Im-
perator autem primùm iniuriarum
in Valentinianum, & impiè occupa-
tæ tyrannidis, eum in memoriam re-
uocat: deinde bellorum contra Im-
perium legitimum susceptorũ cau-
sa, cum irrisione reprehendit. Re-
prehendit statuam Herculis, qua fre-
tus tàm audax, temerariumque faci-
nus admiserat. Postremò iustam, æ-
quamque de supplicio illi irrogan-
do sententiam pronunciat. Talem
Theodosius cùm in pace, tum in
bello præstitit. Quippe semper di-

 uinum

uinum implorauit auxilium. Hac parta victoria in morbum delapsus, filijs Imperium distribuit, ac maiori natu eam partem, quam ipse rexerat: minori autẽ Europæ tradidit gubernacula. Vtrumque veram pietatem colere hortatur: ea enim pacem cõseruari, bellum extingui, hostes in fugam verti, trophæa erigi, & victoriam denique constare. Hac hortatione filijs adhibita, obijt mortem, cuius gloria sempiternæ memoriæ commendata est.

Collatio Theodosii cum Dauide.

RECtissimè Theodosius Imperator cum Dauide Rege conferri posse videtur. Vterque bellator felicissimus fuit, vterque pietati in Deum addictissimus; vterque mitis, & humilis valdè, vterque peccatũ grãde commisit, vterq; ita seriò peccatũ suũ lacrymis lauit; vt cor vtriusque super niuem dealbatum fuisse videatur. Multa prælia fecit Dauid, & semper victor euasit, quia non in gladio, & arcu suo confidebat; sed in Deo viuo, & vero, qui est Dominus exer-

exercituum. Sic noster Theodosius multa prælia fecit; sed tria potissimùm. Primum aduersus barbaros, qui cùm Istrum flumen transiuissent cum ingentibus copijs, vt non solùm Thraciæ, sed toti Orienti terrorem maximum incussferint: occurrit illis Theodosius, nondum Imperator; sed à Gratiano Imperatore Dux militum electus: & primo prælio tanta celeritate illos fudit, vt cum Cæsare dicere posset, *Veni vidi, vici*, eaque causa fuit, vt Gratianus eum consortem Imperij declarauerit. Alterum fuit committendum potiùs, quàm commissum prælium cum Maximo Tyranno, qui Gratianum Imperatorem occiderat, & Imperium eius inuaserat: sed hoc, vt Abbas Ioannes vir sanctissimus illi prædixerat, sine sanguine militum suorum confecit, occiso repentè Tyranno, & Occidentali Imperio recuperato. Tertium prælium cum Eugenio altero Tyranno commisit: sed pugnante Deo de cœlo pauci multos vicerunt, vt paulò antè dictum. Itaq; tàm Theodosius, quā Dauid

diui-

diuina protegente dextera, in omni prælio victor euasit.

Eccl. 49. De pietate, & fide Dauidis testimonium habemus ab Ecclesiastico, qui loquens de Regibus testamenti veteris, scribit, omnes Reges illos peccauisse, præter Dauidem, Ezechiam, & Iosiam; reliqui enim omnes vel idololatræ fuerũt, vel idololatriam permiserunt. Idem nos de Theodosio dicere possumus, si comparetur ad Imperatores, qui ante illum fuerunt, vno excepto Philippo, qui tamen Idololatriam non sustulit, nec prohibuit. Deinde Constantinus Magnus, & eius filij, vt etiam Iouianus, & Valentinianus cum filijs Idololatriam prohibuerunt, sed non euerterunt; quin potiùs Valens Imperator eam liberam esse voluit, & Iulianus Apostata eandem exercuit, & fouit. Primus, qui cultũ inanium Deorum seuerè prohibuit, & Phana ac templa deorum euertit, & idololatriam funditus extirpauit, Theodosius fuit, vt Theodoretus testatur. Adhæc Rex Dauid mitis, & humilis fuit, & arguentes se patienter

ter audiebat; vt intelligi poteſt ex increpatione Nathan Prophetæ: noſter quoque Theodoſius non ſolùm mitis & humilis, ſed ſacerdotibus Domini obedientiſsimus fuit. Iuſsit illum aliquando Sanctus Ambroſius exire de ſanctuario, & cum reliqua plebe conſiſtere: paruit continuò, & gratias egit, quòd ab Ambroſio didiciſſet differentiam inter ſacerdotes, & laicos, quam differentiam apud Conſtantinopolim diſcere non potuerat. Et tamen hic nó erat vnus ex Regibus, ſed Imperator Orientis, & Occidentis vniuerſi. Multa prætereo cauſa breuitatis.

Venio ad comparationem peccati, & pœnitentiæ. Dauid peccauit adulterans alienam vxorem, & maritum eius occidi procurans: qua occaſione non ille ſolùm, ſed permulti alij perierunt: vt intelligi poteſt ex libro ſecundo Regum. Theodoſius iratus, quòd apud Theſſalonicã, ſeditione facta, Magiſtratus publici lapidibus obruti fuiſſent: iuſsit à militibus ſuis occidi obuios quoſque è populo: & cædes aſcendit ad nu- Cap. [illegible]

merum

merum septem millium hominum. Admonitus postea David à Nathan Propheta, pœnitentiam egit: admonitus Theodosius ab Ambrosio Episcopo, simili modo pœnitentiam egit. Comparemus nunc peccatum cũ peccato, & pœnitentiam cum pœnitentia. Peccatum Regis Dauid ex cõcupiscẽtia carnis; peccatum Imperatoris Theodosij ex iracundia originem duxit. Sed peccatum Dauid fuit geminatum, adulterium videlicet cum aliena coniuge, & occisio multorum innocentium sine vlla causa iusta; peccatum Theodosij fuit vnũ, & ex iusta causa, vltionis videlicet iniuriæ in publicos Magistratus. Itaque peccatum Theodosij in eo solum positum fuit, quod iracundia vehemens effecit, vt vltionis iustæ metas excederet. Addit autem Sanctus Ambrosius in oratione de obitu Theodosij, fleuisse illum peccatum, quod ei aliorum fraude obrepserat: quæ certè circumstantia culpam illius non parum extenuat. Huc accedit, quòd Deus ipse videtur peccatum Dauidis grauius iudicasse,

quàm

quàm peccatum Theodosij: Dauidi enim per Nathan significari iussit, filium ex adulterio natú paulo post moriturú; & gladium ex eius domo non recessurum, & vxores eius publicè violandas; quæ vaticinia breui adimpleta sunt omnia: Theodosio nostro post peractam pœnitentiam omnia prosperè euenerunt. Pœnitétia Dauidis sine dubitatione vlla seria, & grauis, & diuturna fuit; sed tamen priuata, inter domesticos parietes, in gemitu, & lacrymis: at pœnitentia Theodosij, non solùm seria, & grauis, & diuturna, sed etiam publica fuit. Primùm per menses octo, iussu Ambrosij iussu ab ingressu templi, communicatione sacramentorum abstinuit; quod totum tempus in lacrymis, & dolore consumpsit. Deinde publicè in templo coram populo humi stratus pauimentú lacrymis lauit, frontem percussit, capillos sibi euulsit. Ita Deo, Sacerdotibus, & toti Ecclesiæ satisfecit. Et, quod argumentum est verissimæ & maximæ pœnitentiæ, toto vitæ tempore peccatum illud postea defleuit. Sic enim loquitur S. Ambrosius in

oratione paulò antè commemorata: *Neque vllus postea dies fuit, quo non illum doleret errorem. quod vtique à Sancto Dauide didicisse videtur, qui ait in psalmo, quem propriè scripsit ob peccatum homicidij cum adulterio cõiunctum, Peccatum meum contra me est semper.* Sit igitur Dauid pariter cum Theodosio, & Theodosius cum Dauide speculum fidei, iustitiæ, humilitatis, religionis, & pœnitentiæ omnibus Regibus, alijsque Principibus: vt cùm Regnũ temporale dimiserint, Regnum adipiscantur æternũ.

Obijt Theodosius anno Domini 395 cùm vixisset annos quinquaginta, & imperasset cum Gratiano & Valentiniano iuniore annos quatuordecim, & solus in toto orbe Romano annos duos, relictis Imperij hæredibus, filijs suis, Archadio, & Honorio.

Theodosii Imperatoris Vita Finit.

VI-

VITA ET VIRTVTES TIBERII IMPERATORIS OPTIMI, & religiosissimi.

Tiberius Imperator cum Iustino regnauit, vt Cæsar, annis tribus, solus autem, vt Augustus, annis quatuor. Fuit autem omnibus Dei donis mirificè exornatus, sed potissimùm quatuor. Primùm enim populos sibi subiectos gubernauit, vt pater, non vt dominus; ex quo factum est, vt ab omnibus subditis mirificè diligeretur. Deinde in bello, quod gessit cum Persis, exercitum tam copiosum collegit, & virorum fortissimorum plenum, vt nullùs vnquam Imperator eiusmodi castra habuisse legatur: proinde mirum non fuit, si Persas omninò domuerit. Ad hęc, erga pauperes Christi, ob eiusdem Christi amorem vsque adeò liberalis, & munificus fuit, vt metas omnes liberalitatis excessisse videatur: cùm eius prædecessor Iustinus,

Iustinus, & eius successor Mauritius, fauarissimi fuisse legantur. Ex quo factũ est, vt Iustinus in pœnam peccati in deliriũ inciderit, & coadiutore in Imperio opus habuerit; & Mauritius exosus militibus factus, cũ vxore & liberis occisus fuerit. Denique in fide Catholica asserenda, & defendenda ardentissimus fuit, sic vt amicissimo antistiti, & de se optimè merito, Eutichio Episcopo Constantinopolitano non pepercerit, cùm eum à sancto Gregorio Romano, tunc diacono, pòst Pontifice, de hæresi conuictum fuisse animaduertit. Hæc, & alia eiusdem generis ex quatuor scriptoribus, duobus Græcis, Euagrio, & Nicephoro; & duob. Latinis, Gregorio Turonico, & Gregorio Romano cognosci possunt: qui omnes, Nicephoro excepto, ipsius Tiberij Augusti tempore floruerunt. Sed iã Euagrium audiamus, Tiberij laudes enarrare incipientem.

Li.5.c.13. Interea temporis Iustinus de consilio Sophiæ, Tiberium Cæsarem declarat: taliaque verba in eo declarando locutus est, qualia à nulla histori

storia vel vetere, vel recentiore, sunt omninò commemorata, DEO videlicet propitio ei tempus largiente, tum ad sua ipsius peccata cõfitenda, tum ad explicanda ea, quæ ex vsu Reip. forent. Nam cùm Ioannes Episcopus vnà cum suis, cumque Principes, ac Magistratus, cùm denique milites Prætoriani in atrio sub dio, vbi eiusmodi negotia de more inueterato agi solent, in vnum cogerentur; Iustinus Tiberium tunica induens Imperatoria, & læna circumuestiens, sic clara voce locutus est, Ne te in errorem inducat vestis splendor, neque illustris ornatus istarum rerum, quæ sub aspectum cadunt, decipiat: quibus ipse in fraudem impulsus, imprudens me ipsum grauissimis supplicijs obnoxium reddidi. Itaque tu in Rep. summa cum mansuetudine, & animi lenitate regenda, mea vitia præstato. Atque digito magistratus demonstrans, Non oportet, inquit, horum consilijs morem gerere: nam hi me in istas, quas cernis miserias, deduxerunt. Aliaque eius generis protulit

ver-

verba, quæ omnes cùm in maximam traduxere admirationem, tũ ad immensam vim lacrymarum profundendam impulere.

Erat iste Tiberius corpore maximè procero & robusto, & pulchritudinis excellentia omnium opinione maiore, adeò vt non Regibus solùm, & Imperatoribus, sed omnibus etiam hominibus facilè præstaret. Ac primùm, quod ad corporis formam attinet, ea principatu planè digna fuit: quod autem spectat ad animum, illum mansuetudo, & benignitas exornauit. Primò ipso aspectu omnes videbatur ad se diligendum inuitare. Diuitias eas putauit, quæ cuique satis essent ad largiendum, non solùm ad necessitatem, verùm etiam ad affluentiam. Nam nõ istud modò considerabat: quòd qui ope indigeant, illis beneficia accipienda sint, sed quòd Imperatorem Romanum deceat liberaliter dare. Aurum verò adulterinum existimauit, quod eum subiectorum lacrymis collectum est. Qua rè inductus, tributum vnius integri anni vectigalibus con-

dona

donat. Quin etiam prædia, quæ Ardamanes tributis impositis ferè labefactauerat, quasi in libertatem vindicauit; & non modò damnum, pro eius magnitudine, sed etiam cũ fœnore sarciuit. Atq; iniquas largitiones, pro quibus alij Imperatores suos subiectos magistratibus pro libidine abutendos exponere, & quodãmodo diuendere consueuerant, remisit, cauitque per leges, ne quid eiusmodi in posterum committeretur.

Idem Tiberius cùm pecuniã malam, & iniquè partam ita collocasset, sicut ratio & æquitas postulabat, res ad bellum faciendum necessarias parare, ingentem cogere exercitum virorum facilè præstantissimorum tam ex gentibus transalpinis, circiter Rhenum incolentibus, quàm ex cisalpinis, quin etiam ex Massagetis, alijsq; ex genere Scytharum, ex Pæonia præterea, Mysia, Illyria, & Isauria collectorum, adeò vt propè centum quinquaginta turmas equitum lectissimorum instructas haberet: quorum subsidia Chosroem, qui statim post Daras expugnatas, tẽpore Cap. 14.

æstiuo in Armeniam inuaserat, indeque iter versus Cæsaream vrbem Cappadociæ primariam susceperat, penitùs profligauit. Iste Chosroes tā insolenter se gessit aduersus Imperium Romanorum, vti cùm Imperator legatos ad eum misisset, illis ne se quidem adeundi potestatem facere dignaretur; sed iuberet eos Cæsaream vsque sequi. Ibi namque se cōsilium de eorum legatione initurum dixit. Postquam verò exercitum Romanum ex aduerso sibi occurrentem, & à Iustiniano fratre Iustini, qui tam miserabiliter interfectus fuit, gubernatum, & armis firmè munitum, & tubas clasſicum canentes, & signa ad pugnam sublata, & milites acutè vociferantes, & in acie pulchro ordine locatos, iram, & furorem anhelantes, & tantum, ac tam egregium equitatum, quantum nemo aliquando ex Imperatorum numero, vel ipsa cogitatione conceperit, animaduertit, vehementer obstupefactus; præ re tam insperata, inexpectataque ex intimo pectore ingemuit, & prælium exordiri

diri noluit. Eum igitur pugnam differentē, cunctantem, terentem tempus, & callidè ludificantē, Curs Scytha, qui dextero cornu exercitus Romani præfuit, adortus est: & cùm Persæ impetum eius ferre non possent, sed aciem penitùs desererent; Curs magnam cædem hostium fecit. Postremum agmen à tergo inuadit: vbi apparatus tum Chosrois, tum totius exercitus locatus fuit. Capit thesaurum Regis vniuersum, & omnem præterea apparatum bellicum, idque Chosroe inspectante, tolerantéque, atque hoc potiùs perpetiendum arbitrante, quàm Curs impetu facto in ipsum irrueret. Curs igitur cum suis magna pecuniæ vi, & multis spolijs potitus est: iumenta cum sarcinis, inter quas ignis fuit, quem pro Deo coluit Chosroes, abducit: atque Persarum exercitu repulso, lætum pæana canentes, sub crepusculum redit ad suos, qui iam stationes, in quibus ordine locabantur, reliquerant. Et adhuc neque Chosroes, neq; illi præliari cœperant; sed quædā duntaxat velitares

pugnæ factæ sunt;sicubi singuli ex v-
troque exercitu,vti fieri solet, cum
singulis congrederentur. Chosroe[s]
autem ingenti rogo noctu accenso,
præliũ nocturnum instituit. Ac cùm
Romani duos haberent exercitus,il-
lum,qui versus Septentrionem erat
intempesta nocte adoritur.Quo re-
pentè, & de improuiso pedem refe-
rẽte, Melitinam vrbem sitam in pro-
ximo,præsidijs nudatam,atque pror-
sus desertam à ciuibus, inuadit; qua
igne absumpta, parat se ad fluuium
Euphratem traijciendum. Vbi verò
copiæ Romanorum in vnum coactæ,
eum sequi cœperunt; ipse metuens
de salute sua, conscenso elephante,
fluuium transmittit: magna autem
pars exercitus sui tranando flumi-
ne vndis obruta est. Quam submer-
sam cùm accepisset,maturè decessit.
Itaque Chosroes hoc postremum
supplicium, pro insana temeritate
contra Romanos admissa luens, vnà
cum suis, qui supererant, in Orien-
tem reuertit. Ibi autem pactas ha-
buit inducias, ne quis eum inuade-
ret. Iustinianus verò incursione cu[m]

toto exercitu in fines ditionis Persarum facta, tota hyeme ibi commoratus est; nemine quicquam omninò ei exhibenti molestiæ. Circiter verò Solstitium æstiuum redit, nulla parte exercitus amissa: atque in finibus, quibus Romanorum, & Persarũ Imperium terminatur; cum magna vitæ prosperitate, & rerum gestarum gloria, totum æstatis tempus contriuit. Chosroes autem ingenti doloris cumulo oppressus, animo fracto, & ancipiti cura debilitato languens, crebris denique & varijs ægritudinis fluctibus demersus, miserandum in modum interijt: ac legem, quam scripsit, ne Rex Persarum in posterum contra Romanos arma ferret, velut sempiternum suæ fugæ monimentum post se reliquit. Quo extincto, Ormisdes eius filius regnũ capessit: de quo in præsentia omitto dicere, quandoquidem res deinceps exponendæ, me ad se vocant, & sermonis nostri cursum eò transferri expectant. Cap. 15.

Audiuimus Euagrium: audiamus nunc Gregoriũ Turonicum. Cùm au-

tem Iustinus Imperator amisso sensu,
Li.5.c.19 amens effectus esset, & per solam Sophiam Augustam eius Imperium regeretur, populi, vt in superiore iam libro diximus, Tiberium Cæsarem elegerunt, vtilem, strenuum, atque sapientem, eleemosynarium, inopumque omnium defensorem. Qui cùm multa de thesauris, quos Iustinus adgregauit, pauperib. erogaret; & Augusta illa eum frequentiùs increparet, quòd Rempublicam redegisset in paupertatem; diceretque: Quod ego multis annis congregaui, tu infra paucum tempus prodigè dispergis; aiebat ille, Nõ deerit fisco nostro: tantùm pauperes eleemosynam accipiant, aut captiui redimantur. Hic est enim magnus thesaurus, dicente Domino, *Thesaurizate vobis thesauros in cœlo, vbi neque ærugo, neque tinea corrumpit, & vbi fures non effodiunt, nec furantur.* Ergo de quo Deus dedit, congregemus per pauperes in cœlo, vt Dominus nobis augere dignetur in sæculo. Et quia, vt diximus, magnus, & verus Christianus erat, dũ hilari distributione

pau-

pauperibus opem præstat, magis, ac magis ei Dominus subministrat. Nã deambulans per palatium, vidit in pauimento domus tabulam marmoream, in qua Crux Dominica erat sculpta, & ait, Cruce tua Domine frontem munimus, & pectora; & ecce crucẽ sub pedibus conculcamus. Et dicto citiùs iussit eam auferri, defossaque tabula, atque erecta, inueniunt subter & aliã hoc signum habentem. Nunciantesque iussit & illam auferre. Qua amota reperiũt & tertiã: iussuque eius & hæc aufertur. Qua ablata inueniunt magnum thesaurum habentem supra mille auri centenaria. Sublatumque aurũ, pauperibus adhuc abundantiùs, vt consueuerat, subministrat: nec ei Dominus aliquid deficere permittebat, pro bona voluntate sua.

Quid ei in posterũ Dominus trãsmiserit, non omittam. Narses ille dux Italiæ, cùm in quadam ciuitate domũ magnam haberet, in Italiam cum multis thesauris egressus, ad suprà memoratam vrbẽ aduenit: ibiq; in domo sua occultè cisternã magnã

fodit, in qua multa milia centena-
riorum auri, argentique reposuit: i-
bique interfectis conscijs, vni tantū-
modo seni, per iuramentum condit
commēdauit. Defunctoque Narsete
hæc sub terra latebant. Cumque su-
pradictus senex huius eleemosyna
assiduè cerneret; pergit ad eum di-
cens, Si, inquit, mihi aliquid prodest
magnam rem tibi Cæsar edicam.
Cui ille, Dic, ait, quod volueris; pro-
derit enim tibi, si quiddam nobi
profuturum esse narraueris. Thesau-
rum, inquit, Narsetis recōditum ha-
beo, quod in extremo vitæ positus
celare non possum. Tunc Cæsar Ti-
berius gauisus, mittit vsque ad lo-
cum pueros suos. Præcedente verò
sene, hi sequuntur attoniti. Perue-
nientesque ad cisternam, deoper-
tamque ingrediuntur: in qua tan-
tum aurum, argentumque reperiunt,
vt per multos dies vix euacuaretur
deportantibus. Ex hoc ille am-
plius hilari erogatione dispensauit
egenis.

Li.5.c.30. Dum hæc gererentur, Iustinus im-
pleto Imperij octauo decimo anno
amen-

amentiam, quam incurrerat, cũ vita finiuit. Quo sepulto Tiberius Cæsar arripuit iam olim adgressum Imperium. Sed cùm eum secundù n consuetudinem loci ad spectaculum circi præstolaretur populus processurum, parare ei cogitans pro parte Iustiniani insidias, qui tunc nepos Iustini habebatur; ille per loca sancta procesit. Completaque oratione, vocato ad se vrbis Papa cum consulibus, atque præfectis, palatium est ingressus. Dehinc indutus purpura, diademate coronatus, throno Imperiali impositus, cum immensis laudibus Imperium confirmauit. Factionarij quoque operientes ad circum, cùm cognouissent quæ acta fuerant, pudore confusi, sine effectu regresi sunt, nihil homini, qui in Deo spem posuerat, aduersari valentes. Transactis igitur paucis diebus adueniens Iustinianus, pedibus se proiecit Imperatoris, quindecim ei centenaria auri deferens ob meritum gratiæ. Quem ille secundùm patientiæ suæ ritum colligens, in palatium iusit adsistere. Sophia

Nota diuinã prouidentiã, erga piũ Imper.

verò Augusta, immemor promissionis, quam quondam in Tiberium habuerat; insidias ei tentauit intendere. Procedente autem eo ad villam, vt iuxta ritum Imperialem triginta diebus ad vindemiam iocundaretur; vocato clam Iustiniano Sophia, voluit eũ erigere in Imperium. Quo comperto, Tiberius cursu veloci ad Constantinopolitanam ciuitatem regreditur. Apprehensamque Augustam, ab omnibus thesauris spoliauit, solum ei victus quotidiani alimentum relinquens. Segregatisque pueris eius ab ea, alios posuit de fidelibus suis, mandans prorsus, vt nullus de anterioribus ad eam haberet accessum. Iustinianum verò obiurgatum tanto in posterum amore dilexit, vt filio eius filiam suam promitteret: rursumque filio suo filiam eius expeteret: sed non est res sortita effectum. Exercitus eius Persas debellauit, victorque regressus, tantam molem prædæ detulit, vt crederetur cupiditati humanæ posse sufficere. Viginti Elephanti capti ad Imperatorem deducti sunt.

Audiamus nunc Sanctum Gregorium disputantem cũ Eutychio Patriarcha de resurrectione carnis, vt intelligamus Tiberium Imperatorem non pepercisse Eutychio erranti: quamuis ipsum Eutychium maximi faceret, eo potissimùm nomine, quòd sibi Imperium prædixisset, vt Eustathius in eius vita testatur. Sic igitur loquitur Sanctus Gregorius in lib. Moralium quartodecimo: *Et rursus circumdabor pelle mea. Dum apertè pellis dicitur, omnis dubitatio veræ resurrectionis aufertur: neque sicut Eutychius Constantinopolitanæ vrbis Episcopus scripsit, corpus nostrum in illa resurrectionis gloria erit impalpabile, ventis, aereque subtilius. In illa enim resurrectionis gloria erit corpus nostrum subtile per effectum spiritualis potentiæ, sed palpabile per veritatem naturæ. Vnde etiam Redemptor noster dubitantibus de sua resurrectione discipulis ostendit manus, & latus, palpanda ossa, carnemque præbuit dicens, Palpate, & videte, quia spiritus carnem, & ossa non habet sicut me videtis habere. Qui*

Lib. 14. Moral. c. 19.

Cap. 29.

Luc. 24.

cùm eodem Eutychio *in* Constantino-*politana Vrbe positus hoc euangelicæ veritatis testimonium protulissem, ait: Idcircò Dominus hoc fecit, vt dubitationem resurrectionis suæ de discipulorum cordibus amoueret. Cui ego, Mira, inquam est res valdè, quam astruis, vt inde nobis dubietas surgat, vnde discipulorum corda à dubietate sanata sunt. Quid enim deterius dici potest, quàm vt hoc nobis de eius vera carne dubium fiat, per quod discipuli eius ad fidem ab omni sunt dubietate separati. Si enim non hoc habuisse astruitur, quod ostēdit: vnde fides discipulis eius confirmata est, inde nostra destruitur.* & paulò infrà, *Cū piæ memoriæ Tiberius Imperator secret[illegible]ne, & Eutychium suscipiens, quid inter nos discordia versaretur, agnouit, & vtriusque partis allegationes pensans, eundem librum, quem de resurrectione scripserat, suis quoque allegationibus destruens deliberauit, vt flammis cremari debuisset.* Hæc Sanctus Gregorius. Ex qua historia perspicuè cernitur, quantus fuerit in eo Principe Catholicæ fidei zelus. Erat enim

Eutychius non solùm Imperatori gratissimus, & amicissimus; sed etiam Episcopus Regiæ ciuitatis, & vir doctus, qui libros iã scripserat, &, quod maius est, opinione sanctitatis, & signis, atque miraculis editis clarissimus. Contrà, Gregorius homo externus, ordine diaconus, ætate iunior, nulla scriptione celebris, nullo miraculo edito illustris, nullo beneficio Imperatori adstrictus: & tamen vbi cognouit Imperator, opinionem Eutychij hæreseos labe esse suspectã; non solùm eam reijciendam censuit; sed etiam librum ipsum continuò flammis voracibus cremandum existimauit. Itaq; pius Imperator, vbi periculum fidei Catholicę vidit, oblitus est amicitiæ, & beneficiorum Eutychij, necnõ dignitatis pontificalis, ætatis senilis, opinionis doctrinæ, vitæ sanctitatis, & famæ cœlestium miraculorum: & cum Apostolo clamandum censuit, Etiam si Angelus de cœlo euangelizet, præter id, quod hactenus euangelizatum est nobis, anathema sit. *Galat. 1.*

Audiamus rursus Gregorium Turo- *Lib 6. c. 30.*

Turonicũ de felici exitu ex præsenti vita Imperatoris Tiberij. Hoc anno Tiberius Imperator migrauit à sæculo magnum luctum relinquens populis de obitu suo. Erat. n. summæ bonitatis, in eleemosynis promptus, in iudicijs iustus, in iudicando cautissimus, nullũ despiciens, sed omnes in bona voluntate complectens, omnes diligens; ipse quoque diligebatur ab omnibus. Hic cùm ægrotare cœpisset, & se iam viuere desperaret, vocauit Sophiam Augustam, dicens, Ecce iam impletum sentio tempus vitæ meæ, nunc cum consilio tuo eligam, qui Reip. præesse debeat. At illa Mauritium quemdam elegit, dicens, Valde strenuus, & sagax est vir iste: nam & sæpiùs contra inimicos Reip. dimicans, victoriam obtinuit. Hæc enim dicebat, vt isto transeunte, huius coniugio necteretur. Sed Tiberius postquam consensum cognouit Augustæ de huius electione, iussit exornari filiam suam ornamentis Imperialibus; & vocato Mauritio ait, Ecce cum consensu Sophiæ Augustæ ad Imperium elige-

eligeris: in quo vt firmior sis, filiam meam tradam tibi. Et accedente puella tradidit eam pater Mauritio, dicens, Sit tibi Imperium meum cum hac puella concessum. Vtere ea felix, memor semper, vt æquitate, & iustitia delecteris. At ille accepta puella duxit eam ad domum suam; & transacta solemnitate nuptiarum, Tiberius obijt. Igitur celebrato iustitio, Mauritius indutus diademate, & purpura, ad circum processit: acclamatisque sibi laudibus, largitis populo muneribus, in Imperio confirmatur.

Audiamus denique Nicephorum de morte Tiberij hæc narrantem. Lib. 18. cap 16. Imperator in lecto suo repositus, in somnis viri speciem ex forma, quæ neque verbo, neque scripto exprimi queat, & veste tam candida, vt cubiculum eius illustraret, vidit. Vir is manu protensa talia verba ad eum præfatus: Hæc tibi, Tiberi, ter sanctum numen renuntiat: Tyranni impij Imperij tui temporibus nō exstabunt. Postquam autem euigilauit, somnium illud amicis exposuit; legibus de-

bus deinde naturæ, quamuis Imperator esset, obsecutus, terrenam tunicam deposuit, anima autem veluti vmbraculum quoddam, ad sedes superas euolante. Imperio Tiberius cum Iustino tribus annis, solus autẽ quatuor annis præfuit. Hæc Nicephorus. Porrò visio illa mirabilis ad Imperium temporale Tiberij referri non potuit; cùm iam completum esset: neque ad Imperium successoris, cùm constet, Mauritium à Phoca tyranno crudeliter interfectũ fuisse. Proinde necesse est, promissionem illam ad cœlestis Imperij securitatem esse referendam, ad cuius consortium Tiberius vocabatur; vnus enim ex illis fuit, quibus in iudicio dicitur, Venite benedicti Patris mei, percipite Regnum, quod vobis paratum est ab origine mundi. Esuriui enim, & dedistis mihi manducare, &c. Obijt Tiberius Imperator anno Domini 586. cùm imperasset annos septem, tribus cum Iustino, quatuor solus.

Tiberij Imp. vita Finis.

V I

VITA S. VENCESLAI REGIS BOHEMIAE:

Ex D. Ioannis Dubrauij Olumucensis Episcopi historiæ Boemicæ libro quarto, & quinto conscripta. Consentiunt manuscripti codices, & antiquissima Martyrologia.

SAnctus Venceslaus Boemiæ Rex, Cap. I.
patre Christianissimo simul ac religiosissimo Vratislao, matre verò Drahomira Lucensi, à Christiana Religione alienissima, progenitus fuit. Siquidem longè seueriorē, immanioremq; in Christianos, quàm Iezabel in Prophetas, ea se exhibuit. Qua de causa Ludmilla Vratislai 3. Reg. 18.
Ducis mater, per speciem visitandi, salutandique Drahomiram matrem suam Pragam adijt. Re vera vt alterum filiorum (duos enim habebat, Venceslaum, & Boleslaum) sibi dari nutri-

nutriendum impetraret. Cui cũ oblata esset tam à patre, quàm à matre legendi, vtrum accipere vellet, potestas, Venceslaum, in quo melior indoles, meliorq; spes elucebat, sibi adoptauit, aluitq; deinceps pro suo: præceptorem ei adiungens Paulum, virum opinione sanctitatis celebrẽ. Hic domi aliquamdiu puerum docuit, pòst auctor fuit, vt Budecum, ad Nycenum presbyterũ ludi illic magistrum mitteretur, inquiens, maiores ibi eum in litteris & disciplinis Christianis profectus factură inter multos condiscipulos Christianos. Nam hæc præcipua cura erat auiæ, vt nepos Christianam religionem ante omnia disceret, coleretque.

Cap. II. Interim marito funerato, filijsq; adhuc ætate imbecillioribus, Drahomira regionem inuadit, ac statim odium in Christianos malè diu dissimulatũ detegit, edicto proposito, vt templa Christiani occluderent, cultu, cæremonijsq; abstinerent, Sacerdotes populum ne docerent, nec ludimagistri discipulos. Secùs facientibus carcer, exilium, mors denũciata,

ta. Pragæ Magistratus immutati, & pro Christianis idololatræ crudelissimi substituti, quorum instinctu clam, palamque, ac semper impunè fidei cultores indignè tractabantur, occidebanturque. At si quis ex Christianis, vel se defendendo, vnum illorum aliquem interfecisset, pro vno in decem capita animaduertebatur. Tum verò, secundũ tam impia, tamq; immania matris facinora, Venceslaus, qui hactenus, ne in principatũ succederet, ætatis, studiorumq; excusatione vtebatur, auiæ maximè hortatu, pollicentis se quoq; curatũ nepotis fore participem, magno omnium assensu, regimen in Boemos suscepit.

Ad tollendam igitur fraternam discordiam, quam plerumque inter fratres bona indiuidua suscitare solent, in ipso statim principatus initio decernitur, vt Boleslao fratri iuniori pars aliqua hæreditatis assignetur, finesque vtriusque ditionis constituantur. Boleslauia ei assignata est cum territorio suo vltra Albim, ita vt Albis fluuius citrà, vltraq; Cap III.

terras

terras finiret. Mater iuniorem filium moribus suis congruentem secuta est: Venceslaus principis thronum solus Pragæ obtinuit. Alius fortasse mutato honore, id quod subinde vsu venire videmus, mores quoq; aucta dignitate & potentia immutaret; at Venceslaus ab omni ambitione inuictus, demissiùs penè Princeps, quàm priuatus agebat, aliquantoque diligentiùs obseruabat, ne quid de instituto prioris vitæ apud auiam transactæ intermitteret. Nam & noctibus intensiùs quàm priùs ad psallendos Psalmos, laudesque Deo dicendas vtebatur, & dies per plura pietatis officia transigebat, crebriùs in funus prodeundo, languentes inuisendo, laceros, nudosque conuestiendo, pauperes alimentis sustentando. Instituerat prætereà sibi inediæ ac vigiliæ quoddam quasi cum auia certamen, experiri satagens, ipse, an illa sæpiùs ieiunaret, peruigilaretque.

Cap. IV. Interim Drahomira dirumpi præ inuidia, secumque nefaria aduersus socrum meditari, quòd illa maiori grati

gratia apud Venceslaum, quàm ipsa mater polleret, religionemq; Christianam nimis prolixè proueheret. Nec longiùs nefaria meditata perficere distulit, quàm inuenit cædis perficiendæ audaces sicarios. Instante exitij die, quem Ludmilla futurũ diuinitùs præuiderat, vocat ad se clientulos omnes, mercedemq; cuique suam dissoluit. Et pręterea quicquid in penu, in cella, in horreis, loculis redundaret, id sua manu in sinus, vsusque pauperum transfudit. Post hæc remotis arbitris, ac solo adhibito Paulo sacerdote, ante aram pro-uoluitur, factaque exomologesi, de manu eiusdem Sacerdotis sacrosanctum vitæ accipit viaticum, mox in-le fini suo propitium Deum exo-ta, cùm ecce tibi eadem hora sub-missi à nuru, Thomas & Gumo, non in genere, quàm scelere nobiles, in -trarium irrumpunt, ac velo, quo -ncta vidua caput velatum habuit, -lisis faucibus prostratam suffo-ant.

Non defuere, qui Venceslaum ex -de auiæ vehementer perturba- Cap. V

tum,

tum, ad vlciſcendum inflammarent.
Alij, ſi ipſe vlciſci vellet, ſibi hanc
dari prouinciã depoſcebant. Viroſq
ille, quàm potuit, grauiſſimis verbis
corripuit, quòd aliena à pietate erga
qualemcumque matrem, aliena de-
inde à modeſtia, & tolerantia Chri-
ſtiana ſuadere auderent, ignari, au
parum memores, quòd ore ſuo dica
Dominus: *Mea vltio eſt, & ego retri-*
Deut. 23. *buam illis in tempore.* Quemadmo
dum euenit anno nondum reuolu
to, vt ambo ſceleris miniſtri, non ſo-
lùm miſerè, ſed etiam notabiliter
extinguerentur: notam videlicet
vterque ſuam ad poſteros tranſmit
tentes. Nam cùm alter eorum barb
rutila inſignis, alter malè pedi
eſſet, non aliter nati natorum, & q
hodie naſcuntur ab illis, vel ruffe
cunt; vel à pedibus laborant: na
vtraque familia apud Boemos etia
nunc extat. Cæterum impiæ ma
ideò impunitas diuturnior conce
ſa videbatur, vt filij pietas, q
diutiùs illum mater inſectaretur,
clarior euaderet. Tametſi alios q
que præter ipſam matrem, mole

sibi, infestosque habuit, quasi parum idoneus ad exequenda Principis munia, quæ exequi, non per sacra & cæremonias, sed magis per arma, & acies oporteret.

Ante alios autem Radislaus Gurimensis Princeps, Mutibogij filius, hac vana spe inflammabatur, quasi solo armorum terrore Venceslaus expugnari posset, agros eius incursare armatosque illi viros ostendere incipit, nec vllos legatos de pace agentes audire vult; immò quò magis Venceslaus paci studuit, eò maiorem etiam suspicionem pauoris aduersario faciebat, adeò vt superbissimè tandem Venceslao responderet: se, nisi tradito sibi totius Boemiæ principatu, ab armis nō discessurū. Coactus igitur à suis Venceslaus, militem, atq; aciem contra Radislaum instruit: vidensq; omninò iā sibi dimicandum esse, classicum canere vetat, priusquam ipse Radislaum alloquatur. Data alloquendi potestate, Si aliter, inquit, nisi prælio pacificari nequit, cur non potius sine magna aliorum clade, sine mul- Cap. VI.

ne multo insontium sanguine, ipsi inter nos singulari certamine decernimus? victoriæ permissuri, vter veri iustiùs imperare debeat. Perinde quasi iam manibus victoriam Radislaus teneret, conditione proposita lætari, inflareque, & ad pugnam ineundam festinare. Loriculam super cilicinam vestem indutus, paruoque ensiculo succinctus erat Venceslaus, cùm in arenã prodiret. At Radislaus cataphractus, hastatusque cum longa insuper machera contrà sese inferebat, erecta vtrimque acie velut ad nouæ rei spectaculum. Nouum enim esse videbatur, vt ipse Venceslaus pro imbelli habitus, componere se cum bellatore auderet. Vbi sub ictum ventum est, alter signo crucis frontem pingit, alter hastam vibrare festinat, idemque subitò Angelos videt, atque hanc vocem velut ab homine promptam, pone se exaudit: *Ne feri.* Ac nemine conspecto, qui illam promiserit, vim numinis, fauore propitio Venceslaum prosequentis veritus humi procumbit, veniam audaciæ exposcit, seque potesta-

testati victoris permittit. Alleuat prostratum Venceslaus, dataq; venia, & dignitate ei restituta, monet vt contumaciam in obsequium debitum vertat, ne pòst grauiùs ab irato numine plectatur.

Hæc in Germaniam celeriter nuntiata, aulam Cæsaris apud alios admiratione, apud quosdam irrisione affecerunt. Ottho tunc regnabat, qui Germanorum primus coronam Cæsaream legitimè sibi traditam in Germaniam intulit, vir illo honore, ob celebrem pietatem, & raram in bellis felicitatem non indignus, nec alienus à Venceslao propter eximias ipsius virtutes: & qui vnà cū alijs Germaniæ Principibus, maiestatem Cæsaream officiosè, comiterq; conseruabat. Is Ottho deliberandi causa diem ad conueniendum Principibus Vormaciam edixerat, quò vbi Venceslaus quoq; vocatus, sine vlla dilatione venisset, dicitur postridie, dum solemne sacrificiū cunctantiùs Sacerdos facit, ipse similiter cunctantiùs curiam introijsse, eamq; moram, quasi ex ambitione

Cap. VII.

nata fuisset, Principes adeò ægrè tulisse, vt conspirarent, ne quis ipsorũ venienti assurgere, neu supra se locum confidendi dare vellet. Persuasum deniq; Cæsari fuisse, vt sine vllo honore Boemum velut arrogantem transmitteret. At Cæsar ex conspectu duorum Angelorum, qui Venceslaũ in curiam deducebant, subitoq; ibidem disparuerant, obstupefactus, throno exilit, aduersum vadit, ipsumq; Venceslaum tantùm nõ adorat, ac manu mox sua ad subsellia perductum, assidere sibi proximum iubet. Cæteris vehementer factum admirantibus, Cæsar facti causam aperit, vicissimque miratur, quòd nemo præter se quispiam Angelos, tam clarum, manifestumque sui spectaculum exhibentes, oculis suis aspexerit. Hic Moguntinus Pontifex, se quidem nihil planè vidisse inquit, cæterum horrore quodam se perfusum fuisse confitetur, ac tunc demum famæ quoque nuper inuulgatæ, quemadmodum videlicet interuentu numinis ab hostis impetu seruatus fuerit Venceslaus, fidem se ha-
be-

bere, quando in præsens paria numina eundē à calumnia vindicauerint: quare inde simul vniuersi errati veniam deprecantur.

Cæsar præterea hunc tam liberalem hospiti habuit honorem, vt potestatem ei petēdi concederet, quicquid petendum sibi à Cæsare putaret. Existimabat autem Cęsar, gloriosa & ambitiosa petiturum. At is brachium diui Viti ex Gallia, sub Ludouico Pio Corbe iam in Saxoniam translati magnaq; religione in Boemia culti: dein Sigismundi quoque Burgundiæ Regis, propterea quòd Vandalicæ nationis fuerit, reliquias sibi dari postulauit. Ad quæ postulata Cæsar subridens, Feres tu, inquit, primo quoque à reditu nostro in Saxoniam tempore, quas habere cupis reliquias: interim dona Cæsare digna à nobis accipe: Regium in primis decus, quo te ex dignitate tua meritò decoramus, deinde tributo absoluimus, quod Carolus quondam soluendum Cæsaribus instituerat. Iussit postremò & insignia sua Venceslaum ferre, fuscam aquilam Cap. VIII.

in clypeo candido. Facilè hoc, & illud alterum de tributo amplexus est Venceslaus, sed idem caput suum diademate cingi, seq; Regem inungi, aut Regem à suis appellari nullo pacto sustinuit: quamquam à Cæsare, atque ab alijs Regibus, & Principibus Rex in epistolis salutaretur.

Cap. 19. Allatis ex Saxonia sanctorum corporum Pragam reliquijs, Venceslaus omnia ædificia missa faciens, applicare architectum manus ad ædem diuo Vito designandam construendamq; imperat. Subijciens dignissimum esse, vt profanis ædificijs sacra anteuertant. Cæterum antequam illa inchoata erat, iam in templo Diui Georgij à patre suo extructo Venceslaum locum sepulcro, in quo auia Ludmilla transferretur, delegerat, simulq; absoluerat, ita vt nihil iam reliqui superesset, nisi vt translatio funeris ex arce Thein in arcem Pragensem à Sacerdotibus perageretur. Auertere vnus aliquis ab instituto Venceslaum cupiebat, inquiens iam pridem corpus auiæ computruisse quandoquidem plus triennium e[...]
se[...]

ſet, cùm illud terra obrutum iaceret, proin nimis ſeram fore eius corporis translationem. Excipit Venceſlaus, Et ſi quidem iam in puluerem ſit redactum, vel ipſum puluiſculum perferri ad me cupio: ſed contrà fortaſſe eueniet, ac tu mi pater autumas: fac modò, vt deſiderio meo vnà cum cæteris morem geras. Paret ille, ſeq́ue ſuis collegis addit comitem, vſque ad locum, vbi ſepulta erat Ludmilla: ſepulchro recluſo, nares ſtatim omnium odor perfudit ſuauiſſimus, adhucq; ſuauior arcula recluſa, in qua corpus tabe incorruptum, integrumq; iacebat, niſi quòd parum quiddam ei de naſo decerpſerat arculæ tabella confracta, quam incuriosè quidam tractauerat. Igitur læti re præſenti Sacerdotes, feretrum ſubeunt, corpusq; e miraculis clarum, quò iubet Venceſlaus, deportant, conduntque. Sed enim architecti quoq; in templo diui Viti proximo operas vrgent, vt opus celeriùs increſcat, feſtinante Venceſlao ad eius templi dedicationem, ſanctarumq; reliquiarum cōſecrationem.

 At

Cap. X. At tunc primùm creandi Pontificis mentio orta: siquidem nullus ad eam vsque diem Pontifex in Boemia creatus erat, sed à principio Morauię Antistes, postea ex Bauaria Ratisponensis, officio Pontificali apud Boemos fungebatur. Idem Ratisponensis in Morauia quoq; aliquandiu fa- ciebat, quamdiu videlicet vacua sedes ibidem suo Præsule fuerat, nempe annis quinque, & triginta. Quamquam igitur Vencesl ius Ratisponam pro Pontifice (diuus VVolffgangus tunc Pontifex ibi erat) qui templum diuo Vito destinatum in arce Pragensi dedicaret, suos quosdam miserit, non ideò tamen curam remisit inquærendi viam, qua facillimè ad inducendum Pragam Præsulem, vt instituerat, peruenire posset, sed in eius pias curas, sicut plerasque alias ad religionem pertinentes, mater nimis impia interturbare non desi- tit. Pari modo, vt mater, Boleslaus moratus, armatusque ad turbandam & oppugnandam fratris pietatem fuit. Nam si aliàs vnquam educatio ostendit, quantum momenti fer-

ferat ad ingenerandos hominibus
mores, tum certè in illis duobus a-
lumnis ex eisdem parentibus pro-
gnatis mirificè demonstrauit. Nam
Wenceslaus, qui à Ludmilla muliere
religiosa educatus à puero fuerat,
omnibus pietatis, & cuiusuis præ-
terea virtutis numeris vir absolutis-
simus euasit; sicut è diuerso Boleslaus
tum impius, tum sæuus, tum indomi-
tus & violentus: quia Drahomira,
quæ Boleslaum aluit, comparibus
vitijs infectissima erat, paratissima-
que per quamlibet occasionem in-
crementa bonæ religionis impedi-
re, ac potissimùm in Sacerdotes de-
sæuire; quasi penes illos culpa reside-
ret, quòd disciplinæ (vt ipsa dice-
bat) gnauissimæ deditus Venceslaus,
maiorem diei, noctisque partem,
circum sacella & aras, aliasq; cære-
monias, quàm in negocijs serijs, &
ad Principem pertinentibus conte-
reret; quodq; illorum ipsorum Sa-
cerdotum instinctu, neque reueren-
tiam erga matrem, neque charitatem
erga fratrem continuaret.

Itaque custodes plagosi per vias Cap. XL.

 appositi

appositi erant, qui ictu plagarum sacerdotes prohiberent, quò minùs Venceslaum per quotidiana officia adire possent. Qua de re factus certior VVolffgangus, venire in Boemiá ad dedicandum templum supersedit, hac excusatione vsus, tanquam breui futurum esset, vt Antistes Pragæ inaugurraretur. Cæterum nec Vẽcesslaus fauoré erga sacerdotes, cultumq́ue, nec vicissim illi officium solitum, qualicunq; iniuria accepta, interrumpi sibi permiserunt. Furẽte in dies magis ac magis Drahomira, cùm quotidie fermè audiret, tanti esse Venceslaum in sacerdotes obsequij, vt ipse suis manibus vinũ inter sacra libaq́ue, & thura illis subministraret, vt identidem illos domi quemq; suæ inuiseret, necessarij quæ rebus ante tempus succurreret, vtq; à seruitute profana multos redimeret, & ad seruitia Dei illos conuerteret: vt deniq; noctu plerunque, vel in ipsa hyeme nudis incederet pedibus ad templa, in quibus peruigili[a] celebrabant sacerdotes. Ferunt Po[...] diuinum, qui intimus Vecẽslao, [...]
assidu[...]

assiduus comes fuerat, malè aliquã-do à frigore, & niuibus acceptum fuisse, quamquam ipse calceatus Ducem suũ discalceatũ subsequeretur, rursus tamen subitò incaluisse, cùm primùm videlicet pedes suos, quemadmodum iussus erat, vestigijs Ducis impresserat.

Cap. XII.

Paulisper inter hæc suam rabiem Drahomira remisisse videbatur, postquam certior facta erat, Venceslaum tædio vitæ aulicæ, & curarum publicarum, circumspicere locũ sepositum, in quem cum sodalibus D. Benedicti cucullatis, ipse quoq; sodalis futurus diuerteret. Nam & Romam ad Pontificem suos iam misisse inaudierat, qui peterent, vt illius auctoritate liceret in Boemia eiusmodi sodalitium institui. Sed dũ Romanus Pontifex legatos diutiùs propter domesticas seditiones retinet, dumq; interim Venceslaus de consuetudine sua, deq; sacris, & cæremonijs nihil quidquam intermittit; non sustinens vlteriorem dilationem impatientissima mulier, conceptum iam pridem de tollendo Venceslao parricidium

properat. Natalis tũc dies infantuli recẽs ex Boleslao editi se obtulerat. Ad hunc simul concelebrandum mater iuxtà atq; Boleslaus frater verbis suauissimis Venceslaum inuitant, gaudio ipsorum communi oblatum esse tempus dicentes, quo tota domus principalis meritò gaudere debeat, nato ex Boleslao Principe, qui spẽ successionis in principatu Boemiæ continuaret. Siquidem Venceslaus præter aliam rebus in alijs abstinentiam, & continentia, constantiaq; seruatæ quoque in omne æuum suum virginitatis suæ clarus fuit: Et Boleslaus tunc primùm pater esse incepit, producto ad spem successionis filiolo.

Cap. XIII. Hoc igitur modo inuitatus Venceslaus, tametsi multo satis tempore à quouis matris, fratrisq; contubernio se remouisset, attamen vt antiquum se uaret morẽ suum, nemini cuiquam, non solùm natura coniunctissimis, officium suum denegando ad natalitia se Boleslauiam venturum ad diem recepit. Interimq; in cubiculum secedẽs, quos fidelissimos ha-

bui-

buit,secũ ad fenestrã seducit,iubetq́; eos in atrium Pauli presbyteri, frequentia sacerdotum refertum despicere: ac mox altè suspiria ducens, Quàm cuperem,inquit,vanus videri augur,vtinamq́; fiat,vt irritum venti secum auferant meum augurium; videre tamen mihi iam videor, eum locũ,qui mea cura, tanto sacerdotũ cœtu, quantum cernitis,celebratur, paulò pòst discessu hinc meo repętè desertum iri,cædem videlicet sacerdotum futurã per ista diuinans, quæ illis ab interitu suo immineret. Cæterùm qui tunc pręsentes aderant,nõ intelligebant,quorsum dicta hæc tẽderent. Podiuinus tamen, scopum coniectura attingebat, cùm Ducem suum reuocare à proposito Boleslauiam eundi tentaret, sed incassum. Olim namq́; pro religione, & pietate Venceslaus nullum periculum, nullum casum,nullum vitę discrimẽ sibi vitandum putauit,ideoq́; die lustrali appetente, nihil ampliùs moratus, quàm dum se apud sacerdotẽ expiat, dum aræ adstat, dũ sacrosanctum delibat libũ,extremum salutis

viaticum, inde continuò Boleslauii petit. Sed neque Boleslaus procrastinat fratri ire obuiam, eum complecti, gratulari aduentui composita adulatione. Conuiuio dein mater adhibita, quantò magis ad omne facinus exercitata erat, tantò blādiùs hospitem filium habuit, traxitque in seram noctem conuiuium.

Cap. XIV. At Venceslaus quamquam intelligeret, quò tenderent blanditiæ, & quam ob rem produceretur conuiuium, non tamen omisit, quin de media nocte surgens, iret in templū, vt orationes solitas Deo optimo commemoraret. In ea re occupatum inuadit Boleslaus frater, à matre ad scelus vigilantiore excitatus, ac primo ab ictu suo frustratur, ense sibi ob insperatū stuporem elapso, mox redeunte animo, & furore, quem sceleris participes clientuli extingui non patiebantur, ictum repetit, ac facilè inermem fratrem, patienterq; plagā excipiētem interficit: dissimulataq; nece mane statim filium lustrat, nomenque ei inter lustrandum, Strachyquas, à terrore conuiuij mutato

tato vocabulo, quod ipſe terribile parricidio effecerat, indit. Adeò gloriari in malitia etiam ſua geſtiebat, qui potens erat in iniquitate, neſcius adeſſe Deum bonis omni tempore, tum in vita, tum in morte, quẽadmodum illuſtriſsimo tunc patuit exemplo. Eadem quippe nocte Rex Daniæ (vide quanto interuallo à Boemia ſemotus) per quietem ſe admonitum oraculo teſtatus eſt, vt Vẽceslai in Boemia à fratre obtruncati memoriam ſibi colendam ſuſciperet: id quomodo ab ipſo factum, cæremoniæ, ſacerdotes, templum in Dania diuo Venceslao dedicatum declarant. Vt interim alia penè infinita miracula data opera tranſeamus, partim quia nota, & illuſtria, partim quia decantata à noſtratibus, diebus penè omnibus habentur. *Pſal. 51.*

Boleslaus, parto audacia, & ſcelere principatu, audacter etiam illum, & non ſine ſcelere ab initio geſsit, idque non obſcurè. Siquidem clara voce, omnibus qui aliqua cum diuo Venceslao familiaritate coniuncti erant, ac præcipuè ſacerdo- *Cap. XV.*

R. 7 tibus,

tibus, quicumque sua sponte Boetia non decederent, carcerem, eximium, cædẽ denunciauit. Adiecit maliter, ne cæsi terræ mandarentur, sed abiecti, vt in campis iacerent, esca dilanianda canibus, alitibusque. Intra breue igitur tempus vaticinium diui Venceslai completum fuit, vaticinantis, fore vt à discessu suo, atrium Pauli presbyteri, sacerdotibus vacuum redderetur. Correptus inter præcipuos ad supplicium Podiuinus quoque, totum biennium in furca sub dio pendens, nulla tabe violari, ne dum corrumpi, conficique potuit, donec post haustam terræ hiatu Drahomiram, sepeliretur. Nam quò manifestior grauiorque pœna appareret, quæ meritò de crudelissima atque impijssima muliere exigenda fuerat, eo loci, quo adhuc insepulta iacebant ossa occisorum sacerdotum; terra sua sponte dehiscens viuam Drahomiram vna cum curru, & qui simul vehebantur, absorbuit, auriga solo incolumi, qui ad aram iuxtà sitam (nunc haud extat) equo desiliẽs accurrit, cùm fortè

tintinnabulum tinnire audiſſet, vt corpus Domini adoraret, execrante illum Drahomira omnibus maledictis. Quare locum eum etiamnum, vt execratum, funeſtumque declinant viatores, qui arcem Pragenſem ab Occidentali plaga petunt. Quanquam terra eodem loci in ſtatum priſtinũ cohæſerit. Puniti & illi diuinitùs, qui Boleslaum aſſectati, gladios etiam ſuos aduerſus diuum Venceslaũ ſtrinxerunt: pars enim eorum mente alienata, in rabiemque verſa præcipites ex alto deorſum ſe dabant: quidam in eos gladios, quos nudauerant, incumbere. Ad hæc templi paries, quem prope occiſus fuit diuus Venceslaus, velut cędis ipſe quoque conſcius, aut potiùs, vt teſtis foret ſceleris ſempiterni, nulla vllius opera abſtergi, eluique potuit à cruore, quo reſperſus ex corpore diui Venceslai fuerat.

Hæc tandem tot prodigia, tanquam varia ſupplicia, Boleslaum extenuerunt, vt mitiùs deinceps cum Chriſtianis agere, ſæuitiamque ſuã aduerſus illos remittere inciperet. C. XVI.

Ac-

Accessit praeterea nouus ex Caesare Otthone terror, minitante fratricidij vltionem, cùm primùm Hunnicum bellum confecisset. Quippe Hunni ex Pannonia vsque in Sueuiam progressi vrbem Augustam obsidione premebant tanta suorum multitudine, vt dubitauerit Ottho, prodirene in aciem contra tantas copias, an castris se tenere securiùs fuerit: sed dubitantem Vldricus, Augustae Praesul, in diuorum numerum postea relatus, indicto vnius diei ieiunio, ad ineundam pugnam impulit: certam ei victoriam (si pugnauerit) promittens. Nec fefellit: tantam enim inter Hunnos stragem Ottho edidit, vt Lycus Augustanus fluuius, mutatis in cruorem aquis, alueum suum foedauerit. Capti in eadem pugna duo Hunnorum Duces, supplicia crucibus luerunt. Ex Caesarianis maximè insignis, Conradus, Otthonis gener cecidit. Atque hoc interim spatio, quod per moras huiusce praelij interiectum fuit, Boleslaus, vicum, quem inhabitabat, fossis, vallis, moenibus cingendum,

mu-

muniendumq; suscipit; & quò celeriùs susceptum opus perficiat, vicinę nobilitati iniungit, vt certum quisq; paterfamilias colonorum suorũ numerum operi cõtinuando attribuat. Cœpit abnuere operam eiusmodi senex quidam nobilis, inquiens: Exemplum se à maioribus non accepisse, vt ædificandis muris operam aliquam locaret, sed vt potiùs pro salute Principis in campo, & in ipsa acie, siue eques, seu pedes dimicaret. Hic sæuus Boleslaus (sic iam is passim cognominabatur) solita sæuitia incensus; At ego, inquit, nũc statim exemplum in te statuam, quo cæteri admoniti discant parere Principibus, non autem imperia illorum contemnere: strictoque gladio miserandum senem confodit, ac denuò vicinis iniungit, vt iussa obedienter faciant.

Operi absoluto, cinctoque oppido, nomen Boleslauia manet. Huic oppido cùm Ottho appropinquaret, missis obuiam legatis Boleslaus pacem magnis precibus cũ ipsis oppidanis cœpit petere. Valde præcisè C.XVII.

Ottho

Ottho eis respondit, aliter pacem coire non posse, nisi dedito sibi fratricida Boleslao. Porrò Boleslaus omnib. rebus ad sustinendã obsidionẽ necessarijs, frumento, pecore, telis, armis, viris instructus in oppido erat. Non ita Cæsar foris commeatu abundabat, vacuis vbique ex vicino horreis, & pecoribus longiùs in syluas abactis. Vnde paulò pòst factũ, vt Cæsar ob rerum penuriam mutata duriore sententia, animũ ad molliora deflecteret. Cùm igitur denuo Boleslaus, quanq. ã satis, vt dixi, instructus, conscientia tamen scelerũ timidus, gratiam Cæsaris ambiret, pacẽque oraret, eã his tandem legibus impetrauit. Prima erat, vt commissa piacula omnibus modis expiaret. Altera, vt exules Christianos reuocaret ab exilio. Tertia, vt tributũ au-per remissum denuo exoluẽdum reciperet. Vltima, vt eadem conditione, atque cæteri Germaniæ Principes, in nomen Cæsaris iuraret.

C.XVIII Obsidione soluta, Boleslaus fu-præcepit, vt è conspectu suo sepulcrũ, & corpus sancti Venceslai n-
mo

moueant, idq; noctu per multas tenebras Pragam transferant, occulteq; sine arbitris condant in æde diui Viti, ab eodem Venceslao ædificata. Grauiter nimirum ferebat signa & prodigia, identidem ad corpus sanctum nunc in cæcos, nūc in claudos, nunc in surdos edi; putabatque fore, vt illo ad diui Viti ædem sepulto, Vito etiam potiùs, quàm Venceslao miracula edita attribuerentur. Sed vide, vt in se innocentia & sanctitas, vt denique ipsa veritas contra astum & improbam calliditatem perfacilè defendant. Plaustro corpus impositum fuit, iussusque auriga quantum posset accelerare, vt ante lucem è Boleslauia Pragam perueniret. At aurigam magis equi, quàm ipse equos regebant. Itaque cùm primò ad amnem, cui Rochetnicze vocabulum, aquis tunc redundantem, deinde ad Vultauiam adhuc redundantiorem ventum esset, non ponte, vt ille volebat, sed pleno alueo, vtrumq; amnē equi transeunt, pedibus tantùm nō siccis, mox vltra Vultauiam ad carcerem

arci

arci Pragensi subiectum, immobiliter subsistunt, nec inde vlla vi se amoueri patiũtur, nisi die clarissimo, cùm iam multorum aliorũ spectatorum oculis res esset testatissima, corpus diui Venceslai vectores vehere, id quod obstinatè priùs illi negabãt, quàm vincti ad vnum omnes è carcere illo dimissi fuissent. Corpus prǣterquã quòd à corruptione post triennium incolume repertum est, insuper etiam ab omnibus vulneribus erat percuratum, vna tantùm auricula capiti defuerat, eam Premislaua Venceslai soror ad limen templi, in quo occisus frater erat, inuentã, arcula clausam habuit. Cæterùm re, vt gesta fuit, cognita, ne quid de corpore sancto desideraretur, eandem statim Pragam misit, statimque illa capiti suo adhæsit.

Occisus fuit S. Venceslaus anno Domini 938. Vide AEneam Syluium in historia Boemica cap. 14. & Cardinalem Baronium tomo 10. Annaliũ, & in notis Martyrologij ad diem 28. Septembris.

Sancti Venceslai Regis vitæ Finis.

V I

VITA ET VIRTVTES SANCTI HENRICI IMPERATORIS.

Vitam eius scripsit Adelbodus Episcopus Vltraiectēsis, teste Sigeberto in lib. de viris Illustribus cap. 139.

Quam nos hic posuimus, descripsit Henricus Canisius in sexto tomo antiquæ lectionis: an sit eadem cum illa, quam scripsit Adelbodus, ignoramus: sed cuiuscumque sit, grauis valde, & fide dignissima est.

ANno ab Incarnatione Domini millesimoprimo, ab Vrbe autem condita millesimo septingentesimo quinquagesimo secundo, Otthone tertio defuncto Romæ,

mæ, vacante Regni folio, cùm de Principe ageretur subrogando, omnium vota nutu diuino ad eum inclinantur, qui tunc in Regno potissimus habebatur. Fuit namque eodē tempore quidam Dux Bauariorum nomine Henricus, Henrici eiusdem gentis Ducis filius, (cuius temporibus sanctus VVolfangus Ratisponēsium præfuit Episcopus) tam bonitate, quàm nobilitate Regia conspicuus, & vniuersa morum honestate præclarus. Hic initium sapientiæ timorem Domini pleniter est sequutus; quia erat omni litterarum studio principaliter imbutus, & totus sana fide, & actione Catholicus. Hic ergo ab omnibus pari voto, & communi consensu omnium asciscitur, diuina vtique disponente clementia, vt per temporalis Regni fastigia ad culmen regni cælestis pertingeret. Terrena enim bona omnia, sicut vsu malo à salute alios impediunt, sic alios vsu bono ad salutem perducunt.

Cumque prædictus Rex Henricus ne dum Cæsaris, vel Imperatoris ... tine...

tineret dignitatem, apparuit ei Ratisponæ Beatus VVolfangus Episcopus tali visione. Visum namque est, quòd manens in Ecclesia sancti Emmerammi Episcopi, & Martyris, accederet orādi gratia ad Beati VVolfangi sepulchrum, in eadem basilica situm; cumq; ibidem Dominum, & sanctum VVolfangum intimis precibus conaretur exorare, subitò videbatur ei ipse sanctus VVolfangus astare, eumque huiusmodi verbis appellare, Intuere diligēter litteras in muro, quæ sunt secus tumulum meum, scriptas. Erat autem sicut videbatur scriptum solummodo: POST SEX. Euigilans verò Rex, diuturna tractatione secum reuoluit paucissima huius visionis scripta. In primis ergo arbitratus, quòd post sex dies esset moriturus, multa dispensat pauperibus; cumq; dierū sex numerus præterijsset, & nihil in se Rex molestiæ corporalis sensisset, putauit prædictam visionem ad sex menses pertinere, & eadem cœpit timere. Transactis verò sex mensib. cū nihil infirmitatis in se pateretur,

arbi-

arbitratus est hunc numerum ad sex annos pertinere; ideoque quæ & supra cœpit timere. Cumque sex annorum numerus integer præterijsset, & septimi anni dies reuolutus venisset, ipso die per Apostolicam benedictionem suscepit Cæsaris dignitatem. Tunc tandem sentiens qualis esset sua visio, gratias egit Deo, sanctoque VVolfango, qui sibi talem dignatus est reuelare sublimitatem.

Vnctus ergo in Regem beatissimus Dei famulus Henricus, temporalis Regni non contentus angustijs, pro adipiscenda immortalitatis corona, summo Regi, cui seruire, regnare est, militare disposuit. Summā etenim diligentiam in amplificando cultu religionis adhibuit. Ecclesias Dei ditare possessionibus, & immensis ornatibus augere cœpit. S. des quoque Episcopales, Hildinsheim videlicet, vbi à puero fuit enutritus & litteras edoctus, Magdeburge & Argentinam, & Merseburg, quæ barbarica immanitate adiacentiū Sclauorum vastatæ fuerant, restaurauit & ca

& tam ipsis, quàm alijs Episcopatibus per vniuersum Regnum in possessionibus, & ornatibus innumera dona distribuit. Hildinsheimensi verò Ecclesiæ sanctum Gothardum diuina edoctus reuelatione præfecit Episcopum. Quid autem Merseburgensi Ecclesiæ præ alijs contulerit, futurorum ex parte volumus notificare. Hæc etenim Ecclesia tempore magni Otthonis, illius, inquam, qui iuxta Lycum fluuium sub sancto Vdalrico Pontifice glorioso Vngaros prostrauit, & Reges eorum, Leuicã, & Assur Ratisponæ Principibus hoc fieri adiudicantibus, in patibulis suspendit; assiduis incursionibus, & hostili vastatione Sclauorum redacta est in nihilum. Et quia violentijs viciniarum nationũ nõ poterat resistere, in possessionibus, in religione, & in omnibus, quæ ad Põtificalem dignitatem pertinebant, penitùs cœpit deficere.

Accidit autem eodem tempore, vt Magdeburgensis Ecclesiæ Archiepiscopus vniuersæ carnis viam ingrediatur, & Merseburgensis Præsul

propter sapientiam sibi à Deo pręsti-
tam, & propter virtutes plurima[s]
quibus ornatus erat, ob quas & Ot-
thoni Magno gratissimus erat, in ca-
thedram Magdeburgensem à prædi-
cto Rege constitueretur. Factum es[t]
autem, vt Merseburgensis Episcopa-
tus prorsus destrueretur, & quæ po-
tiora erant illius Ecclesiæ, in prædijs,
in ministerialibus, in ornamentis, in
ditionem Magdeburgensis Ecclesiæ
transferrentur, & de quibusdam re-
liquijs possessionum, quæ Merseburgensi Ecclesiæ remanserant, Abbatia
inibi constitueretur. Quod factum
vsque ad tempus pijssimi Confessoris
Christi Henrici sine mutatione per-
mansit. Qui conuocatis Principibus
Regni sui apud Chuselingêburg cu-
riam celebrauit, atque vniuersis in
idipsum consentientibus, Poloniam
& Bohemiam, cæterasque Sclauorum
adiacentes regiones, quæ fines Regni
sui vastauerant, debellare disposuit.
Congregato itaque exercitu contra
prædictas nationes aciem direxit, &
transiens per locum, qui VValbeck
dicitur, gladium sancti Hadriani
Mar-

Martyris, qui pro reliquijs multo tempore ibidem seruabatur, accepit, quo accinctus ex toto corde suo clamauit ad Dominum, dicens: *Iudica Domine nocentes me, expugna impugnantes me, apprehende arma & scutum & exurge in adiutorium mihi.* Psal. 34.
Inde progrediens castra metatus est in campo, in quo Merseburgensis Ecclesia sita est, & vidēs locum desolatum, ingemuit, & ait, Beate Laurenti Martyr Christi, si tuo interuentu has barbaras nationes, ad quas pergo, Romano Imperio, & Religioni Christianæ subiugauero; locū istum desolatum, tuo nomini consecratum, diuina fauēte gratia, in pristinæ dignitatis statum reformabo. Vt ergo Princeps Poloniæ & Bohemiæ, & cæterorum Sclauorum primates, Romanum Imperatorem cum exercitu suo, vt eos debellaret, aduenire cognouerunt; collecta innumerabili barbarorum multitudine, in bellum obuiam processerunt. Quod Regi pijssimo per speculatores suos citissimè innotuit; & sicut in omnibus

angustijs suis solebat, ad orationis arma confugit. Et inuocato super se nomine Domini, beatis Martyribus Laurentio, Georgio, & sancto Hadriano, semetipsum, suumque exercitum protegendum cum summa deuotione commisit. Cumque omnes Cõmunionem corporis & sanguinis Dominici percepissent, ad locũ certaminis peruenerunt. Vbi cùm Rex beatissim⁹ verbis exhortatorijs, quatenus viriliter agerent, animos singulorum confortasset; videns aduersariorum innumerabilem multitudinem, clamauit ad Dominũm, dicens: *Domine Deus, qui conteris bella ab initio, eleua brachium tuum super gentes, quæ cogitant seruis tuis mala.* *Disperge illos in virtute tua, & destrue eos protector noster Domine: Deus meus pone illos vt rotam, & sicut stipulam ante faciem venti.*

Iudit. 9.
Psal. 54.
Psal. 82.

Hæc eo orante aperti sunt oculi eius, & vidit gloriosos Martyres sanctum Laurentium, beatum Georgium, & sanctum Hadrianum cum Angelo percutiente exercitum suum præcedentes, & hostium cuneos in fug-

fugam propellentes. Et ficut exercitus Sennacherib ab Angelo percutiente contritus eſt & diſperijt; ſic omnis iſta barbarorum immanis multitudo per virtutem Dei contrita, proiectis armis ſine effuſione ſanguinis Chriſtianorum fugæ præſidium quæſiuit. Quod videns Rex ſanctiſſimus, eleuatis oculis ac manibus in cælum gratias egit Domino dicens, Benedico te Rex cæli, & terræ, qui ſuperbis reſiſtis,& humilib. das gratiam, qui cuſtodiſti diligentes te, & glorificatus es in gentibus propter datam nobis de cœlo victoriam. Victis itaque barbaris, & quæ ad futuram pacem prodeſſe poterãt, pactione firmiſſima ſtabilitis; Rex beatiſſimus cũ ſuis reuerſus eſt ad propria, vniuerſis glorificantibus Deũ, & laudantibus, qui pręſtat auxilium omnibus in ſe ſperantibus. Cumque Imperator Chriſtianiſſimus Poloniam, Bohemiam, & Morauiam tributaria feciſſet; ob reuerentiam Sancti Laurentij Martyris, conculcationem, & deſtructionem Merſeburgenſis Eccleſiæ, cæpit pro miſericordiæ, & *Iacob 4.*

pietatis intuitu respicere, & ad nihilum redactam, in ędificijs, in ministerialibus, in sæcularibus possessionibus, in ornamentis ecclesiasticis in pristinum gradum Pôtificalis dignitatis, sicut Deo, & Sancto Laurentio vouerat, studuit restaurare. Nec priùs ab operibus misericordiæ destitit, quoadusque præfatam Ecclesiam ad antiquæ statum dignitatis, & honorem pristinæ religionis ex integro reduceret. Denique Rex gloriosus Episcopum Bambergensem ex integro in suo domate fundauit; terminis videlicet ab adiacentibus Episcopatibus côcambio legitimo commutatis. Eundem verò Episcopatum Apostolorum Principibus Petro, & Paulo, & pretiosissimo Martyri Georgio attitulatum; speciali iure Sanctæ Romanæ Ecclesiæ contradidit, vt & primę sedi debitum diuinitus honorem impenderet, suamque plantationem tanto patrocinio firmius communiret.

Frater eius erat Bruno Augustensis sedis Episcopus, qui felicibus eius actibus inuidens, multas ei ad uer-

uersitatum iniurias, in quantum potuit, inferebat; & vbi per se non potuit, inferentibus se adiunxit, aliosque ad inferendas exhortando stimulos suæ prauæ incitationis subiunxit. Cui Rex gloriosus non talionem reddebat, verùm etiam instructus fraterna dilectione omnia dissimulando, & patienter sufferendo, illum bono vincere satagebat. Quãta autem eius munificentia, quanta erga Deum eius benignitas, atque largitas extiterit tam in illa Bambergensi Ecclesia, quàm in alijs compluribus locis, manifestis operum declaratur indicijs: Solum quippe Deum sibi elegit hæredem, quatenus & ipse in consortium hæreditatis æternæ illum assumere dignaretur. Liberos enim, nec secundùm carnem habebat, nec expectabat, quia eam, quam pro coniuge habere videbatur, Chunigundam nomine, dicitur nunquam cognouisse. Sed qualiter hoc innotuerit ad communem ædificationem, non est prætereundum, vt & castimoniæ exẽplis erudiamur, & diuinorũ secretorum

admiratione moueamur, considerã-
tes quemadmodum diligẽtibus De-
um omnia cooperantur in bonum;
tantis namque ac talibus bonis ten-
tatio deesse non potuit. Inuidus e-
nim omniũ bonorum diabolus, cùm
thorum immaculatũ sauciare nõ po-
tuisset, zelotypiæ liuore fœdare co-
gitauit, volens saltem famam eius læ-
dere, cui nõ potuit corruptionis vul-
nus infligere; facta est igitur auctore
diabolo, suspecta criminis, quæ non
nouerat maculam corruptionis. Sed
quia crudelis est, qui infamiã negli-
git, expurgationis gratia sibi iudiciũ
elegit; quod propter duritiam ho-
minum institutum esse cognoscitur.
Cumque Deo dilecta ad illud iudici-
um, velut ouis ad occisionem duce-
Iere. 11. retur, ingemuit, & ait, Domine Deus
Psal. 118. creator cæli, & terræ, qui probas re-
nes, & corda, iudica iudicium meũ,
& eripe me, te enim testem inuoco
hodie, & iudicem, quia nec hũc præ-
sentem Henricum, nec alterum quẽ-
quam virum carnali commixtione
vnquam cognoui. Hæc dicens stupẽ-
tibus, ac flentibus vniuersis, qui ad-
erant,

erant, vomeres candentes nudo vestigio calcauit, & sine adustionis molestia transijt. Ita Deus omnipotens vinculum castæ dilectionis seruauit, innocentiam comprobauit, integritati custodiã humilitatis adhibuit.

Inter hæc beatissimi Principis Henrici gloria magis, ac magis proficiebat, & gratia Dei erat cum ipso. Non declinauit clypeus eius de bello, & hasta eius non est auersa. Apuliã à Græcis diu possessam Romano Imperio recuperauit, & eidem prouinciæ Ismahelem ducem præfecit, qui postea in vrbe Bambergensi mortuus, & in capitulo maioris Monasterij sepultus requiescit in Domino. Beneuentanum Monasterium condidit, & omni ornatus decore locupletauit. Cumque ciuitates Apuliæ pertransisset, & quæ ad vtilitatem, & honorem regni pertinebant, prudenter in eis disposuisset, cœpit in infirmitate calculi laborare. Cuius morbi molestiam vir sanctus tanta patiẽtia sustinuit, vt passiones carnis ad custodiã humilitatis à Deo sibi collatas

assereret, & flagellum correptionis certissimum signum dilectionis affirmaret: fomenta tamen curationum sibi fecit adhiberi, sed nulla medicorum arte potuit liberari. Ingrauescente autē dolore ascendit in montē Cassinum petens Beati Benedicti, & Sanctæ Scholasticæ sororis eius auxilium; & cùm oraret, cœpit cogitare, quæ de translatione S. Benedicti, eiusque sororis audierat, quia videlicet reliquiæ eorū dicebantur furtim ablatæ, & in alium locum translatæ, ideoque cœpit de corporali eorum præsentia dubitare. Completa verò oratione ad hospitium se contulit ac lassatus, ac debilitatus ex itinere in lectulo se collocauit. Cumque obdormiuisset, audit sibi Sanctum Benedictum assistere, & ferrum sectorium ad medicinales sectiones aptatū manu tenere, qui dixit ei, Quia sperasti in Deo, & in Sanctis eius, ecce missus sum à Deo, vt per medicinam meam ab infirmitate tua libereris. Ecce ego cuius ossa furtim ablata esse putaueras, præsentiam meam tibi exhibeo, & in argumentum veritatis

ritatis passiones tuas curabo. Hęc dicens partem illam corporis, quæ calculum tenebat, ferro medicinali aperuit, & euulso molliter calculo hiatum vulneris sanatione subita redintegrauit, & calculum, quem tulerat in manu Regis dormientis reposuit. Quo facto Christianissimus Imperator euigilans pertractauit secũ, quæ circa se gesta fuerãt per Confessorem Christi; vidensq; calculũ, quẽ manu tenebat, vocauit satellites suos qui more regio semper sibi assistebant, & dixit ad eos: Pontifices, & Principes Regni nostri ad nos vocate, vt cognoscant, & videant mirabilia Dei, quæ ineffabilis, & inenarrabilis misericordia cum potentia eius fecerunt in me: at illi mandata Regis cursu celeri perferentes ad Principes; adduxerunt eos; & cùm venissent ad eum, dixit eis, Fratres, & commilitones mei, *magnificate Dominum meum, & exaltemus nomen eius in idipsum*, quia ipse est *magnus Dominus, & laudabilis nimis, & magnitudinis eius non est finis*, ipse percutit, & medetur, flagellat

peccatores, & pœnitentibus miseretur, *hunc humiliat, & hunc exaltat, quia calix in manu Domini vini meri plenus mixto*. En ego, qui heri morti proximus fui, per misericordiā Dei hodie sanus vobis appareo, & aculeum mortis, quem heri gestaui inclusum corpori meo, hodie oculis vestris visibiliter ostendo. His dictis ostendit eis calculum, quē manu tenebat; & ostendens eis vulneris cicatricem, omnia quæ per Sanctum Benedictum circa se gesta fuerant, cunctis audientibus ex ordine referebat. At illi videntes, & audiētes mirabilia Dei plùs, quàm possit credi, admirati sunt, & benedicentes Deum, diuq; in laudem eius acclamantes de incolumitate Regis gauisi sunt: rursumq; Rex ad eos ait; Quas gratiarum actiones, aut quæ munera tantis beneficijs condigna me[...] nostro Sancto Benedicto possumus rependere? At illi omnes iudicauerunt eum regia munificentia esse dignum. Rex verò consilio Principum suorum ingentia munera in prædijs, in auro, in argento, in ornamentis pluri-

plurimis Ecclesiæ Sancti Benedicti contulit; & vale faciens Fratribus eiusdem Ecclesiæ ministris à Cassino monte hilaris, & sanus recessit. Ab eo autem tempore, & deinceps quadam speciali dilectione, & veneratione Sancto Benedicto, & omnibus Monasticæ religionis cultoribus studuit deseruire, & in amplificandis, & rebus protegendis Ecclesiasticis benignus, & deuotus Pater existere.

Inde iter faciens Romam peruenit, vbi à Benedicto VIII. Papa benignè, & honorificè susceptus; quantas miserationes, & beneficia per Sanctum Benedictum ei Dominus contulerit, indicauit. Apostolicus verò gratias egit Deo pro omnibus beneficijs suis, & pro salute Regis, & totius populi Catholici obtulit sacrificium laudis. Eodem tempore Rex sanctissimus Bambergensem fundum cum omnibus pertinentijs suis Beato Petro Apostolorũ Principi contradidit, & Apostolico Præsuli in perpetuum defendendum commendauit, & in memoriam huius pactionis singulis annis album ambu-

latorem cum faleris Romano Præsuli dari constituit. Hoc quoq; humilitate, & deuotione apud Dominum Apostolicũ obtinuit, vt Alemaniam intraret, & Bambergensis Ecclesiæ nouã plantationem visitaret; quod & ita factum est. Nam in proximo Apostolicus aduenit Alemaniam, & omnibus ciuitatibus regionis illius peragratis, tẽpore quo condixerat vrbẽ Bambergensem adire disposuit. Venit ergo feria quinta maioris hebdomadæ, hoc est, in Cœna Domini, hora sexta, sacris Pontificalibus indumentis indutus, sicut iam ad peragenda diuina mysteria, & solemne diei illius officium processurus erat, & suscipitur gloriosissimè ab Imperatore, & vniuersis, qui aderant, Principibus, omniq; clero, & populo inæstimabili exultationis tripudio. Vt autem in aduentu tam insoliti, tamq; exoptati hospitis Deo nostro iucunda, decoraq; exhiberetur laudatio, Imperator prudentissimus in occursũ eius quatuor choros psallentiũ decenter ordinauit; primũ in vlteriori ripa fluminis

secun-

ſecundum in citeriori; tertium ante portam ciuitatis; quartum in atrio Eccleſiæ, vbi primus omnium ipſe Rex data manu Papæ in domum Domini introduxit, atq; diuinis hinc inde hymnis canora ſuauitate reſonātibus in Epiſcopali Cathedra collocauit. Quid plura? debitum huius ſacratiſſimæ diei cum duodenis Epiſcopis cooperatoribus Apoſtolicus Pontifex & aliorum ſequentiū dierum ſumma cum deuotione celebrauit. In ſancta autē Dominica Paſchæ, cū in matutinali officio Aquileienſis Patriarcha lectionem primam, Archiepiſcopus autem Rauennas ſecūdam, ipſe Apoſtolicus tertiam recitaret; cumq; omni ornatu proceſſio ageretur, ſicut dignitatem Apoſtolicam cōdecuit, in ſancta ſolemnitate ſolemnitatum, quis non iudicet tam religioſam celebritatem, noſtriſque in regionibus inuſitatam, meritò in memoriam omnium Bambergenſis Eccleſiæ filiorum perpetuò haberi, & memoriale eius in ſæculum non derelinqui?

Vt autem ad ſuperiora redeamus,

vnde

vnde paulisper digressi sumus, postquam vir sanctus à beato Benedicto calculi molestia sanatus Romam peruenit, ibique à venerabili Papa Benedicto omnia, quæ petierat, impetrauit. Munitus Apostolica benedictione Alpes Apenninas transcendit; & dimisso exercitu in terram suam Cluniacum causa orationis eius cum paucis familiaribus perrexit, eò quòd multa de religione, & statu loci illius audiret. Vbi cùm multa religionis, & sanctitatis signa vidisset, sancti Spiritus igne succensus coronam auream pretiosissimis gemmis adornatam, ad Missam quæ de cathedra sancti Petri celebratur, obtulit; & Monachorum fraternitatem suscipiens cum maxima humilitate, & cordis contritione orationibus eorum se commendauit, & in supplementum rerum necessarium optima prædia in Alsatia eidem Congregationi contradidit.

Inde iter faciens per Leodium, & Treuerim transiuit, & Congregationes inibi Deo famulantes plurimis largitionibus, & prædijs ditauit. Et

mir-

mirum quòd homo Dei, qui circa vtilitates ecclesiasticas, & salutem animæ suæ tanto studio flagrabat, in nullo prouectum sui Regni neglexit; quinimò sine effusione sanguinis, pietate, & sapientia terminos Regni sui dilatauit, & Imperialem dignitatem gloria, & honore ampliauit, & ornauit. Bohemiam vicit, Burgundiam subiugauit, Pannoniam quoq; fidei Catholicæ, & Romano Imperio coadunauit.

Victor ergo aliarum nationum Apostolus fuit Hungarorum. Cùm enim omnes adhuc infideles essent, ad fidei Catholicæ attraxit confessionem. Quod vt faciliùs fieret, sororem suam Gisilam Stephano Regi in matrimonium collocauit, secundùm Apostolum dicentem, *Sanctificatur vir infidelis per mulierem fidelem, & sanctificatur mulier infidelis per virum fidelem.* Stephano itaque Rege baptizato, vniuersa Pannonia recepit verbum vitæ: & mira rerum nouitate, per Reges Apostolos baptismi gratiam percepit. Quàm præclara tanti Apostolatus societas, quàm veneranda 1. Cor. 7.

randa

randa vtriusq; sanctitas, per quos tot sunt saluati & sanctificati? Præfatus autem Rex Hungarorum religiosus, Deoque deuotus, postea in executione bonorum operum permansit, quod diuina pietas post mortem eius euidentibus indicijs ad sepulturam eius factis signorum, miraculis demonstrauit. Burgundionum quoque nō humana, sed diuina fuit victoria. Nam cū armis, & omnibus belli copijs essent instructi viri ad bella doctissimi, armis depositis, non hominis metu, sed nutu Dei, rogantes ea quæ pacis sunt, dexteras dederunt.

Sicut enim ad declaranda beati Martini merita Dominus pacificum fecit exercitum; ita & nunc serui sui beati Henrici meritis consimilem virtutem dignatus est ostendere. Similem ergo fecit illum Dominus gloriæ Sanctorum: & sicut Moyses precibus magis quàm armis triumphauit; ita gloriosus Princeps per arma iustitiæ bella omnia consummauit, & sine funere, & absque cruore semper triumphauit. Deniqueconsummatis huius vitæ laboribus

ribus, postquã bonæ opinionis odorem longè, lateque olere fecerat, locumque sibi dilectum, & cætera monasteria ditando, & ornando, & excolendo ad perfectum adduxerat, ad percipiendam immarcescibilem coronã à Domino vocatus est ab ergastulo carnis; qui cernens diem mortis sibi imminere, vocatis ad se parentibus, & cognatis beatissimæ Imperatricis Chunichundæ, necnon etiam quibusdam Regni Primoribus, manu eam apprehendit, & commendauit eam illis, huiusmodi verbis memoria dignissimis: *Hanc ecce*, inquit, *mihi à vobis, immò à Christo consignatam, ipsi Christo Domino nostro, & vobis resigno virginem vestram.* Discite ergo diuites huius sæculi facere *vobis amicos de mammona iniquitatis, vt cùm defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula.*

Huius verò gloriosissimi Principis præconia linguam carnis tacere non conuenit, in cuius transitu confusatis dæmonijs, triumphantibus Angelis coelum exultauit. Defuncto

cto itaque Beatissimo Dei famulo Henrico anno Regni sui vigesimoquarto, Imperij vndecimo, vitæ verò suæ quinquagesimosecundo, corpus eius Bamberg in Ecclesia Beatorum Apostolorum Petri & Pauli honorificè sepelitur; ac postmodum multis miraculorum virtutibus à Domino glorificatur. Post huius sanctissimi Principis excessum, Conradus vnus ex Regni Primoribus Regali solio sublimatus consilio Brunonis Augustensis Episcopi fratris sancti Henrici Imperatoris, qui semper, vt superiùs dictum est, eius felicibus actibus inuidebat; Episcopatū Bambergensem destruere meditabatur, quia idem Bruno Episcopus promisit sorori suæ Gisilæ Reginæ Hungarorum omnia prædia hæreditario iure ad se pertinentia, filio eius Henrico contradere. Locus ergo & tempus conuentui statuitur, vbi hæc res ad certum perducatur. Nocte verò quæ diem huius negocij præcesserat, Eberhardus primus Bambergensis Episcopus ad tentorium prædicti Brunonis clā accessit; lectoq; eius assidens,

fidens, multa ſuper hac re monendo, obſecrando, memoriam fratris animo inculcando cum eodem ſollicitus egit. Tranſacta verò multa hora noctis Eberhardus Epiſcopus receſſit, & cùm Bruno Epiſcopus obdormiuiſſet, viſus eſt ei frater ſuus Imperator lecto ſuo aſtare, faciemque ſuam barba ex vna parte depilata, deturpatã obiectare. Cui ſuper hac re ſuſpenſo & admiranti, quis tam temerarios auſus in eum præſumeret, interroganti reſpondit, dicens, Tu hæc feciſti, qui me & ſanctos Dei, quos ego rebus à Deo mihi conceſſis ditaui, deſpoliare diſpoſuiſti. Caue ergo vlteriùs ſuper hac temeritate, ne incepta luas cum magna infelicitate. Ad hæc Ille expergefactus, de viſione nimiùm eſt perterritus, omniumque membrorum horrore, ac tremore grauiter attactus. Mane autem facto, cùm diu expectatus ad conuentum Procerum non veniret, Giſila Regina pro filio ſollicita, miſſis nuncijs, rogauit illum obnixè, vt adueniens inomiſſa perficeret. Ille verò affirmauit ſe tanta

infir-

infirmitate grauari, vt nec de lecto surgere, nec pedem posset quoquam mouere. Cumq; rogaretur, vt se in lecto ad cõuentum portari pateretur, quò vel sic promissio perficeretur; omninò abdicauit, seque in Deum, & in Sanctos eius peccasse, libera tandem voce proclamauit. Sic itaque diuina pietas per merita famuli sui, ne spe, quam in se posuit, frudaretur, omnia prauę illius cõspirationis machinaméta repressit; idq; quod ab eo bene cœptum est, confirmãdo semper exinde ad meliora prouexit.

Sed iam nunc ad miracula, quæ post felicem transitum eius, ad declaranda eius meritorum insignia, ad sepulchrum illius operatus est Dominus, veniamus.

Mulier quædam contracta in ipsa manebat ciuitate, adeò incuruata, vt ad gradiẽdum nullatenus erigi posset: sed potiùs manibus reptaret, quàm pedibus ambularet. Huic orationibus frequenter incumbẽte, diuinitùs inspiratum est, vt ad memoriam beatissimi viri accederet, atque omnipotentis Dei misericordiam

diam obrixiùs imploraret: quod dũ faceret in anniuersario die ipsius, subitò cernentibus cunctis adstantibus facta est quasi in ecstasi, ac postea nerui, qui diriguerãt, sensim dissolui, & omnia corporis membra crepitantia cœperunt extendi; mulierque erecta vsum ambulandi, & reliqua membrorum officia cum omni sanitate recepit.

Quidam Aedituus in ordine laico ad custodiam deputatus Ecclesiæ, furtis cœpit assuescere, & quæcumq; poterat in ipsa Ecclesia clanculò, decrustabat; sed cùm iam inolita vitiorum consuetudine, ipsam consuetudinem peccandi iam quasi legem sibi fecisset, misericorditer à Domino corripitur. Quadam enim nocte, dum in eadem Ecclesia somnũ caperet, seruus Dei aspectu terribilis ei apparuit, & asperè inuectus in eum, dixit, Species decepit te, & concupiscentia subuertit cor tuum, quare hoc, & hoc fecisti? Scito quia rem iniquam operatus es. His dictis de strato eum protraxit, & multis verberibus cæsum, cruen-

tatum

tatum dereliquit. Hæc quidem som-nians pertulit, sed expergefactus si-gna plagarum euidentia demonstra-uit, & verba verberum argumentis comprobauit. Taliter ab immani præcipitio retractus, in ministerio suo vsque ad prouectiorem ætatem in eadem Ecclesia permansit; & in eius correctione multi alij correcti sunt, glorificantes Deum, qui per ser-uum suum iam coronatum in cœlis, talia adhuc operatur in terris.

Quadam vice contigit incerto ca-su cuidam, vt dissociatis naturalibus instrumentis ab inuicem, mandibu-la loco suo dimota, & oris officium impediret, & naturalem humani de-coris compositionem deformaret. Talibus circumuentus incommodis, clamauit ad Dominum, & diuinæ pietatis obnixiùs implorauit auxi-lium: vt ergo manifestarentur ope-ra Dei in illo, multis interuenienti-bus ad tumbam beati Henrici acces-sit, & capite superimposito, tam di-precibus institit, quoadusq; meri-ipsius sanitatem accepit.

Item alio tempore contigisse
ver

veritate audiuimus, vt quidam in paralysi adeò vexaretur, vt exinde vsum brachij iam perdidisset; nutu autē diuino admonitus est, vt ad sepulturam sancti corporis accederet & prostratus in oratione, Dei omnipotentis misericordiam, & beatissimi viri ibidem requiescentis merita inuocaret. Toto itaque corpore prostratus orationibus incubuit, corde magis quàm ore decantans cum Propheta, *Adhæsit pauimento anima mea, viuifica me secundúm verbum tuum.* Psal. 118.
Quid ergo? Christus filius Dei, qui super terram gradiens, manum aridam habentem sanauit, ibidem nunc sedens ad dexteram Patris, eodem inuocato miraculo, per merita dilecti sui supplicem istum liberauit. Sanus equidem ab oratione surrexit, & Deum propitiatorem in commemoratione Sācti sui glorificauit. Clamor ad cœlum attollitur, & cum debita gratiarum actione hymnus gloriæ omnipotentis Dei ab vniuersis assistentibus decantatur.

Hoc quoque successoribus nostris indicare curauimus, quod in

diebus Rogationum ad sepulchrum prædicti Confessoris contigisse veraciter cognouimus. Quidam enim Sacerdos cum populo suæ procurationi commisso, in diebus Rogationum Crucem cum hymnis, & canticis ad monasteriũ sancti Petri, & sancti Georgij deferebat, cum qua quidam cœcus alterius manu ductus veniebat. Is cùm ad sepulchrũ Confessoris Christi venisset, ex toto corde suo rogauit sanctum Henricum, vt per eius interuentum restitueretur ei lumen oculorum; cumq; di[...] precibus, & lacrymis pulsaret ado[...] stium pij Confessoris, cunctis vide[...] tibus, & in laudem Dei acclamanti[...] bus redditus est illi visus per gra[...] omnipotentis: & mirum in mod[...] qui alterius manu ductus, cruc[...] Domini secutus fuerat cæcus, mo[...] proprijs manibus crucem ferens, [...] laudibus ipsi populo domum [...] deunti, ductum præbuit illumina[...]

Aliud quoque diuinæ virtu[...] miraculum celebri commemo[...] tione, & certa fide cognitum [...] Erat quidam languidus ipsa in c[...]

ate omnibus cognitus, cuius infe-riora omnia à lumbis & infra omni-nò præmortua fuerunt, adeò vt nec pedibus solo niti valeret, sed instru-mento cuidam rotulis quatuor co-aptato pendulus inhærebat, suique corporis molem manibus proprijs pro possibilitate artificis volutabat. Idem loculum sanctissimi corporis frequentiùs visitare solebat; & per Dei misericordiam ad declaranda serui sui merita tantam gratiam cō-sequutus est, vt membra præmortua viuificarentur, ac deinde baculis vtrique humero suppositis, pedibus terrā tangeret, & erectus incederet. Modernis etiam temporibus, con-tractus quidam, qui adhuc in carne superest, in eodem loco sanatus est, & naturalem vsum recepit ambu-landi.

Præter hæc multa alia sanctitatis argumenta, & experimenta frequē-ter loco in eodem visa sunt; debiles sanati, cæci illuminati, dæmones ex obsessis corporib⁹ visibiliter fugati, multi ex diuersis infirmitatibus ibi-dem frequentissimè liberati sunt,

Domino testificante quanta Sancto-
rum gloria in cœlis sit, quos tanti
miraculorum virtutibus in terris
coruscare concedit; ne apud homi-
nes loco humili teneantur, qui apud
Deum meritis excelsi esse compro-
bantur. Cùm etenim miraculorum
attestationibus sanctitatem Confes-
soris sui Dominus declararet, Bam-
bergensis Ecclesiæ Prælati crebres-
centibus signis cum mandatis, & lit-
teris Conradi Regis, ac Principum
Romam abierunt, & quã magna mi-
rabilia Deus per Confessorem suum
operaretur, Domino Papæ Euge-
nio, & Romanæ curię nunciauerunt:
at illi gaudentes, pro tantæ famæ
dulcedine, Deum glorificantes, de
Canonizatione Sancti Regis Henri-
ci cœperunt solicitè, & diligenter
ad inuicẽ conferre, quatenus in cata-
logo conscriberetur Sanctorum, qui
virtutibus, & signis probaretur esse
assumptus in regnum cœlorum. Cui
canonizationi quidam Cardinalis
Ioannes nomine cœpit vehementer
obsistere, & proiecto Dei timore i
quibuscumque potuit, non ve-
cu-

cundatus est prædicto Confessori Christi detrahere: sed diuina vltio detrahentem cœlesti repentè verbere coercuit, & dum famam beati viri laceraret, potestas Dei lumine oculorum eum priuauit: at ille adeo humiliatus, & percussus cœcitatis molestia, reatus sui conscientia cœpit torqueri, & quoniam hanc plagam ex Confessore Christi peccãdo meruisset, publica voce confiteri. Et mirum in modum quẽ priùs dẽtibus detractionis lacerabat, hũc modò laudibus, & præconijs vsque ad sydera tollebat. Conuersus itaq; ad pœnitentiam celerem consequutus est indulgentiam, & per intercessionem Confessoris Christi denuò est illuminatus, ob cuius vltionem iusto Dei iudicio fuerat excæcatus.

Simili modo cùm in loco Bambergensi, vbi prædictus Confessor tumulatus fuerat, de Canonizatione eius celebris fama haberetur, Presbyter quidam nomine Luipoldus maioris Ecclesiæ Canonicus de signis, quæ per eum fiebant, cœpit dubitare, & de permutátione exequia-

rum, quæ in anniuerſario eius celebriter fiebant, intra ſemetipſum dolere; qui mox adeò oculorum caligine eſt plagatus, vt poſtea per Confeſſorem Chriſti ſanatus, quantum ſanctitas eius apud Deum poſſet, in curatione ipſius experiretur. Et mirandum eſt valde, quòd de ſanctitate tanti viri aliquis potuerit dubitare, cùm conuerſationis ſanctitatem, caſtitatis integritatem, eleëmoſynarum largitatem, humilitatis cuſtodiam, & omnia opera iuſtitiæ vſq; in finem vitæ ſuæ cum deuotione ſumma ſeruauerit. ſed ſicut

Luc. 4. ſcriptum eſt, *Nemo Propheta acceptus eſt in patria ſua.* Presbyter ergo prædictus grauatus defectu luminis, cófugit ad patrocinia Sanctorum, deprecans, vt per ſuffragia eorum ſanitas ſibi reſtitueretur oculorum. Et cùm ex dolore, & labore, & aſſidua veniarũ incuruatione fatigatus fuiſſet; laſſatũ corpus ſomno reparauit. Cui dormiẽti S. Vvolfangus, eò quòd eum familiarem in orationibus ſuis habuerit, apparuit, & ait ei, Ora Cõfeſſorẽ Chriſti Henricum, & liberabit te

bit te, quia quòd eius ſanctitati de-rogaſti, idcircò hæc plaga cæcitatis venit ſuper te. Poſt hanc viſionem expergefactus ex conſcientia delicti ſui intremuit, & ad tumbam Confeſſoris Chriſti concito gradu, & deuota mente properauit, & procumbens terræ à Cõnfeſſore Chriſti lacrymis, & precibus ſuis exceſſibus veniam poſtulauit; qui ſtatim exauditus, & priſtinæ ſanitati reſtitutus, gratiarũ actiones Deo, & S. Henrico retulit, & magnalia Dei, quæ circa ipſum Deus fecerat, religioſis viris, qui nobis retulerunt, ipſe narrauit.

Caueant igitur habitatores ſæculi domeſticis Dei, & viribus Sanctorum detrahere; quia neceſſe eſt eos hic, & in æternum perire, qui Sanctorum bonis operibus ſolent obloqui, & inuidere: quamuis ergo nunc tempora miraculorũ non ſint; ſigna enim debentur non fidelibus, ſed infidelibus: tamen cùm aliqua nobis præter ſolitum curſum, ordinemque naturæ eueniant, omni veneratione amplectenda ſunt: quatenus & ipſe qui in Sanctis ſuis mira-

bilis est honorificetur, & nostra tarditas ad meliora quæque tantis virtutibus accendatur, præstante Domino nostro Iesu Christo, qui cum Deo Patre, & Spiritu sancto viuit, & regnat Deus, &c.

Additio ex Annalibus Card. Baronij, Tomo XI. Anno Domini 1014. ex vita Sancti Popponis Abbatis, scripta ab Euerhelmo Abbate.

CONtigit etiam ludis histrionum imperiales tunc fores occupari, atque eo spectaculi genere Regem (Henricum) cum suis oblectari. Vrsis enim quidam nudus melle perunctus exhibetur, illo plurimùm pro periculo suo timente, ne fortè ab ijsdē vrsis ad ossa sua, melle consumpto, perueniretur. Vnde super tam iniqua in Christianum illusione Regem Beatus Poppo redarguit; eumque ab hoc spectaculo suis cum optimatibus mox compescuit; tum etiam à periculo vrsorum virum liberauit: & ne id vltra fieret, argue-

arguendo, & obsecrando obtinuit. Henricus enim Imperator tam obsecrationi, quàm correptioni eius humiliter paruit. At nec id satis, sed magna sollicitudine idem Imperator curauit, vt idem Poppo Abbas Stabulensis crearetur. Sic Imperator bene vti sciuit reprehensione, vt reprehensorem suum nouo beneficio sibi deuinciret.

Anno Domini 1020. *Ex vita S. Heriberti Episc. Coloniensis.*

HEnrici Imperatoris animam timor Domini possidebat, neque scienter disponere, aut iudicare in regno cupiebat, per quod cœlestis offẽderetur maiestas. Deniq; cùm aliquid de regno disponere, aut iudicare intenderet, dispositiones omnes, siue iudicia sua precibus & eleemosynis præueniebat, quatenus mens eius, & actus, cœlesti regimine gubernaretur, ne quando exorbitaret agendo, vel iudicando, quod diuinis legibus contrairet.

Eodem anno ex eadem vita S. Heriberti.

INuidi quidam animum Imperatoris aduerſus Archiepiſcopum Colonienſem vehementer concitauerant, ſed poſtea diuinitùs admoniti; quàm magnus Dei ſeruus eſſet Heribertus, ſic ad eum locutus eſt: Ex quo ad regni faſtigium Deo donante conſcendi, detrahentium linguis nimirum, fateor, credulus, te venerande Pater, exoſum habui, & hanc odij trabem in oculo gerens, & ideò nihil videns, iniquum de te iudicium habui, tuamq; iuſtitiam, immò Dei gratiam in te fulgentem videre non merui. & infrà, Indulge ergo, precor te, quod in te malignatus ſum, quia peccatum meum agnoſco, nec ampliùs addam aduerſari ſanctitati tuæ. His dictis ſemel, iterum, ac tertiò ſanctum Pontificem deoſculatus eſt. & paulò infrà, Sollicitus Imperator, neq; præterita recōciliatione contentus, nocte ſequente finitis matutinorum ſolemnijs, aſſumpto

vno

vno ex clericis, cubiculum sancti Pontificis adijt; sed non ibi quiescentem, verùm in proximo Sancti Ioannis oratorio vigilantem; vt solebat, & orationibus insistentem reperit; protinùs abiecta clamyde solo stratus, ante pedes eius in spiritu humilitatis, & in animo contrito se suscipi postulat, & ea potestate, quā sacerdotibus suis Dominus contulit, veniam sibi dari cunctorum quæ in ipsum admiserat. Nec moratus omnipotentis Dei famulus, Imperatorem prostratum à terra subleuat, & Christo mediante, qui dixerat: *Quæcumq; alligaueritis super terrā erunt ligata & in cœlo; & quæcumque solueritis super terrā erunt soluta & in cœlo.* absolutio culpæ secundùm fidem Regis in cœlo & in terra peracta est. Hæc ibi. Quid egisset hic pijssimus Imperator, si Archiepiscopum re ipsa, & factis læsisset, quando ob solam cogitationem illi nocendi, & hanc à perditis hominibus animo illius, alioqui simplici & recto, inspiratam, tanta pœnitentiæ signa edidit?

Anno Domini 1022. Ex Bonif. de rebus Hungaricis Decade 2. lib. 5.

HEnricus in omnibus rebus specimen reddidit Christianissimi Imperatoris, quippè qui Sacratissima Eucharistia communire soleret exercitum, expiatione antea facta delictorum, cùm prælium cum hostibus initurus esset, adhiberetque Patronos Sanctos Martyres Laurentium, Georgium, & Adrianum, quos præuio Angelo præcedere consueuisse aliquando vidisset exercitum.

Obijt Sanctus Imperator Henricus anno Domini 1024. cùm vixisset annos 52. Regnasset annos 24. & Imperasset annos decem.

S. Henrici Imp. vita Finis.

VITA

VITA S. STEPHANI PRIMI REGIS Hungarorum, Qui eos ad Christi religionem traduxit.

Ab Episcopo Chartuitio conscripta, sed stylo mutato per Fratrem Laur. Surium.

PRAEFATIO AVCTORIS ad Colomannum Regem.

DOmino suo Colomanno, Regi excellentissimo, Chartuitius Episcopus, spiritale ministerium Dei benignitate adeptus; post huius vitæ terminum, illud, Euge precatur sempiternum. Aggredior nunc opus, Serenissime Rex, iussu tuo mihi demandatum, à quo hactenus ingenioli mei imperitia abhorruit, ob id præsertim, quòd Priscianus Grammaticus mihi olim

Is Coloman. est 8. Hūgarorum Rex.

Matt. 25.

lim ſat benè perſpectus & cognitus, procul à me digreſſus, iam decrepito mihi, tamquam caligine quadam ſeptus, faciem exhibet obſcuriſſimam. Sed cùm alia ex parte dignitatis tuæ attenderem auctoritatem, vicit tandem anxiæ mentis dubitationem omnem virtutum omnium lux & gemma, obedientia: cuius forti præſidio fretus, tametſi mihi vires cernerem haudquaquam ſuppetere, operis inchoandi fiduciam concepi. Cùm ſint autem plerumque inuidiæ obnoxia, quæ bona animi fiducia geruntur: ſupplex oro Regiam ſublimitatem tuam, vti opuſculi huius ſuſcipere ne grauetur patrocinium: nec offendatur parum commoda dictione, aut ordinis & rerum geſtarum confuſione. Quod ſi occurrat quippiam, quod fœdam habeat offenſionem, malim codicem ignibus abſumi, quàm liuoris materiam cuipiam offerri. Et quia bona omnia ad nos ex diuina miſericordia proficiſcuntur, ipſius munere ſic libet opuſculum præſens auſpicari.

VITA.

VITA.

OMne datum optimum, & omne donum perfectum desursum est, descendens à Patre luminum. Iac. 1.
Huius quidem patris datum optimum, & donum perfectum, ad omnes largiter dimanans, (*Neminem enim spernit, sed vult omnes homines saluos fieri & ad agnitionem veritatis peruenire*) 1. Tim. 2. ad Hungaros vsque, quos olim Christianorum flagellum fuisse constat, sese diffudit. Quod quemadmodum & quando factum sit, styli officio ad posteriorum notitiam transmittere visum est. Ea quidem tempestate, qua Hungarorum gens Dei Ecclesiam populabatur, fuit in ea Princeps quidam, quartus ab eo, qui Hungaris in Pannoniam ingressuris Ducem se præbuit. Is Geisa dicebatur, seuerus sanè & crudelis homo in suos, potenter eis imperans: erga alios verò, præsertim Christianos, humanus, misericors, & liberalis. Etsi autem paganismi adhuc erroribus esset implicatus, attamen

cæle-

cœlestis gratiæ luce spiritali appropinquãte, cum omnibus vicinis circumquaque prouincijs de pace cępit accuratè tractare, vt iam in illo liceret animaduerti, cuius optaret esse filius, dicente in Euangelio Domino Saluatore: *Beati pacifici, quoniam filij*
5. *Dei vocabuntur*. Edicto quoq; proposito, iussit Christianis omnibus, ingressus ditionem, siue Ducatum ingredi volentibus, hospitalitatis, & publicæ fidei studium, & curam impēdi. Porrò Clericis & Monachis fecit potestatem in ipsius quoque conspectum veniendi, eosque propenso animo audiuit: atque ita factum est, vt orthodoxę fidei semen in pectoris eius horto satum, in fruges erumpere gestiret.

Quid multa? Adest tempus cælitus dispositum: credit ipse cum familiaribus suis: vndis salutarib. expiatur, omnes ditionis suæ homines pollicetur ad Christianismum perducturum. Cùm autem multùm esset sollicitus de edomandis rebellibus, ritibus sacrilegis abolendis, ad sanctæ Ecclesiæ profectum pro sua æstimatione

tione statuendis Episcopatibus, mira quadam visione nocte eum Dominus consolatus est. Misit enim ad eum iuuenem speciosissimum, qui diceret ei: Pax tibi Christi electe: facessat cura isthæc, & solicitudo. Non fiet per te id, quod meditaris. Habes enim manus humano sanguine pollutas. Nascetur autem tibi filius, qui diuinæ prouidentiæ consilio id efficiet, quod tu animo concepisti. Erit is Rex, & ex eorum Regum numero, quos Dominus elegit, coronam Regni temporarij æterna cõmutaturus. Tu verò hominem spiritali legatione apud te functurum honorificè excipito: exceptum reuerenter habeto, eius adhortationibus syncerũ pij pectoris assensum adhibeto. Experrectus Princeps, stupens ad visionem, priùs secum, deinde cum Christianis, & suis hominibus pertractãs, humi totus prostratus, expansis manibus humiliter gratias agit Deo, seque, principatumque suum cum filio nasciturо curæ illius, qui non dormit, neq; dormitat, lacrymabundus commendat. *Psal.* 110.

Ad-

Admirante autem eo de viro diuinitùs ipsi prædicto, nunciatur illi, beatum Adalbertum Boemensis Ecclesiæ antistitem ad ipsum venire, ad Christianam religionem, fidemq; non fictam eum traducere, & ob fidei profectum Domino laudis hostiam immolare cupientem. Is nuncius nouis Christi tyronibus ineffabilem attulit lætitiam. Dux procedit obuiam seruo Christi cum fidelibus quibusque, honorificè eum excipit, & vt in visione erat admonitus, modis omnibus se obedientiæ filium fore demõstrat. Deinde iubente ipso, fit vbique congregatio indomitæ gentis; per sanctum Episcopum fiunt conciones, eius adhortationibus mox illi conuertuntur & baptizantur, multis locis Ecclesiæ conduntur. Lux enim illa, quæ illuminat omnem hominem, profligatis tenebris, cœpit in Hungaria enitere, & completum est in ea, quod Propheta ait: *Populus, qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam.* Lux lucis inuisibilis Christus est, quem tunc Gentiles videre meruerunt, quando è tenebris reuocati,

Isa. 9.

cati, illum esse & verum Deum, & hominem verum perfectè credidere.

Non est autem silentio prætereundum, vt omnis ambiguitas tolleretur è medio, & ne parũ fidei habere videretur visio Duci oblata; etiam vxorem eius, iam partui propinquam, eiusmodi diuinitùs consolatione affectam: apparuit illi beatus Leuita & protomartyr Stephanus, Leuitici habitus insignibus ornatus, ita eam compellans: Confide mulier in Domino, & certa esto te filiũ parituram, cui primo huius gẽtis & Regnum & corona debetur. Tu verò illi nomen impones meum. Cùm autem femina nõ sine admiratione sciscitaretur ex eo, quisnam aut esset, aut vocaretur; sic respondit: Ego sum Stephanus prothomartyr, qui primus pro Christi nomine martyrium obiui: ijs dictis disparuit. Nascitur itaque, vt prædictum erat, filius Principi, notus Domino, secundùm prophetam, priusquam in vtero conciperetur, & per Stephanum prothomartyrẽ à Domino appellatus antè *Hier. 1.*

quàm

quàm natus. Eum verò beatus & Deo dilectus Episcopus Adalbertus baptizauit, & nomen Stephani ei impositum est, non sine nutu & consilio Dei, vt nos quidem persuasum habemus. Stephanus enim latinè coronã significat. Et illum Deus voluit tum Regni temporarij, tum futuræ beatitudinis redimire corona, vt vita & gloria perfruatur sempiterna. Oppido quidem Strigoniensi natus est, & illic quoq; puer præceptis Grammatices ad plenum imbutus est.

Intereà creuit accuratè educatus, cumque iam excessisset pueritiæ metas; pater eius conuocauit Hungariæ proceres, & reliquos ordines, communicatoque cum eis consilio, illum pòst se regnaturum constituit. Vtque ea res firmior esset, singulos ad sacramentum adegit. Deinde iam grandæuus, anno à Christo nato nongentesimo nonagesimo septimo vitæ huius ærumnas cum cælestibus gaudijs commutauit. Eodem autem anno beatus Adalbertus, cùm in Prussiam, gentis eius conuertendæ

cau-

causa, profectus esset, martyrij palmam adeptus est.

Post obitum patris, Stephanus adhuc adolescens, Principum & plebis fauore patri subrogatus, ardentiori animo in veritatis propagationem incubuit. Nam tametsi etiamnum esset adolescens, non tamen illi cor in ore, sed in corde os erat. Scripturarum diuinarum, quarum amore impensè flagrabat, non immemor, iudiciũ & iustitiã semper ob oculos versabat, & pulchrè quadrabat in eum illud Salomonis: *Audiens sapiens sapientior erit, & intelligens gubernacula poßidebit.* Cumque omnia Dei præcepta sedulò obseruare conaretur, apud se pertractabat, quemadmodum populum suum ad vnius Dei cultũ adducere posset. Animaduertens autem sine vicinarum gentium confœderatione id nequaquam fieri posse, cum exteris prouincijs pacem fecit, fidemque inchoatã egregiè cõfirmauit, vt posset eò securius id quod animo constituerat, in nouella plantatione efficere. Sed hostis totius boni, & aduersarius diabolus, malligni- *Prou. 1.*

lignitate & inuidentia plenus, vt eius sanctum propositum disturbaret, intestina ei bella excitauit. Eius enim instinctu populus gẽtilis Christianæ fidei iugo colla supponere noluit, & cum Principibus domini sui imperio subducere se moliebatur. Itaque depopulabantur eius vrbes, prædia vastabant, possessiones diripiebant, ministros cædebant, & vt cætera taceam, etiam ipsi insultabant. Cumque ab huiusmodi improbitate reuocare se nollent, nec suo furori, & amentiæ modũ statuerent; Dux ipse, diuinæ virtuti confidens, ad edomãdam illorum rabiem, cum sui exercitus copijs sub signis Deo dilecti Pontificis Martini, & clarissimi Martyris Georgij, mouit in hostes, qui tum fortè vrbem obsidebant, quam vulgò Vesprinum vocant. Quod quidem illi in eius fecere cõtumeliam, vt quem ad locum ille familiarius consueuisset accedere, ibi ipsi considerent; essetq; ex eo loco facilior ipsis aditus ad alia præsidia occupãda. At ille diuina fretus ope & clementia, illos aggressus est: & illis quidem

sui

ſuis armis confidentibus, ipſo verò fide armato, vtrinque congreſſi ſunt. Victis tandem hoſtibus, & partim cæſis, partim captis, Dux victor abſceſſit: & ſapienter quidẽ de illorum villis & agris, ſiue poſſeſſionibus ſtatuens; non quemadmodum olim Saul, qui ſuperatis Amalechitis, contrà quàm Dominus iuſſerat, ex eorum ſpolijs optima quæque ſeruauerat: sed quia Pannonia beatiſsimum Martinum apud ſe natum gloriatur, cuius etiam meritis vir Chriſto fidelis, vt iam dictum eſt, ex hoſtibus victoriã reportauit: nihil de rebus eorum in ſuos vſus conuertit: ſed ex Dei amantium conſilio, iuxta eiuſdem ſancti præſulis fundum eo loco, qui ſacer mõs dicitur, vbi ſanctus Martinus, cùm in Pannonia degeret, precari ſolitus erat; ſub eius nomine monaſterium conſtruxit, poſſeſſiones, & redditus ſufficientes ei attribuẽs. Idem verò de Epiſcopis conſtituit, ex illorũ captiuorũ facultatibus decimas perſolui volens, idque adeò exactè, vt ſi quis decem haberet proles, decimam prolem ſancti

1. Reg 15.

ſancti Martini cœnobio daret.

Ita ergo hoſtibus ſub iugum miſſis, Chriſti miles gaudio ſpiritali perfuſus, omnem ingenij ſui vim contulit ad conſectandam doctrinam Euangelicam. Itaq; dabat operam eleemoſynis, vacabat precibus, crebrò adhærens eccleſiæ pauimento, cum lachrymis orabat Dominum, vt animi ſui propoſitum ipſe ad effectum perduceret: vt qui ſine illo nihil poſſet efficere, eius opitulãte prouidentia, bona, quæ facere decreuiſſet, cum virtutum incremento etiam re ipſa exequi valeret. Cùm autem facilè intelligeret, ad hæc inchoanda & conſummanda fidelium Chriſtianorum conſilium ſibi eſſe neceſſarium, per nuncios & literas in partes omnes ſuum declarauit votũ & deſiderium. Multi igitur presbyteri & Clerici, ſancti Spiritus gratia compuncti, relictis ſedibus ſuis, Chriſti cauſa peregrini eſſe voluere. Abbates & monachi, nihil proprij habere cupientes, ſub tam religioſo Principe ſtatuerunt ad ſui inſtituti præſcript[um] viuere: in quibus fuit Aſtricus Ab-
ba

bas cum discipulis suis: è quibus Bo-
nifacius loco patris Abbas postea
creatus, & à beato Rege in inferiores
Hungariæ partes causa prædicatio-
nis missus, in vertice gladio percus-
sus, etsi superuixit, non est martyrij
corona frustratus. Venerunt etiam
duo è Polonia, eremiticæ vitæ con-
templationis causa studiosi. Ex ijs al-
ter Andreas dictus, confessionis me-
ritò choris Angelicis est adiunctus,
haud obscurè id declarantibus mi-
raculorum signis, quæ per eum Do-
minus effecit. Alter Benedictus no-
mine pro Christo sanguine fuso, in-
signiter est laureatus. Porrò Astricus
Abbas cum suis honorificè acceptus,
ad radices montisferrei cœnobium
in S. Benedicti honorem constru-
xit, vbi hodieque monachorum est
congregatio, regulari disciplina pol-
lens, temporalium rerum copijs ex
ducis liberalitate superabundans,
nullius indigẽs, nisi vt Euangelij præ-
scriptum, suos aliorumq; pedes quo-
tidianis precibus, & lacrymis lauet.
Cum his Dei seruis Princeps Chri-
stianissimus, modò communiter cum

omnibus, modò separatim cum singulis colloquia miscens; vsque adeò diuinis conspectibus gratum, & acceptum se prębuit, vt per eum omnes militiæ eius comites ad veri Dei cultum adducti sint. Quos autem alios Deos colere animaduertit, eos & minis, & terroribus subiugauit, & conuenienter doctrinæ ecclesiasticæ illos instituens, in eorum ceruices disciplinæ iugum, & legem imposuit, omnesque dæmonũ spurcitias prorsus eliminauit.

Postea verò prouinciam in decem Episcopatus distribuit, quorum metropolim, & magistrã esse voluit Ecclesiam Strigoniensem. Non ignoris autem vir prudens Astrici Abbatis religionem, Episcopum Colocensem constituit, canonica electione creatum. Deinde quarto à patris o- bitu anno, diuinitùs promotus, eun- dem Astricum præsulem, qui etia Anastasius dictus est, ad Sanctoru Apostolorum limina misit, à Petri postolorum Principis successore p- titurum, vt recèns conuersæ Pan- niæ largum benedictionem impe-

ret, Strigoniensem Ecclesiam sua au-
ctoritate metropolim constitueret,
reliquos Episcopatus sua benedictio-
ne muniret, & ipsum Ducem regio
diademate cohonestaret: vt eo fultus
honore, quæ diuinæ gratiæ adiutorio
cœpisset, ea magis, magisque promo-
uere & constabilire posset. Per idem
tempus etiam Miesca Polonorũ Dux,
Christianam complexus fidem, lega-
tos suos Romam miserat, vt Põtificis
benedictionem, & regium ipsi titu-
lum impetrarent. Assenserat quidem
Pontifex, & iam coronam egregio o-
pere confici curarat, quam ei mitte-
ret sua benedictione adiuncta. Sed
quia *nouit Dominus qui sint eius*, qui 2. Tim 2.
etiam duobus ab Apostolis proposi- Act. 2.
tis, Matthiam socio suo prætulit, &
cum Apostolis annumerandum cu-
rauit: illa corona Stephanum ornari
voluit, postea feliciùs gloria sempi-
terna coronandum. Nocte enim eius
diei, quo statuerat Põtifex coronam
Polonorũ principi dare perferendã,
apparuit ei Angelus Domini, aitque
ad eum: Noueris cras hora diei pri-
ma ignotæ gentis nuncios ad te ven-

turos, suo Duci coronam regiam, & Apostolicæ benedictionis munus abs te expetituros. Eam ergo coronam, quam parari iussisti, illis incunctanter tribue, ad ipsorum Ducem eam absportaturis: nec dubites illi eam cum regni gloria pro vitæ eius meritis deberi. Itaque crastina luce, ea hora, qua prædictum erat, Præsul Astricus ad Pontificem venit, demandatumq; sibi officium prudẽter exequens, sanctique Ducis res gestas ordine referens, à Sede Apostolica regni coronam petijt, ostendens dignum esse Ducem eo honore, & dignitate, quippe qui diuina fretus ope, multos sibi populos subiugasset, multosque infideles sua potentia ad Christum conuertisset.

Ijs auditis, mirè exhilaratus Pontifex, precibus illis libenter annuit, Crucemque ante Regem, ceu Apostolatus insigne, gestãdam adiunxit: Ego, inquiens, sum Apostolicus: at ille meritò Christi Apostolus dici potest, cuius opera tantum populum sibi Christus acquisiuit. Atque ea causa, quemadmodum diuina gratia ip-
su-

sum docebit, Ecclesias Dei vnà cum populis nostra vice ei ordinādas relinquimus. Omnibus impetratis, quę postularat, Antistes Astricus lætus ad suos reuertitur, illud secum ferens, cuius causa iter illud emensus erat. Allatis verò Apostolicæ benedictionis literis cum Corona, & Cruce, Præsules cum Clero, Comites cum populo, in laudes Dei prorumpunt, & Deo dilectus Stephanus Princeps vngitur in Regem, & diademate regio feliciter coronatur. Ea autem dignitate auctus, quam ille vitam egerit, qua prudentia, & moderatione fuerit, illud satis declarat edictum, quod ab illo cum Episcopis, & Hungariæ Primoribus promulgatum est: quo singulorum vitijs singula adhibuit remedia, & vt pacis, qua Christus orbem coadunauit, se filium ostenderet, inter cætera cauit, ne quis alium hostiliter inuaderet, ne quis vicinum suum absq; iudicis sententia læderet, ne quis viduas, & pupillos opprimeret. Id verò decretum, perpetui fœderis subscriptione, ad posteros suos transmisit.

Vide An not. ad finem historiæ.

Porrò consortem regni, præcipuè sobolis propagãdę causa, sibi adsciuit Henrici Imperatoris filiam Giselam: qui Imperator, ob morum comitatem & mansuetudinem, Pius est appellatus. Ea autem Gisela, chrismate vncta, & corona regia insignita, qualem se præbuerit erga Dei cultũ ornandum, quàm frequens, & benigna, ac liberalis erga Christo seruientiũ congregationes fuerit; multarum ecclesiarum Cruces, vasa sacra, & vtensilia, miro opere effecta, vel contexta, in hunc vsque diem testantur: præcipuè tamen Ecclesia Vesprinienfis, quam illa à fundamentis constructã, rebus omnibus, quæ ad Dei ministerium sufficiant, in auro, argento, multigenisque vestibus præclarè ornauit. Ipse verò Rex nuper inchoatos Episcopatus, id est, tam metropolitam, quàm cæteras cathedrales Ecclesias, amplissima singulis assignata diœcesi, & idoneo præfecto Antistite, Abbatias quoq; prædijs, cohortibus, familijs, & redditibus regiè planè munificentia instruxit, Crucibus, vasis sacris, aliaq; supellectile

D

Dei ministerium spectante, pro cuiusq; necessitate, vel indigētia, satis exornauit, annisque singulis, quo ad vixit, munera & oblationes semper auxit, ne aliquid extrinsecus cōquirere cogerentur, qui rebus diuinis peragendis præerant. Monachorum quoque vitam, & conuersationem, modò per se ipsum, modò per alios accuratè inuestigans, desides arguebat, alacres, & vigiles charos habebat. Canonicorum ministeriū, Episcoporum moderationi, & circumspectioni sub Christi, & Ecclesiæ testificatione commendabat, cum Apostolo omnibus omnia factus, vt omnes lucrifaceret. 1. Cor 9.

Ea tempestate in monasterio S. Martini erat monachus quidam, Sebastianus nomine, cuius vita probabilis, & in Dei cultu religiosa deuotio habebatur. Eum venerabilis Rex miro cępit amore cōplecti: (Quanto n. quisque esset religiosior, tantò illi quoque charior erat) atque ob vitæ eius merita dignū eum censens, qui Episcopi dignitate polleret, Strigoniensis Ecclesiæ Archiepiscopum

esse voluit. Sed quia *flagellat Deus omnem filium, quem recipit*, Sebastianum illum, vt eius patientia probaretur, ad tempus vtriusque luminis orbitate afflixit. Ne verò nouellus grex, pastoris gubernatione destitutus, à recto itinere deflecteret, & aberraret; Romano Pontifice assentiẽte, Astricum Colocensem Episcopũ, cuius iam crebrò est habita mentio, in eius locum Rex substituit. Triennio inde euoluto, Sebastianus ex Dei benignitate recuperauit visum, & Pontifice Romano approbãte, Astricus cum pallio rediijt ad suam Colocensem Ecclesiã, Sebastianus Strigoniensem gubernandam recepit.

Hebr. 12

Erat sanè Rex ille fidelis, & integer in omnibus factis suis, Deo toto pectore deditus, & addictus: se ipsum quoque & regnum suum per votum, & oblationem in perpetuæ Virginis Mariæ tutelam assiduis precibus cõtulit. Cuius sacratissimę Virginis honor, & gloria tam est celebris apud Hungaros, vt festum Assumptionis eius, tacito proprio nomine, sua lingua dië Dominæ appellent. Atque vt

Rex pissimus propensionem tantæ Virginis, defensionem, & patrociniũ posset promereri; in ipsa regiæ sedis ciuitate, quam Albam vocãt, in eiusdem perpetuæ Virginis laudem, & honorem, & grandem, & insignem, atque in primis celebrem basilicam condidit, opere sanè mirifico celatis Chori parietibus, & pauiméto marmore strato. Quam basilicam qui vidit testimonium perhibet dictis nostris, innumera illic haberi palliorũ, & eorum, quæ paramenta vocant, genera: tabulas altarium non paucas ex auro purissimo, pretiosissimorum lapidum ordinibus conspicuas: Eucharistiæ ædiculam, quam ciborium dicunt, arte mirabili supra Christi mensam extructam: conclaue omni genere vasorum crystallinorum, onychinorum, aureorum, & argéteorum abundè refertum. Tantæ verò elegantiæ Ecclesiam vsque adeò rex sibi vni vendicauit, adeoque immunem esse voluit, vt nullus Episcopus quicquam in ea iuris haberet. Quibus autem diebus absolutio esset pœnitentibus impendenda, aut

ſacrum Chriſma conficiendum, eum Epiſcopum voluit in ea & abſoluere pœnitentes, & Chriſma conficere, quem ipſe vel præſens id facere iuberet, vel quem abſens eò mitteret: Diuina quoque Miſſarum ſolemnia, rege illic præſente, eum duntaxat Epiſcopum celebrare, cui rex, conſentiente cum fratribus Præpoſito, id demandaret: abſente autem rege, abſque Præpoſiti & fratrum bona venia, nullum Epiſcopum illic ſibi vel Miſſas celebrandi, vel cuiuſlibet pontificalis miniſterij exercendi licētiam vſurpare. Prætereà eius Eccleſiæ populum tanta libertate & immunitate gaudere voluit, vt nulli omninò Epiſcopo decimas penderet: ſed ſoli Præpoſito & fratribus, prout ipſe inſtituiſſet, ſeruitium exhiberet.

Quæcumque autem ſeruus Dei per id tempus acquirere potuit, ea in Chriſtum refundere ſtuduit, à quo illa profecta non ignoraret; vt qui eum mundi huius gloria & honore dignum fecerat, etiam cœleſtis patriæ ciuibus clementer adſcribere dignaretur. Et in Pro-

pheti

phetis quidem de Apostolis scriptum legimus: *In omnem terram exiuisse sonum eorum, & in fines orbis terræ verba eorum.* Non debet autem hoc de solis illis duodecim accipi, sed de omnibus, à Deo ad Euangelizandum missis, quorum fide, verbis & moribus, Ecclesia suis augescit incrementis. Ex eorum autem numero ille, de quo agimus, Christianissimus Rex non minimus fuisse putandus est, vt qui bonæ voluntatis & piorum operum famam, quam Ecclesijs in propriæ ditionis amplitudine construendis sibi peperit, in longinquas regiones, & vrbes celeberrimas diffuderit, ac propagarit. Extruxit enim in ipsa Hierosolyma, vbi Dominus noster Iesus Christus in carne versatus est, monachorum cœnobium, idemque prædijs & vineis, vnde eis quotidiani victus copia suppetat, ditauit. Romæ quoque, quæ est mundi caput, sub protomartyris Stephani titulo, duodecim Canonicorum Collegium condidit, rebus necessarijs, & ad eiusmodi Collegium attinentibus abundans, do- Psal. 18.

mos quoque & hospitia Hungarorũ, qui orationis causa Romam ad beati Petri Apostolorum Principis limina venirent, exædificauit, muro ea lapideo circundans. Tum quoque Vrbem Regiam Constantinopolim noluit suæ liberalitatis esse expertem, mirifici operis in ea condens Ecclesiam, rebus omnib. necessarijs ei adiunctis. Itaque non immeritò suæ ditionis Apostolus appellatus est. Etsi verò ille sibi euangelizandi munus non sumpsit, attamen ceu quidam concionatorum dux & magister, defensionis & sustentationis solatia eis suppeditauit.

Ecclesiã Constãtinop.

Inter omnia autẽ cœlestis gratiæ munera, beato regi diuinitùs collata, illa vel præcipuè admiranda, & scriptis commendanda videntur, quæ etiam ad promerenda æternæ vitæ gaudia primarium locum obtinent, puta misericordia & veritas. In cunctis enim felicibus factis suis hoc vel maximè sibi consectandum existimabat, quod in Euangelio scriptũ fidelibus interioris hominis oculis contemplatus erat, ipsa veritate ita dicen-

dicente: *Beati misericordes, quoniam* *Matth. 5.*
ipsi misericordiam consequentur. & a- *Luc.6.*
lio loco: *Date & dabitur vobis.* Tanta igitur misericordia, benignitate, & pietate pauperes Christi, imò in pauperibus ipsum Christum complectebatur, vt nullum vnquam hospitem & peregrinum absque aliquo solatio à se discedere pateretur, & ad recreãdos egenos quotidianas expensas absque intermissione fieri iuberet. Iam verò etiam nocturnis horis multa alacritate & hilaritate abluebat fidelium pedes, & in sinu pauperum abscondebat eleemosynas, Christum inopẽ in membris eius consolari in hac vita cupiens, vt cum illo quandoque in illa cœlesti domo, bonis omnibus refertissima, æternùm exultare mereretur.

Quadam autem nocte, diuino permotus instinctu, nemine sciente, crumenam nummis plenã accipiens, pusillum Christi gregem suo more solus inuisit. Et ecce pauperes cœlestis thesauri distribuendę pecuniæ nimiùm inhiantes, beati viri bar-

bam euulserunt, ea improbitate illius meritis testimonium perhibentes.
Luc. 21. tes. At ille gaudio perfusus ingenti, ad beatissimam creatoris omnium matrem se confert, humi prostratus, gratias agens, exclamat: Regina cœlestis & mea, en quem tu Regem cõtulisti, eum sic honorarunt milites tui. Quæ si mihi ab aliquo hoste illata esset iniuria, tuo fretus adiutorio, non finerem eam inultam abire. At nunc sciens hinc mihi parari æternam felicitatem, impensè lætor, gratias agens illis pijssimi Saluatoris consolatorijs verbis, quibus discipulos suos confirmauit: *Capillus*, inquiens, *de capite vestro non peribit.* His dictis, cùm se vir Dei cœlesti gratia, & spiritali charismate perfusum sentiret, statuit nunquam pectoris sui ostia opem poscentibus claudere: atque deinceps per seipsum & alios; præcipuè tamen Christi seruos & familiares, nempè Clericos & Monachos, cœlitùs sibi datas facultates pauperibus impertijt in ęternis thesauris per illorũ manus reponendas. Eius rei permulti sunt

testes,

teſtes, atq; in ijs B. Guntherus, ex ſæculari nobilitate conuerſus, atq; Eremita & Monachus effectus, cum illo nunc vitæ beatæ particeps. Is humaniſſimi Regis tanta liberalitate illectus, è Bohemiæ regione crebrò ad illum venire ſolebat. Quoties autem ſua præſentia eius aulam illuſtraret, curam regni ei demandabat Rex. Tum ille rebus, quas in aula inueniſſet, in peregrinos, egenos, viduas, pupillos, cœnobia, & Eccleſias erogatis, breui illam exinaniebat. Ad eius quoque nutum Rex Deo deuotus monaſterium, quod Beel vocant, inchoauit, bonis omnibus illud locupletans: in quo Gerardus Monachus, qui Venetijs eò venerat, vitam duxit contemplationi addictam: & poſtea diuina ordinatione creatus Epiſcopus, poſt obitum ſancti Regis, orta Chriſtianorũ perſecutione lapidibus oppreſſus, diuino munere, martyrum contubernio dignus effectus eſt. Nec hic prętermittendum puto, quòd diuina virtus in beati viri vita demonſtrare voluit, cuius meriti eſſet. Nam quo-

quoties ad aures eius perueniſſet, quempiam aduerſa laborare valetudine, medicinæ loco miſit ei ſiue panis, ſiue pomi, vel herbæ odoriferæ particulam, ſimul mandans, vt ſanus ſurgeret. Mox verò diuinæ miſericordiæ fauore eis ſermonem proſequente, incolumis ille efficiebatur.

Poſt glorioſam in cœlos aſcenſionem, & mirabilem in paterna dextra conſeſſum, Saluator noſter paucis corporaliter apparuiſſe legitur: per viſionem autem multos conſolans, de rebus futuris eos fecit certiores. Idem verò præſtitit etiã huic ſancto Regi. Quadam enim nocte ex reuelatione experrectus, veredarium quemdam intra diem & noctem iuſſit properè ire ad Albam Tranſyluaniæ, & omnes ruricolas, vt ad vrbes munitas celerrimè ſe conferant, admonere, quòd ſuperuenturi eſſent Chriſtianorum hoſtes Beſſi, (qui tum Hungaris infenſi & infeſti erant) eorumq; res deprædaturi. Vix nuntius compleuerat, quæ iuſſus erat; & ecce Beſſorum inopina-

opinata incursio, & impetus, incendijs & rapinis depopulatur omnia, corporibus hominum illæsis, quòd ex beati viri præmonitione in tutiora loca se recepissent.

Defuncto autem beati Regis amico, Romanorum Imperatore Henrico, Conradus ei in Imperio successit. Is pacis tranquillitate interturbata, totius Germaniæ viribus & copijs contractis, Pannoniæ infestà signa inferre conatus est. Tum verò Rex Stephanus, Episcoporum, & Principum coacto conuentu, in patriæ defensionem totius Hungariæ exercitum euocauit. At priùs tamen secum perpendens, se nihil posse sine Christi adiutorio, manibus & corde sursum erectis, Dominæ suæ, perpetuæ Virgini, & Dei genitrici, suas iniurias commendans, in eiusmodi prorupit voces: Si placet tibi Domina mundi, tuæ partem hæreditatis ab inimicis deuastari, & nouellam Christianismi plantationē dissipari; ne, quæso, sinas illud imputari diffidentiæ meæ, sed potiùs dispositioni voluntatis tuæ. Si quid

comme-

commeruit culpa pastoris, ipse luat: oues, quæso, insontes ne patiaris affligi. His dictis, tanquam accepta consolatione ab ea, fidenter mouit in hostes. Altera die nuncius venit ad singulos quosq; duces exercitus Germanorum ab Imperatore literas adferens, quibus iubebantur pedem retrò referre. Illis ergo discedentibus sanctus Rex diuina misericordia adiutum se sentiens, humi se abiecit, gratiasque agit Deo & sanctissimæ genitrici eius, cuius protectioni, seq; regnumq; suum assiduis precibus commendare solebat. At Imperator suorum tàm repentina defectione perterritus, sciscitatur quidnam rei ipsis accidisset: audiensque de nuncio, qui eos ipsius nomine redire iussisset, sciensq; illũ à se haudquaquam missum fuisse, non dubitauit consilio & voluntate Omnipotẽtis Dei rem gestam ob fidelissimi Regis corroborandam spem: seq; deinceps ab eius inuadendo regno, timore illius Iudicis æterni, cohibuit.

Porrò Rex pijssimus erga regni sui politicam gubernationem religiosa

giosa solicitudine occupatus, diurnum tempus colloquijs & consultationibus impendebat, nocturnis horis in vigilias, preces, lachrymas, rerum diuinarum contemplationem incumbebat, orans sedulò iustum iudicem, vt ipsa sua moderatione quotidie discutiendis rebus & ferendis sententijs adesse dignaretur. Quod quidem cùm ille magno spiritalis desiderij studio frequentaret, nocte quadam procul à templo Dei (descēderat quippe cum illo suo magno &nobili comitatu) in loco campestri fixis tentorijs, in cordis sui cubiculum se recepit: & flexis genibus solo labiorum motu, ad sempiternæ misericordiæ fores gemitibus & lacrymis pulsabat. cumq; diutiùs precibus inhæreret, Domini sui, Regis æterni ministris ad suscipiendas preces eius aduenietibus, papilio super eum extensus, à terra sublatus est: atque tamdiu in aere mansit suspensus, donec vir Dei ad se reuersus ab illa contemplatione, spiritum à precibus relaxauit. Quod licèt inuisibiliter illi soli, qui res nouit antè,

quàm

quàm fiant, & secretorum eius conscijs Angelis esset cognitum: attamen etiam cuidam magnæ simplicitatis, & innocentiæ viro, qui tunc fortassis simili erat operi intentus, innotuit. Quem Rex, Dei spiritu id reuelante, arcani sui conscium sciens, ad se accersitum blandis primùm verbis appellat: rogat, quidnam viderit. Deinde seueriter interdicit, ne cui id, dum ipse sit in humanis, reuelet.

Fama nominis eius in multas gentes diuulgata, & iudicijs oris eius cum multa laude vbique propalatis, sexaginta Bessi, quorum suprà meminimus, cum vniuerso apparatu suo, auri, argentique copia, & multi varijs ornamentis curribus onustis, è finibus suis egressi, ad regem venire volebant. Cumq; ad Pannoniæ fines accessissent, multi è seruis, quorum animi instar ceræ facilè flectuntur in vitium, malignitatis suæ facibus inflammati, ijs exiere obuiam: & quosdam gladijs cædentes illorum res omnes abstulerunt, eosq; vacuos & semineces reliquerunt.

runt. At illi ea, quæ passi erant, ad Regem relaturi, cœpto pergunt itinere: cumq; in Regis conspectũ venissent, ad eius genua prouoluuntur. Rex ijs visis percontatur quid mali perpessi sint. Tum illi: Nos, inquiũt, serui tui, Domine Rex, nihil cuiquam mali machinantes, ad te properabamus, audituri iudiciorum tuorum disciplinam. Quidam autem in nos incurrentes, pecuniam omnem, quam apud nos habebamus, nulla culpa nostra abstulere: atque insuper quosdam apprehensos è nobis ceciderunt. Denique vix compotes vitæ huc accessimus, vt eam rem tibi indicaremus. Rex ijs auditis, vt erat prudens, neque vultu, neque verbis minatus est eis: sed conuenienter illi sententiæ Salomonis, *Totum spiritum suum profert stultus, sapiens differt & reseruat in posterum*: misit ocyus ad tribunal, sub quo militabant illi, & ad certum diem iussit coram se sisti omnes. Factum est ita, & ad eius conspectum adducti sunt, ab illo discutiendi. Eos ergo sic appellat Rex:

Prou 29.

Rex: Cur posthabita & contempta lege diuina, non estis vsi misericordia, sed homines innoxios tam malè mulctastis? Sicut ergo fecistis, ita hodie vobis coram me faciet Deus. Legis enim transgressores feriri par est. Lata igitur in eos sententia, educti sunt, & ad omnes Regni aditus bini suspensi. Quod ille credendus est zelo iustitiæ ita iussisse, vt exemplo suo perditi illi homines alijs terrorem adferrent. Cùm enim Regnũ suum exteris omnibus in illud aduentantibus, ceu portum quemdam tutissimum, & asylum esse vellet, liberum quoque in illud omnibus voluit patere ingressum, ita vt nemo ausus esset quemquam ex eis lædere, aut molestiam ei exhibere. Quod etiam sua auctoritate consecutus est, quando illo viuente nullus quemcumque hospitem in aliquo violare ausus fuit.

Nec tamen beatus & pius Rex immunis fuit ab eo, quod Apostolus
Act. 14. dicit, *Per multas tribulationes oportere nos introire in regnum Dei.* Et quod habetur in Prouerbijs Salomonis:

nis: *Quem diligit Dominus, corrigit, & quasi pater in filio complacet sibi* Multis enim modis castigauit eum Dominus. Tribus annis perpetuò laborauit aduersa valetudine. Qua cùm tandem diuinæ misericordiæ medicina esset liberatus, in obitu filiorum suorum, quos adhuc infantes mors rapuit, æterni iudicis flagella persensit. Attamen dolorem, ex ea orbitate conceptum, amore filij superstitis, bonę indolis pueri Emerici temperauit: quem sanè ceu vnicum impensiùs amans, quotidianis precibus Christo, & eius genitrici, Virgini perpetuæ commendabat, eumque sibi superstitem, & Regni hæredẽ votis omnibus expetebat. Et vt idoneus ille foret tanti Regni tenendis gubernaculis, Catholicorum virorum doctrinis quotidianæ lectionis vsum, & vtrasque tàm animi, quàm corporis aures, eum voluit adhibere: atque insuper paterni amoris impulsus stimulis, libellũ ei composuit de morũ institutione, in quo illum verbis spiritalis adhortationis fideliter & accuratè compellat: docens Prou. 3.

docens eum quemadmodũ ante omnia debeat retinere Catholicam fidem, confirmare statum Ecclesiasticum, honorem habere Præsulum dignitati, Principes & milites amare, iudicij tenax esse, in cũctis suis actibus studere patientiæ, hospites benignè recipere, benigniùs alere & fouere, sine consilio nihil agere, maiores suos semper ob oculos exemplũ sibi statuere, precibus crebrò vacare, pietatem & misericordiam, cæterasque virtutes colere & cõsectari. His & id genus alijs disciplinis prçclarus ille iuuenis imbutus, ex diuinæ voluntatis moderatione, cui omnia parere necesse est, Dominicæ incarnationis anno millesimo tricesimo vitam hanc corruptibilem eum sempiterna commutauit, supernorum ciuium choris adiunctus. Eius animam ea ipsa hora, qua decessit, cuidam Græcorum Episcopo, sanctæ conuersationis viro diuinitùs reuelatum est, Angelicis manibus in cœlos deportari. Cùm autem pro sanctitatis suæ meritis summè ab omnib' diligeretur, omniũ extitit luctu

ingens

ingens, in primis verò Principum: inter quos pater, tanto accepto orbitatis vulnere, grauiter suspirabat, & pietatis affectu ductus, dolebat se omni posteritatis spe destitutum. Attamen sciens scriptum esse, *Non est sapientia, non est prudentia, non est consilium contra Dominum:* & illud in Canonibus, Neminem propter obitum charorum nimium debere contristari: posito animi mœrore, totum se contulit ad largam Dei misericordiã promerendam. Cœnobiorum enim & Ecclesiárum ministris, monachis, & clericis multa elargitus est, multãque ea beneficentia attulit consolationem quicquid verò ei superfuit, peregrinis, viduis, & orphanis, erogauit. Exterarum quoque prouinciarũ monasterijs Regiæ munificentiæ dona innumera per nuncios suos crebrò misit. Eam, quam in iuuentute susceperat, morum grauitatem ad supremum vsque vitæ diem præ se tulit. Vix vnquam ridere visus est, sciens scriptum: *Risus dolore mi cebitur, & extrema gaudii luctus occupat* semper ita se comparans, ac si iret ad tribunal

Christi, eius præsentiam oculis interioribus sereno vultu contemplās. Christum in ore, Christum in corde, Christum in cunctis actibus suis circumferebat. Extremum vitæ diē semper ob oculos mentis habebat, & magno cordis desiderio ad illam supernorum ciuium frequentiam adspirabat, quemdam Angelicæ conuersationis habitum præseferens. Deniq; cunctis ornatus virtutibus, in sanctitate & iustitia coram Deo omnibus diebus vitę suæ viuere constituerat, vt in eo iam quædam futuræ gloriæ species elucere videretur,

Nec diu post in morbum incidit, qui ei postea mortem attulit: diuturnaque eius morbi molestia increscēte, pedibus insistere nō potuit. Quod vbi aduerterunt ex Palatinis nobilissimi quatuor, scilicet Regem diu grauiterque laborantem, cū etiā ni[...] cordis perfidia tenerentur, iniquum inter se consilium inierunt, vt eum [...] medio tollerent. Iā die aduesperasce[...] te, antequam in domo Regis lucern[...] accenderetur, vnus ex ijs audaci[...] cœlo obscuro ingressus est, nudū [...]

dem sub chlamyde ferens, quo erat Regem pijssimum iugulaturus. Sed cum eò inferret pedem, vbi Rex quiescebat, cœlesti reuerà impulsu, gladius ei excidit: quem Rex statim sentiens, quid is sibi vellet, perquisiuit, cum iam diuinitus id præsciret. Tum ille territus corruit, agnoscit consilium amentia plenum, dolet, accedit propius, procumbit in genua, Regis pedes amplectitur, se peccasse cõfitetur, petit tanti parricidij veniam. Rex pius ab eo faciem non auertit, propenso animo ignoscit. At verò iubet inquiri illos immanes parricidas: in repertos tanto sceleri congruentem mortis profert sententiam.

Dignus tandem, qui centuplex cœlestis regni brauium cõsequeretur, febre correptus est: sentiensque adesse migrationis tempus, accersitis Episcopis & primoribus palatij, Christiano nomine gloriantibus, primũ tractauit cum eis de substituendo filio Rege. Deinde paternè monuit eos, seruare Catholicam fidem, quam accepissent, amare iustitiam, fraternæ

 chari-

charitati studere, humilitati dare operam, ante omnia verò nouellæ Christianismi plantationi curam & solicitudinem adhibere. His dictis, manus & oculos in cœlum erigens, Regina cœli, inquit, mundi inclyta reparatrix, tuo patrocinio sanctam Ecclesiam cùm Clero & Episcopis, Regnúmque cum primatibus & populo tuis precibus commendo: quibus ego nunc vltimum vale dicens, animam quoque meam tuis manibus committo. Instabat tunc præcipua solemnitas, celebris Angelis & hominibus Assumptionis beatissimæ Mariæ dies: in cuius gaudijs, vt sui corporis fieret dissolutio, precibus à Domino contẽdit, lachrymis & gemitibus impetrauit, sperans cumulatioris misericordiæ se spem habiturũ. Aderat ergo felix ille dies, eius obitu mox felicitatis aliquam accessionẽ habiturus, circumstabant cum Clero Episcopi, cum ministris Principes & Comites. Rex in medio iacens, sacram percepit vnctionem, sanctãq; animam, corporis & sanguinis Christi recreatã viatico, anno Dominicæ incarnatio-

incarnationis millesimo tricesimo quarto, in manus perpetuæ Virginis, & sanctorum Angelorum, æternæ quietis beatitudini inferendam tradidit.

Extitit mox planctus Sanctorum haud vulgaris, Angelis lætantibus; sed planctus ille postea mutatus in gaudiũ perenne tàm præsentiũ, quàm futurorum populorum. Ad exequias eius ex omnibus Pannoniæ plagis concursum est, corpus ad vrbem regiam, puta Albam, perductum: sed cum Ecclesia beatissimæ Virginis ab eo constructa, necdum consecrata esset, communicato inter se cõsilio, prius Episcopi statuunt sanctificandam basilicam, postea in ea corpus humandum. Absoluta igitur dedicationis solemnitate, sacrum corpus in media æde sarcophago è candido marmore cõfecto, impositum est, vbi compluribus annis ob eius merita Dominus permultis male habentibus, febribus vexatis, afflictionem & miseriam suã fatentibus, innumera præstitit beneficia. Sæpe quoq; illic noctibus Angelicæ melodiæ auditæ

sunt à multis, sæpè odoris suauissimi fragrantia per templum sese diffudit.

Iacuit in eo loco sacrum corpus annis quadragintaquinque, occulta quadam omnipotentis Dei dispositione, qui est mirabilis in Sanctis suis, marmoris pondere pressum, & in puluerem redactam, vt tempore præfinito dignius declaretur, & in resurrectionis die gloriosius renouetur. Id verò quid significet, quando sine diuina ordinatione factum minimè putamus, libet oculis interioribus speculari. Fortassis nonnihil terreni pulueris, diuinæ examinationis igne purgandum, in illo remanserat, sine quo Reges, magna potentia fulti, vitam præsentem vix quidem trãsigere possunt. Illis ergo euolutis annis quinque & quadraginta, cum ad præstanda per eum mortalibus suæ misericordiæ beneficia, sancti sui iam vellet Deus merita declarare, Romani Pontificis literis mandatũ fuit, vt eorum corpora eleuarentur, qui in Pannonia Christianæ fidei semina iecissent, & sua vel prædicatione vel institutione ad Dominum eam conuer-

uertissent. Itaque Ladislaus Rex, qui tùm ad Reipublicæ gubernacula sedebat, omni morum honestate conspicuus, & virtutibus illustris, diuino cultui, & laudibus Dei totus addictus, sancto illum Spiritu permouente, communicato cũ Episcopis & proceribus, totiusque Regni sapientibus viris consilio, triduanum cunctis ieiuniũ indixit: vt quod cõmuni Catholicorum vtilitati, Spiritus sancti muneribus, animarum & corporum salutem efficientibus, profuturum videretur, id communi omnium deprecatione, ieiunijs, & eleemosynis fulcita, per signorum manifestationẽ expeteretur. Sed vt ostenderet Dominus, quanta misericordia Rex adhuc manens in corpore, præditus fuerit, quã etiã iã cũ Christo regnãs præ cæteris operibus se approbare declaret, cũ triduo totis viribus in id incũberent, vt eius sacrum corpus eleuarẽt, nulla id arte loco mouere potuerũt. Eo namque tempore ob hominum culpas inter eum, quem diximus, Ladislaum Regem, & fratrem eius Salomonem, grauis fuit orta simultas &

seditio; cuius nomine captus Salomon, custodia tenebatur. Cum ergo in corpore eleuando frustra sudarẽt, quædam inclusa apud Ecclesiam sancti Saluatoris (charitas ea dicebatur) cuius vitæ tum erat celebris opinio, ex diuina reuelatione mandauit Regi, conatus eorum omnes irritos & inanes fore, nec posse transferri sancti Regis corpus, donec Salomon venia impetrata, liber custodia dimitteretur. Illo igitur è carcere educto, & rursus triduano exacto ieiunio, cũ ad sacras transferendas reliquias tertio die ventum est, grande saxum sarcophago impositum, tanta facilitate sublatum est, ac si nihil ponderis haberet. Absoluto autem eius diei vespertino officio, cunctis diuinæ benignitatis beneficia per beati viri merita præstolantibus, subito Christo plebem suam visitante, per sanctæ ædis amplitudinem cælitus miracula coruscant. Quorum multitudo quoniam ea nocte numerum excessit, libet hic illud ex Euangelio dicere quod Saluator Ioanni, per nuncios sciscitanti, an ipse esset, qui venturus

turus ſit, voluit reſponderi: *Cæci vident, claudi ambulant, ſurdi audiunt, lepro ſi mundantur*, mali corriguntur, paralytici curantur. Sed tamen quando omnia non poſſumus, quædam ex ijs annotabimus.

Iuuenis quidam, membris omnibus diſſolutus, duodecim annis mā-ſit paralyticus, manuum & pedum officio deſtitutus. Is parentum ope. a eò perductus tot ius, corporis eſt incolumitate potitus, atque ad altare currens alacriter, omnium Chriſti laudes promentium gaudia cumulauit. Fuit hoc eius noctis primum miraculum.

Alius ſeptennis puer, ab ipſo ortu contractus, genibus & manibus reptabat. Eum parentes plena fide ad beati Regis ſepulchrum adducunt, illicque proſtrati, eius ſuffragia implorant. Mox voto potiti ſuo, mirantur contractos neruos in filij corpore laxari. Vident omnes eum ſolidatis plantis & genibus ambulantem, & Chriſti nomen in beati viri meritis laudabili clamore concelebrāt. Porrò Rex pius, præ nimio gaudio

lachrymas, puerum è terra leuatum ad altare affert, & in Dei laudes erumpens, pro tanto beneficio illi puero collato, cum omnibus, qui aderant, profusè gratias agit Ita totam noctem illam Deus, pro famuli sui veneratione, multorum splendore signorum mirifice illustrauit: & populus vigilijs & precibus vacans, singula miracula laudis, & prædicationis vocibus prosequi non cessauit.

His vero illud quoque adiungendum videtur, non solum illic præsentes, sed etiam procul positos, eius suffragantibus meritis, celerem salutis effectum adeptos esse. Cum enim eius eleuandi fama passim increbuisset, varijs afflicti morbis, ex cunctis Pannoniæ finibus, quo quisque poterat modo, ad sanctum eius tumulum properarunt. Sed cũ alij præcedentibus, alij maiori morbo retardati, simul eo pertingere non possent, eadem tamen misericordia innumeri in ipso itinere sanati sunt. Quamobrem etiam ob perpetuam Benefici Regis conseruandam, & ad poste-

posteros propagandam memoriam, complures eius meritis salutem acepti, in ijs ipsis, quibus curati sunt, itineris sui locis; grandes lapidum aceruos effecerunt, qui postea longo illic tempore permanserunt. Sed & mulier quædam exanime corpus vnici filij sui, qui interim spiritum exhalarat, apud sancti Regis sepulchrum deposuit, Dei & sancti eius opem imploratura. Mira quidẽ res,& nostris temporibus stupenda: non prius femina orare destitit, quã viuentem cerneret filium suum.

Mane diei, ab Assumptione beatissimæ Virginis quinti cõuenientibus in Ecclesiã cũ Rege Principibus, cum Clero Episcopis, primũ Missa pro defunctis celebrata est; deinde sublata tabula marmorea, [illegible] erat pauimẽto eminentior. Postquã autẽ ad sarcophagũ peruentum est, tanta inde suauissimi odoris fragrantia in omnium nares dimanauit, vt sibi in paradisum deliciarum Dei rapti viderentur. Ipse verò sarcophagus plenus fuit aqua aliquantum subrufa, & quasi oleo permixta, atque in ea, perinde

 atque

atque balsami liquore, ossa pretiosa quieuere. Quibus in mundissimum linteamen collectis, in ipso liquore diutissimè quæsierunt annulum sancti Regis dexteræ insertum. Sed cùm non inueniretur, iussu Regis aqua illa in argentea vasa effusa est, vt posset annulus certius reperiri. Sed modo sanè admirabili factum est, vt quo plus exhauriretur aquæ, eo magis sarcophagus impleretur. Id vbi animaduersum est miraculi, aquã haustam suo restituere loco: nec tamen ea accedente, sarcophagus magis abundare visus est. Tum verò cooperto sepulchro, laudes & gratias egerunt diuinæ pietati. Porrò interim dum ex inuento thesauro reparant beatissimæ matris Dei, & perpetuæ Virginis altare, Deus, qui est mirabilis in sanctis suis, profusis benignitatis suæ muneribus, & euidentibus miraculorum signis se præsentem declarauit, in tantum, vt tempus illud, quo Saluator vixit inter homines, redijsse videretur, de quo *Scriptura diuina ait: *Omnes, qui habebant infirmos varijs languoribus, ducebant illos ad Iesum, & cura-*

Luc. 1.

curabantur. Hæc vero omnia virtus diuina, non solum illo die, sed postea quoque longo tempore ob merita serui sui effecit, ita vt etiam ab exteris regionibus, cognita beati viri fama, salutis recuperandæ causa permulti, varijs affecti morbis, ad sancti Regis imploranda suffragia cupidissimè aduolarent.

Comitissa Mithildis, eximiæ nobilitatis Matrona, tribus annis perpetuo viscerum dolore laborans, iam morti proxima videbatur: A suis verò ad monumentum Regis beati allata, vbi illud attigit, paulatim cœpit habere melius: breuique recuperata pristina valetudine, magnalia Dei per famuli eius merita in se renouata diuulgauit.

Alia miracula cælitus perpetrata non idcirco prętermisi, quod ea fastidiam: sed cum non mihi vni pluat Dominus, *qui solem suum oriri facit super bonos & malos*; tantam beneficiorum eius copiam, omnium vtilitati consulere cupiens, innumeris sapiẽtibus viris, quos Hungaria fouet & cõplectitur, stylo prosequendam relin-

quo. Illud solum sub libelli finem adijcere libet, miro diuinæ benignitatis munere, diu quæsitum & minimè repertum annulum, cum ipsius beati Regis dextera, post eius peractam translationem inuentum esse.

Nam monachus quidam Mercurius nomine, (qui cum esset clericus, thesauri beatissimæ, semperq; Virginis Mariæ custos fuerat, & iam amore cælestis patriæ sæculo valefecerat) ea hora, qua sancti Regis tumulus apertus fuit, ne quid sacrarũ reliquiarũ ad se raperet, obiurgatiõe Regis procul inde remotus fuit. Sedenti igitur in choro tristi vultu, iuuenis quidam candido amictus habitu, pãnum inuolutum tradidit, ita dicens: Hunc pãnum tibi seruandum commendo, opportuno tempore in lucem proferendum. Sacro inde expleto ministerio, monachus in quodam angulo domus explicat pannum, integramq; pij Regis manum cum annulo mirifici operis cernens, expauescit, nulloque conscio ad monasterium suum cui præfectus erat, eam absportat, tempus à iuuene ipsi

me-

memoratum præstolaturus. Et diu sanè thesauri illius in agro absconditi, solus ipse custos peruigil fuit. Deinde monasterij eius fundatoribus rem aperuit. Postremò, appropinquante iam tempore, quo erat arcanum illud in publicum offerendum, ad Regis quoque notitiam perduxit. Is vero mox accitis Episcopis, & Hungariæ primarijs viris, cum multa interim Christus miraculorum beneficia exhiberet, celebrem præfixit diem beati Regis dexteræ eleuandæ. Sed quid sibi vult, fratres mei, quòd cæteris membris resolutis, & carne in puluerem redacta, solã dexteram manum cum eius cute, ossibus & neruis, Deus integrã conseruauit? Equidem sic sentio, diuini consilij altitudinẽ id hac re demonstrare voluisse, eleemosynæ studium omnes virtutũ gradus transcẽdere. Quamobrẽ etiam in Euangelio Dominus ait: *Beati misericordes, quoniã ipsi misericordiam consequentur.* Itẽque: *Date, & dabitur vobis.* Et alio loco Scripturæ diuinæ: *Ignem ardentem extinguit aqua, & eleemosyna resistit peccatis.* Matt. 5. Luc 6. Eccles. 3.

Mo-

Meritò igitur sancti Regis dextera, corruptionis mansit expers, quæ semper misericordiæ floribus reuiuiscens, ad alendos pauperes numquam muneribus distribuendis vacua fuit. Namque pijssimus Rex opem tulit calamitosis indigis, liberauit oppressos captiuitatis iugo, vestes & hospitalitatis officia impendit pe-

Ioan. 13. regrinis viduarum & pupillorũ miseriã & inopiam, suam putauit. Mandatum saluatoris de lauandis aliorũ pedibus, quotidie impleuit, pauperũ pedes abluens: eleemosynas præstitit non ex rapinis, aut aliorum damnis, sed de suis facultatibus. Vt domos Dei locupletaret, sibi ipsi interdixit habendi voluntatem. Denique omnibus pro dignitate prodesse cupiens carnem suam cum vitijs, & cõcupiscentijs crucifixit. Inde est ergo profecta corporis, & dextræ manus eius admiranda, & iucunda veneratio: inde suauis & beata sempiternæ vitæ retributio: inde optatissima supernorũ ciuiũ cohabitatio: vbi cunctos illustrat semper lucens, nec vnquam deficiens splendor vnius, summèque

mæque diuinitatis, Patris & Filij, & Spiritus sancti, per infinita sæcula sæculorum. Amen.

ANNOTATIO.

QVOD in hac historia dicitur, Giselam coniugem sancti Stephani fuisse filiam sancti Henrici, & ab eo ductam, cùm iam Christianus esset: corrigendum est ex historia Othonis Frisingensis: Gisela enim non fuit filia, sed soror sancti Henrici, & in coniugem data Regi Stephano, cùm ille nondum Christianus esset. Hæc enim sunt verba Othonis Frisingensis, historici nobilissimi in libro sexto Chronici capite 17 Henricus Imperator sorore sua Gisila Stephano Hungarorũ Regi in vxorem data, tam ipsum, quam totum Regnum eius ad fidem vocauit. Hunc Stephanum Hungari hactenus fidem Christianam seruantes, velut principium fidei suæ, inter Sanctos colendum dignum ducunt. At Henricus Imperator pijssimus, vicesimoquarto Regni sui, Imperij autem vndecimo anno, rebus humanis ex-

emp-

emptus, in Ecclesia Bambergensi humatur. Et, vt illa testatur Ecclesia, sepulchrum eius vsque hodie crebris miraculis celebre habetur.

Obijt sanctus Stephanus anno Domini 1034. & in Sanctorum numerum relatus fuit à Benedicto IX. anno Domini 1036.

S. EDVARDI REGIS VITA,

Auctore Alredo Rhieuallo Anglo, Monacho & Abbate Cistercien. Ordinis.

Floruit is Alredus Anno Domini 1164.

GLORIOSI, ac Deo dilecti Regis Eduardi vitã literis tradituri, ex verbis beatissimi Petri Apostolorum Principis sumamus exordium qui Centurionis vocationem admirans, ait: *In veritate comperi, quia non est personarum acceptor Deus, sed in omni gente, qui timet Deum, & operatur iustitiam acceptus est illi.* In omni enim gé-

Act. 10.
2. Tit. 2.
Rom. 19.

ne-

te, ordine gradu & dignitate nouit Dominus qui sunt eius, & miseretur cui voluerit, & misericordiam præstat, in quem sibi placuerit. Neque enim ex sui ipsius natura vel paupertas præstat, vel adimunt diuitiæ sanctitatẽ; nec perfectum obscuritas, nec reprobum claritas facit; nec claudit libertas, nec reserat seruitus paradisum. Primus Patriarcha Abraham, & diues scribitur & perfectus, cuius fides admirabilis, & obedientia inimitabilis in rerum omnium copia prædicatur. Ioseph Dominus Aegypti constitutus à Rege, vniuerso orbi præbuit castitatis exemplum. Sanctus Iob qualis in diuitijs fuerit, earum probauit ademptio, quam morbus corporis, tentatio vxoris, amicorum exprobratio, spectabili patientia reddidit clariorẽ. Rex Dauid, quo nemo ditior, sed nemo & sanctior, quo nullus sublimior, sed humilior nullus; & inter thesauros innumeros sepelitur, & inter Dei amicos cæteris gratior computatur. Nemo proinde miretur, si noster Eduardus, & Rex dicatur, & sanctus, quem cerni-

mus,

mus,& in diuitijs egenum,& in delicijs sobrium,in purpura humilem,& sub corona aurea mundi contemptorem.

Cùm enim Rex Ethelredus ex filia Comitis Thoreti filium suscepisset Edmundum, cognomento ferreum Latus: ex Regina autem Emma Alfredum, B. Eduardus intra viscera materna conclusus præfertur vtriq; agente eo,qui operatur omnia secundum consilium voluntatis suæ, qui dominatur in regno hominũ,& cuicunque voluerit,dat illud. Fit enim coram Rege magnus procerum & Episcoporum conuentus,& quia iam futuræ cladis indicia sæua processerant, agitur inter eos de regis statu tractatus. Alij vero Edmundum ob inuictissimũ robur corporis æstimãt præferendum; alij ob virtutem Nortamannorum Alfredum promouendum tutius arbitrantur. Sed futurorum omnium præscius, prioris breuissimam vitam, alterius mortem immaturam prospiciens, in puerum necdum natum, vniuersorum vota conuertit. Vtero adhuc clauditur,&

& in Regem puer eligitur : non natus natis præfertur, & quem necdum terra susceperat, terræ dominus designatur: & læti proceres sacramentum fidelitatis illi iurant, qui vtrum nasceretur, ignorant. Paulo itaq; post natiuitatem Sancti Eduardi irruentibus in Angliam Barbaris, & maximã insulæ portionem cæde incendioque vastãtibus; Regina cum filijs in Nortmanniam transposita est. Viuebat in auita domo inter pueros puer, immunis tamen à vitijs, quibus ætas illa solet implicari. Castus erat corpore, sermone rarus, simplex actu, & purus affectu. Frequentare Ecclesiam dulce habuit, crebrius orationibus incumbere, sacris Missarum interesse solemnijs, visitandis monasterijs operam dare, & quos sanctiores sciebat, sibi monachos in amicitiam copulare.

Sæuiebat interim gladius hostilis in Anglia, cædibus & rapinis omnia replebantur, vbique luctus, clamor, & desolatio. Incenduntur Ecclesiæ, monasteria deuastantur, sacerdotes à suis sedibus fugati, in locis desertis

communem miſeriam deplorantes deliteſcebant. Inter quos vir venerabilis Brithuualdus Vuintonienſis Epiſcopus, cœnobium Glaſtonienſe mœrens, ac triſtis ingreſſus, orationibus vacabat & pſalmis. Qui cum aliquando pro Regni, plebiſque liberatione preces lachrymaſque profunderet, quaſi in hæc verba prorumpens, ait: *Et tu Domine vſquequo auertis faciem tuam? obliuiſceris inopiæ noſtræ & tribulationis noſtræ? Sanctos tuos occiderunt, altaria tua deſtruxerunt, & non eſt qui redimat, neque qui ſaluũ faciat.* Scio Domine, ſcio, quia omnia, quæ feciſti nobis in vero iudicio feciſti. Sed *nunquid in æternum proijciet Deus, & non apponet vt complacitior ſit adhuc?* Eritne Domine Deus meus, eritne finis horum mirabilium? aut in æternum tuus in nos mucro deſæuiet, & percuties vſque ad internecionem? Inter preces tandem & lacrymas fatigatũ ſopor ſuauis excepit, videtque per ſomnium beatũ Petrum in eminẽtiori loco conſtitutum, & ante eũ præclari vultus in forma decenti, regalibus inſignijs amictum Eduardum. Quem cum proprijs manibus Apoſtolus con-

consecrasset & vnxisset in Regem, monita salutis adiecit, præcipueque cælibem vitam commendans, quot esset annis regnaturus aperuit. Obstupefactus præsul tanti miraculi nouitate, petit sibi à sancto huius visionis mysterium reuelari: de statu insuper regni, & de instantis periculi fine Apostolicum exegit oraculum. Tunc placitum vultu intuitus intuentē se, ait: *Domini*, ô præsul, *est regnum, & ipse dominabitur in filiis hominum. Ipse transfert regna, & mutat imperia, & regnare facit hypocritam propter peccata populi.* Peccatum peccauit populus tuus Domino, & tradidit eos in manibus gentium, & dominati sunt eorum qui oderunt eos. Sed non obliuiscetur misereri Deus, nec continebit in ira sua misericordias suas. Erit enim cum dormieris cum patribus tuis, visitabit Dominus populum suum, & faciet Dominus redemptionem plebis suæ. Elegit enim sibi virum secundum cor suum, qui faciat omnes voluntates suas, qui me opitulante regnum adeptus Anglorum, Danico furori finem

Psalm 28. 43, 87. Iob 34 Psalm.

finem imponet. Erit enim acceptus Deo, gratus hominibus, terribilis hostibus, amabilis ciuibus, vtilis Ecclesiæ, laudabilemque vitam sancto fine concludet. Quæ omnia in beato Eduardo completa, rei exitus comprobauit. Cùm autem Episcopus de posteritate Eduardi quæreret, respõdit Sanctus Petrus; Regnum Angelorum, regnum Dei est. Post istum prouidebit regem ad placidum suum.

Stabat adhuc spiritus procellæ, & exaltati sunt fructus eius, exterisque malis accessit ciuilis discordia, adeò vt quis cui mentis suæ secreta committeret, nesciretur. Plena erat proditoribus insula; nusquam tuta fides, nusquam sine suspicione amor, sermo sine simulatione. Tandem consque proditio ciuilis, & astutia processit hostilis, vt defuncto Rege Ethelredo, magna pars insulæ, legitimis hæredibus abdicatis, Canuto qui regnum inuaserat, manus darent: peremptoque inuictissimo Rege Edmũdo, etiam filios eius, adhuc in cunis agentes Barbaris mitterent occidendos

dos. Alfredus demum Eduardi frater in Angliam transuectus in audita crudelitate ab hostibus, ciuibusque perimitur. Tunc Eduardus omni humano destitutus auxilio, exul patriæ, regni, & honoris, viuebat: impiorum insidias timebat, & ne à suis proderetur, vel ab hostibus ad mortem emeretur, plurimum formidabat. Inuento autem consilio salutari, Deo prosternitur, talia prosequẽdo: Ecce Domine, *non est mihi auxilium in me, & necessarij mei recesserunt à me. Amici mei & proximi mei aduersum me, appropinquauerunt, & steterunt*, Pater meus post multos labores rebus humanis excessit, fratres meos crudelitas proditorum absorbuit, nepotes in exilium acti sunt, mater æmuli nostri nuptiis tradita est. Ita solus relictus sum, & quærunt animam meã. Sed tibi Domine derelictus sum pauper; pupillo tu eris adiutor. Tu quõdam Eduuinum morti expositum, mirabili modo, & vitæ reseruasti, & regno. Tu illud Angliæ decus, sanctum Osualdum ex exule Regẽ factum, per signum crucis reddidisti cunctis hostibus fortiorem. Si igitur

Iob. 6. *Psalm. 87*

3. Reg. 19.

tur fueris mecum,& custodieris me & reduxeris me in regnum patris mei; eris tu mihi semper in Deum, & beatus Petrus Apostolus in patronum, cuius sacratissimas reliquias in vrbe Roma, te annuente, te regente, te comitante, visitaturum me promitto. Exhinc autem factus fide robustior, spe alacrior, expectans expectauit Dominum.

Canuto autem Rege rebus humanis exempto, filijs eius immatura morte præreptis, Angli Danico iugo liberati, Eduardum in Regem elegerũt,& cum maximo honore consecrari & inungi fecerunt. Tunc sacerdotes sapientia & sanctitate fulgebant, monasteria omni religione pollebant, agebat clerus in officio suo, populus stabat in gradu suo. Videbatur etiã terra fæcundior, aer salubrior, maris vnda pacatior. Reges enim & Principes pro tanta rerum mutatione, admiratione perculsi, cũ tanto rege fœdus inire, amicitias iũgere, pacẽ componere gauisi sunt. Sola tamen Dania adhuc spirans & anhelãs cædes, Anglorũ interitũ mi-

nabatur

nabatur. In his omnibus vir beatus in gloriam nō est elatus humanam, sed hāc sibi viuendi formam proponēs, suis se domesticis præbebat æqualē, sacerdotibus humilem, plebi gratū, compatientē miseris, & largū egenis. Nulla apud eum personarū acceptio, sed iudicabat in iustitia pauperes, & arguebat in æquitate pro mansuetis terræ. Eratque pater orphanorū, & iudex viduarum. Si quicquam petebatur, præbebat: si accipiebatur, tacebat. Nullus vnquā eum vidit aut inflatū superbia, aut ira efferatū, aut gula dehonestatum. Supra humanum enim modū pecuniæ contemptor, nec in earū amissione tristior, nec in acceptione videbatur hilarior.

Recumbēte aliquando gratia quiescendi Rege in lectulo, camerarius accessit ad thecam, in qua æs regium seruabatur, & reposito intus quod volebat, & illam claudere oblitus, foras egressus est. Animaduertit hoc quidam, & accedens ad thecam, pecuniam non modicam in sinum recondit, & abscedit. Reuersus denuo, rege inspectante, facinus iterauit.

Quod cum tertio attentasset; cernens rex in spiritu thesaurorum adesse custodem, ait: Importune agis, o homo, si mihi credis, tolle quod habes, & fuge quoniam si venerit Hugolinus (hoc enim cubicularij nomen erat) nec vnum tibi nummum relinquet. Fugit ille, & vix pedem extulerat, & ecce minister regis rediens, & thesaurum ablatum reperiens, timore, & tremore concutitur, vnde non solum angustiam cordis, verumetiam & furorem mentis, clamor, & suspiria prodiderunt. Surrexit, & quasi nesciens quid acciderit, perturbationis huius causam inquirit. Quam cum didicisset, ait; Tace, forte ille qui cepit, plus nobis indiguit. Habeat sibi, nobis sufficit quod remansit.

Proceres autem terræ de successione solliciti, regem de vxore ducenda conueniunt. Stupet rex, thesau[ro] metuens suo, qui fictili vase reconditus, facile poterat calore dissolui. Si[c] quid ageret? si obstinatus resisteret, timebat ne propositi sui proderet dulce secretum: si suadentibus pr[æ]beret assensum, naufragium pud[i-]

tiæ formidabat. Tandem importunè insistentibus cedere tutius ratus, huiusmodi verbis pudicitiam suam Domino commendabat: Iesu bone, tua quondam misericordia tres pueros inter flammas Chaldaicas illæsos seruauit. Per te Ioseph, relicto pallio in manibus meretricis, cum titulo castitatis euasit. Admirabilis Susannæ constantia, tua virtute de impudicis presbyteris triumphauit. Sanctæ Iudith castitas ab Holoferne nec lædi potuit, nec tentari. Ecce ego seruus tuus, & filius ancillæ tuæ, succurre mihi Domine, quatenus sic materiale suscipiam sacramentum, vt pudicitiæ periculum non incurram. Rege igitur procerum voluntati consensum præbente; Goduuini filiam duxit in vxorem. Erat autem Goduuinus vir magnarum opum, sed astutiæ singularis, Regum, Regnique proditor, qui doctus fallere, & quælibet dissimulare consuetus, facile populũ ad cuiuslibet factionis inclinabat assensum. Sed sicut spina rosam, genuit Goduuinus Egdidam. Hanc dilecto suo præparauit Christus Eduar-

Dan 3.
Gen. 39.
Dan. 13.
Iudith, 12.

do, inſpirans ei ab ipſa infantia caſtitatis amorem, odium vitiorū, virtutis affectū. Legere aut operari manibus, ociū fugiendo, conſueuit laſciuiā vitare, & colloquia iuuenū declinare. Conuenientibus igitur in vnū, Rex & Regina de caſtitate ſeruāda paciſcitur, nec huic fidei aliū, quā Deum teſtem æſtimant adhibendū. Fit illa coniux mente, nō carne; ille maritus mente, non opere. Perſeuerat inter eos ſine actu coniugali cōiugalis affectus, & ſine deſloratione virginitatis, caſtæ dilectionis amplexus. Diligitur, ſed nō corrumpitur; diligitur illa, nec tangitur, & quaſi noua quædā Abiſag Regem calefacit amore, ſed non diſſoluit libidine, mulcet obſequijs, ſed deſiderijs non emollit.

Quadam vero die Pentecoſtes, cum Rex diuinis intereſſet myſterijs, hora eleuationis corporis Chriſti, ſubitò Rex vultu hilarior, & erectior oculis, in riſum modicum, ſeruata tamen regia grauitate, diſſoluitur. Mirari, qui aderant, cœperunt, nec ſine cauſa, cum præter conſuetudinem id ei accidiſſe ſciebant. Peracti

aute-

autem Missarum solemnijs, causam risus instanter adstantes sibi exponi petunt. Ille, vt erat miræ simplicitatis, simpliciter quærentibus, simpliciter omnia confitetur, dicens: Conuenit Danis cum Rege suo antiquum facinus iterare, & quam nobis propitia diuinitas largita est, infestare quietem. In percussione quidẽ nostra, qua castigans castigauit nos Dominus, ignorantes Dei iustitiam, & suam extollentes virtutem, dixerunt: *Manus nostra excelsa, & non Dominus fecit hæc omnia.* Quia verò Deus patribus nostris iratus, Danorum nos tradidit potestati; suis id viribus tribuentes, facilè hoc ipsum & nunc fieri posse arbitrantur, nescientes quia qui percutit, ipse & sanat; & qui mortificat, ipse & viuificat, & qui ducit ad inferos, ipse & reducit. Igitur Rex Daniæ, coacto in vnũ exercitu, hodierna die ventis pro voto flantibus, naues parari præcepit. Iam naues velis, & vela ventis fuerant committenda, & Rex iniquus ob nimiam superbiã quasi semetipsum nõ sustinens, dũ de scapha in nauẽ cõscẽdere *Deut. 32.*

 vel-

vellet, pede lapso inter vtramque in mare corruit, & statim abyssus vallauit eum, & pelagus cooperuit caput eius; sicque morte sua vtrumque populum, Danorum scilicet & Anglorum à peccato pariter, & periculo liberauit. Et spero in Domino Deo meo, & in dulcissima matre eius, quod temporibus meis nullum habebit conatus eorum effectũ. Hæc sunt, quæ Christo reuelante cognoui, & vidi, & risi, & gauisus sum. Risum enim mihi fecit Dominus, & quicumque audierit, corridebit mihi. Notantur tempus & hora, mittũtur nuncij in Daniam, & omnia quæ beatissimo Regi cælitus nunciata fuerant, vera, & eadem hora accidisse reperta sunt.

Succedentibus itaq; prosperis, Rex voti sui nequaquam oblitus, recogitans quãta sibi fecerit Dominus, qui ditauit egenum, sublimauit humilẽ, inglorium coronauit; parat reddere vota sua, parat sumptus, parat donaria. Vocatis autem regni proceribus, habuit cum eis de statu regni vel de sua peregrinatione sermonem, di-

cens

cens: Non excidi quomodo irruentibus in hæreditatem nostram barbaris, facti sumus opprobrium vicinis nostris, subsannatio & illusio his, qui in circuitu nostro sunt. Alijs namque interfectis, alijs fugatis, alijs iugo ignominiosæ seruitutis oppressis, nihil ferè honoris, nihil gloriæ nostro generi reliquerunt. Tandem defuncto patre meo, peremptis fratribus, actis in exilium nepotibus, & cum hostibus nostris in omnibus fortuna fauere, mihi profecto nihil spei superesse videbatur. Ego verò contra spem in spem credens, & Domini misericordiæ me totum dedēs, peregrinationem meam ad Sanctorū Apostolorum limina voui, & deinceps diuinæ me protectioni, dispositionique commisi. Ille autem respexit in orationem meam, & non spreuit precem meam, & abstulit opprobrium meum, & restituit me in regnum patris mei. Insuper cumulauit diuitijs, auxit gloria, donis cœlestibus illustrauit: Ipse sine sanguine rebelles subegit, hostes subuertit, omnia nostra amabili quidem pace com-

compoſuit. Abſit vt tot & tãtis eius beneficijs inueniamur ingrati; quin potius de manu inimicorum noſtrorum liberati, ſeruiamus illi in iuſtitia & veritate, faciamuſque quod ait

Pſalm. 73. Propheta: *Vouete & reddite Domino Deo veſtro*. Decernite ergo mecum quomodo me peregrinante, Regnum ſubſiſtat Anglorum, qua lege, qua pace, qua iuſtitia, quo iudice omnia diſponantur; quis caſtra, vrbes, priuata, & publica negocia procuret. Erit autem vnus omniũ cuſtos & protector Deus, & pacem quam dedit, ipſe ſeruabit, nobiſcũ proficiſcens, & remanens, qui & vos cuſtodiat, & me reducat. Tunc omnes in communi vociferantes ad Regem, ſe non deſerendos, ſe non exponendos gladijs, patriam hoſtibus non prodendam, nec pro vno, vt putabatur, bono, tot admittenda pericula allegabant. Tũc Rex eorum vocibus & precibus vrgeri ſe ſentiens, diu in animo fluctuabat; quia & voto ſuperſedere periculoſum, & tantorum precibus, fletibuſque non cedere, inhumanũ arbitrabatur. Tãdẽ peregrinationẽ differẽs, expectabat donec Apoſtolico ſu-

nis cōſilio, aut votum redimeret, aut impleret. Demum Pontifex Sũmus, conſideratis præmiſſis, & diligenter diſcuſſis, Regi epiſtolã ſubſcripta cō tinentē trãſmiſit. Leo Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei, dilecto filio ſuo Eduardo Anglorum Regi, ſalutem & Apoſtolicam benedictionē. Quoniam voluntatem tuam laudabilem, & Deo gratam cognouimus, gratias agimus ei, per quem Reges regnant, & Principes iuſta decernunt. Sed quia prope eſt Dominus in omni loco omnibus inuocantibus eũ in veritate, & ſancti Apoſtoli cum ſuo capite coniũcti, vnus ſpiritus ſunt, & pias preces æqualiter audiũt, & quia conſtat periclitari Anglicã regionē ex tua diſceſſione, qui fræno iuſtitiæ ſeditioſos eius motus cohibes: ex auctoritate Dei, & ſanctorũ Apoſtolorum abſoluimus te à peccato illius voti, pro quo offenſam Dei times, & ab omnibus negligentijs & iniquitatibus tuis, ea poteſtate vſi, quã Dominus beato Petro conceſſit nobis, dicēs: *Quæcumque ſolueris ſuper terram, erunt ſoluta & in cælis.* Deinde præcipimus tibi ſub nomine ſanctæ obedientiæ *Matt.* 16

 & pœ-

& pœnitentiæ, vt expensas, quas ad iter istud parauera, pauperibus eroges, & cœnobium Monachorũ in honorem sancti Petri Apostolorum Principis, aut nouum constituas, aut vetustum emendes & augeas, & sufficientiam victualium fi atribus de tuis redditibus constituas; quatenus dum illi assiduè inibi Deum laudauerint, & Sanctis augeatur gloria, & tibi indulgentia. Cui loco quicquid contuleris, vel collatum est, vel conferetur, vt ratum sit, Apostolica auctoritate præcipimus, & vt semper habitatio monachorum sit, & nulli laicæ personæ nisi Regi subdatur, & quæcumque priuilegia ibi constituere volueris ad honorem Dei pertinentia, concedimus, & robustissima auctoritate confirmamus, & in fine fractores eorum æterna maledictione damnamus.

Responsalibus autem Regis, & literis Pontificis oraculum cæleste cõcurrit. Erat enim vir quidam in Anglia, Deo dilectus & hominibus, qui in specu subterraneo multis annis inclusus, suorum erat meritorum si-

po-

pendijs iam vicinus. Huic Petrus Apostolus in visione noctis assistens, ait: Rex Eduardus pro voto, quo se cũ adhuc exularet adstrinxerat, pro Regni etiam pace pauperumque necessitate, preceque sollicitus, Romanam Ecclesiam de omnibus credidit consulendam. Nouerit ergo se mea auctoritate ab hac obligatione solutũ, & de coenobio ad mei nominis honorem construendo, à summo Pontifice suscepisse mandatum. Incunctanter itaque literis Apostolicis fidem habeat, praeceptis obediat, consilijs acquiescat. A me enim egressus est sermo, quem sibi quondam patronum elegit, viae comitem, gratiae largitorem. Est autem mihi locus in occidentali parte Londoniae à me electus, mihi dilectus, quem quondam mihi proprijs manibus consecraui, mea nobilitaui praesentia, diuinis etiã miraculis illustraui. Thorneia nomẽ est loci, qui quondam ob peccata populi, Barbarorum traditus potestati, pauperrimus ex diuite, humilis ex sublimi, ex nobili factus est contemptibilis. Hunc me Rex praecipiente,

in habitaculum monachorum suscipiat reparandum, sublimandum ædificiis, possessionibus ampliandum. Non erit ibi aliud, nisi domus Dei, & porta cœli: ibi erigenda est scala per quam descendentes & ascendentes Angeli, preces & vota hominũ perferant, & deferant gratiam. Inde ascendentibus referabo ianuas paradisi, vt ex officio, quod meus mihi Dominus, ac Saluator iniunxit, & ligatos absoluam, & absolutos suscipiam, & quam eis delictum occluserat, iustificatis portam patriæ cœlestis aperiam. Tu autem omnia, quæ audisti à me & didicisti, literis tradens regi mitte, vt munere Dei duplicato, & de absolutione securior, & præcepti executione deuotior, in mei autem dilectione & obsequio reperiatur propensior. His dictis lux cum loquente disparuit. Scripsit itaque senex omnia audita, & regi direxit. Eadem autem hora lecto Papæ scripto, beati senis apices recitantur. Tunc Rex lætus, & alacris, pecuniam, quam ad peregrinationẽ parauerat, pauperibus distribuit, & monasterium ædificauit.

Tempore quo Rex Ethelbertus, qui regnauit in Cantia prædicante Augustino, fidei sacramenta susceperat; nepos eius Sebertus, qui Orientalibus Anglis præfuit, fidem eodē Episcopo euangelizante suscepit. Hic Londonijs, quæ regni sui caput habebatur, intra muros Ecclesiā beati Pauli fabricauit, & Episcopali honore Mellitum Episcopum instituens honorauit. Extra muros vero in occidentali parte, in honorem beati Petri monasterium insigne fūdauit, & multis possessionibus dotauit. Nocte autem, dedicationem eiusdem Ecclesiæ præcedente, piscatori cuidam Thamesis fluuij, qui idē monasterium præterfluit, vlteriori ripa in habitu peregrino beatus Petrus apparens, promissa mercede transponi se ab eodem, & petiit, & promeruit. Egressus autem de nauicula, Ecclesiam piscatore cernente, ingreditur. Et ecce subito lux coelestis emicuit, miroque splendore illustrans omnia, noctem conuertit in diem. Adfuit cum Apostolo multitudo ciuium supernorū, ingredientium & egredientiū, melodiaq; coelestis

lestis insonuit, indicibilis odoris fragrantia nares perfundebat. Peractis autem omnibus, quæ ad ecclesiæ dedicationem spectant solennijs, redit ad piscatorem piscium piscator egregius hominum. Quem dum diuini luminis fulgore perterritum & alienatum penè sensibus reperisset, blanda consolatione reddit hominẽ sibi, animum rationi ingredientes lembum simul vterque piscator, ait Petrus: Nunquid pulmentarium non habes? & ille, Inconsultè, inquit, lucis perfusione stupidus, & expectatione tui detentus, nihil cepi, sed promissam à te mercedem securus expectaui. Ad hæc Apostolus ait: Laxa nunc retia in capturam. Paruit imperanti piscator, & mox impleuit rete piscium maxima multitudo. Omnes erant eiusdem generis pisces, præter vnum miræ enormitatis esocinum. Quibus ad ripam extractis, dixit Apostolus, Hunc, qui præ cæteris pretio & magnitudine præcellit, Mellito ex mea parte defer piscem Episcopo. Pro nautica verò mercede, cætera tibi tolle.

Huius

Huius generis copia abundabis in vita tua, & longo tempore post te progenies tua, tantum ne vltra piscari audeatis in celebritate Dominica. Ego sum Petrus, qui loquor tecum, qui cum meis conciuibus constructã in meo nomine basilicam dedicaui, episcopalemque benedictionem meæ sanctificationis auctoritate præueni. Dic ergo Pontifici, quæ vidisti & audisti, tuoque sermoni signa parietibus impressa testimonium perhibebunt. Supersedeat igitur dedicatione, suppleat quod omisimus, Dominici corporis & sanguinis sacrosancta mysteria, populumque sermone erudiens, notificet omnibus hunc locum me crebro visitaturum, hic me fidelium votis & precibus affuturum, sobriè verò, piè, & iustè in hoc sæculo viuentibus cæli ianuam reseraturum. His dictis confestim ab oculis eius disparuit. Mane autem facto, Episcopo Mellito ad dedicandã Ecclesiam procedenti cum pisce piscator occurrit, & omnia, quæ sibi mandata fuerant, pandit. Stupet Antistes, reseratisque Ecclesiæ valuis,

videt

videt pauimentũ vtriusq; alphabeti inscriptione signatum, parietem bis senis in locis sanctificationis oleo linitum, totidem cereorum reliquias duodenis crucibus inhærere, & quasi recenti respersione adhuc cuncta madescere. Quod videns Episcopus, vnà cum populo Deum benedicebat, & illi gratias referebat. Dat fidem miraculo piscatoris illius tota successio, quæ sicut à patre acceperat, totius emolumenti, quod ars illa deinceps ei conferret, beato Petro, seique seruientibus decimas offerebat. Vnus tamen semel fraudem ausus inferre, mox tã diu artis caruit beneficio, donec confessus reatũ, & ablatum restitueret, & promitteret correctionem.

Hæc cum sanctus Eduardus relatione, ac scriptis veterum didicisset, ad monasterium illud ædificijs, possessionibus, & dignitatibus altius extollendum exarsit animus eius, & pro priuilegijs illius loci, cæterisq; causis nuncios Romam transmisit, talem epistolam Papæ deferentes. Summo vniuersalis Ecclesiæ patri Nicolao, Eduardus gratia Dei Anglorum Rex debitam, & subiectionem, & obedi-

entiam, Glorificamus Deum, quia curam habet suæ electæ ecclesiæ, quoniam in loco boni prædecessoris vos optimum successorem cõstituit. Quapropter iustum iudicamus, apud vos velut ad solidam petram acuere, & probare oẽs bonas actiones nostras; & vestrã notitiã atq; societatẽ in bono habere, quatenus eas donationes & priuilegia, quæ obtinuimus apud prędecessorẽ vestrũ, renouetis, & augeatis nobis, videlicet vt quod ille iniũxerat nobis sub nomine obediẽtiæ, & pœnitẽtiæ propter votũ, ꝙ vouerã ire Romã, & in remissionẽ õniũ peccatorũ meorũ cunstruere cœnobiũ Monachorũ in honorẽ Apost. Petri, ratũ faciatis, & priuilegia possessionũ & dignitatũ eiusdẽ loci cõfirmetis, renouetis, & decernatis. Ego quoq; pro modulo meo augeo & cõfirmo donationes, & consuetudines pecuniarũ, quas habet Sãctus Petrus in Anglia, & ipsas pecunias collectas cum regalibus donis mitto vobis, vt oretis pro me, & pro pace regni mei & continuã ac solẽnẽ memoriã instituatis totius gẽtis Angliæ corã corporibus sanctorũ Apostolorum.

Re-

Rescripsit autem ei Papa in hunc modum: Nicolaus Episcopus seruus seruorum Dei, Gloriosissimo ac pijssimo, omnique honore dignissimo, speciali quoq; filio nostro Eduardo Anglorum Regi, visitationē omnimodam, salutē mellifluam, & benedictionem Apostolicam. Omnipotenti Deo referimus grates, qui vestrā prudentissimam excellentiam in omnibus ornauit, & decorauit, ergà beatum Petrum Apostolorum Principem, nobiscum habere dilectionē, & in omnibus Apostolicis consentire censuris. Literas igitur vestræ nobilitati trāsmittimus, & per eas sanctorum Apostolorum societatem, & nostram vobis damus, orantes misericordiam illius, qui est Dominus omnium, & rex super omnia solus, vt participem faciat ex omnibus, si quæ sunt coram Deo, bonis operibus nostris, & fratres nos, ac socios in sua dilectione constituat in omni tempore amplius, ac non minorem partē obsequij nostri vobis in suo regno reconsignet, quàm nobismetipsis prouenire optamus. Erimus etiam

dili-

deinceps pro vobis sine dubio orātes assiduè, vt ipse Deus subijciat hostes & inimicos qui contra vos voluerint insurgere, & confirmet vos in paterno solio, propria hæreditate, ac beatus Petrus sit vobis custos, & adiutor in omni tribulatione. Renouamus ergo & confirmamus, ac augemus vobis priuilegia vestra, scilicet, vt absoluti sitis ab illo voto quod timebatis, & ab omnibus alijs peccatis, & iniquitatibus vestris auctoritate illius, qui me, licet indignum, suæ sanctæ præesse voluit Ecclesiæ. Præterea illi loco, quem sub nomine sanctæ pœnitentiæ construendum, & meliorādum suscepistis, quoniam vt fertur, primam antiquitus consecrationem à beato Petro accepit, cuius licet indigni, Vicarij sumus, & regia antiquitus sedes est, ex auctoritate Dei, & sanctorum Apostolorum, atque huius Romanæ Sedis, & nostra cōcedimus, permittimus, & solidissimè cōfirmamus, vt amplius in perpetuum regiæ constitutionis locus sit, atque repositorium regalium insignium, & habitatio perpetua monachorū, qui nulli omnino personæ

nisi

nisi regi subdantur, habeantque potestatem secundum regulam sancti Benedicti per successiones eligere ex se idoneos Abbates, neque introducatur per violentiam extranea persona, nisi quam concors congregatio ex se praeelegerit. Absoluimus etiam eum locum ab omni seruitio & dominatione Episcopali, vt nullus Episcopus illuc introeat ordinaturus, aut praecepturus aliquid, nisi ex petitione & cōsensu Abbatis, & Monachorum. Et habeat idem locus liberum procinctum, id est, ambitum, & coemeteriū mortuorum circa se absque Episcopali, vel cuiuslibet respectu, vel exactione, & omnia, quae ad libertatem, & exaltationem illius loci ad honorem Dei pertinentia, per nostram auctoritatem accedere possunt, hilari & prōptissima voluntate concedimus. Possessiones autē, quas antiqui Reges, seu quicunque alij homines, vos quoque, & vestri barones ad eundem locū contulistis, & chartas, quae ex eis factae sunt, diuina & nostra auctoritate roboramus, & ratas ac stabiles esse decernimus, & in-

tractu

fractores earum, inuasores, aut dimi-
nutores, aut dispersores, venditores
etiam æterna maledictione cũ Iuda
proditore damnamus, vt in beata nõ
habeant partem resurrectione, sed
à beato Petro Apostolo se iudicãdos
sciant, quando sedebit cum suis coa-
postolis, iudicãs duodecim tribus If-
rael. Vobis vero & posteris vestris Matth, 19.
Regibus committimus aduocationem
& tuitionem eiusdem loci, & omniũ
totius Angliæ Ecclesiarum, vt vice
nostra cum consilio Episcoporum,
& Abbatum constituatis vbique quæ
iusta sunt, scientes pro hoc vos rece-
pturos dignam mercedem ab eo, cu-
ius Regnum & Imperium non desi-
et, nec minuetur in sæculum.

Sanctus autem Eduardus tributum
llud grauissimum, quod tempore
atris sui classi Danicæ pendebatur,
postmodum Fisco Regio infereba-
r, regia liberalitate remisit, & ab
o onere importabili in perpetuum
ngliam absoluit. Cum enim colle-
illa pecunia ante illum delata es-
, diabolum super cumulum seden-
a & ludentem vidit; & ne amplius

exigeretur præcepit. Cùm in palatio iuxta Ecclesiam beati Petri Rex aliquando moraretur, superuenit quidam vir mirabilis, Hybernicus genere, pedis vtriusque priuatus officio, nerui enim in poplite contracti, ad posteriores corporis partes crura retorserant, tali natibus inhæserant, immersione carnibus pedum articuli à lumbis eius & deorsum corpus omne peruerterant. Porrectis ad terram manibus & scamnis suppositis repebat, & factus sibimetipsi grauis, trahebat se post se. Hic videns Regis cubicularium, ait ad eum: Hugoline, non me respicis, nec misereberis, nec mouebit te mea tanta calamitas? & ille: Quid me vis facere? Cui pauper: Sexies, inquit, Apostolorum limina repens (vt cernis) visitaui, & sanitatem necdum promerui. Quam tamen Apostolorum Princeps non negauit, sed distulit, socium in hoc miraculo habere volens Eduardū, quem sibi nouit esse deuotum. Ab ipso enim Apostolo in mandatis accepi, Regem adire, vt me suo sacro subuectum dorso ad ecclesiam

ctus, quæ palatio vicina est, perferat, recepturum, si id fecerit, membrorum meorum integram sanitatē. Hæc vbi nunciata sunt Regi, gratias agit Deo, & citatus mox æger accessit. Rex verò vt spiritualis ille asinus fortis, accubans in terminis, supposuit humeros suos ad portandum: Pendet de humero tanti Principis plenus sordibus Pauper, squalidis manibus, brachiisque squamosis regium illud pectus, collumque complectitur. Interea ex assistentibus ridebant nonnulli, alij à paupere Regem delusum iocabantur, alij simplicitatem iusti fatuitatem iudicabant. Cum itaque Rex paululū processisset, subito nerui extenduntur, rigantur ossa, carnes marcidæ recalescunt, emergunt à carne articuli, pedes à natibus soluuntur. Distendit homo crura, poplite iam flexibili; & saniè cum sanguine profluente, vestis Regia ornatur potius, quam fœdatur. Iam nunc satis esse clamāt omnes, sanatum languidum, onus ob sordes vlcerum deponendum. Ille verò memor præcepti quod susceperat

 rat

rat, Sirenum cantus obturata au[r]
pertransijt, ingressusque ecclesiam
ante sanctum altare holocaustum
quod detulerat, Deo ac beato Petr[o]
resignauit, incolumemque dimisit.
Suscepto autem à Rege itineris via[ti]-
tico, acturus gratias Deo & sancto
Petro, Romam profectus est.

In monasterio autem beati Petri
ante altare sanctæ Trinitatis Missar[um]
solemnijs sanctus Rex vice quadam
cum Comite Leofrico assistebat. Et
ecce speciosus ille forma præ filijs
hominum Christus Iesus in ara con-
sistens, oculis vtriusque visibiliter
corporalis apparuit, sacraque dex-
tera super Regem extensa, signum
sanctæ Crucis eum benedicendo de-
pinxit. At Rex demisso capite, di-
uinæ maiestatis odorabat præsenti[am].
Comes vero quid in animo Regis
ageretur ignorans, volensque Reg[em]
tantæ visionis esse participem, cœ-
pit velle ad ipsum vsque procedere.
Verum Rex quid in mente Comitis
voluebatur intelligens, Sta, inquit,
Leofrice, sta: quod vides, video & e-
go. Post Missam verò dixit Rex ad

Comitem

Comitem: Per eius, quem vidimus, maiestatem, mi Leofrice, te obtestor, ne, quoadusque vixerimus, sermo iste proferatur in publicum, ne vel nos in perniciem nostram ob fauorē vulgi pulset elatio, vel fidem deroget dictis infidelium æmulatio.

Sub faucibus autem quasi glandes mulieri cuidam succreuerant, quæ totam faciem deformi tumore fœdantes, putrefactis sub cute humoribus, sanguinem in saniem verterant, inde nati vermes, odorem teterrimum exhalabant. Iubetur tandē in somnis adire palatium, & ex Regis manibus sperare remedium, quibus si lota, si tacta ac signata foret, meritis eius reciperet sanitatē. Cum autem venisset ad Regem, & oraculum exposuisset: ille nec sordes cauit, nec fœtorem exhorruit; sed loca tumentia manibus contrectans & aqua lauans, signum sanctæ Crucis impressit: & subito ruptà cute cum sanie vermes ebulliunt, recedit tumor, & dolor omnis abscel-

Cœcus quidam docetur oraculo, lumen amissum sancti Regis meritis se adepturum, si lympha, qua manus ablueret, ipse faciem perfudisset. Cumque id cubiculario, & ille Regi retulisset, obstupuit ille, plurimum indignatus, illusum phantasmatibus hominem, nihil tale de peccatore sperandum, Apostolicæ id esse virtutis, nec fidem somnijs adhibendam asseruit. Aqua manus lauit, & ad Ecclesiam processit, Cubicularius autem cæco receptam in pelui aquam illam tradit: cum quà oculos & faciem lauans, visum confestim percipere meruit.

Ciuis quidam Licolniensis cæcitate percussus, ad palatium Regis veniens, aqua lotionis manuum eius, faciem & oculos lauat, mox tenebris diuturnis optata lux succedit.

Quidam cœcus Regem adire, & visum ab eo percipere monitus, cubiculario, & ille rem Regi pandit. Cui Rex: Veniat, inquit, Quis ego sum qui contrister, & non potius exultem, si meis manibus, licet indignis, promissum beneficium hom

illi pietas diuina contuleri? Vocatus est autem vir, & à Rege tactus & signatur, & inter manus eius ab oculis vtrisque vbertim sanguis effluxit, pupillas serenauit, & tumorem palpebrarum deposuit. Et dixit homo ille: Video te Domine mi Rex, & facies tua tanquam facies Angeli stantis ante me. Alia autem vice duo cœci cum vno monoculo, aqua lotionis manuum Sancti perfusi, visum percipere meruerunt.

Sedebat aliquando Rex ad mēsā, & à latere eius Comes Godouinus. Huius duo filii adhuc pueri, Haraldus & Tostius, ludebant coram eis; umque vnus ex illis amarius quam xpetebat ludi suauitas, insurrexisset alterum, ludum vertunt in pugam. Et ecce Haraldus vehementius fratrem irruens, capillis eius vamque manum inserit, postratumque nisi citius eriperetur, virtute surior suffocasset. Tunc Rex versus Ducem, ait: Nihil aliud, ô Godue, nisi simplicem in his vel ludum erorum, vel pugnam contempla. Et ille: Nihil aliud, Domine mi.

Tunc Rex dixit: Longe aliud mea mihi mens loquitur: & his quid futurum sit pueris, per hoc mihi bellū reuelatur. Emensis quippe puerilibus annis, cum in virum utterque profecerit, tandem aduersus inuicem liuor vtrumque aduret. Et primum circumuentione, insidijsque priuatis, quasi ludere videbuntur, ad vltimum fortior infirmiorem proscribet, rebellantem prosternet, & prioris mortem post modicum sequens alterius calamitas expiabit. Quæ omnia sic cōpleta, tota Anglia teste, probantur. Nam Tostius ab Haraldo fugatus, cū paulo in Regnum successisset Eduardo Haraldus, vnà cum Rege Noruegiæ Tostius prosternitur, & totus fere exercitus deletur. Eodem anno Haraldus ipse Regno spoliatus Anglorum, aut misere occubuit, aut, vt quidam putant, pœnitentiæ tandem seruatus, euasit.

Goduuinus cum in mensa Regi assideret, vnus ministrorum in obicem aliquem vno pede immoderatius impingens, pænè lapsum incurrit: quem tamen pes alius recto pe-

de procedens, iterum in statum suum nil iniuriæ passum erexit. De hoc euentu pluribus inter se loquentibus, & quod pes pedi subuenerit gratulantibus, Comes quasi ludendo intulit: Sic est frater fratrem adiuuans, & alter alteri in necessitate subueniens. Et ait Rex ad Ducem: Hoc meus mihi fecisset, si Goduinus hoc per nisisset. Ad hanc vocem Goduinus expauit, & tristem præferens vultum, ait: Scio ego, Rex, scio, adhuc de morte fratris tui tuus me accusat animus, nec eis æstimas discredendum, qui me vel eius, vel tuum vocant proditorem; sed secretorum omnium conscius Deus iudicet, & sic buccellam hanc, quam manu teneo, guttur meum faciat pertransire, & me seruet illæsum, sicut nec tuæ proditionis reus, nec de fratris tui nece mihi conscius existo. Cumque vir beatus buccellam manu benedicens signasset, miser ille eam ori inferens, usque in medium gutturis pertra-

Tentat interius trahere, nec valet, tẽtat emittere, sed firmius hæsit. Mox meatus, quibus ducebatur spiritus occluditur, vertuntur oculi, brachia rigescunt. Intuetur infeliciter morientem Rex, & vltionem in eum sentiens processisse diuinam, adstantes alloquitur, dicens: Extrahite canem istum, & factum est ita. Hic Goduuinus simplicitate Regis abutens, multa in Regno contra iustitiã & Deum faciebat. Cunctos ferè Regis cognatos, & amicos quos de Normannia adduxerat, fraude sua, dolo, & circumuentione de patria exturbabat, credẽs sibi cuncta processura pro voto, si Rex amicis nudatus, suis tantum consilijs vteretur. At Rex cuncta dissimulans, diuinis vacabat obsequijs, vltionemque Dei sibi futuram multis prædixit. Aliquando etiam ipsi Goduuino idipsum non tacuit.

Sanctus Eduardus nulli petentium nomine sancti Ioannis Euangelistæ aliquid denegabat. hunc enim post Apostolorum Principem arctius diligebat. Vnde cõtigit, quod quidam peregrinus, absente Camerario, in-

nomine sancti Ioannis Euangelistæ importunè à Rege elemosynam postularet. Cui Rex pretiosum annulū, cùm nihil aliud in promptu haberet, dedit. Accidit post hæc, duos Anglicos ad adorādū Saluatoris sepulcrum Hierosolymam proficisci. Qui die quadam à publica strata declinantes, deuia quæque sectati sunt: & sole ruente, nox obscura adducta est.

Et cùm nescirent quid agerent, quo se verterent, apparuit eis senex quidā venerandus, qui eos ad ciuitatem reducit. Susceptis autem hospitio, mēsa paratur, lautissimeq; refecti, dant membra quieti, Mane autem facto, egressis illis de ciuitate, ait senex. Viri fratres, cum summa prosperitate vos repatriaturos non dubitetis, quoniam prosperū iter faciet vobis Deus & ego ob amorem Regis vestri in omnivia firmabo super vos oculos meos. Ego enim sum Apostolus Christi Ioannes, qui Regem vestrum ob meritum castitatis summa dilectione complector. Hunc ergo annulum, quem mihi in habitu peregrino apparenti tribuit, reportate, denunci-

antes obitus sui instare diem: quem infra sex menses visitans visitabo, vt mecum sequatur Agnum quocumque ierit. His dictis, disparuit, & illi ad patriam prosperè redeuntes, quæ viderant & audierant, Regi seriatim retulerunt.

Cùm autem Rex infirmitate graui detineretur, in mẽtis raptus excessu, biduo ferè iacebat exanimis. Tãdem quasi de graui somno euigilãs, aperuit oculos, & sedit, & assumpta parabola, ait: Cùm adolescens in Normannia exularem, grata mihi semper extitit bonorum amicitia, & quicunque sacræ religionis meliores videbantur, hi mihi cæteris erant familiariores. Inter quos duos monachos speciali quadam deuinxerant charitate, conuersationis honestas, vitæ sanctitas, suauitas morum, verborum affabilitas. Hos frequenter visitabã, quia dulcia faucibus meis eloquia eorum. Hos ante plurimos annos translatos ad cœlum vidi mihi paulo ante im somnis assistere, quid genti meæ post obitum meum

sic fu-

ſit futurum, ex Dei mandato mihi referentes.

Impletam dicunt Anglorum nequitiam, & iniquitas conſummata iram prouocat, accelerat vindictam. Sacerdotes præuaricati ſunt pactum Domini, polluto pectore, & manibus inquinatis ſancta contrectant. Et non paſtores, ſed mercenarij exponunt lupis oues, non protegunt, lac & lanam quærunt, non oues, vt detruſos ad inferos mors, & paſtores depaſcat, & oues: ſed & principes terræ infideles, ſocij furum, prædones patriæ, quibus nec Deus timori eſt, nec lex honori, quibus veritas oneri, ius contemptui, crudelitas delectationi; Itaque nec prælati iuſtitiam, nec ſeruant ſubditi diſciplinam. Et ecce Dominus gladium ſuum vibrauit, arcum ſuum tetendit, & parauit illum. Oſtendit deinceps populo huic iram, & indignationem, immiſſiones inſuper per angelos malos, quibus traditi

sunt anno vno & die vno igne simul & gladio puniendi. Ego verò ob intentatam meæ genti calamitatem dolens, atque suspirans, dixi: O cælestiũ secretorum cõscij, si conuersi egerint pœnitentiam, nunquid non ignoscet Deus, & relinquet post se benedictionem? Pœnitentia certè prolatã Dei ore in Niniuitas suspendit sententiã; quæ etiam imminentem impijssimo Achab debitam distulit vltionem. Suadebo igitur genti meæ, vt pœniteant de præteritis, & caueant de futuris, & fortè miserebitur Deus, vt non inducat super eos malum hoc grande, sed qui punire præparauit auersos, recipiat in gratiam solita pietate conuersos.

Ioan. 3.

3 Reg. 1.

Nequaquam, inquiunt, hoc erit, quoniam induratũ est cor populi huius, & excœcati oculi, & aures aggrauatæ, vt nec audiant corripientem, nec intelligant commonentem, nec terreantur minis nec beneficijs prouocentur. His eorum verbis dum mihi maior accresceret sollicitudo, dixi: Nũ ita in perpetuum irascetur Deus, & non apponet vt complacitior

ſit adhuc? Quando ergo triſtibus læta ſuccedent, aut tot aduerſa qualis cō-ſolatio temperabit? Quale ſperādum eſt in his malis remedium, vt ſicut illinc terret, & contriſtat futura correptio; ita hinc aliquantulum mulceat diuinæ miſerationis promiſſio? Ad hæc ſancti tale mihi problema proponunt. Arbor quælibet viridis à ſuo trunco deciſa, ad trium iugerū ſpatium à radice propria ſeparetur. Quæ cum nulla hominis manu degē-te, nulla vrgente neceſſitate, ad ſuum reuerſa truncū, in antiquam radicem ſeſe receperit, reſumptoq; ſucco rurſum floruerit, & fructum fecerit; tunc ſperandū eſt aliquod in hac tribulatione ſolatiū, & de ea, quam prædiximus aduerſitate remediū. Hæc cū dixiſſent, ipſi cœlo, vobis ego redditus ſum. Aſſidebant narranti viſionē Regina, Robertus ſacri palatij cuſtos, Dux Haraldus, Stigandus & qui aſcendit cubile patris ſui, & maculauit ſtratū eius, viuente adhuc Roberto Archiepiſcopo, cathedrā Cantuarienſem inuadens; ob hoc à Summo Pontifice ſuſpenſus paulo poſt cre-

PAGINATION INCORRECT

puit, & effusa sunt viscera eius. Hæc ad vocem narrantis obduruit, nec terretur oraculo, nec fidem habuit prophetanti, sed potius regem senio confectum delirare submurmurans, ridere maluit quàm lugere. Cæteri verò, quibus mens sanior erat, flebant vbertim & suspirabant, qui nihil secus quàm ipse dixerat, aut à sacerdotibus, aut à principibus fieri non ignorabant. Quidam enim præmissam similitudinem dicunt regem pro impossibili statuisse, illi maximè qui totam Anglorum nobilitatē sic deperisse lugebant, vt ex ea gente, nec Rex, nec Episcopus, nec Abbas, nec Princeps quilibet vix in Anglia cerneretur. Mihi sanè alia mens est, consideranti sanctissimum virū Dunstanum, & ipsam calamitatem prædixisse. Potest proinde sic non incōuenienter exponi. Arbor hæc regnum Anglorum significat, decorum gloria, delicijs, diuitijsque fæcundum, excellētia regiæ dignitatis sublime. Radix ex qua totus honor iste processit, regium semen fuit, quod ab Alfredi, qui primus Anglorū à Sūmo

pon-

Pontifice vnctus & consecratus fuerat in Regem, recta successionis linea vsque ad Sanctum Eduardum descendit. Abscissa est arbor de trunco, quando regnum à genere regali diuisum, ad aliud semen translatum est. Ad spatium trium iugerum *hac facta est separatio*, quia in trium temporibus regum, nulla fuit nouis cum antiquo semine regali coniunctio. Haraldus enim successit Eduardo, Vvilhelmus Haraldo, Vvilhelmus iunior priori Vvilhelmo. Accessit ad radicem, quādo rex Henricus, in quem totum regium decus transfusum est, nulla necessitate cogente, nulla spe lucri vrgente, sed ex infuso ei amoris affectu, abneptem Eduardi Mathildam duxit vxorem, semen regium Nortmannorum, & Anglorum coniungens, & interueniente opere coniugali, de duobus vnum faciens. Floruit sanè arbor, quando de vtroque semine Imperatrix Mathilda processit. Tunc verò fructum fecit, quando de ipsa Henricus exoriens, quasi lapis angularis vtrunq; populum copulauit.

Locus obscurus.

Habet

Habet nunc certè de genere Anglorũ Anglia Regem, habet de eadem gente Episcopos & Abbates, principes, & milites, ex vtriusque seminis cõiunctione procreatos. Si autem alicui hæc displicuerit expositio, aut ipse aliter exponat, aut aliud tempus, quo hæc expleantur expectet.

Sciens itaque Rex, quia appropinquauit hora eius; vt transiret de hoc mundo, suum transitũ mox in circuitu propalari iussit, ne mortis suæ agnitione dilata, orationum quoque suffragia differrentur. Sicque senex, & plenus dierum, ac bonorum operum migrauit ad Dominum. Obijt autem anno Domini millesimo sexagesimo sexto, cũ regnasset viginti tribus annis, mensibus sex, & diebus viginti septem, pridie nonas Ianuarij, cum quo tota pariter Anglorum felicitas ruit, periit libertas, vigor omnis interijt.

Contractus quidam ad sepulchrũ eius veniens, membrorum sanitatem deuotis lachrymis, & precibus postulabat. Et ecce vis quædam occulta subito neruos extendit, in naturalem

lem ſtatum crura, pedeſque retorquit, euulſiſq; a carne articulis ſanguis profluit, paulatimque ſucco reſumpto, arida prius oſſa priſtinum robur recipiunt.

Sex quoque cæci, vnum monoculum ſecuti, ad ſepulcrũ regis properantes, cum alter ab altero traheretur, & vnus præcedens oculus, viris ſeptẽ ducatũ præberet, ſãcto cum lacrymis miſeriam exponunt, opẽ flagitant, contra diuturnæ caliginis tædium ſanctiſſimi regis depoſcunt auxilium. Nec mora, beati meritis, & precibus viſum, oculorumque claritatem percipere meruerunt.

Interea Haraldus filius Goduuini, regnum nec iure, nec natura ſibi debitum vſurpans, malum, quod Anglis ſecundum ſancti Regis oraculum Dominus præparauerat, transgreſſione pacti cum duce Vuilhelmo, & fidei læſione accelerauit. Vt autem attenuatis viribus facilius ab his, quos iniuſtè prouocauerat, hoſtibus vinceretur; ſuſcitauit ei Deus à parte Aquilonis inimicos, ſcilicet Haraldum Regem Noruuegiæ, & Toſtium fratrẽ

ſuum,

fuum, quem de Anglia expulerat, ipse quippe tempore Regis Eduardi exulabat in Flandria. Hi cum magna classe per Humbriam Eboracũ properantes, cum exercitum Northumbrensium prælio excepissent, potiti victoria, magnam de obstãtibus stragem dederunt. His Haraldo nunciatis, exercitum copiosum ex omnibus finibus Angliæ collegit.

Apparuit autem tunc sanctus Eduardus cuidam Alexi, Abbati Ramesię, viro religioso, dicens, Vade, & dic Haraldo, vt homines, qui contra ius & fas regni huius fines inuadunt, aggrediatur securè. Ego enim ero Dux & Protector exercitus, quoniam iustitiæ gentis huius deesse non possũ. Per me enim reportabit vice hac de hoste triumphum. Et ne verbis tuis fidem deroget, secretum ei sui cordis ostende, vt cum ei quæ nullo conscio mente voluebat, edixeris, non hæc tuæ adinuentioni, sed meæ promissioni adscribat.

Nocte quidem præterita, cum dolore femoris torreretur, licet eum non parum vrgeret imminens molestia; si-

ftia; filuit tamen, reputans apud se, si publicaret languorem, quod suis esset contemptui, & hostibus irrisioni. Verum quia nunc ab illa peste conualuit, de meo præsumens auxilio, contra Barbaros iustum bellum suscipiat, & ab imminenti periculo suos eripiat. Quod cum Abbas Haraldo reserasset, ex cælesti promissione factus audacior, in valida manu progrediens, apud Stamfordbrig hostibus occurrit. Consertoque prælio, dux vterque prosternitur, scilicet Rex Noruuegiæ & frater Haraldi Tostius, & penè totus eorum exercitus deletus est.

Anno tricesimo sexto post sancti Eduardi obitum, cum corpus eius de terra eleuaretur, integrum, incorruptum, & flexibile cum vestibus recentibus repertum est. Quod videns Episcopus Roffensis, pilum vnum deuotionis desiderio accensus extrahere, sibique seruare conatur. Sed ille firmius hærens, affectum mentis Episcopi, & voluntatem defraudauit. Mulier quædam in festo sancti Eduardi operibus vacans,

paralysis

paralysis morbo correpta, ad corpus sancti deducitur, & sanitatem pristinam se recepisse lætatur. Tres viri febre quartana vexati, visitato sãcti sarcophago, quasi in mométo curati sunt.

Obijt S. Eduardus anno Domini 1066. qui beatissimus Rex post annos circiter centum in sanctorum numerum relatus fuit ab Alexandro Tertio Põtifice, anno põtificatus quarto, & Christi 1163. vt Cardinalis Baronius in notis ad Martyrologium, die quinta Ianuarij, & alij testantur.

S. Eduardi Regis vita Finis.

SAN.

NCTI LEOPOLDI
ustriæ Principis Canonizatio,

ter sanctos Confessores adscriptio.

ſuæ feſtiuitatis inſtitutio, pro die 15. Menſis Nouembr.

tius Epiſcopus, ſeruus ſeruorum ad perpetuam rei memoriam.

EROSANCTAM Matrem
leſiam aſtitiſſe à dextris Dei
ginam, in veſtitu deaurato,
datam varietate; non ab re
phetam traditur. Regina e-
quæ illi Regi Domino, per
eges regnant, & Principes
a faciunt, deſponſata ſit. V-
columba, luna perfecta in
. Arcturus per gyrum no-
patia perenni lumine illu-
ucifer qui neſcit occaſum:
hic in crepuſculo caligan-
coruſcans: & in diem lu-
Regno cœlorum ſeſe dif-
fun-

fundens. Regina quæ illi seruiat, cui seruire regnare est, illi fidem habeat, illi se totam committat, Regina quæ Christifideles sub vmbra alarum suarũ ex terreno carcere ad regna cœlorum perducat, vbere de cælo pleno lactet, atque inebriet, ex multis ærumnis nos eripiens, regni cælestis cum Christo Domino participes efficiat. In vestitu, inquit, deaurato. Vestimentum Ecclesiæ sanctam fidelium vitam esse profitemur. Nam sicut tota Ecclesia vestimentum est Christi, ita fideles quoque eiusdem Ecclesiæ vestimentum esse arbitramur. Vestimentum scilicet non habens maculam per peccatum, neque rugam per duplicitatem; sed iustitiam in Deum, per simplicitatem cordis ipsum vestimentum innocentiæ, quam homo plasmatus à Deo accepit, male à serpente persuasus perdidit, ad quam recuperandam pœnitentia, & Dei misericordia induimur. Vestimentum deauratum, splendore sapientiæ aureo perlucens, clara enim est sapientia, quæ nunquam marcescit, facile videtur ab his qui eam quærunt.

Doctrix est disciplina Dei, electrix operum illius, qua nihil locupletius, quæ operatur omnia, artifex omnium quæ apud turbas claritatem, & honorem apud seniores præstant. Vestimentum deauratum perfectione auri, id est, iustitiæ, qua nihil humano generi vtilius. Dilectione disciplinæ ex qua custodia legũ emanat, legũ autẽ custodia cõsũmatio est incorruptionis. At vero incorruptio facit, nos esse Deo proximos per quam beatitudo æternæ vitæ à nobis comparatur. Circumdata Ecclesia dicitur varietate gratiarum, administrationum, & officiorum, iuxta verbum Apostoli, diuisiones gratiarum sunt, idem autem spiritus eas conferens; diuisiones administrationum sunt, idem autem Dominus; & diuisiones operationum sunt, idem vero Deus qui operatur omnia in omnibus. Circumdata varietate potestatis, ordinis, status, & variarum Ecclesiarum decore, quæ veluti adolescentulæ, hanc de qua sermo est, Catholicam Ecclesiam quasi matrem obseruant, non vetustæ per culpam, sed nouellæ per gratiam,

non senio steriles, sed ad spiritualem congrue fœcunditatem, & noua semper prole pullulantes. Nam à iusto Abel, vnde Ecclesiæ exordia trahimus, in hanc vsque diem, quot Sanctos orbis terrarum habuit; tot quasi palmites protulit, ex quibus varij in dies surgunt surculi in hac vinea nostra Sabaoth, quam licet immeriti, præstante Domino, sortiti sumus excolendam, feruntur. Circumdata varietate, quod alia triumphantis, alia militantis Ecclesiæ species exstat. De triumphanti Domini sponsione repromittitur: Ego ero eis, quicquid ab hominibus iuste desiderari potest, ero illis honor, gloria, salus, & vita, virtus & copia, pax, & omne bonum. Militans autem Ecclesia fundæ non ineptè assimilatur: sicut è funda in gyrum versata, lapides exeunt, quibus aduersarij feriuntur, & Goliath prosternitur; ita sancta Ecclesia dum per varias procellas, & tempestates fluctuantes huius sæculi per tribulationum circuitum rotatur fortes viri prodeunt, quibus quasi lapidibus iniquorum co-

dà traduntur, & de hoste humani generis nequissimo à Christi tyronibus triumphatur.

Hanc ipsam Ecclesiam Deus omnipotens mira quadam dispositione, & potestate fundauit, pretioso vnigeniti filij sui Domini nostri Iesu Christi sanguine dotatam esse voluit, multiplici Spiritus sancti gratia ornauit, Apostolorum simplicitate & fide roborauit, quos ignaros delegit, vt populos non tam sermo illorum, quam causa ad credendum adduceret. Martyrum tormentis, cruciatibus, constantia, & trophæis stabiliuit, repressa paulisper, quinimo confusa infidelitatis sæuitia, & inimico homine superseminante zizania, crescente, multiplicataque hæreticorum prauitate, Doctorum cælesti doctrina illuminauit, & demum Confessorum, Virginum, aliorumque Sanctorum intrepida confessione, solerti cura, exemplisque imitatione dignissimis, aduersus Sathanæ insidias circumdedit. §. 2.

Inter alia autē saluberrima sancti- §. 3.

tatis exempla diuina misericordia, sydus quoddam mundo fulgere dedit, Beatum Leopoldum Austriæ Principem, pium Marchionem, cognomento appellatum, innocentiæ, sapientiæ, & iustitiæ vestimentis, quibus vestiri Ecclesiã prædiximus, decorum, bonitate, mansuetudine, atque clementia conspicuum, simplicitate, continentia, & munificẽtia præclarum, cuius integritas, vitæ sanctimonia, humilitas, pietas, fides, adeo apud Christi fideles inualuerunt, vt vna omnium Germanorum voce pro Sancto hactenus celebratus fuerit. Christianæ religionis cultum, & eius liberalitatem nonnulla monasteria, & quidem celeberrima ab eo cum amplissimis censibus constructa, alia etiam magno sumptu illustrata, abunde testitur. Hic Princeps optimus, Sacerdotes, & viros religiosos admodum coluit, summosque Pontifices tanta veneratione prosecutus fuit, vt ab Innocentio II. Romano Pontifice prædecessore nostro peculiaris S. Petri filius appellaretur: & Apostolic

co

commendatione, atque ea plenaria, quam vulgo dicunt, absolutione dignus ab eodem Innocentio etiã mortuus iudicatus fuerit. Hic vir Dei in summis opibus educatus, in magna peccandi licentia constitutus, coniugalibus curis implicitus, principatus regimine impeditus; sedulo tamen pietatis & misericordiæ munera subibat, lassos roborans, vacillãtes confirmans, oppressos subleuans, inopes fouens. Inter curas domus, inter coniugales anxietates, inter affectus pignorum, inter multiplices principatus sollicitudines, inter studia tot laborum, immaculatum sese ab hoc sæculo custodiuit, & temporalia tractando æterna disposuit.

Quadraginta annis principatũ Austriæ regens, & quod maius est illis præcipuè tẽporibus, quibus propter Henricorũ patris & filij mutuas cõcertationes, & postea propter Hẽrici IV. cũ Lothario acerrimas cõtẽtiones in Germania bellis, incẽdijs, & agrorũ vastationib. tumultuatũ est; sũma cũ iustitia, humilitate & trãquillitate cũcta administrauit: & alijs cæde, & sãguine madẽtib. creditã sibi Austriã §. 4.

Prouinciam in diuturna pace conti-nuit. Quibus ex meritis æternæ re-tributionis & pacis præmia à Dei Optimo Maximoque, qui centupli-cato fœnore munera hominum pen-sat, est consecutus.

§. 5. Prætendant nunc huius sæculi a-matores ad peccata excusanda, côiu-gales, familiares, ciuiles, seu rega-les solij molestias, sæculi illecebras, aut tentationes. Leopoldi exemplo di[illegible] prouidentia eos circũscripsit, excusationes omnes circumuenit, aditum humanæ tergiuersationis cô-clusit, & quasi aranearum telas com-menta humanæ fragilitatis disrupit. A Deo creati, & redempti, Deum debitis honoribus non colimus; & quod dolentes ex intimis referimus, illum non tantum negligimus, sed blasphemamus sæpenumero. Adhi-bita sũt præcepta diuinæ & humanæ legis, præceptis obtemperare tergi-uersamur. Addita sunt cælestis præ-mia gloriæ, indicta pœnarum diuer-sa genera, censura correctionis inui-ta; ab illis faciem quasi rebelles aue-timus. Sanctorum varia exempla

te oculos nostros proposita, ipsa quoque imitari cõtumaciter recusamus, imbecillitatem nostram, sæculi sollicitudines, cùm de salute nostra agitur, causamur. Leopoldi nobilis Principis coniugati, ac multorum filiorũ ac subditorum cura irretiti, clarissimo exemplo admonemur, vt omni excusatione semota, per hæc temporalia ita cautè ambulemus, ita sanctè nos exerceamus, vt æterna non amittamus; allecti spe momentaneæ huius prosperitatis, perpetuitate gloriæ cœlestis non fraudemur, sed mũdi molestias, illecebras, aut dignitates contemnendo, ad cœlestem patriam totis viribus contendamus.

Huius beati Leopoldi sanctimoniam Deus omnipotens innumerabilibus miraculis ad eius inuocationẽ editis, comprobauit. Miraculis profectò quæ tum in facti substãtia, tum & ordine, vim, & potestatem totius naturæ excesserunt. Quis enim non miretur, cum audiat per Dei æterni misericordiam implorato Leopoldi auxilio, paralyticos, artheticos, febricitantem, podagra laborantem, §. 6.

pristinæ valetudini illico restitutos? Quis non magnalia Dei in hoc Sancto agnoscat, cum videat intercessionibus eius claudos rectè ambulasse, apostematibus mortiferis infectos, liberatos, in carceribus constitutum, pedicis, manicisque vinctum, per foramen vnde homni impossibilis exitus erat eductum euasisse? in varijs vitæ periculis positos illæsos seruatos esse? quis nõ tota mente obstupescat, & Deo optimo, maximoque præconia manifesta dicat, cum liquido deprehendat, meritis, ac precibus huius Sancti viri mortuos suscitatos? mutos loquendi facultatem adeptos? cœcos illuminatos? surdis auditum restitutum esse? Maxima sunt hæc sanctitatis, & diuinæ approbationis signa, humanam expectationem, ac spem excedentia; & tamen clarissimis documentis comprobata sunt.

57. Quinimò ab anno Christi millesimo centesimo tricesimo sexto, quo Leopoldus vita functus, ex terris ad cœlestem Hierusalem transiuit, in nostra vsque tempora, & præsentem diem

diem magis, atque magis manifesta-ta mira de illo ex mentibus hominum in Austria præcipuè, & per omnem Dannubij ripam, deuotio cælitus infunditur. Incredibile dictu quanta cum veneratione eius corpus, quod in Monasterio semper Virginis, & matris Dei Mariæ ab eo condito, in loco quod nouum Claustroburgum appellatur Patauiensis diæceseos sepultum est, à Christi fidelibus visitetur, quibus votis celebretur pia eius memoria. Memoratu difficile esset, quot, & quanta tabellis, & imaginibus illi dicatis exornetur, quanta luminariorum copia perlustretur; procumbit supplex ante tumulum languentium, & rogantium turba, opem Leopoldi implorans, nec expectatione irrita discedit.

Huius veneratione, & per multorum populorum salute, Rodulphus Austriæ Dux impulsus est, vt Innocentio sexto huic sanctæ sedi ea tempestate præsidenti, supplicaret, quatenus Leopoldum sanctorum catalogo adscribere dignaretur. §. 8.

§. 9. Qui re perspecta quam sapientissime de vita & miraculis, ac fama eiusdem Leopoldi, ex more, institutoque maiorum, cum consilio sacri Senatus inquisitionem tunc Archiepiscopo Pragensi, & aliis collegis delegauit.

§. 10. Verum cum ea de re agi cœptum esset, morte Innocentij, surgentibusque bellorum inter Australes, & Pannonios diuersis turbinibus, immensisque procellis in Ecclesia Dei exortis, vsque ad tempora Pauli Secundi prædecessoris nostri, inquisitio intermissa est.

§. 11. Carissimo autem in Christo filio Friderico Romanorum Imperatori Augusto, Prælatis, & Principibus Germaniæ apud eundem Paulũ multis precibus, tam sancti viri Canonizationem absolui petentibus; tribus S. R. E. Cardinalibus de fratrum suorum consilio, demandatum est à Pontifice præfato, vt solemnẽ inquisitionem ea de re adhiberent, & processus consuetos tum per se tum per subdelegatos facerent, quod magna ex parte cõfectum erat, cùm euocato

PAGINATION INCORRECT

ad Dominum Paulo fáctæ memoriæ, Sixtus Quartus prædecessor noster in hac sancta Sede diuina prouidétia constitutus est.

Iterandas ergo preces, & vehementius agendum apud Sixtum Imperator, Prælati, ac Principes prædicti duxerunt, vt tam sanctum opus canonizationis cœptæ perficeret. §. 12.

Is, vt certiori fide quæ de miraculis, & vita Leopoldi afferebatur perciperet, venerabili fratri nostro Marco Episcopo Cardinali, & in Germania Legato, vt præmissa percunctaretur, iniunxit: qui locupletissimam de illis omnibus relationē per publica acta, & legitimos processus eidem attulit. §. 13.

Dehinc processibus, & actis publicis magna cum diligentia per venerabiles Episcopū Portuensem, Marcum prædictum Prænestinensem illo tempore Episcopum assumptum, ac F. S. Eustachij Diaconum Cardinalē commissarios discussis, priuata primo ralatione eidē Sixto facta, postmodum in Sacro Senatu referente prædicto Venerabili fratre Episcopo §. 14.

Portuensi dilucide re examinata;& ex illorum sententia Canonizationē conclusa, sicut Domino placuit.

§. 15. Sixto vita fūcto, nobis, qui eidē onere& honore per diuinā misericordiā, licet indigni successimus, reseruatum est, vt supremam manum tam sanctæ approbationi appponeremus. Consilio itaque habito, rursus Venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. Cardinalium publica concione, omnia prout ex ordine gesta erant, Leopoldique vitam, miracula, & reliqua merita per Aduocatum Consistorialem proponi curauimus. Demum vocatis omnibus qui in Romana Curia degunt, prælatis, in frequēti eorum consessu, assistentibus nobis eisdem Venerabilibus fratribus nostris, S R. E. Cardinalibus singulorū vota prælatorum scrutati sumus. Quibus Spiritu sancti gratia cooperante, manibus, pedibusque, vt aiunt, in eam sententiam deuenientibus, quod Leopoldus merito sanctus à nobis canonizandus esset, hunc in locum, & publicum suggestum hac ipsa die conscendere decreuimus, vt opitulante

opitulanteDomino, votis precibusq; fidelium adiuuantibus, ipsum Leopoldum sanctum definiremus, & pro Sancto venerari debere ab vniuersis, & singulis christianis mandaremus. Sicque, hodie sermone per nos habito, re diuina peracta, & reliquis solemnitatibus adhibitis, ad hanc sacratissimam canonizationem procedendum duximus. Cum autem verbo Sapientiæ Dominus affirmet homini, qui eum laudauerit, & dilexerit Deum, qui fecit illum, quod in medio populi sui exaltabitur, in plenitudine sancta admirabitur, in multitudine electorum habebit laudem & inter benedictos benedicetur; mirumque, in modum Leopoldus in medio populorũ exaltatus sit, plenitudine cælestis gratiæ admirabilis refulgeat: Restat vt nostra approbatione inter electos, & Sanctos Dei laudetur, inter benedictos benedicatur, quæ illi abunde impartiemur, si eum inter Sanctos Ecclesiæ adnumerandum, pro Sancto venerandum, atque publicis, &

solemnibus supplicationibus, votisque in Missarum celebrationibus, alijsve diuinis officijs inuocandum, Apostolica auctoritate iudicauerimus. Ad laudem igitur æterni Dei, indiuiduæ Trinitatis, Patris & Filij, & Spiritus sancti, ad fidei Catholicæ cultum augendum, auctoritate Domini nostri Iesu Christi, ac Beatorum Petri & Pauli Apostolorum, & nostra, de Venerabilium Fratrum nostrorum consilio statuimus, diffinimus, & pronunciamus sanctum Leopoldum Austriæ Marchionem Sanctorum catalogo adscribendum, & publica veneratione pro Sancto obseruandum, sicut & nos illum in præsentiarum manifesta voce Sāctorum catalogo annectimus, ac minorum Confessorum numero adiungimus, publicè Sanctum diffinimus, profitemur, & veneramur.

§. 16. Statuentes festum eiusdem die 15. Kalend. Decembris debere celebrari, & ipso festo eius sepulchrum, quod in prædicto Monasterio existit visitantibus, & pro manutentione dicti Monasterij manus porrigētibus adiu-

aricas

PAGINATION INCORRECT

trices, septem annos, & totidẽ quadragenas indulgentiæ, in forma Ecclesiæ misericorditer perpetuis temporibus concedimus. Nulli ergo, &c. Si quis autem, &c.

Datum Romæ apud sanctum Petrum, anno Incarnationis Dominicæ 1485. octauo Idus Ianuarij, Pontificatus nostri anno primo. Hic S. Leopoldus obijt anno Domini 1136.

VITA SANCTI LVDOVICI REGIS FRANCORVM,

Excerpta ex illa, quam conscripsit Gaufridus de Bello loco, ipsius Regis Confessarius.

BEATVS Ludouicus Francorum pijssimus Rex, patrem habuit Ludouicum christianissimum Regẽ, qui in Albigesio, & Comitatu Tholosano hæreticos oppugnauit. In reditu autẽ lethali correptus mor-

bo, die decimo ad Montem Penseriū excessit è viuis mense Octobri, anno ab Orbe redempto millesimo ducentesimo vicesimo septimo, vir vtique bene catholicus & sanctus. Nunquam corporis sui vllam admisit pollutionem, vnica vxore legitima contentus. Corpus eius exanime ad B. Dionysij Ecclesiam apportatum, iuxta patrem honorificè conditum est. In eius locum successit filius primogenitus Ludouicus, Rhemis ab Episcopo Suessionensi, quod Ecclesia Rhemensis tum pastore orbata esset, regia corona insignitus & consecratus, annos natus duodecim, aut circiter. Eius coronationi cōplures è præcipuis nobilibus, licet vocati essent, interesse noluerunt, quod propter dolorem defuncti Regis & Regni desolati, lacrymis & luctui illic potius, quā lætitiæ & iucūditati se darent.

At puer sanctæ indolis, strenuissimo patre orbatus, sub tutela & moderatione matris Blanchæ, Regis Castellæ filiæ, permansit: quæ illum tenerrimè diligens, ex consilio religiosorum hominum, præsertim

fertim Dominicanorum & Franciſcanorum, ſingulari cuidam magiſtro tradidit moribus, ac literis inſtituendum. Ille verò pius puer, & velut alter Salomon, ingenioſus, & bonam ſortitus animã, præ ſuis coætaneis mirè profecit in vtriſque. A primis enim ætatis initijs, deditus fuit pietatis & ſanctitatis ſtudijs, ferturq; vitam omnem abſque mortiferi peccati perpetratione exegiſſe. Eius verò ſanctitati gratulans Blancha mater: Mallem, inquit, fili te mortuum cernere, quam creatorem tuum mortali crimine offendentem. Quæ verba vſque adeò illius animo hæſere, vt diuina ipſum gratia protegẽte, nũq̃ in ſe eiuſmodi crimen admiſerit.

Agente autem matre & proceribus regni, anno ſalutis milleſimo ducẽteſimo triceſimo quarto, duxit vxorem Margaretam, Comitis Prouinciæ filiam, quæ Lutetiam venit, intra octauas Aſcenſionis Chriſti, cũ prius eſſet coronata apud Senones. Anno proximo dira fames afflixit Gallias, præſertim in Aquitania

nia, ita vt homines instar iumento-
rum, herbis agrestibus vescerentur.
Nam frumenti sextarius apud Picta-
nos centum solidis veniebat. Sequē-
ti anno Arsacidas senior Assassino-
rum, misit nuncios in Franciam, qui-
bus id mandati dederat, vt Regem
Ludouicum interficerent. Sed De
animum eius ad pacem & humani-
tatem inclinante, crudelis manda-
ti pœnitentia ductus, misit alios ce-
leres nuncios, qui Ludouicum Re-
gem admonerent, vt à primis lega-
tis sibi caueant. Cum autem priores
nuncij diligenter inquirerentur, in-
uenti, ad Regem Ludouicum addu-
cti sunt. Ijs conspectis, Rex lætatus
vtrosque nuncios muneribus affici-
Regi Arsacidæ non pauca magni
pretij munera, quibus pacis & ami-
citiæ studiosum se declaret, per illos
transmittit. Sed ab eo tempore plu-
res suo corpori tuendo custodes ad-
hibuit, qui perpetuo clauas ænea
ferrent.

Anno millesimo ducentesimo qua-
dragesimo secūdo, Ludouicus Rex
duxit exercitū in Hugonem Marchi-

Comitem, quod is aduersus Regem rebellasset, Henrici Angliæ Regis, & Richardi fratris eius auxilijs fultus: qui ambo habebant vxores filias Comitis Prouinciæ, sorores Reginæ Franciæ: cùm Hugo Comes vxorem haberet ipsius Angliæ Regis matrẽ. Anno quidem superiori Ludouicus multam regni sui militiam ad Salimurum conuocans, Alphonsum fratrem illic militem creauerat, cui antea Ioannam, filiam Tolosani Comitis, vxorem dederat, cum Aruerniæ, Pictauorum, & Albigensium terris quibusdam. Voluit autem Rex, vt Hugo Marchiæ Comes Alphõso se sacramẽto deuinciret: quod cùm ille detrectaret, ab vxore persuasus, Regis in se animos cõcitauit adeo vt is anno altero cum numerosissimo exercitu in eius ditionem ingressus, aliquot oppida expugnaret & nobiles amplius quadraginta captos, cum multis alijs partim Parisios, partim aliò mitteret in custodia asseruandos. Interea vero Comitis Marchiæ vxor, quosdam è suis muneribus & promissis illectos, ad Regis Ludoui-

PAGINATION INCORRECT

ci aulam misit, qui Regem & fratres eius veneno tollerent è medio. Sed illi à Rege comprehensi, in carcerem abducti sunt. Commissum tandē est prælium nō sine multa strage Anglorum qui Hugoni Comiti suppetias ferebant. Nocte autē Angliæ Rex cū Hugone Comite, relictis Senonibus, quo ex fuga se receperant, aufugere, ciuesque eius Vrbis mane claues Ludouico Regi obtulerunt. Eodem die Hugo filius Comitis Marchiæ primogenitus, ad Ludouicum Regē venit, cum eo de pace tractaturus. Postera luce Comes Marchiæ cum vxore aduenit, cum lacrymis & suspirijs à Rege veniam petit, & impetrat.

Anno Christi millesimo ducentesimo quadragesimo tertio, natus est Ludouicus primogenitus Ludouici Regis, atque altero inde anno in lucem editus est Philippus secundus filius. Inde circa Idus Decembris Ludouicus Rex apud Pontisaram ex morbo decumbens, adeo extra se raptus est, vt multi putarent eum iam planè obijsse: sed ad se reuersus, mox

grau

transmarinæ militiæ Crucem petijt, & accepit. Operam sanè dedit Rex ille pijssimus, vt proles suas & verbis & exemplis ad amorem Dei, ad mundi contemptum, ad sui cognitionem institueret. Cum enim per otium liceret vacare sibi, inuisebat liberos suos, & instar Tobiæ monita salutis dabat eis: docebat ante omnia timere Deum, & ab omni semper peccato abstinere. Serta, è rosis, aut floribus confecta, aut alia id genus, non sinebat eos sexta feria in capitibus ferre, quod eo die Saluator noster in suo capite tulerit è spinis contextam coronam. Cumque non ignoraret, à delicijs castitati, à diuitijs pietati, ab honoribus humilitati magna impendere pericula; sobrietati, humilitati, misericordiæ dedit animum, à mundi, carnis, & Satanæ insidijs solicitè sibi cauens: atque cum Apostolo corpus suum castigans, & in seruitutem redigens, multo tempore intima veste cilicina vtebatur: qua si non esset visus, dehortãte eũ cõfessario propter nimiam imbecillitatem, volebat vt

idem

idem confessarius pro quadam compensatione diebus singulis quadraginta solidos Parisienses clanculũ in pauperes erogaret. Semper ieiunauit sextis ferijs, nec ijs diebus, præsertim in Aduentu, & Quadragesima, piscibus aut fructibus vesci voluit, vigilijs, orationibus, & clandestinis abstinentijs perpetim se affligens.

2. Reg. 6 Quanto autem maior erat, tanto humilius & summissius, instar Dauidis Regis, se gerebat, & coram Deo propria existimatione vilior sibi videbatur. Quolibet sabbato in loco secretissimo aliquot pauperum suis manibus abluebat pedes, lotos tergebat, tersos exosculabatur. Deinde lauabat etiam illorum manus, & singulis certam pecuniæ portionẽ largiebatur. Crebrò etiam centum viginti pauperibus, qui in eius aula quotidie abundè reficiebantur, atque certis quibusdam diebus, & solemnibus vigilijs ducẽtis pauperibus, priusquam ipse cibum sumeret, suis manibus cibos apponebat. Semper & in prandio & cœna propè se tres habebat senes inopes, ijsque de appositis sibi

ſibi ferculis humaniſſimè tranſmittebat. Interdum ſcutellas & cibos quos illi Chriſti pauperes manibus contrectauerãt, offas præſertim, quibus libẽter veſcebatur, vt inde aliquid ederet, ad ſe reportari iubebat: Chriſtum pauperem in eius pauperibus venerans, dum non abhorret à cibis, qui ipſis ſuperfuerant. Vidit quandoque vnũ ex tribus illis pauperrimis non bene edentem. Iuſſit igitur pius & humilis Rex ſcutellam ſibi propoſitam, cum cibo ad illum ſenem deferri: eamque, cum ſatis ille inde comediſſet, ad ſe referri. Ita nimirũ vt interior animi eius humilitas, cũctis mortalibus poterat eſſe virtutis incitamentum. Purpurea, aut viridi, aut alioqui pretioſa veſte, vel pellibus varijs, & magni pretij, nolebat vti, maxime poſteaquam primum è locis tranſmarinis redijt. Fidei propagationem ſummopere ſitiebat. Itaque ſi quid ab inquiſitoribus, quod ad fidem pertineret, eſſet ad eum relatum, id, alijs negocijs omnibus poſt habitis, audiebat, & inſtar Phinees magno zelo in Chriſtianæ fidei violato-

PAGINATION INCORRECT

latores animaduertebat. Ciuis quidam Parisiensis blasphemiæ reus, illo iubente, cauterio in labijs inustus fuit. Ea enim pœna decreta erat ab ipso in eos, qui scelerate iurarent & blasphemarent. Eam rem cùm plerique carperent, & Regem tyrannidis insimularēt, ille ait: Equidem in meis labijs libens eiusmodi inustionem perpetuò feram: tantum vt impia iuramenta è regno meo profligentur.

Decreuit quandoque pius Rex ex septennio peregrinari, & loca sancta inuisere. Venit igitur Perusium ad S. AEgydium Franciscanum instar pauperis peregrini & ignoti, vna cum socijs suis. Ostiario autem monasterii indicante Aegydio, peregrinum quendam ipsius expetere colloquium: ille spiritu docente agnoscens quis esset, properè accurrit, pariterque flexis genibus, in mutuos ruunt, amplexus & oscula, sed nihil loquuntur, cum vtrique alterius cor pateret.

Anno salutis millesimo ducentesimo quadragesimo octauo Crux prædica-

dicabatur in diœcesis Coloniensis pago, quem vulgò Bedonfrisium vocant. Ibi tum mense Maio feria sexta ante Pentecosten tres Cruces visebantur in aere, vna candida versus Aquilonem, altera eiusdem coloris ad Austrum, tertia colore medio, in qua cernebatur suspensi hominis effigies extensis brachijs, & capite inclinato, atque in manus & pedes eius adacti claui. Eaque medium tenebat inter alias locum, in quibus nulla cernebatur hominis figura. Alio tempore in Enchusen Phrisiæ oppido, cum illic prædicaretur Crux, alia Crucis forma iuxta solem apparuit colore cæruleo, quam multi viderunt. In Traiectensi quoque diœcesi in Doccum, vbi S. Bonifacius martyr trucidatus fuit, visa est in eiusdem martyris festo die, ingens sane & albi coloris, perinde ac si trabi altera trabs transuersim artificiosè impacta esset. Creduntur autem bis apparuisse Cruces, ne quis ambigeret de prima apparitione; atque ita factum est, vt Coloniẽsis prouincia ad trecentas ferè naues appararet.

Anno

Anno Christi millesimo duce-
tesimo quadragesimo septimo, pe
te Ludouico Christianissimo Re
magna Dominicæ Crucis port
Constantinopoli Parisios transla
est. Proximo inde anno Rex Lud
uicus sexta feria à Pentecoste, i
trásmarinum suscepit, multis eum
Lutetia cum processionibus vsque
Sanctum Antonium deducentibu

Iuerunt cum eo Odo Tusculan
Episcopus Apostolicæ Sedis Leg
tus, & fratres Regis, Robertus C
mes Atrebatensis, & Carolus An
gauensis Comes, cum vxoribus s
& multis Fráciæ Episcopis & nob
libus. Erat quidem etiam Alphō
Comes Pictauensis, Regis fra
Cruce signatus: sed eo anno, cu
Blancha Regina matre, ob regni tu
tionem mansit domi. Die quinta
vicesima Augusti Rex cum suis
nauim ingressus, biduo sustinuit v
tos secundos. Vicesimo octa
Augusti die à portu soluens, Christo
duce, prospere nauigans, paulo an
beati Matthæi ferias nocte ad Cypr
appulit. Comitis Atrebatensis cōm

quod esset prægnans, ab Aquis mortuis in Franciam reuersa fuit. Rex verò consilio nobilium suorum, & Regni Cypri, quod naues & triremes cum balistis nec dum aduenissent, tum etiam propter impendentē hyemem, & quasdam alias res, vsque in Paschales ferias distulit profectionem suam. Interim Rex Cypri, & omnes fere regni eius nobiles, & Ecclesiarum præfecti siue prælati, Crucis signum accipiunt, & secum Franciæ Rege, quocumque ipsos ducere velit, aduersum Saracenos profecturos iureiurando confirmant.

Per id tempus Sultanus Aegypti, qui per ditiones Christianorum Damascum petere decreuerat, Regis Francorum cognito aduentu, consilium illud mutauit. Intercesserant enim illi inimicitiæ cum Damasci & Alapiæ Sultanis. Iisdem temporibus obijt Robertus Bellouacensis Episcopus, & Comes Montis fortis, cum multis aliis eius expeditionis sociis. Por-

ro extremo fere Decembri mens
venerunt ad Ludouicum regem nu
cij à quodam Tartarorum princip
qui ipsius nomine multa cum fal
impertirent. Ij ipso die Nati
tis Christi fuere cum Rege Lu
co sub sacrificio in Ecclesia,
prandium in aula eius: itidemque
festo Epiphaniæ: nec poterat
animaduerti, quod à Christian
more discreparent. Literæ
iussu Regis in sermonem latinum
uersæ sunt. Cumque Rex dilige
de ipsorum principe, & rebus
tarorum ex ijs percontatus esset
dem dimisit eos, adiunctis
cum literis & muneribus,
Tartarorum Regem, & ipso
principem perferrentur. Misit
per eosdem nuncios suos Regi T
tarorum, quem Cham vocant,
torium è purpura elegantissime
fectum, in quo res gestæ salu
nostri graphicè expressæ visebe
Addidit etiam particulas Cruc
minicæ, literis humanissimè,
gem & Principem adhortans

qui per gratiam suam eos vocasset ad cognitionem nominis sui, illum accurate colerent, & in eius amore semper permanerent. Misit vnà literas suas Odo Legatus Pontificis ad Regem Tartarorum & Principem supradictum, eorumque Prælatos, ostendens eis, sacrosanctam Romanam Ecclesiam cupidissimè eos ceu filios charissimos complexuram, modo fidem orthodoxam constanter retinere, & Christi Vicario morigeros se præbere velint. Huius legationis primarij, à Rege Francorum missi, fuere frater Andreas Dominicanus cum duobus alijs eiusdem instituti fratribus, itemque duo Clerici, & totidem ministri Regis; profectique sunt octauo Kalendas Februarij cum ijs, quos diximus, [nun]cijs Tartarorum. Porrò frater Andreas, quem Rex illis præfecerat, [non] multo post ad Regem literas mi[sit, qu]arum exemplum vnà cum prin[cipi]s Tartarorum literis, Rex ma[tri] suæ Blanchæ in Gallias perferen[das] curauit.

Interea Aegypti Sulthanus, qu
Babyloniæ vocant, vbi compe
Regem Ludouicum in Cypro
bernaturum, rursus Damascum
contendit, per Hierosolymam
ficiscens, in eam curam intentu
posset Alapiæ Sulthanum,& ei
deratos, ad se adiungere; sed
Aegyptij Sulthani malitiam
ignorans,non fuit ausus ei fidem
hibere. Scripserunt autem ma
militum templi, & Marestallus
spitalis Ludouico Regi, Sulth
Babylonicum cum magno exe
venisse in loca Gazæ propinqu
animo, vt sibi conciliaret D
& Alapiæ Sulthanos, metumq
se, ne Ioppem vel Cæsaream
one premat. Scripsit postea
magister ille Regi, quemdam
thani Babylonici Admiraldu
se venisse percontatum de vo
te Regis Francorum, quod D
nus ipsius cuperet cum eo
componere. Ea verò res & R
nobilibus eius valde molesta
maximè quod magister dicer
Sulthano petijsse, vt Admiral

ad ipsum mitteret. Mandauit ergo Rex per litteras Magistro, ne deinceps eiusmodi nuncios iniussu suo admitteret, vel cum eis colloqui ausus esset. Affirmabant enim omnes, eo ingenio Syros esse, vt quantumcumque oppressi, numquã primi velint induciarum mentionẽ facere; sed eousque id differre, donec multa instantia, vt eas faciant, inuitentur.

Eodem tempore quo Rex cũ Regina Margareta coniuge sua, in Cypro morabatur, Armeniæ Rex, eius aduentu comperto, ad eum spectabiles nuncios misit, Archiepiscopum Armeniorum, & alios aulicos, per litteras eius se offerens voluntati: quos ille honorifice excepit. Cum autem didicisset, inter eum & Antiochiæ principem discordiam extitisse, misit ad vtrumque Legatos. Illis vero suos quoq; ad eũ Legatos mittentibus, duorum annorũ pactæ sunt induciæ. Per id ferè tempus venti sunt quidam, qui se dicerent à Soldano Babylonico missos esse, vt Regem Ludouicum & primarios

 eius

eius exercitus viros veneno ene-
rent. Tandem permultæ venere
ues, cum magna militum manu,
in insulis hyemauerant, Inde
bato post Domini Ascensio
mandatum est, vt omnes ad D
atam contenderent. Eodem die
soluit à Cypro, sed vi tempestatis
in Cyprum reiectus est: vbi tu
iunxit illi princeps Achaiæ
magnis subsidijs, itemq; Burgun
Dux. Tum vero dant vela venti
sexto die veniunt in Aegypti
spectum, ac paulo post etiam
miatæ, in cuius portu naues an
fixere. Sed cum viderent in eo
magna esse Turcorum præsidia,
communicato cum proceribus
filio, iussit, die vt altero summo
ne exirent in terram, eamque; eo
occuparent, vbi inter ipsos & V
flu[illegible]ius interesset. Eo ergo die,
nibus in triremes & alias naues
recipientibus, Rex cum Legato
tificis sacrosanctum gestans Cru
nudam & apertam, in cymba
batur; iuxta eum præcedentib
alia cymba beati Dionysij vexill
fratribu

fratribus quoque illius & alijs nobilibus, & sagittarijs comitantibus: atque ita in terrã egressi sunt, multis in hostes contortis telis, qui eos arcere magna vi nitebantur. In ea concertatione pene nulli Christianis vulnerati sunt: permulti autem Saraceni, & eorum equi interfecti, & in ijs tres proceres.

Eodem die profligatis Saracenorũ triremibus, Christianorum triremes fluuij ostia occuparunt. Hisce iam prosperis initijs feliciores etiam successus Dominus adiecit. Perterritis enim, qui intra vrbem erant, Saracenis virtute diuina, omnes in fugam versi, ex vrbe excesserunt, instructis prius ignibus, quibus vrbs conflagraret. Multi itaque è castris regis per pontem naualem, quem integrum reliquerant Saraceni, oppidum ingrediuntur: Rex quoque certior factus, nonnullos è suis promittit, fixis tentorijs suis ad pontem, vt si ita res posceret, suppetias ferret. Multus ibi commeatus repertus est, ita vt multi affirmarent, eam ciuitatem

vi capi minimè potuisse. Prospexe
enim sibi in longum tempus Sara
ni, ita vt diuino potius miraculo
victoria tribuenda sit. Deinde
ex ciuitate à mortuorum cadau
bus repurgata, igneque extincto,
gatus Pontificis cum Patriarcha
rosolymitano, cum Archiepisco
Episcopis, & magna parte co
qui conuenerant, itemque Lu
cus Rex cum permultis alijs,
pedibus, præsente Rege Cypri
non paucis nobilibus, in Vrbe
gressi sunt: cumque Legatus
quandam prophanatam reconci
set, & gratias egissent Deo, in
rem sanctissimæ Matris Dei,
dem Legato sacrificium oblat
Rex autem constituit, Deo
volente, illic Canonicorum in
re collegium, qui Domino
rent. Capta est Damiata, qu
lii Eliopolim vocant, anno
redempto millesimo ducen
quadragesimo nono: mansi
lic Rex tota æstate cum
Christiano, donec fluuius de

ret, qui exercitui periculum allaturus videbatur.

Eodem anno sub finem mensis Iunij Alphonsus Pictauorum Comes, & Regis Ludouici frater, matre Blancha ad Regni defensionem relicta, iter ingressus est cum copioso milite, & sub finem Octobris ad Damiatam applicuit. Inde die Nouembris vicesimo Rex Ludouicus, tam nauali, quam terrestri exercitu instructo, relicta Damiata, contra Saracenos mouit, qui tum apud Massesam, quam quidam Pharamiam vocant, frequentes conuenerant. In eo itinere non parum detrimenti illatum est Saracenis. Deinde cum ventum est ad pugnam paulo ante Christi natalem, multi ex eis caesi sunt, complures Nili aquis extincti. Postea transmisso flumine non sine ingenti periculo, rursus cum eis Christiani confligentes multos trucidarunt, neque sexui, neque aetati parcentes. At ubi Saraceni didicerunt nostros temere progredi, resumunt animos, & in Christianos impetu facto, magnam ... nobilium edunt stragem, in qui-

quibus Robertus Atrebatẽsis Com
frater Ludouici Regis. Tandem
men nostris eo die victoria ce
proxima luce, iubente Rege, pl
è christianis flumen transgressi, Sa
cenorũ euerterunt machinas, & p
tes nauales instituerũt, vt possent
stri facile fluuiũ transire. Nõ diu
Saraceni, collectis viribus, om
parte in Christianos summa v
contentione irruunt; sed magno
mero prosternuntur. Post dies
quot in castra eorum venit Sul
Aegyptij filius, (iam enim pater
obierat) quæ res auxit animos
cenorum. At Christianorum re
culto Dei Omnipotentis iudicio
teriores reddebantur, multis eo
morbo absumptis, ita vt ex trig
duobus millibus vix millia sex
perefsent. Magna enim comm
penuria laborabant, nec pauci f
& inedia periere, Saracenis
obsidentibus, ne posset à Dam
commeatus aduehi in castra R
Ea res coegit eos Damiatam rep
Die quinto Aprilis, illis iam

ciſcentibus, Saraceni cum maximis copijs in eos incurrunt, ipſum Ludouicum Sanctiſſimum Regem, & duos fratres eius Alphonſum & Carolum capiunt, cum multis alijs, eosque in carceres conijciunt, multo fuſo Chriſtianorum ſanguine, Deo id fortaſſis propter quorundam peccata permittente, vel etiam vt pijſſimi Regis virtus & patientia illuſtrior appareret.

Porro autem ſceleratiſſimi illi, & impuri Saraceni præter contumelias in Saluatorē noſtrum iactatas, Chriſtianis inſpectantibus Crucifixi effigiem flagellis verberarunt, & per ſummam ignominiam impie eam conſpuentes, in Chriſtianæ religionis dedecus, pedibus conculcarunt. Poterat ſane facile elabi ſanctus Rex cum illi ad manū eſſet nauis, ſed ſpōte illis ſe capiēdum obtulit vt poſſet captiuos Chriſtianos, quorū erat ingens numerus, redimere. Egit poſtea apud Regē Sulthanus minacibus verbis de paciſcēdis induciis, de reſtituenda Damiata, de præſtandis damnis

sarciendisque sumptibus, quos fe-
cisset ipse à capta Damiata. Tand-
initæ sunt induciæ decennales
conditionibus, vt Sulthanus Reg-
Ludouicum, & captiuos Christi-
omnes è suis ditionibus liberos à
dimittat: vt Christiani retineant
ea aliquot terræ sanctæ; Porrò
Ludouicus restituat Damiatam,
pro factis in illud bellum impe-
octo millia Byzantiorum, reddat
captiuos Saracenos omnes. His
fectis inducijs, Sulthanus dum
exercitu Damiatam proficiscitu-
quibusdam è suis, frustatim gla-
conciditur: moxque grandi nu-
properant Saraceni ad Regis L-
uici tentorium, illum & Chri-
nos omnes iugulaturi. Sed imm-
Saluatoris virtus eorum animos
git, mutataque scelerata volun-
postulant à Rege, vt stet pactis
ventis. Rex cum cum nulla esset
andæ Damiatæ spes, maluit p-
sci cum illis inducias, quàm &
Christianos omnes perdere.
ad certum diem Damiata illis
tur, Rex, & fratres eius, & nobi-

Franciæ, ditionis Hierosolymitanæ & Cypri, è carcere dimittuntur. Sperabat iam pius Rex, fore vt etiam reliqui captiui, vti conuentum erat, à Saracenis dimitterentur: sed cū diu expectasset ex duodecim millibus ægre quadringentos recepit, impijs illis Saracenis fidem iureiurando firmatam violantibus: qui etiam de cæteris rebus nihil voluere remittere & quod est longe immanius, egregios quosdam iuuenes Christianos è captiuis illis, coegerunt impurissimi Mahometis profiteri sectam, Christiana religione abiurata. Imposuerant enim nudos enses ceruicibus eorum, & si qui nollent eis consentire, illos iugulabant. Ex ijs quidam imbecilliores, à Christo ad Mahometem defecerunt: alij coronas martyrij, contempta morte, reportarunt.

Cernens autem Ludouicus Rex Saracenos venire contra induciarum fidem, consuluit nobiles suos, & milites religiosos, quid agendum sibi ipsis videretur. Illis magna ex parte asserentibus, siquidem nunc remanerent, terras illas & captiuos in sum-

mum discrimen venturos : sin autem maneant ad tempus aliquod, posse inde vtilitatis nonnihil accidere Christianis, præsertim quod inter Aegyptium, & Alapianum Sulthanos acerba extaret simultas : Rex pius maluit hærere in Syria, quam res Christianorum, & ipsius Christi, in ea desperatione tantoque discrimine relinquere. Alphonsum vero & Carolum fratres suos ad Reginam matrem consolandam remisit in Gallias. Acta sunt hæc anno Christi millesimo ducentesimo quinquagesimo. Quis vero hic non agnoscat stupendum præpotentis Dei miraculum, gentem illam ferocissimam parere tanto Regi, & gentem cupidissimam Regem opulentissimum soluere captiuitate pro longe minori pretio, quam obtinere potuissent? Rex autem quinque deinde annis mansit in Syria, nec ociose, sed multos Saracenos ad Christi religionem traducens, multos captiuos redimens, & vrbes aliquot [illegible]

[illegible]

[illegible]

ſtra egregiè communiens. Offendit tum apud Sidonem permulta cæſorum Chriſtianorum corpora iam putentia, non pauca à feris belluis lacerata. Ea proprijs manibus ſepeliuit humiliter & deuotè, vſus opera quorundam è ſuis, qui illorum fætorem vix ferre potuerunt. Quotidie autem mane flexis genibus Dauidicum Pſalterium recitabat. Poſtquam autem reſciuit de obitu matris Blanchæ; nobilibus ipſius id conſulentibus, in Gallias reuerſus eſt. Cum ergo nauigarent, tertia nocte nauis, quæ Regem habebat, bis tanta vi appulſa eſt ad rupem, vel terræ lingulam, vt nautæ & alij illico ſubmerſum iri putarent. Ea concuſſione excitati ſacerdotes, clerici, & cæteri, ſanctum Regem inuenerunt coram ſacroſancto Chriſti corpore deuotè orantem: omneſque in ea fuere ſententiâ, mortis tam præſens diſcrimen, eius meritis & precibus ſe euaſiſſe.

Inde

Inde in Franciam reuersus Rex, su-
ma omnium gratulatione excipitur,
atque ab eo tempore magis, magisq;
de virtute in virtutem proficiens, ad
omnimodam vitæ perfectionem per-
uenit. Etsi vero ab infantia cum illo
creuerat miseratio, deinceps tamen
euidentius eam declarauit in affli-
ctos & inopes, quibus omnibus pro
viribus opitulabatur. Iussit enim ex-
trui domos hospitales, monasteria
religiosorum, & in diuersis regni su
locis multas quotannis distribui pe-
cunias iis, qui maiori pressi inop
videbantur. Multa Dominicanor
& Franciscanorum condidit cœ
bia à fundamentis, multisque al
pauperibus religiosis Ecclesias & æ-
dificia opportuna construxit, larg
additis eleemosynis. Cæcis in q
libet ferè ciuitate & castello re
sui, domos ipsis congruas & op
tunas benegnissimè attribuit, c
illis prouentus assignans. Non p
ca diuersorum ordinum mona
rum cœnobia ex integro extru
magnis ea redditibus instru
quibus etiam non raro mira hu
litat

Fratris & charitatis officia exhibuit, suis manibus humiliter ac deuote seruiens ægrotis. Cum veniret Parisios, aut ad alias Vrbes, domo hospitales, in quibus magna erat male habentium copia, humanissime inuisens, nulliusque morbidi deformitatem, aut sordes refugiens, infirmis omnibus, flexis genibus fercula offerebat. In Abbatia Regij Montis, Cisterciensis ordinis, quam ille magnifice in primis & condidit, & ditauit, vt res ipsa testatur, crebro id genus officia præstitisse fertur. Erat ibi monachus quidam leprosus, quē fœdus ille morbus horridum & abominabilem reddiderat, naso eius & oculis plane corrosis, & exesis. Ei sanctissimus Rex prandenti in os cibum & potum inferebat, absque vlla abominatione officiosissime illi inseruiens genibus flexis, ita vt Abbas, qui tum aderat, & vix id intueri sustinebat, in gemitus & lachrymas prorumperet.

Quamuis autem nulli indigenti sua benignitate non ferret opem, at illis

illis tamen qui diuino cultui & f
luti animarum vacarent, liberali
& crebrius eleemosynas præstab
solebatque dicere nonnunquam f
miliaribus suis de magnis illis ele
mosynis, quas conferebat quota
nis Parisijs in fratres Dominicano
& Franciscanos: O Deus, quàm be
ne collocatæ sunt hæ eleemosyn
in tot tantosque fratres, ex toto or
be terrarum Lutetiam aduentante
vt quod hic ex diuinis scriptur
hauriunt, in totum mundum effun
dant in honorem Dei, & salutem a
nimarũ. Alias eius tum annuas, tu
quotidianas eleemosynas quis vel
numerare queat.

Præcipua vero deuotione sanct
venerabatur reliquias, cultumque
Dei, & honorem Sanctorum sem
per amplificare nitebatur. Parisijs
in palatio Regali sacellum elegan
tissimum extruxit, in quo sacrosan
ctam Domini Iesu coronam spine
am, magnam sanctæ Crucis port
onem, ferrumque lanceæ, quo Sal
uatoris latus fodit, admodum reue
renter reposuit cum multis aliis re

liqui-

liquiis, quas à Constantinopolitano Imperatore immenso labore, & magnis impendijs acceperat. Cùm in Ecclesia diuina officia persoluerétur, nullius admittebat colloquium, nisi aut necessitas cogeret aut euidens vtilitas id poscere videretur: sed neque sic tamen, nisi breuiter & succinctè, ne ipsius lachrymæ, & pietas siue deuotio interturbarentur. Nam instar Hieremiæ, in precibus suis & exercitiis pietatis lachrymarum fontē sitiens, suo confessario quandoq; in familiari colloquio fatebatur, nonnunquam sibi oranti diuinitus datas fuisse lachrymas, quæ per genas in os influentes, non solum cor, sed etiam os ipsius gustu suauissimo affecissent.

Tanta reuerentia sanctæ Crucis signum prosequebatur, vt si illud humi expressum vidisset, calcare pedibus ausus non esset: exegitq; à multis cœnobiis, ne deinceps in suis monasteriis permitterent illud in pauimento effingi: & sicubi iam humi effictum esset, id penitus abole-

aboleient. Quam vero reuereter a-
nis singulis in parasceue ad adoran
dum sanctæ Crucis lignum, solu
capillis, flexis atque etiam nudis ge
nibus accesserit, testantur eorum o
culi, qui tunc eum sine lachrym
conspicere non potuerunt. Illū di
in quo, vt paulo ante diximus, sacr
reliquias à Constantinopolitano Im
peratore acceptas, in palatij sace
lo collocauit, annua voluit solem
nitate celebrari, idque triduo; ita v
primo die diuina officia peragere
Dominicani, secundo Minores, ter
tio alij Monachi: atque ad eam r
magnas à Sede Apostolica condo
tiones siue Indulgentias impetra
Cum Saraceni ab eo exigerent
quæ cum ipsis pactus erat de nume
randa pecunia pro sui & Christia
norum liberatione, ea conditione fi
maret, vt testaretur, se velle Chri
fidem abiurasse videri, si non stare
promissis prorsus abhorruit, dice
Etiam si corpus occidatis, anima
occidere non potestis. Sed cum qu
dam è suis dicerent, Sine peccato

ta eum iurare posse: placide respondit: Ego vero vsque adeo hæc verba de neganda fide exhorreo, vt ea ore exprimere non possim. Orabant ſeũ quidam, cum esset in locis transmarinis, vt nobilem quendam Saracenum, qui recens Sulthanum interfecerat, militem crearet: at ille respondit. Absit à me, vt vel pro seruãda vita, vel morte declinanda, quemcunque à Christiana religione alienũ baltheo militari donare velim.

In regni administratione eam prudentiam, & auctoritatem adhibebat, vt sine acceptione personarum controuersiis quorumcumque diligenter excussis, iustam ferret sententiam. Consiliarij eius & regni proceres, cernentes eum sapientia Dei præditum, & syncere, atque ex animo diligebant illum, & non mediocriter verebantur. Cum autem formidaret pius Rex, causas pauperum non magnæ illis curæ esse, vt minimum, bis hebdomadibus singulis in loco publico residens, audiebat eorum querelas:

& tum

& tum iustitia, tum misericordia eas expendens, celeriter illos expediebat. Duella, vt quæ iure essent vetita, ad nullius preces admittere voluit: sed alia ratione, quæ iuri consentanea esset, etiam magnatum maleficia castigabat. Et vt vsurarum immanis vorago obstrueretur; statuit, vt eos, qui per litteras Iudæis, aut alijs publice vsuras exercentibus se obligassent, non cogerent ad solutionem Iudices. Et quia verissimè dixit Esaias; *Erit opus iustitiæ, pax*,
Esa 32 DEVS iusto & pio Regi pacem & Regno tranquillitatem præstitit.

Habebat hoc peculiare à DEO munus, vt, qui inter se discordia laborarent, eos vtplurimum conciliaret. Quàm fuerit autem DEO grata tanti Regis summa humilitas, Rex Regum omnium CHRISTVS Deus euidenti miraculo declarauit. Comes Gelriæ nuncium cum litteris miserat Parisios, illicò reditu-

rum

rum; Ex eo reuerso sciscitabatur Comes, num Regem Franciæ Ludouicum vidisset. Tum ille subsannans, collumque contorquens: Vidi, inquit, vidi illum miserum papilardum Regem, ad scapulas capitium gestantem. Vix verba finierat, & facies eius retrorsum acta, ita contorta permansit. Tandem post multorum annorum curricula, quibus se omni virtute exercuit sanctus Rex, certa ad eum fama allata de vastatione & periculis terræ sanctæ, instar Ma- 1. Mach. 2.
tathiæ cum filijs suis mala gentis Christianæ, & sanctorum ferre non sustinens; DEO ipsum permouente, alteram suscepit nauigationem cum tribus filijs comitibus, itemque cum regni proceribus, & nobilibus, multaque populi frequentia. Cumque iam naues conscensuri erant, filios suos blando vultu aspiciens, & primogenitum speciatim appellans, ait, Vide, fili, vt ego iam grandæuus secundo hoc

do hoc iter capessam, quando [illegible]
etiam Regina mater tua prou[illegible]
ętate est, & nos regnum nostr[illegible]
ssensu meo, absque vlla pe[illegible]
rbatione obtinemus, diuitijs [illegible]
litijs, & honoribus, quantum
est, affluentes. Vide, inquam
Christi, & Ecclesię eius ca[illegible]
non parcam senectuti meę, nec [illegible]
flectat desolatio matris tuę, [illegible]
tias & honores contemnam [illegible]
pesque meas pro Christo im[illegible]
dam. Vide, vt te & fratres [illegible]
& sororem primogenitam m[illegible]
ducam, simul etiam quartum fil[illegible]
ducturus, si aliquanto ma[illegible]
esset ętate. Hęc verò ide[illegible]
audire volui, vt cum post [illegible]
meum ad regnum pertigeris, [illegible]
Christo & Ecclesia, atque fide [illegible]
tholica tuenda, nulli rei p[illegible]
non vxori, non liberis, non [illegible]
no. Volui enim & tibi & fr[illegible]
tuis, de meipso prębere exemp[illegible]
vt si res postulet; vos simil[illegible]
ciatis.

PAGINATION INCORRECT

Itaque anno Domini millesimo ducentesimo septuagesimo, Kalendis Martijs, Ludouicus Rex Christianissimus, nihil fractus superiorum temporum laboribus & expensis, quas in priori expeditione fecerat; cum tribus liberis, Philippo, Ioanne, Petro, è Massiliæ portu soluit, adiuncto etiam sibi Nauarræ Rege, & permultis Ecclesiarum præfectis & nobilibus. Vt autem faciliùs terram sanctam recuperare possent, consultissimum eis visum est, vt Regnum Tunetanum, quòd magna in Syriam nauigantibus obijceret impedimenta, ante omnia in suam redigerent potestatem. Iam ceperant portum Carthaginis, qui Tuneto haud procul abest, & ecce morbus, qui illo anno ijs in locis mirè grassabatur, in Christianorum exercitum inuadit, ex Regis filijs tollit Ioannem, tollit ipsum quoque sanctissimum Regem cum multis è nobilitate & plebe. Quàm sanctè autem & piè à vita migrarit Christianissimus Rex, gener eius Nauarræ Rex Tusculano Episcopo perscripsit. Nam correptus

morbo, non cessauit laudare De[...] sæpè illam oratione interferens: [...] *nos Domine prospera mũdi despicere* [...] *nulla eius aduersa formidare.* Et pro [...] lis, quos secum adduxerat, ita or[...] *Esto Domine plebi tuæ sanctificat[...] custos.* Morti propinquus, voluit [...] corporis Christi sacramento mun[...] Cumque sacerdos id ei ostende[...] perquireretque, nũ crederet ibi [...] filium Dei, respondit minus apud [...] habere dubij, quàm si videret Ch[...] stum in ea forma, qua ascendit in [...] los. Iam supremum trahens spiri[...] suspiciens in cælum, ait: *Intro[...] domum tuam Domine adorabo ad tem[...] plum sanctum tuum, & confitebor [no]mini tuo.* Quibus dictis, felicis[...] obdormiuit in Domino.

Eius morte non mediocriter [con]sternato Christianorum exerci[tu], Saracenis lætantibus, Carolus [Sici]liæ Rex, in bellis strenuus, cum [...] milite aduenit, animosque Chri[stia]norum confirmauit. Etsi autem [...] plures essent Barbarorum, [...] Christianorum copiæ; [...] tamen [...] fuere cum nostris instructa [...]

que acie committere, sed leuib. prælijs & crebris excursionibus non mediocriter vexarunt Christianos. Tandem obsidione pressi à nostris, coacti sunt pacem petere, quæ his potissimùm conditionibus confecta est, vt omnes Christiani, qui in eo regno captiui tenebantur, abirent liberi: & vt Dominicanis & Franciscanis, atque alijs libera esset facultas toto illo regno Christum prædicandi, credentesque baptizandi, vtque Rex Tunetanus Regi Siciliæ annuum tributum quadraginta millium aureorum persolueret.

Obijt autem pijssimus Rex Ludouicus vicesima quinta Augusti, & tũ in vita, tum post obitum multis claruit miraculis. A Bonifacio Pontifice, eius nominis Octauo, in Sanctos relatus est. Robertus Gaguinus libro septimo de gestis Francorum testis est, in archiuis Caroli Quinti Regis Gallorum repertam esse chartulam præceptorum, quæ hic sanctus Rex filio suo primogenito, dum Tunetum obsideret, dictauit & scripsit: eamque ex Caroli thesauro receptam,

Girardum de Mõtaguto regium scribam Carolo exhibuisse anno salutis millesimo trecentesimo sexagesimo quarto. Ea præcepta & institutiones habentur etiam in manuscriptis codicibus, vnde nos ea stylo mutato descripsimus.

Institutiones sanctissimæ, Philippo primogenito filio à S. Ludouico Rege sub mortem propositæ.

FIlli mi, ante omnia diligenter in eam curam incumbe, vt diligas Deum: nemo enim potest esse saluus, nisi Deum amet.

Caue ne vnquam admittas peccatum mortiferum: sed omnia potius ferre velis genera tormentorum, quàm aliquam talem perpetrare culpam.

Cùm aduersa accidunt, feras æquo animo, & cogita te commeruisse: atque ita lucrum tibi inde accedet.

Cùm rebus prosperis frueris, humiliter agas gratias Deo, ne inde animo elatus efficiaris deterior, vnde te oportuit fieri meliorem.

Crebrò confitearis peccata tua, deligasque tibi sapientes confessarios, qui te posʃint inſtituere & docere, quid agere, quid vitare oporteat : & coram illis ita te compares, vt audeant ſyncerè te reprehendere, & vitia tua indicare tibi.

Officium diuinum deuotè auſcultes: faceſſant ibi fabulæ & nugæ, nec oculi huc atque illuc circumferantur : ſed ores DEUM ore, & etiam meditando corde, idque præcipuè ſub ſacrificio poſt peractam conſecrationem.

Animo ſis pio & humano erga pauperes & calamitoſos homines, illisque pro viribus opituleris.

Si quid angat animum, id mox explices confeſſario tuo, aut alicui viro bono : ita fiet, vt faciliùs id feras.

DA operam, vt quorum vteris cōſuetudine & familiaritate, ij ſint homines probi & integri, ſiue religioſi illi ſint, ſiue ſæculares, & cum illis libenter miſce colloquia : porrò nequam & improborum virorum commercia deuita:

Sermones, qui fiunt de Deo, publicè & priuatim lubens audias, preces quoque & condonationes, siue indulgentias studiosè expetas.

Amato bonum, odito malũ omne.

Vbicunque fueris, nemo ausus sit quicquam eiusmodi te præsente eloqui, quod alliciat ad mortiferũ peccatum, aut alterius famæ deroget: nec tu vnquam de vllo malè loquaris obtrectandi animo.

Non patiaris quemquam, te audiente, peruersè de Deo, aut sanctis eius loqui, nec id finas impunè abire.

Crebrò gratias agas Deo pro bonis omnibus tibi ab illo collatis, vt dignus fias potioribus eius beneficijs affici & augeri.

In administranda iustitia sis rectus & seuerus, & ita vt leges præscribũt, eam exerceas erga subditos, neq; ad dexteram, neque ad sinistram deflectens, pauperumque querimonias nõ reijcias, donec veritas innotescat.

Si quis habeat aduersum te querelam aut controuersiam, semper ab illo stes contra te ipsum, donec rem cert-

certam compereras. Ita enim fiet, vt consiliarij tui fidentiùs iustam ferãt sententiam.

Si quid posside as rei alienæ, etiãsi id acceperis à maioribus tuis, incunctanter restituas iusto possessori, vbi certò id constiterit. Sin autem dubia res est, cura, vt viri sapientes accuratè & sine mora inquirant. Id enim vel maximè studere debes, vt qui sunt in ditione tũa, pace & iustitia fruantur, in primis homines religiosi, & qui in clero sunt.

Parentibus tuis debes amorem, reuerentiam & obedientiam. Beneficia ecclesiastica non conferas, nisi bene dignis, & qui nulla eiusmodi beneficia habeant, idq̃ue ex consilio bonorum virorum.

Bellum, pręsertim aduersus quemlibet Christianum, sine multo consilio vide ne suscipias. Si necessitas cogat suscipere; ecclesias & insontes nullo patiaris damno affici.

Si qua existat vel tibi, vel subditis tuis contentio, vel bellum, quoad poteris, componere & sedare coneris.

Vide vt bonos habeas prætores & magistratus, & de illis solerter inquiras, vti se gerant.

Semper sis addictus & deuotus Romanæ ecclesiæ, eius Pontifici haud secùs, atque spiritali patri te morigerum præbeas.

Da operam, vt impensæ tuæ moderatæ sint, & rationi consentaneæ.

Sub finem hortor & adiuro te fili mi, si me contigerit ante te migrare ex hac vita, vt toto regno Franciæ pro anima mea cures offerri Deo preces, & Missæ sacrificia.

Ad extremũ, fili charissime, quidquid boni potest bonus & pius parẽs precari filio suo, id ego precor tibi: Sacrosancta Trinitas & sancti omnes seruent te ab omni malo, præstetque tibi Deus gratiam rectè semper agẽdi, & ipsius faciendi voluntatem; ita vt ille per te honoretur; & nos possimus post hanc vitam pariter esse cũ illo, eumque contemplari & laudare per infinita sęcula sæculorum, Amen.

S. Ludouicus natus est anno Domini 1214. obijt anno 1270. Regnauit annis 44. in sanctos relatus an. 1296.

VI.

VITA B. AMADEI TERTII DVCIS SABAVDIAE.

AMadeus Sabaudiæ Dux tertius natus eſt ex Ludouico Duce Sabaudiæ ſecundo, & Anna filia Iani Regis Cypri, anno à partu Virginis milleſimo quadringenteſimo trigeſimoquinto. Hic nondum infantiam egreſſus ſponſus deſignatus fuit Iolandæ filiæ primogenitæ Caroli ſeptimi Chriſtianiſſimi Galliarum Regis. Adoleſcens, ac penè puer initium operum ſuorum ſemper ab oratione ducebat: neque antea cum hominibus agere ſolebat, quã diuino Miſſæ ſacrificio audiendo, & conciliando ſibi numini operã dediſſet. Et quoniam in itinere ſpiritualis vitæ multa occurrunt pericula, partim à naturæ fragilitate, partim ab inuidentia, & aſtutia dæmonum, ducem elegit non minùs ſanctum, quàm doctum, eumque perpetuò ſibi adeſſe voluit, vt eius

consilio, & admonitione regeretur. Is fuit Magister Ioannes Fuzonius Ordinis sancti Francisci, ex Monte regali, vir æquè doctus, ac sanctus. Hunc virum, vt parentem coluit, vt magistro fidem habuit, & cum eo negocia animæ suæ omnia liberrimè communicabat. Quod verò attinet ad naturalia, siue Dei dona, siue naturæ vitia: cum venustate corporis coniunctã habebat incredibilem facilitatem, & comitatem; sed cum his bonis admiscuit diuina prouidentia morbum incurabilem, & fœdum, qui dicitur epilepsis, siue morbus comitialis: quod flagellum vir Dei, non vt flagellum, sed vt frænum ad peccata multa vitanda sibi à Deo Patre amantissimo datum existimabat, & fatebatur. Cùm enim subirent animum, quæ illum extollere potuissent, opes, honores, potestas, imperium; mox aderat medicina à Deo parata, morbus epilepticus, qui tumorem animi comprimebat, & ipsum totum hominem abijciebat. Itaq; non raró famulos suos, ipsi compatientes dulcissimè consolabatur

labatur dicens, Deum magis homini propinquare, cùm eum flagellat, quā cùm consolatur. Id quod est consentaneum diuinis literis, in quibus legimus dictum fuisse Tobiæ ab Angelo sancto, *Quia acceptus eras Deo, necesse fuit, vt tentatio probaret te.* & in psalmo legimus: *Cum ipso sum in tribulatione.* & Apostolus dicit, *Quem diligit Dominus, castigat: flagellat autem omnem filium, quem recipit.* & alius Apostolus addit, *Omne gaudium existimate fratres cùm in tentationes varias incideritis.* Sed his omissis ad historiam reuertamur. Tob. 12. Psal. 90. Heb. 12. Iacob. 1.

Cùm ad annum ætatis octauum decimum peruenisset Amadeus, hortante patre, Iolandam sibi olim desponsatam accepit vxorem; sed ad sacramentum coniugij non sine multis precibus se præparauit, vt eius solita pietas, & patris spiritualis admonitio, & doctrina requirebant. Vixit autem cum vxore tam pacificè, & concorditer toto vitæ suæ tempore, vt planè intelligi posset auctorem huius coniugij non alium fuisse, quàm Deum. Interim accidit,

permissione diuina, vt virtus optimi Principis magis elucesceret; vt fratres eius, videntes eum à patre plùs omnibus diligi, inuidētiæ morbo adurerentur. Et res in apertum bellū erupisset, nisi Ludouicus Dux, & pater, cum Rege Galliæ egisset, vt Philippus, vnus ex fratribus, & cæteris ardentior, carceri manciparetur. Sed sicut fratres Amadei imitati sunt fratres Iosephi Patriarchæ, in ipso Iosepho sine vlla causa iniusto odio prosequendo: sic & pius Amadeus imitatus est incredibilem charitatem sanctissimi Iosephi, in reddendo bona pro malis, & vincendo in bono malum, vt Apostolus iubet. Vix enim Ludouicus pater obierat, & Amadeus in Ducatu successerat: cùm Philippum fratrem è carceribus liberari curauit, nec per Legatos id effecit, sed ipse in Gallias profectus, cum Rege non solùm egit, vt Philippus è carcere educeretur; sed etiam curauit, vt Margareta filia Ducis Borbonij fratri suo Philippo in matrimonium coniungeretur, & ipse partem imperij sui eidem donauit.

Rom. 12.

Heroi-

Heroica planè charitas, & Christianissima virtus, sic diligere inimicos: hoc est esse verissimum Christi discipulum, & imitatorem. Nam ne ipse quidem Patriarcha Iosephus ad hunc apicem charitatis peruenit, vt fratres suos, à quibus venditus, ac penè necatus fuerat, ad partem sui principatus admitteret.

Sed ea quæ dicta sunt de charitate sanctissimi Ducis Amadei erga fratres ingratos, & malos, ab ijs, quæ dicenda restant, superantur. Philippus Ducis Amadei germanus, non contentus honore, quo eum Dux affecerat, iterum in hostem ex fratre mutatus, coacta militum armatorum multitudine arcem, in quam se Dux contulerat, circumdare, eamq; vi capere aggreditur. Sed Amadeus verissimè Deum amans, & propter Deum inimicos etiam diligens, & assuetus reddere bona pro malis, atq; in adiutorio Dei confidens; aperiri iussit portas arcis, & ad se fratrem armatũ, & minacem vocans, sic piè, sic amanter, sic diuinè locutus est, vt fratrem ab odio, & furore hostili ad pacem, &

charitatem verè Christianam, & verè fraternâ conuerterit. Sic triumphauit triumpho nobilissimo de hoste generis humani, cuius proprium est serere inimicitias etiam inter amicos, & fratres.

Extincta inimicitia cum fratre, exorta est sinistra quædam opinio inter magnates de imperitia Ducis ad regendos populos: propterea quòd nimiùm sollicitus videretur de spiritualibus exercitijs, & de pauperibus subleuandis. Sed hanc sinistram opinionem prudentissimo consilio facilè superauit, & extinxit. Instituit enim iter in Gallias, vt cognatum Regem viseret: atque ad hoc iter inuitauit maiorem partem Principum suorum. In eo itinere multis in locis honorificentissimè exceptus fuit vt cognatus Regis; & cùm ad Regem peruenisset, incredibile est, quantis honoribus affectus fuit tum ab ipso Rege, tum etiam ab omnibus Principibus nobilissimi illius Regni. Ex eo didicerunt aulici Ducis, quàm magnifacere deberent Ducem suum, quem tanti fieri ab vniuerso Gal-

Re-

Regno ipsi vidissent. Itaque ab eo tẽpore nemo ausus fuit reprehẽdere pietatem Principis sui, quam admirari, & de qua gloriari, si quid saperent, omnino deberent.

Quòd autem Amadeus non abhorreret ab armis, quãdo iusta causa bellandi se offerret; docuit infelix exitus Constantini vltimi Imperatoris Græcorum. Ferunt enim tunc Amadeum Ducem magno zelo misisse in Peloponessum exercitum satis copiosum, vt ea regio à Turcarũ furore defenderetur. Et cùm paulò pòst Pius secundus Pontifex Maximus in Concilio Mantuano præsidens vocaret Principes Christianos ad bellum sacrum contra Mahometanos, ipse in primis adfuit promptus ad opes & vitam, si opus esset, pro Christi religione profundendas. Quod etiã facilè cognosci potuit, quãdo Iacobus Nothus Nicosiæ Episcopus, dimissa dignitate Episcopali, adhæsit Soldano Aegypti, & Ludouico à Sabaudia Rege legitimo expulso, Regnum Cypri inuasit. Tũc enim magno ardore animi Ama-

deus

deus coegit exercitum, vt Regnum, si posset, recuperaret; præsertim cùm Carlotta Regni hæres ad eum venisset. Sic enim decebat, vt pijssimus Princeps proprias offensiones ex fraterna charitate facilè condonaret; sed offensiones Dei, & Reipublicæ Christianæ pro viribus vlcisceretur.

Sed vna in re videtur hic sanctissimus Princeps planè excelluisse: ea est misericordia erga pauperes. Non enim surda aure audiuit Dominum
Matth. 25 dicentem, *Venite benedicti Patris mei. Esuriui enim, & dedistis mihi manducare.* & quæ sequũtur: & Salomonem
Prou. 19. qui ait, *Fœneratur Domino, qui miseretur pauperis.* & Angelum dicentem ad Tobiam, *Eleemosyna à morte liberat, & ipsa est, quæ purgat peccata, & facit inuenire misericordiam, & vitam*
1. Tim. 6. *æternam.* Et denique beatum Apostolum admonentem diuites, vt facilè tribuant, & communicent opes suas, & thesaurizent sibi fundamentum bonum in futurum, vt apprehendant veram vitam. His, & alijs id genus Spiritus sancti oraculis eruditus

opi-

optimus Princeps in pauperes alendos, & vestiendos liberalissimus erat; neque contentus erat solo ministerio famulorum in pauperibus reficiendis, sed ipse proprijs manibus ad mensam illis ministrabat; certus, se Christo in pauperibus ministrare, cùm Dominus dixerit, *Quod vni ex minimis fratribus meis fecistis, mihi fecistis.* Matt. 25. Accidit aliquando, vt Legatus quidam à nescio quo magno Principe missus, cum Duce Amadeo colloquẽs, peteret, an non aleret magnã copiam canum venaticorum, de more aliorum Principum; respondit Amadeus, ingentem omnino numerũ canũ optimorum à se nutriri; quos si placuerit videre, sequẽti die, tali hora adesset. Adfuit ille ad horã indicatã: & Dux introduxit Legatũ in proximum triclinium; vnde in subiectam aulæ planitiem prospectus erat. Ibi mensam illi admirabundo oblongã, stratam, & cibis omnis generis refertam, accumbentesque ad eam mẽdicos quamplurimos ostendit, atque hisce hominem verbis affatur, Isti, vir amice, canes sunt, quibus in vita

hac,

hac, cuius breuis, incertaque periodus est, cœlum ego venor, alimentaque mihi comparo, quæ manna omni præstantiora famem mihi in perpetuum sistant. Ac diceti inter alia Legato, inueniri sæpiùs homines improbos, inertesque, qui paupertatem simulent, & mendicando, quàm manibus laborando quæ ad victum necessaria sunt comparare sibi velint; respondit Dux, Nolim, inquit, tam anxiè ista inquirere: nam si in actiones nostras sic inquireret Deus, malè omninò nobiscum ageretur; sed ille pius, & clemens *solem suum oriri facit super bonos, & malos, & pluit super iustos, & iniustos.* Sic & nobis melius est, in tanta multitudine bonorum eleemosynam diuidere in aliquos indignos, quàm dum paucos indignos repellere à nostra liberalitate curamus, plurimis verè pauperibus iniuriam faciamus.

Neque verò solùm in pauperes singulos liberalissimus erat pius Princeps, sed etiam in publicis ædificandis hospitalibus, & monasterijs, & in

in ornandis, & pretiosa supellectile ditandis Ecclesijs, magnificentiam suam, & pietatem ostendit. Vsque ad hanc diem conseruari dicuntur Vercellis pretiosissima sacerdotalia indumenta, quæ pijssimus Dux Amadeus Ecclesiæ sancti Eusebij dono dedit. Suscepit etiam aliquando peregrinationem ad Vrbem, vt viseret loca sancta, quibus Romana ciuitas abundat. Profectus est autem non vt magnus Princeps, sed vt homo incognitus, & cum vestibus peregrinantibus accommodatis, & incredibili humilitate, & religione Ecclesias, & sanctuaria Vrbis obiuit. In eleemosynis solùm largiendis tum pauperibus singulis, tum xenodochijs, & Ecclesijs; non se pauperem peregrinum, sed opulentum Principem demonstrauit. Siquidem magnam argenti, & auri copiam in eiusmodi sancta loca effudit, ac potissimum ad memoriam Principis Apostolorum, non aurum solùm, & argentum, sed etiam gēmas pretiosissimas dimisit. Obiuit postea & aliam peregrinationem cum vxore

re Iolāda ad sacrosanctum linteum, in quo passionis Dominicæ vestigia non sine insigni miraculo impressa cernuntur. Obiuit autem eam peregrinationem non sine magno labore, & fatigatione semper pedes, vt passionis Dominicæ cum ipsa sua coniuge particeps fieret.

Porrò ad eleemosynas, & peregrinationes adiungebat etiam frequētes orationes, & ieiunia: neque desunt, qui existiment, frequentia ieiunia in causa fuisse, vt rariùs morbo illo suo familiari vexaretur. Neque verò religiosæ & piæ exercitationes impediebant eum, quominus conseruaret maiestatem Principis, qualis eum decebat tum in alenda numerosa familia, tum in stipendijs militibus numerandis. Nouerat enim Patriarcham Iosephum, moderatorē Ægypti, & Dauidem Hebræorum Regem, & nostros, Henricum Imperatorem Romanum, & Ludouicum Regem Francorum, sine detrimento pietatis potuisse Regna, & Imperia debita cum auctoritate gubernare. Illud tamen pij Principes, & inci-

noster Amadeus, diligenter curabant, vt ab aula exularent mimi, parasiti, gnatones, inutilia terræ pondera, & multò magis blasphemijs, vel periurijs addicti; neque ij soli, sed etiam mendaces, detractores, rixosi, & alij id genus improbi. Illud autem admirabile est, & propriũ eleemosynarum emolumẽtum; quod cùm tam liberalis, & quasi prodigus videretur Dux Amadeus in eleemosynis largiendis: tamen fratribus plurima largitus est, & sororibus dotes statui ipsarum congruentes dedit; & nulla noua populis vectigalia, vel tributa imposuit. Sic tamen ærarium, quod inane repererat, cùm regnare inciperet, repleuit, vt iurisdictiones varias redemerit, quas Principes superiores coacti alienauerant. Itaque verum est, non solùm in vita futura, sed etiam in præsenti, quod Sapiens scriptum reliquit, *Qui miseretur pauperum fœneratur Deo.* *Prou 19.*

Ad has virtutes sancti Ducis accessit diligentissima cura præponendi in omnibus ciuitatibus optimos Iudices, quos videlicet ipse nosset simul

mul valdè peritos, & valdè probos. Nam & probitas sine scientia parum prodest, & scientia sine probitate multum obest. Denique accessit eximia patientia in aduersis. Quæ virtus virtutes omnes perficit. quod

Iac. 1. sanctus Iacobus docet, cùm ait: *Patientia opus perfectum habet*: cuius

Serm. de Patientia. rei rationem reddit sanctus Cyprianus, cùm demonstrat, sine patientia nullam virtutem, ac ne ipsam quidem charitatem, diutius posse subsistere. Donauit Deus seruo suo Amadeo filios sex, & filias tres, quæ felix proles dici potuisset, nisi Carolus primogenitus, qui solus idoneus per ætatem erat ad regimen populorum, & in cuius virtute pater non parum acquiescebat; paucis mensibus ante obitum Ducis raptus fuisset. Flagellum hoc Dei non potuit non sentire Dux pater, sed ita sensit, vt continuò diuinæ voluntati acquiesceret.

Agebat iam Princeps optimus annum tricesimumseptimum ætatis, cùm Vercellis in morbum incidit: & quamuis stella crinita, quæ per-

lò antè in cœlo apparuerat, significare crederetur mortem magni alicuius Principis; ipse tamen ab alio diuiniore lumine illustratus constanter prædixit finem vitæ suæ iam propinquare: quin etiam, vt ferunt, diem ipsum signauit, in quo de hoc mundo migraturus esset. Itaque tamquam certò breui moriturus sepulchrum sibi delegit, non excelsum, neque pretiosum; sed congruens vitæ suæ, quam semper duxerat, humile, & vulgare, infra gradus videlicet aræ maioris sacræ ædis sancti Eusebij, quæ est Vercellis, vt non possent sacerdotes ad aram sacram ascendere, quin sepulchrum Principis pedibus calcarent. Quod ego de industria factum reor, non solùm ob amorem humilitatis, sed etiam vt Sacerdotes facilius meminissent animæ ipsius, cùm in ipsa ara pretium nostrum Domino DEO offerrent. Itaque propinquante die ab ipso prædicta, susceptis de more fidelium sanctissimis Sacramentis, nominauit vxorem Iolandam tutricem filiorum, qui tres tan-

tum

tum supererant, & natu maximus se ptennis erat. Deinde vocatis ad se vxore & filijs, & præcipuis Magistratib⁹ cōmendauit illis, quæ ipsi præcipuè semper cordi fuerūt, his verbis: *Facite iudicium & iustitiam, & diligite pauperes: & Dominus dabit pacem in finibus vestris.* Hæc locutus paulò post sanctæ fiduciæ plenus migrauit ad Dominum, die tricesimo Martij anni M. CCCC. LXXII. Mortem eius gloriosam indicauerunt Vercellis, vbi mortuus est, lumina visa supra arcem accensa diuinitùs, & cantus Angelici supra eamdem arcem auditi. Apud Taurinos, vbi fiebant publicæ supplicationes ad Deum pro vita Ducis grauiter ægrotantis, visa est in aere coram multis millibus hominum, sedes sublimissima, ac ipsi Soli æqualis, in qua sedere conspiciebatur Dux Amadeus, luce candidissima circumdatus. Secuta sunt postea miracula plurima, & maxima, quæ gloriam beati Ducis testificabantur. Sed & dum viueret hic beatus Princeps, miraculis claruisse dicitur, præsertim cùm in ciuitate

Pa-

Parisiensi pridie natiuitatis S. Ioannis Baptistæ solemni ritu ad honorem sanctissimi Præcursoris facem admouisset rogo lignorum, vnde magnus ignis excitabatur. Quam quidē cerimoniam Rex ipse peragere solebat, sed eo anno, cùm adesset Dux Amadeus, Rex illi pium hoc officium cessisse dicitur: ac paulò post à Duce aliquos ægrotos præsentes solo tactu curatos ferunt. Quia verò Episcopi, qui ad funus Ducis defuncti celebrādum conuenerant, neq; audebant sine beneplacito Apostolico optimum Principem sacris cerimonijs honorare: & tamen iniuriam sibi videbantur facere animę illi sanctę, si pro ea Domino supplicarent; elegerunt mediam quamdam viam. Hæc fuit, vt prima die, & nona Episcopus Vercellensis caneret solemnem Missam de Spiritu sancto: Pontifex Taurinensis Missam de Beatissima Virgine Maria: Archiepiscopus Tarantatiensis Missam pro defunctis generatim. Si quis miracula singula cognoscere cupiat, consulat librum Italica lingua scriptum de vita Beati Amadei,

Ducis tertij Sabaudiæ, à Reuerendo Patre Donno Petro Francisco Maleto Canonico Regulari Lateranensi, anno Domini millesimo sexcentesimo decimotertio. Obijt beatus Princeps anno Domini millesimo quadringentesimo septuagesimo secundo, cùm vixisset annos 37.

S. Amadei Ducis vitæ finis.

VITA S. CASIMIRI REGIS POLONIAE FILII,

A Venerabili viro Gregorio SuuecisKi Eccles. Cathed. Viln. Canonico, ex bonis Auctoribus cum fide descripta.

IMmensa atque inexplicabilis Dei sapientia, quæ habitat in consilio, eruditisque interest cogitationibus, cuius est æquitas, prudentia, & fortitudo, per quam Reges regnant, Principes imperant, & legum conditores iusta decernunt; sic mundum nostris subiectum oculis gubernat, rebusque consulit humanis, vt pro temporũ necessitate viros Ecclesiæ suæ idoneos, sanctimoniæ notis insignes, ac omni virtutum genere conspicuos diuersis sæculis assignet. Ita mundi nascentis exordio, ante Proa. 8.

legem exaratam, Patriarchas; progressu temporis, ante gratiæ statum Prophetas; demum post filij sui salutarem in terras aduentum; fidei antesignanos, & primos sacri Euangelij præcones Apostolos; eiusdemque acerrimos propugnatores, inuictos Martyres; item optimos Reipublicæ diuinis à Christo formatæ legibus præsides & rectores; tum singulari sapientia præstantissimos Episcopos, & Doctores; denique ex alijs hominibus multitudinem propè innumerabilem suffecit, qui posteris & rectè vitam instituendi norma, & duces æternæ felicitatis capessendæ existerent. Ex hoc postremo numero vnus est immortalitate dignus inclytæ potentissimorum Regum stirpis Iagelloniæ Diuus Casimirus, quem summa rerum omnium effectoris bonitas tutelarem, ac Patronum Poloniæ, Lithuaniæque veluti quoddam specimen, totiusque probitatis pulcherrimam effigiem contemplandum, imitandumq; proposuit. Natus is est Cracouiæ, nobili inprimis ac primaria Regni Poloniæ

Ephes. 4.

Cromer. li. 44. nō

Vr-

Vrbe, anno partæ salutis millesimo quadringentesimo quinquagesimo octauo, tertio Nonas Octobris, ipso diluculo: qui dies tum Victoriæ, quam pater eius Casimirus in Prussia de Crucigeris insighem reportauit, Arcemque Papouiam vi oppugnando cepit; tum Georgij Podiebradij Bohemorum Regis legatione iure amicitiæ efflagitantis, Regnique Bohemici insignia eidem Casimiro Regi Poloniç vltrò deferentis fuit illustris.

procul à principio, & Striykouius li. 19. cap. 6.

Idē lib. 5.

Agebatur iam tunc annus sexagesimus quartus, ex quo Iagello Dux Lithuaniæ bellicosissimus Olgerdi filius, Gedimini Nepos ab Vitenne Romano viro Principe genus ducentium Vrbano sexto Pontifice Maximo Ecclesiæ Romanæ clauum tenente, Christi fidē amplexus, & sacro baptismatis fonte initiatus VVladislai nomen sortitus est. Hic in Regem Poloniæ electus, ex Scenza (post Maria dicta) Kitouiensis Ducis filia, stirpem ac spem familiæ, VVladislaum videlicet, post felicem progenitoris sui o[illegible]itum, simul Hun-

Idē li. 14. non procul à fine. Striykonius. lib. 9. c. 4.

gariæ ac Poloniæ Regem ; & Casimirum, Diui Casimiri, (de quo nobis sermo est) Patrem suscepit: penes quem dum post immaturum VVladislai fratris decessum Regni Poloniæ administratio esset, nupta ei Elisabetha Alberti Austriaci Romanorum, Hungariæ, & Bohemiæ Serenissimi Regis filia, sex ei liberos, nimirum VVladislaum qui Bohemiæ & Hungariæ Rex fuit, deinde Diuum Casimirum, post Ioannem Albertum, Alexandrum, & Sigismundum Reges Poloniæ, & Fridericum tituli sanctæ Luciæ Cardinalem Archiepiscopum Gnesnensem, partu edidit secundo. Inter omnes Diuus Casimirus velut inter clarissimas gemmas speciosissimus Carbunculus enituit. Ab incunabulis enim summa cura, diligentiaque educatus, vnà cum lacte ea semina virtutis imbibit, quæ deinceps per reliquam ætatem adhæserunt. Sexennis adhuc puer præclaris moribus, bonisque literis erudiendus optimis Præceptoribus à parentibus traditus, tantum profecit, vt in omnibus progressus eius

eius quà oculis, quà auribus accipientibus non mediocrem admirationem excitarit. Erat in eo rara indoles animi, egregia corporis forma, mores candidi, suaues, sine fastu, quibus assequebatur, vt quibus vteretur, carus, acceptusque esset. Certè molliter, & in delicijs educatus diues ac opulentus Princeps, in maxima affluentia rerum, iuuentæque licentia, præclara specie, habituque corporis adolescens sui potens fuit; & cùm transgredi potuerit, non est transgressus, nec mala gessit in vita sua. Labentis huius sæculi gloria contempta, post aurum non abijt, & *Eccl.31.* in thesauris pecuniæ non sperauit; dum hic non habere se ciuitatem permanentem contemplans, diuini amoris facibus inflammatus, omne studium ad futuram inquirendam, *Hebr.13.* non manufactam in cœlo conuertit, vbi thesauros nec ærugo, neq; tinea *Matth. 6.* demolitur, nec fures effodiunt. Perpetuo aũt memoriæ ei⁹ inerat diuinũ illud oraculum, quod Regius Vates, cœleste domicilium adire cupientibus, inculcat: nimirum in montem

Psal. 23. Domini neminem ascensurum, nec quemquam in loco sancto eius fiturum pedem, nisi qui fuerit innocens manibus, & mundo corde, qui nō acceperit in vanum animam suam, nec iurauerit in dolo proximo suo. Quamobrem vehementi ille gloriæ perennis æstuans desiderio, vt iucundissimam Beatorum patriam consequeretur, ad eam regulam omnes actiones suas conformauit, quam præfato oraculo vniuersis vitæ Christianæ sectatoribus præscribi animaduertebat. Nec est dubium vitam eius omnium virtutum ornamentis conspicuam Regni proceribus, alijsque cuiusuis ordinis hominibus vitæ benè ac laudabiliter instituendæ fuisse exemplar. Vitiorum omnium fuga talis ac tanta in eo fuit, vt etiam quamuis eorum speciem diligentissimè caueret. Proinde luxum vestium & lecti mollitiem, tamquam peccādi fomitem declinans, vti nuda humo pro cubili, & ex horridis equorum setis comparato cilicio, alijsque verberum asperitatibus velut cupiditatumq moderatricibus, teneram

car-

carnem non minùs sæpe quàm auidè Christi cruciatuũ salutis nostræ causa susceptorum memorem affligere solebat. Diuis omnibus, ac præcipuè Beatæ Mariæ Dei Parenti, benignissimæque hominum Patronæ maximè addictus erat, quam à se metris singulari artificio elaboratis, & pulchro schemate, penè omnia Incarnationis dominicæ mysteria claudentib. quotidie in terram fusis genibus pio affectu salutabat. Cæteris porrò religiosis officijs, pijsque ritibus cùm in æde sacra peragerentur, adeo frequẽs intererat, vt eum sæpius in templo, quàm in Palatio, sæpius in Patrum linteatorum, piorumque sacerdotum choro, quàm amicorum, regiorumque aulicorũ cœtu videres. Quo tempore sæpenumero à sensibus abalienatus, atque extra se positus, eo animi ardore precibus vacabat, vt cibi atque potus immemor; nisi sæpius sub prandij aut cœnæ horam à parentibus missis nuncijs, domum, corporis reficiendi causa reuocaretur, totos dies sine epulis esset transacturus. Sed neque tamen diurnæ

hac orandi assiduitate contentus erat; nisi etiam intempesta nocte è strato persæpe consurgeret, è cubili se clam efferret, & pedes discalceatus, nullo teste precandi causa ædem sacram aditaret. Et quoniam plerumque (id quod moris est) obseratis ostijs ab ingressu prohibebatur; satis religioni, satis Deo, sibique factum putabat, si nimirum sacras valuas salutasset, lacrymis religiosa limina rigasset; atque hoc pacto in precibus pernox ad fores templi perdurasset.

Quo loco sæpissimè sub auroram à nocturnis custodibus, atque vigilibus humi, toto corpore prostratus, precibusque intentus, est repertus. Verùm enimuero parui hanc corporis molestiam æstimans, verè egregius, ac sanctus iuuenis, adeo in sese ipse sæuiebat, adeo multis in rebus innocentem ac delicatam carnem suam vexabat; vt eum non carnem spiritui subiugare, quod ab Apostolo traditum esse diuinę literæ perhibent; sed penitus in
Reg. 8. carne sine carne viuere voluisse putaret.

tares.Equidem in reſpuendo, & contemnendo blandiſsimas dominas cupiditates conſtantiſsimus, in refrenando oẽs illicitæ voluptatis illecebras vigilantiſsimus,in abſtinentia à cibo & potu religioſiſsimus, in ſomno, cæteriſque rebus eiuſmodi,atque carnis commoditatibus parciſſimus fuit. Adeo in aula regia non aulicum,aut ſtirpem regiam degere, verùm in clauſtro religioſæ diſciplinæ aſſuetum Chriſti athletam vitam inſtituere arbitrarere. Ac de hoc rigore vitæ, etiam dum morbi vis eum lecto aliquando affixiſſet, nihil omnino remittebat. Quadam vice dum à Medicis iuberetur diebus interdictis ab Eccleſiã lacte, & ſimilibus veſci; adduci nullo pacto potuit, vt obſequeretur eorum conſilio, & recuperandæ ſanitatis gratia vel latum vnguem à ſanctiſſimæ Matris Eccleſiæ placitis deſciſceret.Quam tam raram nobiliſsimi iuuenis, atque ſingularem erga ſanctiſsimam Chriſti Sponſam obſeruantiam, ea eſt ratione diuina bonitas remunerata, vt nihil neque ab-

 ſtinen-

stinentiæ rigor inualetudinem corporis promoueret; neque huius imbecillitas animi alacritatem, atque perfectæ vitæ studium retardaret. Quippe qui numine reuelante iam didicerat, neque infirmitatem istam menti nocituram, & humana remedia, si quæ essent, nequicquam profutura. Ad hasce eius eximias virtutes, summa quoque ægritudinis tempore patientia, & dolorum omnium contemptus accedebat. Et quidem semper, siue dum morbo laborabat, siue dum corpore bene habebat, cùm in a'ijs rebus omnibus, tum præcipuè à sermone, & si aliàs esset disertus, modestissimus extitit. Et verò si loquendum quidpiam erat; id nequaquam faciebat, nisi vel de rebus pijs ac cœlestibus, vel de ijs, quæ documento, aut emolumento cæteris essent, loquendi copiam haberet. Hinc nihil vnquam ipse quod alios offenderet in colloquium inducebat; & si in aliquem eiusmodi sermocinationibus occupatum incideret, amicè corripiebat, pertinaciter peccantes, etiam seuerioribus verbis castigabat

bat: ac si non à proposito desisterent, vt quamprimùm eiusmodi mortales aula regia prohiberentur, apud optimum parentem nullo negocio efficiebat. Huic igitur tantæ nobilissimi & sanctissimi Principis virtuti par in Deum religio, in assertorem ac vindicem salutis nostræ Christum fides, in sanctam Ecclesiam Catholicam & Romanam orbis magistram extitit reuerentia. Quarum rerum habemus etiam hodie in Cathedrali Ecclesiæ Vilnæ luculentum testimonium, diploma, inquam, illud ipsum habemus, quo huius impulsu Rex seuerissimè cauerat, ne qui è gente rustica ab vnione Catholicæ & Romanæ religionis desciuerunt, Templa vel noua erigere, vel vetustate collapsa restaurare possent. Longum est dicere, quot alijs in rebus quamque sollicitè Diuus Casimirus integritati religionis, ac Ecclesiasticarum legum obseruantiæ se totum impenderit. Cuius tam singulari industria effectum est, vt nullæ eo tempore diuersarum opinionum, atq; errorum

lernæ capita erigerent, quin confestim vigilantissimi Principis acinace demeterentur. Huic porrò tantæ in Deum religioni, & charitati non inferior parte altera in proximum amor, & commiseratio respondebat. Quanta enim hic diligentia quosuis inopes subleuabat, iacentes erigebat, afflictos recreabat, oppressos liberabat, omnes denique quibuscunque aduersæ fortunæ telis expositos iuuabat. Hunc enim viduæ tutorem, pupilli parentem, egeni & afflicti consolatorem vocitabant. Namque ea erat humanitate in singulos, beneuolentia in miseros, clementia in subditos, facilitate in vniuersos, vt vltrò si quid à se præstitum vellent, obuios quosuis interrogaret, causas susciperet, ageret, atque perageret. Qua tam incredibili, atque inusitata charitate, atque prudentia, singularem ab omnibus gratiam inibat; & cùm has, aliasque ob res ad Regnum administrandum iudicaretur aptissimus, id non modò non ambiebat, sed etiam à Parente, alijsque Regni proceribus obla-

tum

tum constantissimè respuebat. Cæterum ea semper integritate, & animi, & corporis fuit, vt complures viri grauissimi, qui nobilissimo Principi, vel à secretis, vel à cubili fuerunt, (vt interim medicorum spiritualium, quibus ille animæ suæ salutem concredidit, testimonium taceam) constanter asseuerare minimè dubitarent, eum & toto quo vixit tempore castum vixisse, & castum Virginem mortem obijsse. Quod illorum testimonium ipsa mors videtur admirabili quadam diuinæ prouidentiæ dispensatione cōprobasse; constat enim eum potiùs vitam, quàm hunc inuiolatæ castimoniæ nitidum florem amittere voluisse. Qua vna in re non solùm à Medicorum præceptis, verùm etiam parentum suorum monitis, quorum imperio cæteri parebant omnes, vni sibi discedere licitum esse existimabat. Et cùm illi in hoc negocio pertinaciter sese gererent, cùm instantissimè ab eo efflagitarent, vt vitę tuendæ causa tori virginalis consortium admitteret, (id enim vnicum

cum Medicorum consilio morbi remedium supererat) illos hic castissimus iuuenis piè increpabat, seque asserens aliam vitam nescire, quam cum iactura eiusdem, vitam mortalem prorogare malebat. Quocirca ingrauescente in dies morbo, postquam diem obitus sui præsensisset, eumque coram astantibus prædixisset, sanctissimus ac verè Regius adolescens armis spiritualibus sese ritè communiÿt; sacramenta inquam, quæ morituris administrari solent, religiosè percepit, ac
Psal. 30. demum Christi Crucifixi effigiem manu tenens, intentisque oculis intuens, dum solemnia illa Regij vatis sæpius iteraret verba, *In manus tuas, Domine, commendo spiritum meum*, dum in extrema illa vitæ & mortis lucta precibus lacrymas misceret, voce pariter, ac vita deficiente in Vilnen. arce, Anno à virgineo sa-
Mat. Miechou lutifero partu millesimo quadringentesimo octogesimo quarto, die quarta Martij, illucescēte aurora (qui etiam annus Xysti Quarti Pontificis Maximi vitæ simul & Pontificatus vlti-

vltimus fuit) æquiſſimo animo obdormiuit in Domino. Cuius eodem tempore ab omni immunem peccati labe animam, complures fide digniſſimi homines, à beatis mentibus in cœlum clariſſima circumdatam luce, deportari conſpexerunt. Vixit annos viginti quatuor, menſes quinque. Sepultus eſt quàm decuit Regis natum honorificentiſſimè in æde Pontificia Vilnæ ſancto Staniſlao Martyri ſacra, in ſacrario Beatæ Mariæ Virginis, quem ipſe ſibi viuus ſepulturæ locum deſignarat.

Erat ſanctiſſimus iuuenis, & nobiliſſimus Princeps Caſimirus ſtatura mediocris, cæſariem geſtabat ſub nigro coloris, naſo æquali, temperati ruboris, facie venuſta, & eleganti, inceſſu graui, & ad omnem modeſtiam compoſito, ac moribus cum primis affabilis, comiſque; vt nō obſcurè interiorē animi ſtatū, exterior oris, vultus, totiuſque corporis habitus & figura videatur prodidiſſe. Hic iam, beneuole lector, eius gloriam & celſitudinem, qua ipſum ſupremus rerum omnium conditor

tor cumulatissimè decorauit, libeat animo voluere, suspicere, admirari. Qua enim putas iuuenem hunc natalium splendore clarissimum, diuitiarum, potentiæque magnitudine pollentem, virentis adolescentiæ decore floridum, venustate corporis, & mentis sublimitate insignem, eruditione conspicuum, sapientia, probitate, alijsque omnibus virtutibus ornatissimum, qua inquam putas iuuenē hunc diuina bonitas gloriæ amplitudine est remuneratā? Quia breuem hanc, caducam, & incertam vitam flocci pendit, vitam illi nullis circumscriptam mortalitatis limitibus tribuit: quia inanem mundi fastum contempsit, veram illi in cœlo gloriam donauit, ab exilio illum in patriam reuocauit, è naufragio in portum subduxit, labores eius salutis adipiscēdæ gratia susceptos perenni dulcissima quiete; & mœstitiam, qua Christo in cruce pendenti condolens sæpè sæpiùs tenebatur, indeficienti gaudio compensauit. Faxit ergo ille animorum Parens, vt huiusce felicita-

tis optatissimæ, huius mercedis, qua nec vnquam haberi, nec cogitari amplior potest, capti desiderio, totos nos ad eius imitationem conuertamus: qui & vitæ laudatissimæ exemplo, & ineffabilis præmij magnitudine, coronæ immarcescibilis spe certa, ad sui nos imitationem inuitat.

De Miraculis per eum post mortem editis.

ET si quidem nemo fuit eo etiam tempore, quo huius lucis vsura fruebatur Casimirus, qui de eius vitæ integritate, innocentia, & sanctitate dubitaret; eo defuncto tamen, incredibile dictu est, quantis eius virtus est & vitæ sanctimonia ab ipso piorum omnium fidelissimo Agonothete & remuneratore DEO illustrata prodigijs. Adeò vt difficulter admodum eorum numerus iniri possit, qui rerum admirandarum fama

Cromer. l. 23. Mat. Michouius hist. lib. 2. c. 73. Iodoc. Ludouic. Decius. lib. 2.

fama exciti se ad ipsius sacratissimum tumulum recuperandæ sanitatis gratia contulerint, ac quæ voluerant, recuperarint. Videre hic enim sæpè numero fuit, non solùm cæcis oculorum vsum, surdis aurium, mutis linguæ, claudis pedum; sed quod mirabilius est, nonnullis, quos malorum extremum mors vita & sensu priuauerat, & vitæ & sensus bonum, quasi postliminio, Diui Casimiri ope fuisse restitutum.

I.

Nam erat puella Vilnæ Vrsula nomine, quæ superstitibus adhuc parentibus, diem obijt supremum. His mors filiæ adeo molesta accidit, & grauis, vt à sensibus penè ipsi alienati, præter mortalium communem consuetudinem, magis de vita filiæ restituenda, quàm de iustis mortuæ soluendis, cogitarent. Quo in negocio quid agerent? quo se verterent? cùm hanc ad rem nulla humana vis aut industria sufficeret, ad diui-

nam

nam se conuerterunt, atque vbi primùm Diui Casimiri memoria mentem subijt, visi sunt ambo nonnihil respirare. quid multa? votum faciunt, sacrosancta adyta vbi quiescebat Casimirus adeunt, luctu, & lacrymis omnia complent, clamore ac precibus sidera feriunt, Casimiri numen & nomen ingeminant, opem implorant, spiritum defunctæ filiæ restitui flagitant. Audijt Casimirus precantes, lacrymas piorum parentum, ac fidem respexit, puellamq; mortuam vitæ simul ac mœstis parentibus diuinitus restituit.

II.

Addo hoc loco & alterum, quod etsi isto inferius admiratione, ad Casimiri sanctitatem demonstrandam, nihilo tamen minus. Etenim anno millesimo quingentesimo decimo octauo, Moschorum Dux nostris nihil cogitantibus, atque ex improuiso arcem Polocensem non paruis copijs oppugnare aggreditur. Quo tempore Sigismundo Primo incly-

inclyto Poloniæ Regi, alijs multis, grauibusque rebus intento miles in promptu exiguus admodum erat. Rex igitur optimus bina solùm millia ductoribus Gastoldo & Ioanne Boracynski aduersus hostes, manum tumultuariam potiùs quàm exercitum, expedit. Abeunt illi diuinis magis, quàm humanis nixi viribus, præcipuè Diuo Casimiro (quem miraculorum fama celeberrimum effecerat) sua vota, postulationesq; dicando, & certaminis dubium euentum committendo. Pòst multis fusis ad eum precibus, auxilium illius benignum experiuntur. Quippe in illa expeditione, confecto multorum dierum itinere, ad Dunam fluuium perueniunt, vadoque irreperto, vniuersi in littore subsistunt; dumque nimiùm de transitu sunt solliciti, ecce tibi iuuenis quispiam albis amictus, forma decorus, & spectabilis, candido vectus equo, ijs se spectandum obijcit, bonoq; omnes esse animo iubet, seq; ducem sequantur, imperat. Quæ vbi dixisset, confestim subditis equo, cui insidebat, calcaribus, primus

mus in flumen insilijt, vadumque demonstrans, superatoque nullo negocio amne, ad ripam alteram saluus, cæteris inspectantibus, peruenit. Quo viso Poloni milites, rei nouitate attoniti, ijsdem in vestigijs diu hæserunt; neque quousque ille iterato, vt se ducem intrepidi sequerentur commonefaceret, loco mouerũt. Tandemq; rem diuinitus agi animaduertentes, pleni fide, & fiducia, se cateruatim rapidissimi fluminis, qua parte ille monstrabat, discrimini committunt, atque incolumes transeunt. Quod cum Duces, Regiusque equitatus conspexisset, iuuenisq; interea oculis eorum sese subduxisset, Casimirum, Casimirum omnes clamitant, eumdemque, quem itineris ducem etiam prælij imminentis supplicibus pro se quisque votis promotorem, & fautorem exoptant. Neque in vanum militum piorum cecidere preces: nam cùm primo signo dato, in hostes tanto viribus superiores impetum fecissent, illos terga vertere, & obsidionem etiam inuitos sol-

uere

uere coegerunt, multosq; internecioni dederunt, neque pauciores in seruitutem Moschos adduxerunt. Victoria parta Poloni diuinam opem agnoscere, solemnem hymnum, Te Deum laudamus canere, Casimiri virtutem extollere, remque Regi simul cum captiuis Moschis diuinitus gestam, conscriptamque transmittere. Quæ adeò Regem commouit, vt non solùm ad ædem sacram agendarum Deo, & Casimiro gratiarum causa se subitò conferret, verùm etiam seriam se de Casimiro in diuorum numerum referendo cogitationem suscepturum promitteret. Verùm quid euenit? isthæc minùs sedulò fortasse agentes.

III.

Ea sibi anno sequenti Moschus superiori clade immanior, ferociorque effectus, ingentem in ipsam Lithuaniam exercitum inducit, omniaque nullo antè indicto bello flammis, & ferro latè vastat. Quo tam periculoso turbine, ac insperata

rata tempestate perculsis Lithanis, neque auxilium suppetebat: cùm alios hostilis gladius, è medio tolleret, alios vorax flamma anima & spiritu priuaret; alios denique in miserrimam seruitutem crudelis hostium barbaries, & barbara crudelitas, malè prius mulctatos, adduceret. Hisce rebus animaduersis, è Lithuanica nobilitate nonnulli patriæ cladem miserati, quoscumque eo tempore tam difficili poterant, conueniunt, seque ad arma sumenda, patriosque lares, & focos, etiam cum vitæ discrimine tutandos inuicem incitant. Atque paucitas quidem suorum, & hostium multitudo nonnihil quosdam initio est remorata. At vbi memoria repeterent, quod anno superiori Diuo Casimiro duce subsidium diuinitus sub Polocia experti fuerant; eiusdem patrocinio freti, eius opem omnes implorare, quod segnius honorem ipsius curassent, agnoscere, culpam deprecari; se si eis hoc tempore auxilio futurus esset, eius cultum, cœlestemque honorem apud sedem Apostolicam diligenter

 pro-

procuraturos, spondere. Nec irrita cecidere vota, nam tantus subito animos omnium ad pugnas incessit ardor, vt nemo esset qui temerarium putaret, duo millia, (tot enim ex Lithuanis nobilibus conuenerant) aduersus sexaginta millia hostium obijcere. Itaque signum certamini editur, Lithuani Dei, Diuique Casimiri numine sæpius ingeminato, pugnam ineunt. Nec mora, vt primum in hostes nostri irruerunt, adest Casimirus, suisque Dux factus, & Archistrategus, in aere eodem quo anno superiore, & oris, & corporis habitu, sublimis conspicitur. Læti tali duce Lithuani, acriterque cædendo hostes, vrgent, instantque. Neque diu aduersa pars diuinam Indigetis Lithuani vim, & numen sustinuit: sed cum ingens aduersarios pauor inuasisset, in fugam conuersi, victoribus Lithuanis terga dedere, ex suis amissis pluribus millibus, è nostris Dei beneficio, desiderato nullo. Quæ cum Rex pientissimus intellexisset; eamque tam prodigiosam victoriam vni post Deum Casimiro ab omnibus qui rei interfu-

rant

rant, adſcribi vidiſſet, cæteras etiam quas aliis diuerſis in locis, eodem tempore, exiguo vbique milite victorias reportaſſet, fauori & patrocinio eiuſdem ſancti Caſimiri acceptas referre minimè dubitauit. Quare in gratiarum actionem, re diuinà in templo ſolemni ritu procurata, Rex optimus nulla interiecta mora ad Romanum Pontificem legationem deſtinauit, curam vt de Caſimiro in Diuorum numerum aſciſcēdo ſubeat, omnibus modis contendit. Pontifex æquiſſimis Regis Catholiciſſimi poſtulatis, non inuitus annuit, remque Nuncio Apoſtolico in Poloniam miſſo, ipſique, Archiepiſcopo Gneſnenſi Ioanni, & Petro Poſnanienſi Antiſtiti, Regni Procācellario demandauit, qui mira omnia opera Diui Caſimiri nutu patrata diligenter inquiſiuerunt, inquiſita fide dignis teſtibus ſtabiliuerunt, atque ſic ſtabilita Pontifici Maximo Leoni X. anno milleſimo quingenteſimo viceſimo trāſmiſerunt, quibus Pontifex ſequēti anno in auguſtiſſimo purpuratorū

Patrum consessu, diligenter reuisis, examinatis tandemque approbatis, Diuum Casimirum in numerum Sanctorum adscripsit, quem postea Clemens Papa Octauus per totum Poloniæ Regnum, & magnum Lithuaniæ Ducatum, aliasque omnes Prouincias ipsorum ditioni subiectas, duplicis Officij ritu, ab omnibus publicè priuatimque coli, & celebrari, anno millesimo sexcentesimo secundo concessit, vt latius in Breui Apostolico de hac re authenticè profecto licet videre. Hæc de vita S. Casimiri ex auctore supra nominato, hoc loco referenda esse censuimus. Cætera quæ ad sola miracula pertinent libenter omisimus: quæ tamen ab ijs, qui ea cognoscere cupiunt, ab auctore suo facile peti poterunt.

AD

ROBERTI BELLARMINI
EX SOCIETATE IESV,
S. R. E. CARDINALIS

ADMONITIO
AD EPISCOPVM
THEANENSEM NEPOTEM SVVM.

QVÆ NECESSARIA SINT Episcopo qui verè salutem suam æternam in tuto ponere velit.

Cum gratia & Priuilegio C. M. speciali.

COLONIÆ,
Sumptibus Bernardi Gualteri,

Anno M DCXIX.

ROBERTI BELLARMINI EX SOCIETATE IESV, S.R.E. CARDINALIS

ADMONITIO AD EPISCOPVM TREANENSEM NEPOTEM suum.

QVÆ NECESSARIA SINT Episcopo qui verè salutem suam æternam in tuto ponere velit.

QVOD Saluator noster ait, multos esse vocatos, & paucos electos, & multos esse, qui ingrediuntur viam latam, quæ ducit ad perditionem, paucos autem, qui viam angustam quæ ducit ad vitam, inueniunt: Id in Epi-

ſcopis etiam locum habere videtur,
cùm S. Ioannes Chryſoſtom. hom. 3.
in Acta Apoſtolorum dicat, paucos
eſſe ex ordine Epiſcoporum qui ſal-
uentur. *Etenim,* inquit, *ſi noviſſes quod
Epiſcopus debet omniũ onera geſtare, quod
alijs iraſcentibus datur venia; ipſi vero ne-
quaquam: quod alijs peccantibus supereſt
excuſatio; ipſi vero minimè: haudquaquã
feſtinaſſes ad Primatum, haudquaquam
accurriſſes. Hic enim omnium linguis expo-
ſitus eſt omnium iudicijs obiectus, & ſapi-
entium & inſipientium; curis perpetuis ob-
tunditur, tum diurnis, tum nocturnis: mul-
tos habet quibus eſt inuiſus, multos habet
inuidentes,* &c. Poſtea ſubiungit: *Dic mi-
hi ſi quis decem habet filios ſubditos, aſſi-
duè cum ipſo viuentes, cogitur ſine inter-
miſſione curam illorum agere: quid non
patietur hic qui tot habet, non domeſti-
cos, ſed obedientiam habentes in ſua ipſo-
rum poteſtate?* &c. Et rurſus: *Quam
multos cogitur offendere volens nolens?
quã multos obiurgare, velit nolit? Non te-
merè dico, ſed vt affectus ſum ac ſentio. Nõ
arbitror inter ſacerdotes multos eſſe qui
ſalui fiant, ſed multos eſſe qui pereant. In
cauſa eſt quoniam res excelſum requirit a-
nimum. Multas enim habet cauſas quæ de-
pellant ipſum à ſuis moribus, & innumeris*

oculis

oculis illi opus undique.

Non vides quam multas oportet res adesse Episcopo, vt sit appositus ad docendum, vt tolerans malorum, vt tenax sit ac fidelis in doctrina sermonis. Quanta hæc difficultatis & quod alij peccant illi imputatur? Nihil dico prætera, si vel vnus tantū decedat non initiatus, nonne totam ipsius subuertit salutem? Vnius enim animæ perditio tantam habet iacturam, vti nulla ratio possit æstimare: etenim si vnius animæ salus tanti est, vt ob hanc filius Dei fieret homo, tantaque pateretur; perditio, cogita, quantam conciliabit pœnam? Quod si quis ob hominem in hac vita perditum morte dignus est, quanto magis ille &c. Et paulo post; *Proinde si quis ad summum sacerdotium accesserit, velut ad sollicitudinem & curam, nullus illud facile susceperit. Nunc autem non aliter quam prophanos magistratus, & hanc affectamus dignitatem: nimirum vt honorificemur, & glorificemur apud homines, perdimur apud Deum*

Et ratio idem confirmat: quia nullum est officium periculosius, & quod maiorem vitæ perfectionem requirat, quam officium Pontificale; vt scribit Sanctus Augustinus. *Perfectio enim paucorum est, & imperfectorum infinitus*

infinitus est numerus Propterea aiebat ipse Ep. 148. quæ est ad Valerium. *Ante omnia peto vt cogitet religiosa prudentia tua, nihil esse in hac vita, & maxime hoc tempore, facilius & latius, & hominib. acceptabilius Episcopi, aut Presbyteri, aut Diaconi officio, si perfunctoriè atque adulatoriè res agatur; sed nihil apud Deum miserius, & tristius, & dãnabilius. Item nihil esse in hac vita & maxime hoc tempore, difficilius, laboriosius, periculosius Episcopi, Presbyteri aut Diaconi officio; sed apud Deũ nihil beatius, si eo modo militetur, quo noster Imperator iubet Quis autem iste sit modus nec àpueritia, nec ab adolescẽtia mea didici, & eo tempore quo discere cœperam, vis mibi facta est merito peccatorum meorum. (Nam quidaliud existimem nescio) vt secundus locus gubernaculorum mihi traderetur, qui remum tenere non nouaram, &c.*

Et hinc erant lacrymæ illæ, quas me fundere in ciuitate ordinationis meæ tempore nõnulli fratres animaduerterunt, & nesciẽtes causas doloris mei quibus potuerũt sermonibus, qui omnino ad vulnus meum non pertinerent, tamen bono animo consolati sunt. Sed multò amplius expertus sum quàm putabam, non quia nouos aliquos fluctus aut tempestates vidi, quas ante

nun

non noheram, vel non audieram, vel non legeram, vel non cogitaueram, sed ad eas vitandas aut perferendas solertiam, & vires meas omnino non noueram, & alicuius momenti arbitrabar, &c. Et postea addit: *Quid enim responsurus sum Domino Iudici, &c. Si ergo mihi dicat: Serue nequam, si villa Ecclesia calumniosum aliquem pateretur, cuius fructibus colligendis magna opera impenditur, neglecto agro quem rigaui sanguine meo, si quid agere pro ea posses apud iudicem terra nonne omnibus consentientibus, nonnullis etiam iubentibus & cogentibus pergeres, & si contra te iudicaretur etiam trans mare proficisceteris atque ne hoc modo, vel annuam, vel amplius absentiam tuam nulla querela reuocaret, ne alius possideret terram, non anima sed corpori pauperum necessariam, quorum tamen famem, viua arbores mea, multò faciliùs, mihique gratius, si diligenter colerentur, explerent. Cur ergo ad discendam agriculturam meam vacationem temporis tibi defuisse causaris? Dic mihi quid respondeam? rogo te &c.*

Quare si quis velit in tuto salutem suam collocare, & simul oporteat eum Episcopali officio fungi, is omnino debet de octo cōtrouersijs, certam veritatem inquirere, & non

respicere, quid multi hoc tempore dicant, aut faciant, & si rei certitudo non possit ad liquidum apparere, debet omnino tutiorem partem sequi, & nullâ ratione, nullius imperio, nullâ vtilitate temporali propositâ, ad minus tutam partem declinare. Agitur enim de summa rei cùm de salute æterna tractatur, & facillimum est conscientiam erroneam exemplo aliorum induere, & eo modo conscientia non remordente, ad eum locum descendere, vbi vermis non moritur, & ignis non extinguitur.

PRIMA CONTROVERSIA EST,

An Episcopus teneatur in Ecclesia sua residere, & non inde discedere, nisi ad tempus, ob causas in Concilio Trident. Sess. 24. Ca. 1 explicatas?

CONCILIVM sic habet. *Cum Christiana charitas, vrgens necessitas, debita obedientia, ac euidens Ecclesiæ, vel Reip. vtilitas aliquos nonnunquam abesse postulent & exigant, decernit eadem*

eadem ſacroſancta Synodus has legitima abſentia cauſas, à beatiſſimo Romano Pontifice antea Metropolitano, vel eo abſente, ſuffraganeo Epiſcopo antiquiori reſidente, qui idem Metropolitani abſentiam probare debebit in ſcriptis eſſe approbādas, niſi cum abſentia inciderit propter aliquod munus & Reip. officium epiſcopatibus adiunctum: cuius quoniam cauſa ſunt notoria & interdum repentina, nec eas quidem ſignificari Metropolitano neceſſe erit. Ad eundem tamen cum Concilio Prouinciali ſpectabit, iudicare de licentijs à ſe & à ſuffraganeo datis, & videre ne quis eo iure abutatur, & vt pœnis canonicis errantes puniantur, &c.

Iam qui veritatem, aut partem tutiorem quærit, perpendat quid de ea re ſentiant D. Thomas, Caietanus, & alij.

Sanè D. Thomas, qu. 85. art. 5. ſic reſpondet.

Dicendum quod in qualibet obligatione præcipuè attendi debet obligationis finis. Obligant autem ſe Epiſcopi ad exequendū paſtorale officium propter ſubditorum ſalutem. Et ideo vbi ſubditorum ſalus exigit perſonæ paſtoris præſentiam, nō debet paſtor perſonaliter ſuum gregem deſerere, neque propter aliquod commodū temporale, neq;

 etiam

etiam propter aliquod personale periculum imminens, cum bonus pastor animam suam ponere teneatur pro ouibus suis. Si vero subditorum saluti sufficienter in absentia pastoris per alium prouideri possit, tunc licet pastori vel propter aliquod commodum Ecclesiæ, vel personæ periculum corporaliter gregem deserere. Vnde August dicit in Epistola ad Honoratum: Fugiant de ciuitate in ciuitatem serui Christi, quando eorum quisque à persecutoribus quæritur, vt ab aliis qui nõ ita quæruntur nõ deseratur Ecclesia. Cum autem omnium est commune periculum, hi qui aliis indigent, non deserantur ab his quibus indigent. Si enim perniciosum est nauta in tranquillitate nauem deserere; quanto magis in fluctibus? vt dicit Nicol. Papa, & habetur 7. quæst.1. &c.

Pastor nec nomen pastoris meretur, si non personaliter attendat suo gregi Non enim quilibet ouium Dominus, sed ille tantùm qui pascit suas, vocatur pastor. Alioquin principes habentes multos ouium greges, quos per alios pascunt, pastores ouium essent; quod falsum est. Episcopus autem est verè pastor, juxta verbum Domini ad Petrum.

trum: *Pasce oues meas.* Ad hoc dicitur quod Episcopus tenetur ex præcepto diuini iuris ad residendum personaliter in suo Episcopatu. Ad cuius euidentiam tria agenda sunt. Primo, monstrabitur quòd hoc cadit sub præcepto diuino. Secundò, ex qualitate præcepti redditur ratio contingentium. Tertiò, satisfiet obiectis. quoad primum: Ad illud tenetur Episcopus sub præcepto diuino, quod necessarium est ad finē Episcopi cui est cura animarum: sed residentia Episcopi est necessaria ad curam animarum. Ergo Episcopus tenetur ad personaliter residendum in suo Episcopatu. Maior propositio est per se nota, & patet inductiuè. Constat nāque quod omnis qui simpliciter tenetur ad aliquid agēdum, tenetur ad medium necessarium ad illam actionem. Dixi autem simpliciter, ad distinctionem eorum qui tenentur ex suppositione. v.g. famulus tenetur ad sequendum Dominum si prouidetur ei de equo & expensis. Milites aliqui tenentur ad pugnandum si prouidetur

tur eis de armis, &c. Episcopus autē non ex suppositione, sed absolutè & simpliciter tenetur ad curam animarum, & propterea tenetur ad medium sibi possibile, necessarium ad curam animarum. Nec solum tenetur, sed eâdem necessitate quâ tenetur ad finem, tenetur ad medium: ex quo medium est ita necessarium, quod sine illo non potest finē consequi. Et quia constat quod de necessitate præcepti diuini iuris tenetur Episcopus ad curam animarum, consequens est, quod etiam de necessitate præcepti teneatur ad medium necessarium ad curā animarum: & sic patet Maior. Minor autem, scilicet quod Residentia personalis Episcopi est necessaria ad curam animarum, probatur: Episcopus tenetur ad curam animarum mediantibus his actibus personalibus, scilicet doctrinâ, ministratione sacramētorum, consecrationibus, visitatione, custodiá ac diligentiâ. Ergo Residentia personalis Episcopi est necessaria ad curam animarum. Consequentia ista est clarissima. Antecedens quoad singulas eius partes probatur.

Quoad

Quoad doctrinam, patet ex authoritate Apostoli: *Oportet Episcopum esse Doctorem*; & non dicit: Oportet Episcopum habere Doctorem, & in ordinatione Episcopi dicitur: *Vade, prædica populo Dei*; & non dicitur: mitte ad prædicandum &c.

Quoad visitationem, custodiam ac vigilantiam, patet ex eo, quod nisi ad hæc personaliter teneretur, non esset ipse pastor custodiens gregem, & vigilans super eo, ac visitans singulas oues vt cuique tribuat quod conuenit, sed vt dictum est, esset dominus ouium, habens pastorem ouium, illum scilicet mercenarium cui committit, quod vigilet, custodiat & visitet. Et tamen liquido constat Episcopos ipsos esse pastores ouium Christi, & ad illos spectant actus sex Ezech. ca. 34. à Domino expressi, scilicet consolidare infirmum, sanare ægrotum, alligare confractum, reducere abiectum, requirere perditum, custodire pingue ac forte Ad illos denique in Petro dictum est: *Pasce*, non, *Pascere fac oues meas*, &c.

Quibus ſubſcribit Dominicus Soto De Iuſtitia & Iure lib.10. Quæſt. 3. his verbis:

Indubiò tenenda eſt pars affirmatiua quam hic expreſſe D Thom in priori conclusione affirmat Quandoquidem, ait, propter nullum imminens periculum perſonale licere Epiſcopo Eccleſiam ſuam tempore neceſſitatis deſerere: Idque confirmat teſtimonio Chriſti, quod ideo in ſenſu præceptorio intelligit , ſic ſcilicet quod nemo ſit bonus paſtor bonitate quæ ad gratiam , amicitiamque Dei retinendam neceſſaria eſt, niſi vbicũque neceſſitatis caſus occurrerit, cũ periculo vitæ, gregi ſuo, fauore & auxilio præſens vſque ad mortem adfuerit. Idque Auguſt. ſupra ad Honoratum citatus aſſeueranter enunciat dicens, quod inſtante perſecutione, Epiſcopus non poteſt fugere, ſed exemplo Chriſti debet animam pro ouibus ſuis ponere. Verbum namque, (non poteſt) neceſſitatem præcepti ſignificat. Vnde S. Thom. 2. 2. q. 26. art. 5. ad 3 argumentum, vbi ait non ſemper charitatis neceſſitatem obligare hominem ad offerendum vitam pro amico

amico:casum excipit quo tenetur eius saluti prouidere, ad officium potissimè Episcopi alludens. Ab hac ergo veritate de qua nemo vnquã ambigere quiuit, peregregiũ argumentum sumitur, residentiã esse de iure diuinõ. Nam si nõ esset nisi de iure positiuo; cũ pontificia præcepta, vt quadragesimale ieiuniũ, & festi obseruatio, vt lib. 1. scriptũ reliquimus, nõ cõsueuerint vsque ad mortis periculũ obligare, non facilè persuaderet teneri Episcopũ in periculo mortis residere, eo potissimũ quod, vt supra visũ est, prædicti auctores verbũ Christi de se propriè assertũ arbitrantur, & tamẽ si illud verbũ neges vim habere præcepti, nihil relinquis, vnde inferatur teneri Episcopũ tẽpore necessitatis vitam pro suo grege ponere, quæ tamen omnium est generalis confessio, &c.

Quare, etsi Caietan. impræsentiarum easdem causas sub tribus generibus complectatur, quæ sunt, necessitas impedimenti, qualitas negocij, & conditio personæ; ad commodum tamen Ecclesiæ sunt omnes referendæ.

Prop-

Propter ignauiam & perniciosissimam, Episcoporum aliorumque pastorum incuriam cuncta sunt hæreticis plena, qui sacramenta omnia execrantur, blasphemijsque conspurcant. vnde sequitur: *Et ecce proijciam à vobis brachium seu armum, quod est robur dignitatis vestræ, & regiminis baculum. Ac demum dispergam super vultum vestrum ventriculum solemnitatum vestrarum.*

Simile est apud alium Prophetã, nempe Zachar. ij. *O Pastor & idolum derelinquens gregem!* Ad viuum profectò exprimit naturam ingeniumque pastoris derelinquentis gregem. Est enim nil aliud quàm pastoris idolũ; nempe imaginem tãtum præ se foris gerens, & personam pastoris, vt sculptus lapis; re tamen ipsa carens. *Gladius super brachium eius,* hoc est super regiminis potestatẽ, *& super dextrũ oculum eius,* puta super rectũ sensum & iudicium. Nam postquam sua libido eos coegit Ecclesiæ gubernaculũ deserere, illicò eis suadere incipit non ea obligatione teneri quam sapiens docet, quod est oculum dextrum eis eruere. Vtinam ille qui lux

venit

venit in mundum, quotquot super candelabrum Eclesiæ suæ erexit, sic illuminet & inflammet, vt iura sui muneris tum clarè cognoscant, tum & charitatis ardore moribus exhibeant,&c.

Ex quibus omnibus facilè quiuis intelliget hoc tempore plurimos Episcopos,in maximo periculo salutis amittendæ versari. Vt enim auctores citati euidenter probant, Episcopus non potest deserere gregem, nisi ad tempus ob vrgentissimas causas,quia debet per se pascere, & custodire gregē,& super ipsum inuigilare,& rationē reddere Deo de singulis suis subditis qui pereunt. Vide, &attentissimè lege Concilium Tridentinum Sess. 5. c. 1. de Reformatione: nec solum attētissimè lege,quæ Spiritus sanctus per Concilium docuit,sed cogita, & recogita singula verba,causas ibi redditas,pœnas appositas, & nisi penitus excœcatum cor habeas; intelliges Residentiam omnino esse necessariam.Concilium sic habet:

Sacrosancta synodus eiusdē præsidea

ſidentibus Apoſtolicæ ſedis legatis ad reſtituendam collapſam admodũ Eccleſiaſticam diſciplinam, deprauatoſque in clero & populo Chriſtiano mores emendandos ſe accingere volens, ab ijs qui maioribus Eccleſijs præſunt, initium cenſuit eſſe ſumẽdum. Integritas enim præſidentium ſalus eſt ſubditorum. Confidens itaque per Domini ac Dei noſtri miſericordiam, prouidamque ipſius Dei in terris Vicarij ſolertiam, omnino futurum, vt ad Eccleſiarum regimen, onus quippe angelicis humeris formidandum, qui maximè digni fuerint, quorumcunque prior vita ac omnis ætas à puerilibus exordijs vſque ad perfectiores annos per diſciplinæ ſtipendia Eccleſiaſticæ laudabiliter acta teſtimonium præbeat, ſecundum venerabiles beatorum Patrum ſanctiones aſſumantur: Omnes Patriarchalibus, Primatialibus, Metropolitanis, & Cathedralibus Eccleſijs quibuſcunque quouis nomine ac titulo præfectos monet, ac monitos eſſe vult, vt attendentes ſibi & vniuerſo gregi, in quo Spiritus ſan-

ctus posuit eos regere Ecclesiam Dei quam acquisiuit sanguine suo, vigilent, sicut Apostolus præcipit; in omnibus laborent, & ministeriũ suũ impleant. Implere autẽ illud se nequaquã posse sciãt, si greges sibi commissos mercenariorum more deserant, atque ouium suarum, quarum sanguis de eorum manibus à supremo iudice requirendus, custodiæ minime incumbant: cùm certissimum sit nõ admitti pastoris excusationem si lupus oues comedit, & pastor nescit. Ac nihilominus quia nonnulli, quod vehementer dolendum est, hoc tempore reperiuntur, qui propriæ salutis immemores, terrenaque cœlestibus, ac diuinis humana præferentes, in diuersis curijs vagantur, aut in negotiorum temporalium solicitudine, ouili derelicto, atque ouium sibi commissarum cura neglecta, se detinent occupatos: Placuit sacrosanctæ synodo, antiquos canones qui temporum atque hominum iniuria penè in desuetudinẽ abierunt, aduersus non residentes promulgatos, innouare, quemadmodũ virtute præsentis decreti innouat, ac vlteriu

pro

pro firmiori eorum residentia, & reformandis in Ecclesia moribus, in hunc qui sequitur, modum statuere atque sancire: Si quis à Patriarchali, Primatiali, Metropolitana seu Cathedrali Ecclesia sibi quocunque titulo, causâ, nomine seu iure commissa, quacunque ille dignitate, gradu, & praeminentia praefulgeat, legitimo impedimento seu iustis & rationabilibus causis cessantibus, sex mensibus continuis extra suam dioecesim morando abfuerit, quartae partis fructuum vnius anni, fabricae Ecclesiae, pauperibus loci, per superiorẽ Ecclesiasticum applicandorum, poenam ipso iure incurrat. Quod si per alios sex menses in huiusmodi absẽtia perseuerauerit, aliam partẽ quartam fructuum similiter applicandã eo ipso amittat. Crescente verò cõtumacia, vt seueriori sacrorum canonum censurae subijciatur, Metropolitanos suffraganeos Episcopos absẽtes, Metropolitanum verò absentem suffraganeus Episcopus antiquior residens, poena interdicti ingressus Ecclesiae eo ipso incurrenda infra

tres

tres menses per literas seu nuncium Romano Pontifici denunciare tenetur; qui in ipsos absentes prout cuiusque maior aut minor contumacia exegerit, suprema sedis authoritate animaduertere, & Ecclesiis ipsis de pastoribus vtilioribus prouidere poterit, sicut in Domino nouerit salubriter expedire.

ALTERA CONTROVERSIA est de officio Episcopi,

An videlicet teneatur per se prædicare?

ET quidem consuetudo communis inualuit, vt per alios prædicet; sed veritas, aut certè securior sententia est, quod per se prædicare teneatur. Id enim etiam nunc docet Episcopalis consecratio in qua dicitur: *Accipe Euangelium, vade, prædica populo tibi commisso.* Idem docet concilium Tridentinum nostro tempore celebratum. *sess.* 5. & 24. cuius hæc verba sunt.

Quia vero Christianæ Reip. non minus necessaria est prædicatio Euangelij quam lectio-

lectio, hoc est praecipuum Episcoporum munus, statuit & decreuit eadem sancta synodus omnes Episcopos, Archiepiscopos, Primates, & omnes alios Ecclesiarum Prælatos, teneri per se ipsos, si legitimè impediti non fuerint, ad prædicandum sanctum Iesu Christi Euangelium Si verò contigerit Episcopos & alios prædictos, legitimo detineri impedimento, iuxta formam generalis Cōcilij, viros idoneos assumere teneantur ad huiusmodi prædicationis officium salubriter exequēdum: si quis autem hoc adimplere contempserit, districtæ subiaceat vltioni. Archipresbyteri quoque plebani, &c.

Idem docet nomen Pastoris. Dixit enim Dominus Petro, & in eo omnibus Episcopis, *Pasce oues meas*, & non dixit, cura vt sint qui pascant oues: & idem Dominus explicans officium Pastoris Ioan. 10. dixit: *Oues pastorem sequuntur & vocem eius audiunt*. Sed illa S. *Pauli Actor*. 20. præcipuè notanda sunt; *Contestor vos hodiernâ die, quia mundus sum à sanguine omnium: non enim subterfugi quo minus annunciarem*

omne

omne consilium Dei vobis. Et paulo ante dixit: *Vos scitis quoniam nihil subtraxerim vobis vtilium, quo minus annunciarem vobis & docerem publice, & per domos.* Quibus Apostoli verbis cõsonant verba Ezechielis Prophetæ, cap. 33. *Et tu fili hominis speculatorem dedi te domui Israel: si me dicente ad impium, morte morieris impie, non fueris locutus, vt se custodiat impius à via sua: ipse impius in iniquitate sua morietur: sanguinem autem eius de manu tua requiram.*

TERTIA CONTROVERSIA, est de perfectione vitæ Christianæ.

An Episcopus teneatur esse perfectus.

ET quod teneatur, docent omnes scriptores, ac præsertim S. Thom. qui comparans Religiosos cum Episcopis dicit, maiorem perfectionem requiri in Episcopis quam in Religiosis. Ipsum audiamus; sic enim 2. 2, q. 184. art. 7. respondet.

Dico.

Dicendum quod ſicut Auguſt. dicit libro 12. cap. 6. ſuper Geneſim ad litteram: Semper agens præſtantius eſt patiente; in genere autem perfectionis ſecundum Dionyſ. Epiſcopi ſe habent vt perfectiores, religioſi autem vt perfecti: Quorum vnum pertinet ad actionem, alterum autem ad paſſionem: vnde manifeſtum eſt quod ſtatus perfectionis potior eſt in Epiſcopis quam in Religioſis.

Quod confirmatur ex verbis Apoſtoli ad Titum 2. *In omnibus teipſum præbe exemplum bonorum*, & ex verbis Domini Matth. 5. *Vos eſtis ſal terræ, & lux mundi.* Hæc igitur eſt veritas, ſed non omnes capiunt verbum iſtud. Religioſi ſunt in ſtatu perfectionis acquirendæ, quia faciunt tria vota, paupertatis, contra affectum diuitiarum; caſtitatis, contra concupiſcentiam carnis; obedientiæ, contra ſuperbiam vitæ. Epiſcopus igitur, qui eſt in ſtatu perfectionis adeptæ, tenetur eſſe perfectus, id eſt, ardentiſſima charitate Dei, & proximi præditus, ita vt diuitias Eccleſiæ ſuæ non ſuas eſſe exiſtimet, & non habeat ad poſſidendum tamquam proprias, ſed ad diſpenſandum, vt alienas. Item tenetur

tur esse perfectus in charitate Dei, & proximi circa castitatẽ; vt Angelica puritate Deo ministret, & viros ac mulieres quibus præest, verè diligat vt filios, & filias, & nullã vnquã suspicionẽ incontinentiæ illis tribuat: proinde nõ habere domi personã vllam, vel ob adolescentiã, vel ob ornatum, ad quam carnali affectione propẽsum credatur: foris autem, cum nulla vnquam muliere sine testibus loquatur, atque id potissimum erga sanctimoniales obseruet: incredibile enim est, quàm contẽptibilis reddatur Episcopus, si aut verbis, aut factis illum signũ incontinentiæ dederit. Denique perfectus esse debet circa humilitatẽ & obedientiã Dei, & superiorũ mandata, ac præcipuè erga illud à sancto Ioann. Euangelist. in 1. Epistola promulgatũ: *debemus pro fratribus animas ponere, ac multo magis, diuitias, quietem, delicias & cõmoda omnia.* Hæc perfectio excludit ludos, venationes, lectionem librorum vanorũ, occupationes temporales, & alia id genus omnia: proinde munus Episcopi est vita laboriosissima, sed magnam habet remunerationem.

QVARTA CONTROVERSIA est de Ordinatione Clericorum.

An liceat, vel expediat multos ordinare.

IN hac re multi falluntur, qui existimant multiplicandum esse clerum, & ideò sine magno delectu manus imponunt. Optandũ quidem est vt multi clericatu digni inueniantur, sed indignos promouere est Ecclesiam euertere. Ideo Beatus Apostolus clamat: *Nemini cito manus imposueris.* 1. Tim. 5. *Et* Concilium Tridentinum sess. 23. cap. 2. & 16. iubet vt nullus ordinetur ad titulum patrimonij, nisi pro necessitate, vel vtilitate Ecclesiæ. Sic enim habet.

Cum nullus debeat ordinari, qui iudicio sui Episcopi non sit vtilis, aut necessarius suis Ecclesiis, S. Synodus vestigijs sexti canonis Concilij Chalcedonẽsis inhærendo, statuit vt nullus in posterum ordinetur, qui illi Ecclesiæ aut pio loco, pro cuius necessitate assumitur, aut vtilitate, nòn ascribatur vbi suis fungatur muneribus. &c.

Proin-

Proinde maximus eſt abuſus ordinare quoslibet ad titulum patrimonij. Plurimi enim ordinari cupiunt pro vtilitate ſua, non Eccleſiæ, & de celebratione Miſſæ faciunt artem de pane lucrando. Vnde ſacerdotium contemptibile redditur, & Eccleſia ſcandalis ſcatet.

QVINTA CONTROVERSIA

De multiplicitate beneficiorum.

ET quidem ſacri Canones horrent multiplicitatem beneficiorum, vt patet *Diſt. 89. Can. Singula.* Ait Canon:

Singula Eccleſiaſtici iuris officia ſingulis quibuſque perſonis ſingulatim committi iubemus. Sicut enim in vno corpore multa membra habemus, omnia autem membra non eundem actum habent; ita in Eccleſiæ corpore, ſecundũ veridicã Pauli, in vno eodemq; ſpiritu alij cõferedũ eſt hoc officiũ, alij committendum eſt illud, neque vni quantumlibet exercitatæ perſonæ, vno tempore duarum rerum officia committenda ſunt, quia ſi totum corpus eſt oculus, vbi auditus? ſicut

enim varietas membrorum per diuersa officia, & robur corporis seruat, & pulchritudinem repræsentat, ita varietas personarũ per diuersa nihilominus officia distributa, & fortitudinem & venustatẽ Sanctæ Dei Ecclesiæ manifestat. Et sicut indecorum est vt in corpore humano alterũ membrorum alterius fungatur officio, ita nimirum noxium simulque turpissimũ, si singula rerum ministeria personis totidem non fuerint distibuta.

Et Canon, *Clericus*, 21. *q*. 1. hanc adfert rationem :, Aut enim vnum odio habebit & alterum diliget: aut vnum sustinebit & alterum contemnet. Nouissimè verò Concil. Trident. sess. 7. cap. 2. districtissimè id præcipit,

Nemo, inquit, *quacumque etiam dignitate, gradu aut praeminentia prafulgens, plures Metropolitanas seu Cathedrales Ecclesias in titulũ siue commendam, aut alio quouis nomine contra sacrorum canonum instituta recipere & simul retinere prasumat*; cum valdè fœlix sit Ille censendus, cui vnã Ecclesiam bene ac fructuosè, & cum animarum sibi commis-

missarum salute regere contigerit. Qui autem plures Ecclesias contra præsentis decreti tenorem nunc detinent, vnâ quam maluerint retentâ, reliquas infra sex menses, si ad liberam Sedis Apostolicæ dispositionem pertineant, aliàs infra annum dimittere teneantur: alioquin Ecclesiæ ipsæ, vltimo obtenta duntaxat excepta, eo ipso vacare censeantur. Quod & idem repetit *cap. 13. & 17. sess 24.*

Sed quia multi multa beneficia ex dispensatione Pontificia possident: sciendum est, Pontificiam dispensationem quando non adest iusta causa dispensandi, valere in foro fori, sed non in foro poli, vt apertè docet S. Thomas quodlibeto 9. art. 15. vbi postquam retulisset illa verba S. Bernardi: *Qui non vnus sed plures est in beneficijs: non vnus sed plures erit in supplicijs.* postea hæc addit:

Habere plures prebendas plurimas in se inordinationes continet: vt, quia non est possibile aliquem in pluribus Ecclesijs deseruire, in quibus est præbendatus, cum præbendæ videantur esse

ordinatæ quaſi quædam ſtipēdia Deo ibidem miniſtrātium, ſequitur etiam diminutio cultus diuini, dum vnus loco plurium inſtituitur, ſequitur etiam in aliquibus defraudatio voluntatum teſtatorum, qui ad hoc aliqua bona contulerunt, vt certus numerus Deo deſeruientium ibi eſſet; ſequitur etiam inæqualitas, dum vnus pluribus beneficijs abundat, & alius nec vnum habere poteſt, & multa alia, quæ de facili patent &c. Et paulo poſt.

Aliæ tamen circunſtantiæ poſſunt ſuperuenire ita honeſtantes actum, quod prædictæ inordinationes totaliter euacuantur, vt puta, ſi ſit neceſſitas in pluribus Eccleſijs eius obſequio, & poſſit plus ſeruire Eccleſiæ, vel tantundem abſens, quam alius præſens, & ſi quæ alia ſunt huiuſmodi, & tunc iſtis conditionibus ſuperuenientibus cum recta intentione, nō erit peccatum etiam nulla diſpenſatione interueniente, ſi conſideretur tantum ius naturale, quia diſpenſatio ad ius naturale non pertinet, ſed ſolum ad poſitiuum, &c.

Si autem antiqua iura sunt per consuetudinem abrogata, tunc prædictis circumstantijs superuenientibus etiam sine dispensatione licitum est plures præbendas habere: sine quibus circumstantijs licitum non est, quantumcumque dispensatio interueniat, eo quòd dispensatio humana non aufert ligamen iuris naturalis, sed solũ ligamen iuris positiui quod per hominem statuitur, & per hominem dispensari potest.

Idem docet Dominicus à Soto li. 3. de Iustitia & Iure. quæ. 6. art. 3. cuius hæc verba sunt:

Habere plures præbendas, si nudè spectetur, statim sonat quasdam ordinis peruersiones. Primum quia ratio docet vt vnicuique ministerio suus propriè deputetur minister, aliàs vnus plurium personas induit. 2. Cultus diuinus detrimentum patitur. 3. Cùm bona hæc, vt diximus, stipendia sint Ecclesiarum, suo defraudantur iure. & cætera 4. Inde sequitur iustitiæ distributiuæ præuaricatio, videlicet vt multi digni egeant, alij verò

abundent. 5. Esca & fomentum ambitionis inde subministratur. Nam interdictâ præbendarum accumulatione sacerdotes non tàm auidè sitirent atque ambirent bonis Ecclesiæ ditari. & 6. Id in causa est vt illa litterarum studia neglecta iaceant: vtrinque etenim spes bonorum debilitatur; scilicet & quod meritorum ratio non habetur, & quod auida ditiorum auaritia impedimento est, ne inopes promoueantur. Quin verò 7. & transgressio quædã est illius Paulini præcepti, *Vnusquisque in ea vocatione qua vocatus est maneat*. Atque illius præterea ad Roman. 12. *Sicut in vno corpore multa membra habemus.* Quod Gregorius ad hoc citauit. 89 dist. cap. *Singula*, &c.

Huiusmodi beneficiorum coacervationes siue per dispensationem fiant siue secus, carere non possunt culpa etiam quandoque mortali, atque scandalo, in Ecclesiarum detrimentum, idq; potissimè vbi nimis accumulãtur, & personis deputãtur indignis. Cõclusio hæc inter probandã cõclusionem 2. consistit. Iam enim nulla spe-

ſpectantur aut deſiderantur merita, ſed perinde, quin etiam turpius atq; impudentius quàm ſæcularia & prophana ambiuntur, cambiuntur, veneuntq́ hæreditantur, regreſſantur, prophanãtur ac dilapidantur. 7. Cõcluſio. Parœciæ & id genus ſacerdotia quæ in animarum curam inſtituta ſunt, vſqueadeò non poſſunt abſque legitima diſpẽſatione ab eadem obtineri perſona, vt ſi legitima non fuerit, nequeant tutò in foro conſcientiæ apud Deum poſſideri. Non ſolum ſententia eſt D. Thom. Quodlibeto citato, atque Adriani de pluralitate Benef. verùm & ſacri Canones id inſinuant, eiuſque interpretes apertè pronuntiant, quin verò Doctores concluſionem non moderantur, vt de illis ſolis intelligatur, ſed de cunctis, quod veriſſimum eſt, quæ diſpenſatione indigent vt poſſideãtur. Eſt tamen enormitas turpior in his quæ curã habẽt animarum. Itaque & Papa ſine legitima cauſa diſpenſans grauiter delinquit, & eius delictum non liberat ambientem, obtinentem & retinentem, à culpa, &c.

Nam etsi iura supra citata plenariam ei tribuant po testatem dispensandi, id tamen intelligunt, quia non habet superiorem in terra à quo possit iudicari. Mittimus Concilium in causa hæresis: attamen apud Deum exactissimè respondere tenetur, si fidem in dispensatione defregerit. Ratio ergo conclusionis est hæc: sacerdotia quæ curam habent annexam, rectè nequeunt administrari sine præsentia. Tanta est vigilantia, quæ animabus curandis ac prospiciendis necessaria est. Residere autem, simul nemo potest in ecclesiis pluribus. Ergo sine vrgentissima causa eadẽque ecclesiæ necessaria non potest citra atrocem culpam super hoc dispensari. Sed ait fortè ille cum quo dispensatum est; Papa dispensauit, ipse sibi viderit, ego immunis sum. Hic tamen cauillus securos multos reddit, tutum verò neminem, quoniam Papa non est Dominus, vt idẽtidem dictum est, sed dispensator, ideoque qui iniquam dispensationẽ petit, iniquitatis causa est, & qui ea vtitur, eadẽ semper irretitur iniquitate.

Idem

Idem quoque Panormitanus in c. Dudum. 2. de Electione his verbis: Nota 1. quòd detinens plura beneficia minus canonicè, incidit in multa vitia, in transgressionis notā & infamiam, saltem infamia canonicā, & quæ sit ista infamiā canonica & in quo differat à ciuili, vide quod dixi in cap. testimonium. de testibus. 2. incidit in cupiditatis vitium, quod maximum est. Vnde impedit quem promoueri ad dignitates. Nam cupidus de facili deuiat à vero, in *cap. virum 47. dist. & in cap.* 10. in principio illius dist. vbi dicitur quod authoritate Apostoli cupidi prohibentur promoueri, &c. 3. Cōmittit furtum: nec simplex furtum, immo cum sacrilegio potest dici furtum peculatus, id est furtū de re publica, quod est grauius, &c. *Et N. 26.*

Nota verbū quod dispēsatus etiam per Papā circa pluralitatē istorū beneficiorū sine causa, etiam si sit tutus quoad Ecclesiā militantem, non tamen quoad triumphantem, & sic nō videtur dispēsatio quoad Deum &c. Idē denique docet Adrianus in *quæst.*

de restitutione dub. de Pluralitate prabendarum, Io. Maior in 4. dist. 24. quæst. 12. 13. & 14. Io. Andreas & Hostiensis in c. Duorum. supra citato. Vide Dionysium Carthusianum libro contra multiplicitatem beneficiorum, & Thomam Cantipratanum lib. 1. de Proprietatibus apum, cap. 19 vbi refert determinationem de hac re factam Parisijs anno 1238. à plurimis doctissimis Theologis: inter quos probabile est fuisse S. Thomam & S. Bonauenturam. Summa determinationis fuit, damnabile esse plura beneficia possidere.

SEXTA CONTROVERSIA
De modo agendi cum Principibus sæculi, in tuenda Ecclesiastica libertate.

HAEc enim videtur hoc tempore esse lapis offensionis, & petra scandali, & valde difficile est sic eam defendere, vt indignationem eorum non incurramus, vel sic eam negligere vt non incurramus offensionem Dei, & eius vicarij. Duo in re tam ardua mihi occurrunt.

funt. Primum, vt nihil temerè & ſine maturo conſilio agamus. Et ſi nobis non adſint in præſentia viri periti, quorum conſilio fidere poſſimus, ſcribamus ſi tempus patitur ad abſentes; alterum, vt ſic viuamus, vt intelligant Principes vel Principum administri, nos non quærere occaſiones cum illis rixandi, ſed ſolo Dei timore, & honore duci, vt libertatem Eccleſiæ defendamus, & alioqui eorum amicitiam optare, & magnifacere, & reuera conemur officijs, & beneficijs amicitiam illorum diligenter cõſeruare, & nutrire: multa enim Principes ſæculi amicis Epiſcopis cõcedũt, quæ non concederent ijs, quos aduerſarios ſibi eſſe ſciunt, aut credunt.

SEPTIMA, DE MODO Agendi cum conſanguineis. & affinibus.

Videtur enim vitium eſſe commune viris Eccleſiaſticis, vt nimio amore proſequãtur affines, & conſanguineos; cùm tamẽ ex diuino iudicio ſæpe accidat, vt conſã-

affines Ecclesiasticorum, quò magis locupletati & impinguati relinquũtur, eò magis obliuiscãtur benefactorũ, & eò citius profũdãt bona ipsorũ. Seruanda est igitur accuratissimè regula sacri Concilij Tridentini, *sess. 25. c. 1.* cuius hæc sunt verba. *Omnino eis (Episcopis) interdicit, ne ex reditibus Ecclesiæ consanguineos familiaresve suos augere studeant: cùm & Apostolorum Canones prohibeant. Ne res Ecclesiasticas, quæ Dei sunt, consanguineis donent, sed si pauperes sint, ijs vt pauperibus distribuant.* Quam regulam iam olim S. Augustinus exẽplo suo confirmauit, sic enim scribit Possidius in eius vitæ prope finem: *nec suos consanguineos in sua vita, & morte more vulgi tractauit, quibus dum adhuc superesset, id si opus fuit, quod & cæteris erogauit, non vt diuitias haberent, sed vt aut non egerent, aut minus egerent.* Idem ante S. Augustinum docuit S. Ambrosius li. 1. de Officijs cap. 30. *Est etiam,* inquit, *illa probanda liberalitas, vt proximos seminis tui non despicias, si egere cognoscas: Non tamen vt illi ditiores fieri velint, ex eo quod tu posses conferre pauperibus, neque enim propterea te Domino dica-*

si

sti, vt tuos diuites facias, vt vitam tibi perpetuam fructu boni operis acquiras.

OCTAVA ET VLTIMA EST de reditibus Ecclesiasticis in quos vsus expendi debeant.

NOn disputo quæstionem illã, an Prælati sint verè domini redituum Ecclesiasticorũ, & an teneantur restituere quæ malè expenderunt? Parum enim refert, vtrũ Prælatus damnetur ad inferos, quia peccauit contra iustitiam, an quia peccauit contra charitatem, nõ benè distribuendo facultates suas: solum quæro in quos vsus debeat expendere suas Ecclesiasticas facultates, vt non amittat vitam æternam. Et quidem veteres patres valde rigidi erãt: sanctus enim Hieronymus in Epist. ad Nepotianum scribit clericum qui habuerit partem in terra, non futurum partem Domini, nec Dominum partem eius: & sequentibus docet, Episcopum non posse viuere ex bonis Ecclesiæ, si habuerit patrimoniũ nisi fortè patrimoniũ suũ Ecclesiæ donauerit.

Et

Expedit facultates Ecclesiæ possideri, & amore perfectionis proprias contẽni: nõ enim propria sunt sed communes Ecclesiæ facultates. & ideo quisquis omnibus quæ habuit dimissis aut venditis fit rei suæ contẽptor; cum præpositus fuerit factus Ecclesiæ, omniũ quæ habet Ecclesia, efficitur dispensator, &c.

Quod habet Ecclesia cum omnibus nihil habentibus habet cõmune, nec aliquid inde eis qui sibi de suo sufficiunt, debet erogare: quando nihil aliud sit habentibus dare quã perdere.

Illi quoque qui vel idonei nil quidẽ sibi dari velut debitũ poscunt, sed tamen Ecclesiæ sumptibus viuunt, non est meum dicere quali peccato cibos pauperũ præsumendos suscipiãt, qui Ecclesiam quam iuuare de proprijs facultatibus debuerunt, suis expensis insuper grauant, &c. Et paulo post.

Dura sunt quæ dico, nec ego diffiteor: Dura sunt: sed obseruare nolẽtibus, &c. Nãm quæro quid eorũ sit quæ dixi, difficile; vt homo, id quod opus non habet, ab Ecclesia nõ accipiat, an vt quod habet, sine causa contemnat? Si propter hoc non vult sua relinquere vt habeat vnde viuat,

vt quid accipit vnde rationē reddat? vt quid de peccatis alienis sua multiplicat. *Et cap.2.*

Itaque sacerdos cui dispensationis cura commissa est, nō solùm sine cupiditate, sed etiam cum laude pietatatis accipit populo dispensanda & fideliter dispensat accepta, qui omnia sua aut parentibus relinquit, aut pauperibus distribuit, aut Ecclesiæ rebus adiungit, & se in numero pauperum paupertatis amore cōstituit; ita vt vnde pauperibus subministrat, inde & ipse tamquam pauper voluntarius viuat.

Sanctus Bernardus in declaratione super illa verba, *Ecce nos reliquimus omnia*, adhuc seueriùs, & rigidiùs loquitur. Sed scholastici Doctores mitiorem sententiam sunt sequuti. S. enim Thomas in 2. 2. qu. 185. ar. 7. distinguit de bonis Ecclesiasticis: alicubi enim sunt distinctæ portiones Episcopi, Cleri, Ecclesię materialis, & pauperū: alicubi nō sunt distinctæ, sed fidei Episcopi permissum est, vt ex reditibus Ecclesiasticis partem distribuat clericis, partem pauperibus,

bus, partem inſumat in reſtauratione Eccleſiæ materialis, partem ſibi reſeruet ad modicam ſuſtentationem ſuam. Certum eſt enim ad hos omnes fines donata fuiſſe Deo bona Eccleſiaſtica. Et ſi quidem portiones diſtinctæ ſunt; nulla dubitatio eſſe poteſt quin Epiſcopi ſolâ ſuâ portione contenti eſſe debeant. Si verò diſtinctæ non ſint, vt in pleriſque locis accidit, certum eſt peccare mortaliter eos Epiſcopos, qui non ſunt contenti frugali menſa, & tenui ſupellectili, & reliqua non inſumunt in reparationem Eccleſiæ, & vſum pauperum. Sed placet ipſum ſanctum audire. Sic ergo reſpondet:

Dicendum quod aliter eſt de proprijs bonis quæ Epiſcopi poſſidere poſſunt, & de bonis Eccleſiaſticis. nam propriorum bonorum dominium habent. Vnde ex ipſa rerum conditione non obligantur vt eas aliis conferant, ſed poſſunt eas vel ſibi retinere, vel pro libitu etiam aliis elargiri. Poſſunt tamen in earum diſpenſatione peccare, vel propter inordinationem, affectus per quam contingit, vel quod ſibi plura conferant, quam oporteat, vel alijs etiam non ſubueniant

niant secundũ quod requirit debitũ charitatis. Nõ tamẽ tenentur ad restitutionẽ, quia huiusmodi res sũt eorũ dominio deputatæ, sed Ecclesiasticorũ bonorũ sunt dispẽsatores vel procuratores. Dicit enim Aug. ad Bonifaciũ. *Si priuatũ possidemus quod nobis sufficiat, nõ sunt illa nostra; sed pauperũ, quorũ procurationẽ quodãmodo gerimus non proprietatẽ nobis vsurpatione dãnabili vendicamus.* Ad dispensatorẽ autẽ requiritur bona fides secundũ illud 1. *ad Cor. 4 Hic iã quæritur inter dispensatores vt fidelis quis inueniatur.* sunt autẽ bona nõ solũ in vsus pauperũ, sed etiã ad cultũ diuinũ & necessitates ministrorũ expendẽda. Vnde dicitur 12. q. 2 de reditibus Ecclesiæ vel oblatione fideliũ: *Sola Episcopo ex his vna portio mittatur, duæ Ecclesiasticis fabricis & erogationi pauperum profuturæ à Presbytero sub periculo sui ordinis ministrentur, vltima clericis pro singulorum meritis diuidatur*. Si ergo distincta sint bona quæ debẽt in vsum Episcopi cedere, ab his quæ sũt pauperibus & ministris & cultui Ecclesiæ eroganda, & aliquid sibi retinuerit Episcopus de his quæ sunt pauperibus eroganda, vel etiam in vsum ministrorum, aut in cultum

diui-

diuinum expendenda, non est dubiũ quòd contra fidem dispensationis agit & mortaliter peccat, & ad restitutionem tenetur: de his autem quæ sunt specialiter suo vsui deputata, videtur esse eadem ratio quæ est de proprijs bonis, scilicet propter immoderatum affectum & vsum, peccet quidem, si immoderatè sibi retineat, & alijs non subueniat, sicut requirit debitum charitatis. Si verò nõ sunt prædicta bona distincta, eorum distributio fidei eius committitur: & si quidem in modico deficiat vel superabundet, potest hoc fieri absque bonæ fidei detrimento, quia non potest homo in talibus punctualiter accipere illud quod fieri oportet. Si verò sit multus excessus, non põt latere: vnde videtur bonæ fidei repugnare, & ideo nõ est absq; peccato mortali: dicitur enim *Mathæi* 24. *Quòd si dixerit malus seruus in corde suo, Morã facit Dominus meus venire*, quod pertinet ad diuini iudicij contemptũ, *& cœperit percutere conseruos suos*, quod pertinet ad superbiam, *manducet autem & bibat cum ebriosis*, quod pertinet ad luxu

riam

riam; *veniet Dominus serui illius in qua die non sperat. & diuidet eum*, scilicet à societate bonorum, *& partem eius ponet cum hypocritis*, scilicet in inferno.

Ex his facile colligi potest, vtrū liceat Episcopis thesaurizare, vel multam familiam famulorum alere, vel in ludis, & conuiuiis, & venationibus pecuniam perdere, aut in exstruendis, vel ornandis Palatijs, & hortis, more Regum thesauros Ecclesiæ insumere. In hanc rem *Caietanus his verbis in 2. 2. D. Thomæ quæst. 185. art. 7.*

Dixi alteram conditionem, quia altera iam dicta erat, scilicet quòd non det de debitis aliis, sed de deputatis vsui Episcopi. *Nam de debitis Ecclesia aut pauperibus nō potest nisi sicut vni alteri pauperi distribuenda dare, sed de suo deputatis vsui potest pro suo libito dare. In Respon. ad 3. Vide quod Clericus seu Episcopus quantumcumque habeat patrimonialia, potest de ecclesiastica prabenda viuere, nisi in articulo necessitatis, &c.* In quæ tamen etiam si peccaret viuendo de sua præbenda, non tenetur tamen ad restitutionem, quia peccatum cōsisteret in abusu quo non subueniret

alijs

alijs quando subueniendum est. Libertas autē à restitutione consurgeret, ex eo quod præbenda se habet vt proprium Clerici vel Episcopi bonum.

In respon. ad 4. *videte qui augendis Ecclesiarū prouētibus tā laudabiliter creditis vos vacare, tabescētibus pauperibus, & vtinam non a rescentibus! quoniam peccatis iuxta authoris sententiam, tot pauperes puellas nobiles, tot pauperes ciues, pupillos, orphanos viduasque posthabendo.*

Et Dominic. *Soto lib. 1. de Iust & Iure, q. 4. Art. 4.* sic habet.

Episcopi exuere non debent antiquā illā Ecclesiæ pulchritudinē qua in subsidio pauperū elucebat, nimirū quando Apostoli Diaconorū ministerio tā impensè viduarum, orphanorū, indigentiumque curā gerebant. Neque vero debēt prorsus de memoria delere Ecclesiasticos fructus spirituales esse, gratiāque diuini cultus & peculiariter in honorē Christi expensos, cui tā cordi fuit pauperes suæ familiæ commendare, ac potissimū pastoribus quibus illā fidēter commisit. Tertio accedit huc quod caput ipsum præcepti misericordiæ, nēpe rerū redundātia & superfluitas cæteris paribus multo maior est aut esse debet in Episcopis quā in sæcularibus. Primùm enim frugalius viuere debent, multoq; cū minori pōpa quā diuites huius mūdi. Neq; conuiuiorū

splendor

ſplendor aut lautities illis eſt licita, neq; alius domeſticus apparatus. Nã vt ait *Hieron.* De altari illis viuere fas eſt, nõ luxuriari. Præterea cũ vxoribus careãt, eximie inde ſumptu eripiuntur quo mariti premũtur. Atq; adeo cũ neq; proles habeant quibus debeãt maioricatus iuſtituere, aut aliter in perpetuũ prouidere, nõ alios debẽt habere filios quã pauperes, neq; conſanguineis aliter prouidere quã pauperibus Haud. n. his debet erogare quibus ſua ſufficiũt, *vt habetur c Paſtor Eccl* 12. *q.* 1.

Ad has octo Controuerſias planè dijudicãdas, & conſcientiã bonã & rectã cõſtituendã, & ſpẽ vitæ æternæ verè acqirendã, plurimũ prodeſt vitas ſanctorũ Epiſcoporũ aſſiduè legere: inter quas nõ vltimo loco ponẽda eſt vita S. Caroli Cardinalis & Epiſcopi Mediolanẽſis, qui noſtro ſeculo vixit, & oẽs partes optimi Antiſtitis, ſiue in reſidẽdo ſiue in prædicãdo, ſiue in vitæ perfectione, ſiue in matura ordinatiõe Clericorũ, ſiue in beneficiorũ multiplicitate reſecãda atq; à ſe abijciẽda, ſiue in libertate Eccleſiæ prudenter & fortiter conſeruãda, ſiue in affectu erga cõſangnineos moderãdo, ſiue denique in effuſione diuitiarũ erga pauperes, & in admirãda. & quaſi nimia parcitate erga ſeipsũ luculẽter & mirabiliter adimpleuit.

FINIS.

APPRO

APPROBATIO.

Nos subscripti in sacra Theologia Facultate Parisiis Doctores recensuimus libellum Roberti Bellarmini, sanctæ Ecclesiæ Romanæ Cardinalis, cui titulus est : Admonitio ad Episcopum Theanensem nepotem suum : Quæ necessaria sint Episcopo qui verè salutem suam æternam in tuto velit ponere: *in quo nihil discrepans à Fide Catholica Apostolica & Romana reperimus. Datum Parisiis die 10. Calen. Septemb. anno Domini. 1618.*

A. SOTO.

M. COLIN.

717